

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

AFET ILGAZ'IN ROMANLARINDA ŞAHISLAR
(Yüksek Lisans Tezi)

Asuman TÜRÜT

Doç. Dr. İhsan SÂFİ

RİZE 2014

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

AFET ILGAZ'IN ROMANLARINDA ŞAHISLAR
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı
Asuman TÜRÜT

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İhsan SÂFİ

Tez Savunma Tarihi
7... / 3... / 2014

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Başkan :Doç. Dr. İhsan SAFİ
Üye: Yrd. Doç. Dr. Hasan AKTAŞ
Üye: Yrd. Doç. Dr. Abdullah BAY

İmza
.....
.....
.....

Prof. Dr. Salih Sabri YAVUZ /
Enstitü Müdürü

..... / / 2014
Onay Tarihi

**RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. / / 20..

Asuman TÜRÜT

ÖN SÖZ

Roman, bir var etme ve yorum sürecidir. Bu var etme sürecinin başında yazar, yazacağı konuyu belirledikten sonra olayların kahramanlarını seçmek zorundadır. Şahıs romanın varoluş sebebidir bir bakıma. Olayı olduran, metni gerçek hayata bağlayan, ona yaşanmışlık hissi veren şey yazarın yarattığı karakterler, tiplerdir. Yani romanda cereyan eden olayların ağırlık merkezi şahıslardır ve aslında romandaki dinamizmi sağlayan şey de olaydan ziyade onlardır.

Her şahıs oluşma aşaması ne olursa olsun 'kurgu'dur. Yazar, romanlarında şahısları oluştururken içinde bulunduğu aile çevresinin ve sosyal çevrenin, okuduğu romanlardaki kahramanların, kendi hayatı ve geçmişinde hayatına dâhil olmuş kişilerin etkisinde kalıp bu etkileri roman şahıslarına yansıtabilir. Bazen kendi fitratında olan, değiştirmeye çalıştığı özelliklerini, bazen beğendiği ve savunduğu fikirlerini roman kahramanına yükleyebilir. Bazen roman kahramanı yazarın savunduğu ideolojinin romandaki sözcüsü haline gelebilir. Yazar bir düşünceyi benimsetmek fikriyle romanını yazarsa şahsı bu amacına alet edebilir.

Roman şahıslarının kaderi her ne kadar başlangıçta yazarının elindeyse de yazar romanda eserinde şahsı başarılı çizebildikten sonra kontrol artık o kurgu şahsa geçebilir. Başarılı çizilmiş şahıslar, okuyucu romanı bitirdikten sonra da yaşamaya devam eder. *Suç Ve Ceza* romanının kahramanı Raskolnikof böyledir. Hâlâ aklanıp aklanmadığı konuşulur. *Huzur* romanının Mümtaz'ı, *Tutunamayanlar* romanının Selim Işık'ı böyle kişilerdir. Bu kişilerin hem yazarıyla ilişkisi, hem sosyal hayattaki yerleri tartışılırken varlıklarından şüphe edilmez, çünkü onlar 'reel' olana çok yakındırlar ve başarılı çizilmişlerdir.

Afet Ilgaz'ın romanlarında da böyle güçlü bir şahıs kadrosu dikkatimizi çeker. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda 1960'tan sonra romanlarıyla dâhil olan ve şahitlik eden Afet Ilgaz, eserlerine yaşadığı dönemi başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Çizdiği şahıslar canlı birer kişidirler. Hatta yazar, bazı şahısları öyle başarılı çizmiştir ki olay örgüsü, şahısların canlılığı yanında sönük kalır. Nehir roman serisindeki Ahmet böyle başarılı çizilmiş bir karakterdir. Onun sosyal hayatta hem fiziki görünüşü hem ruhi portresiyle var olması çok muhtemeldir.

Üsküdar'da yaşamış bir doktordur o. *Aşamalar* romanında Sevda böyledir. Toplumda ne istediğini bilmez gibi görünen fakat arayışları bitmeyen, arayışları uğruna kendini heba etmiş birisidir. *Sendika* romanında üç çocuğuyla hayat mücadelesi veren Türkçe öğretmeni Nezihe de böyle güçlü bir tiptir. Afet Ilgaz'ın romanlarında şahıs kadrosunun incelememizin sebebi yazarın bu başarısındadır.

İnsan hayatı boyunca birçok roman okur ve birçok kurgu şahısla tanışabilir; fakat bu şahısların okurda kalıcı bir yer edinmesi için gerçek olana yakın veya okurla ortak özelliklerinin olması gerekir. Afet Ilgaz'ın şahısları bu açıdan da Cumhuriyet Devri Türk Romanı'nda önemli bir yerde dururlar. 1960'tan 2010'a kadar geçen uzun bir sürede Türk toplumunda ve bireylerinde oluşan değişimleri onun roman kişilerinde görebilir, şahısların psikolojik ve sosyal konumları üzerinden toplumun özellikle belli kesimlerine dair sosyolojik çıkarımlarda bulunulabiliriz. Yaşadığı her dönemi eserlerine yansıtan yazar adeta "yaşamadan yazmayan" yazarlar sınıfındadır.

Daha önce yazarın romanları [*Afet Ilgaz'ın Romanları* (basılmamış yüksek lisans tezi), Zehra Yazbahar, Ankara, 2011, 275s.] incelenmişti. Yapılan bu incelemede romanın şahıslarına romanın diğer unsurları kadar yer verilmiştir. Romanlarındaki şahısların kalabalık bir kadro olması ve çeşitliliği sebebiyle bunların ayrıca incelenmesi gerektiğini düşündük ve bu çalışmamızda Afet Ilgaz'ın on bir romanındaki şahıslar üzerinde durduk, onları inceledik. Çalışmamızın amacı, başarılı ve gerçekçi bir biçimde çizilmiş bu şahısları fark ettirmek. Çocuk romanlarını çalışmamızın dışında bıraktık. Çalışmamız, önsöz, giriş, sonuç hariç iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde romanları hakkında bilgi verip, şahısları anlatmakta faydalı olsun diye romanlarının özetini yaptık, daha sonra romanlardaki şahısları fiziki özelliklerini ve sosyo kültürel özelliklerini tek tek gösterdik. Gördük ki romanlarda bazı şahıslar bütün özellikleriyle çok net çizilmişken bazı şahıslar sadece fiziki özellikleriyle, bazıları sadece sosyo kültürel özellikleriyle verilmiştir. Çalışmamızın son bölümünde de roman kişilerinin genel sınıflamasını yaptık; roman kişilerini olumluluk/olumsuzluk, romanın aksiyonunda yer alma derecelerine göre, tip/karakterler gibi başlıklar altında inceledik. Sonuç bölümünde de karakterler hakkında genel değerlendirme yaptık. Çalışmamızda Nurullah Çetin'in *Roman İnceleme Yöntemi*

isimli eseri yol göstericimiz oldu. Fakat şahısların sınıflandırılmasında gerekli gördükçe Şerif Aktaş'ın *Roman Sanatı Ve Roman İncelemesine Giriş* adlı kitabından ve başka çalışmalardan da faydalandık.

Türk yazın hayatının elli dokuz yılına kalemiyle şahitlik etmiş bir yazarın bu şahitliğini somutlaştırdığı şahıslarının, bize insanı ve toplumu tanımak yönünde rehberlik etmesini ve gerek içinde bulunduğu toplumu aktarma yönünde gerekse psikolojik açıdan çok başarılı çizilmiş bu şahısların Türk Edebiyatı'nda satır aralarında kaybolma ihtimallerini azaltmayı istedik.

Yüksek lisans eğitimim ve bu çalışmam boyunca bana rehberlik eden, sabır gösteren saygı değer hocam Doç. Dr. İhsan Safi'ye ve bu süreçte anlayışı, sabrı ve manevi desteğiyle yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Asuman TÜRÜT

Rize 2014

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER.....	7
KISALTMALAR.....	14
GİRİŞ.....	15
1. Yazarın Hayatı ve Sanat Anlayışı	17
1.1. Hayatı.....	17
1.2. Edebî Hayatı Ve Sanat Anlayışı.....	21
1.2.1. Edebî Hayatı.....	21
1.2.2. Sanat Anlayışı.....	24

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ROMANLAR HAKKINDA BİLGİ, ROMANLARIN ÖZETİ VE ŞAHIS KADROSU.....	28
1.1. <i>Eşiktekiler</i>	28
1.1.1. Romanın Özeti.....	29
1.1.2. Romanda Şahıslar.....	30
1.1.2.1. Dilara.....	30
1.1.2.2. Fikret.....	30
1.1.2.3. Baytar.....	31
1.1.2.4. Enişte.....	32
1.2. <i>Aşamalar</i>	32
1.2.1. Romanın Özeti.....	34
1.2.2. Romanda Şahıslar.....	38
1.2.2.1. Sevda.....	38
1.2.2.2. Arif.....	41
1.2.2.3. Mehmet Meriç.....	42
1.2.2.4. Hakkı Kotar.....	43
1.2.2.5. Gülsüm.....	43
1.2.2.6. Ekrem.....	44
1.2.2.7. Halil ve Fazıl.....	44
1.2.2.8. Sevda'nın Babası ve Annesi.....	45
1.2.2.9. Fehamettin.....	45

1.2.2.10. Leyla.....	45
1.2.2.11. Nurten ve Nursen Kardeşler.....	45
1.2.2.12. Hidayet Hanım.....	46
1.2.2.13. Mühendis Şahabettin'in Karısı.....	46
1.2.2.14. Ayla.....	46
1.2.2.15. Tunç.....	46
1.2.2.16. Ahmet.....	47
1.2.2.17. Yakup.....	47
1.2.2.18. Hasan.....	47
1.2.2.19. Esmâ Hanım.....	47
1.2.2.20. Muharrem, Selma, Stavro.....	47
1.2.2.21. Berna.....	47
1.2.2.22. Ressam Basri.....	47
1.2.2.23. Ömer.....	48
1.2.2.24. Ercüment.....	48
1.2.2.25. Haver.....	48
1.2.2.26. Sabri.....	48
1.2.2.27. Şadi.....	48
1.2.2.28. Zeki.....	49
1.2.2.29. Ayhan.....	49
1.2.2.30. Zekeriya.....	49
1.2.2.31. Profesör İhsan.....	49
1.2.2.32. Mehmet.....	49
1.2.2.33. Aytek.....	49
1.2.2.34. Ferda.....	50
1.2.2.35. Söğüt.....	50
1.2.2.36. Neriman, Ufuk Tan, Selahattin Alp.....	50
1.2.2.37. Nesteren Hanım	50
1.2.2.38. Halil Fırat.....	50
1.3.Sendika	51
1.3.1. Romanın Özeti.....	51
1.3.2. Romanda Şahıslar.....	52

1.3.2.1. Nezihe.....	52
1.3.2.2. Serpil.....	55
1.3.2.3. Sevgi.....	55
1.3.2.4. Lale.....	56
1.3.2.5. Davut (Nezihe'nin Kocası).....	56
1.3.2.6. Nezihe'nin Babası.....	57
1.3.2.7. Nezihe'nin Annesi.....	57
1.3.2.8. Talibe.....	57
1.3.2.9. Müjdat.....	57
1.3.2.10. Tülay.....	57
1.3.2.11. Osman.....	57
1.3.2.12. İşveren (patron)	57
1.3.2.13. Nejat, Necile , Tamer, Nermin.....	57
1.3.2.14. Ayla.....	58
1.3.2.15. Sebahattin.....	59
1.3.2.16. Sevinç.....	59
1.4. Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi.....	59
1.4.1. Romanın Özeti.....	60
1.4.2. Romanda Şahıslar.....	61
1.4.2.1. Anne.....	61
1.4.2.2. Kız.....	63
1.4.2.3. Anneanne	63
1.4.2.4. Komşu Delikanlı.....	64
1.4.2.5. Kızın Babası	64
1.4.2.6. Ev Sahibi.....	65
1.4.2.7. Neriman Teyze.....	65
1.4.2.8. Ahmet Amca.....	65
1.5. Garip Bir Dava	66
1.5.1. Romanın Özeti.....	66
1.5.2. Romanda Şahıslar	67
1.5.2.1. Şair.....	67
1.5.2.2. Ressam.....	69

1.5.2.3. Ressamın Kocası.....	70
1.5.2.4. Yargıç.....	71
1.5.2.5. Şairin Babası.....	71
1.5.2.6. Şairin Annesi.....	71
1.5.2.7. Galeri Ortağı.....	71
1.5.2.8. Ressamın Avukatı.....	71
1.5.2.9. Şairin Avukatı.....	72
1.5.2.10. Şairin Halası.....	72
1.5.2.11. Temizlikçi Kadın.....	72
1.5.2.12. Diğer Ressam.....	72
1.5.2.13. Eleştirmenler.....	72
1.5.2.14. Dostoyevski.....	73
1.5.2.15. Ressamın Kocasının Sekreteri.....	73
1.5.2.16. Ressamın Kocasının Komşusu.....	73
1.5.2.17. Bir Feminist Dernek Yöneticisi.....	73
1.5.2.18. Bay Zengin (Avukat/Tefeci)	73
1.6. <i>Ermiş</i>	73
1.6.1. Romanın Özeti.....	74
1.6.2. Romanda Şahıslar.....	75
1.6.2.1. Müjgan.....	75
1.6.2.2. Aliye.....	78
1.6.2.3. Hibet.....	79
1.7. Nehir Romanlar (<i>Ad Semud Medyen, Yol, Yolcu, Menekşelendi Sular, Sorgu ve Derviş</i>).....	79
1.7.1. Romanların Özeti.....	82
1.7.1.1. <i>Ad Semud Medyen</i>	82
1.7.1.2. <i>Yol</i>	84
1.7.1.3. <i>Yolcu</i>	86
1.7.1.4. <i>Menekşelendi Sular</i>	89
1.7.1.5. <i>Sorgu Ve Derviş</i>	90
1.7.2. Nehir Romanlarda Şahıslar.....	92
1.7.2.1. Ahmet.....	92

1.7.2.2. Aylin.....	98
1.7.2.3. Azer.....	99
1.7.2.4. Behiye.....	99
1.7.2.5. Cahide.....	100
1.7.2.6. Cemile.....	101
1.7.2.7. Dilara	101
1.7.2.8. Duygu.....	103
1.7.2.9. Emekli Avukat Zeki Bey.....	103
1.7.2.10. Emekli Banka Müdürü Ziya Bey.....	103
1.7.2.11. Gazanfer.....	103
1.7.2.12. Gençosman.....	104
1.7.2.13. Hesna Hanım Ve Alper Bey.....	104
1.7.2.14. Hilmi Bey.....	104
1.7.2.15. Hilmi.....	104
1.7.2.16. Hüseyin Bey.....	104
1.7.2.17. Komisyoncu Abdullah ve Turgut.....	106
1.7.2.18. Lokantacının Avukatı.....	106
1.7.2.19. Mestnaz.....	106
1.7.2.20. Mümtaz.....	107
1.7.2.21. Mürüvvet Hanım.....	107
1.7.2.22. Osman Dede.....	108
1.7.2.23. Rıza Bey.....	108
1.7.2.24. Perihan Hanım Ve Eşi Behçet Bey.....	108
1.7.2.25. Salâh Bey.....	109
1.7.2.26. Salih.....	109
1.7.2.27. Selma.....	109
1.7.2.28. Selçuk Abla.....	109
1.7.2.29. Seyfi Yıldız.....	110
1.7.2.30. Sıdıka Hanım.....	110
1.7.2.31. Uğur.....	110
1.7.2.33.Uğur'un Şeyhi.....	112

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞAHISLARIN SINIFLANDIRILMASI	113
2.1. Şahısların İyi/Kötü Yönleri.....	114
2.2. Şahıs Kadrosunun Özelliği.....	116
2.3. Şahıs Kadrosunun Sayısı.....	116
2.4. Aksiyonda Yer Alma Dereceleri Bakımından Şahıslar.....	117
2.4.1. Merkezi Kişiler (Başkahramanlar).....	118
2.4.2. İkinci Derecede Önemli Kahramanlar.....	119
2.4.3. Yardımcı Kişi.....	120
2.4.4. Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	122
2.4.5. Kurgusal Kişi.....	123
2.4.5.1. Tasarlanmış Kişiler.....	123
2.4.5.2. Hatırlanmış Kişiler.....	124
2.5. Romanlardaki Tipler Ve Karakter.....	124
2.5.1. Afet Ilgaz'ın Romanlarında Tipler.....	127
2.5.1.1. Yüceltilmiş Örnek Tip.....	128
2.5.1.2. Konularına Göre Tipler.....	128
2.5.1.2.1. Sosyal Tipler.....	128
2.5.1.2.1.1. Feminist Tip.....	129
2.5.1.2.1.2. Sosyalist Öğretmen Tipi.....	130
2.5.1.2.1.3. Anne Tipi.....	132
2.5.1.2.1.4. Atatürkçü İdealist Genç Kız Tipi.....	133
2.5.1.2.1.5. Hizmetçi Kadın Tipi.....	134
2.5.1.2.1.6. Mafya Tipi.....	134
2.5.1.2.2. Psikolojik Tipler.....	135
2.5.1.2.2.1. Fedakar Kadın Tipi.....	135
2.5.1.2.2.2. Çapkın Tip.....	136
2.5.1.2.2.3. Bencil Tip.....	137
2.5.1.2.3. Zihinsel Tipler.....	137
2.5.1.2.3.1. Dindar Tip.....	138
2.5.1.2.3.2. Mistik Tip.....	138
2.5.2. Afet Ilgaz'ın Romanlarında Karakterler.....	139
2.5.2.1. Ahmet.....	140

2.5.2.2. Arif.....	141
2.5.2.3. Aylin.....	142
2.5.2.4. Dilara.....	143
2.5.2.5. Ekrem.....	143
2.5.2.6. Fikret.....	144
2.5.2.7. Müjgan.....	144
2.5.2.8. Mürüvvet Hanım.....	145
2.5.2.9. Sevda.....	146
2.5.2.10. Uğur.....	147
2.5.2.11. Romanlardaki Çocuk Karakterler.....	148
2.6. Şahısların Sunumu.....	149
2.7. Romandaki Şahısların Birbirine Ve Yazara Benzerliği.....	151
2.8. Şahıs İsimlerinin Simgesel Değeri	154
SONUÇ.....	159
KAYNAKÇA	163
ÖZET	166
ABSTRACT.....	167
ÖZ GEÇMİŞ.....	168

KISALTMALAR

- ae. : Aynı eser
age. : Adı geçen eser
agm. : Adı geçen makale
ay. : Aynı yer
bk. : Bakınız
C : Cilt
haz. : Hazırlayan
Nu./nr : Numara
nşr. : Neşreden
s. : sayfa
ss. : sayfadan sayfaya
S / sy. : Sayı
trc. : Tercüme, tercüme eden
ve bunun gibi
vd. : ve devamı, ve diğerleri
v.dğr.: ve diğerleri
y. : Yıl
ys. : Basım/Yayın yeri yok

GİRİŞ

Joseph Conrad, Romanın Dünyası isimli yazısında "roman dehanın en iyi ifade bulduğu, sempatemizi en çok talep eden edebî bir çeşittir"¹ der ve romanın diğer bütün sanat dalları arasında gerçeği en dolaylı biçimde ifade eden, kendisine hizmet edenlerin, bağlananların vicdani endişelerinin etkisiyle anlaşılması zorlaşan, her şeyin üstünde sanatçının yüreğine ve zekâsına en çok sorumluluk yükleyen bir sanat olduğunu söyler.

Roman tahkiyeli eserlerin yapı ve içerik bakımından en gelişmiş halidir. Batıda romansların kurgu, olay örgüsü ve kişilerin gerçeğe uygunlukları bakımından güçlenmesiyle roman oluşmaya başlamıştır. Bizde destanla başlayan tahkiyeli eserin gelişim sürecinde halk hikâyelerimiz ve İran edebiyatından alınan mesnevîler vardır. Bizim edebiyatımızda formlar donarak kendini tekrar ettiğinden yenileme ve devinim söz konusu olmaz. Sözlü kültürde var olan hikâyelerin yazıya geçirilmesi de geç olduğundan bunların gelişim sürecini de pek takip etmek mümkün olmamıştır. Türk edebiyatında, batıda olduğu gibi bir gelişim süreci sonucunda romana ulaşılmamış olsa da Batıdaki yapısıyla Tanzimat'la birlikte kullanılmaya başlanan bu türde kısa sürede, *Maî ve Siyah*, *Aşk-ı Memnû* gibi yapısal düzeyde başarılı, olgun eserler verilmesi bu türe aslında ne kadar aşina olunduğunu gösterir.

Tanzimat Dönemi'nde öğretici, geleneği canlandırıcı Ahmet Mithat romanlarının yanına Namık Kemal'in *Cezmi*'si ile birlikte İslamcılık fikri dâhil olur. Edebiyat-ı Cedîde Dönemi'nde eser verilirken bireysel temalar ön planda tutulmuştur. II. Meşrutiyet Dönemi'nde, Türkçülük akımının etkisiyle yer yer realist yer yer hayalî eserler oluşturulurken Millî Mücadele Dönemi'nde savaşı, o dönem Anadolu'sunu anlatan eserler oluşturulur. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında da aynı yazarlar eser vermeye devam ederler. Cumhuriyet'in ilk yıllarında roman ve hikâyede tema olarak yeni kurulan devletin benimsediği ilke ve inkılâplar, Anadolu'ya açılma gibi konular işlenmiştir. 1923- 1940 arası yıllarda eskiye karşı Ankara'nın yüceltilmesi, zaferle sonuçlanan millî mücadele, romanlarda konu olarak işlenmiştir. 1930'lu yıllardan sonra maziyle hesaplaşma

¹ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (terc. Sevim Kantarcıoğlu), Ankara, 2010, s.33.

azalmış; işçi- işveren ilişkisi, bireysel, psikolojik temalar ve sıradan insanların hikâyesi eserlerde konu olarak yerini almıştır. 1946- 1980 arasında ise romanlarda II. Dünya Savaşı'nın izleri, demokratikleşme süreci, ihtilâllar konu edilirken ideolojik bakış açısıyla köyler ve işçi romanları yazılmıştır. "Kadın konusu kadın yazarların sayısının artmasıyla çeşitli cephelerden işlenmiştir. 1970 sonrası kadın konusu artık sadece aile ve çalışma hayatında değil, cinsellik açısından da ele alınmaktadır."² Bu dönemde ayrıca dini yaşayışı telkin eden romanlar yazılmaya başlanır. 1980 sonrası ise post modern yöntemle bütün temaları günlük hayatın karmaşıklığıyla veren eserler yazılmaya başlanır.

Cumhuriyet Dönemi'ne eserleriyle tanıklık eden yazarlarımızdan birisi de Afet Ilgaz'dır. Afet Ilgaz 1954'te *Dünya* gazetesinde yayınlanan bir yazısıyla yazarlığa ilk adımını atmış ve hikâyelerinden sonra 1959'da ilk romanını yazmıştır. 1960'tan 2010'a kadar uzun bir sürede yazın hayatının içinde romanlarıyla bulunan ve çocuk romanları hariç on bir romanı olan yazarımızın Türk edebiyatında çeşitli ilkleri vardır. Bunlar şu şekilde sayılabilir.

1. Ilgaz, 1959 yılında *Eşiktekiler* romanıyla Halide Edip Adıvar'dan sonra ödül aldığı bilinen ilk kadın yazardır.
2. Ilgaz, 1987'de yazdığı *Sendika* romanıyla birlikte, bilinen, sendika eylemini ve sendikalaşmayı anlatan ilk yazardır.
3. Ilgaz, eserleriyle köyden büyük şehre gelip burada tutunamayarak şehirden tekrar köye ya da küçük şehre giden insanların öyküsünü anlatan, bilinen, ilk isimdir.³

Afet Ilgaz'ın romanlarında işlediği konulardan bir kısmını özetlemek gerekirse romanların temelde ikiye ayrılabilceği ve ilk dönem romanlarında toplumcu gerçekçi bir bakışın, ikinci dönem romanlarında İslâmcı bir bakışın var olduğu söylenebilir. Feminizm ve kadın sorunsalı, sendikalaşma faaliyetleri, Türkiye'nin içinde bulunduğu dönemin ekonomik şartları, aydınların sosyal hayatta yaşadığı buhranlar ve fikir çatışmaları, aile olgusunun modernleşen toplumda dağılmaya başlaması, parçalanmış aileler, eşler arasındaki anlaşmazlıklar ve aldatmalar, Türkiye'nin siyasi durumu, darbeler, muhtıra, siyasi partiler, ülke dışındaki Müslümanların ve Türklerin yaşadığı zulümler, kimsesiz çocukların ülkedeki durumu ve ülkemizde gerçekleşen Cumhuriyet mitingleri ve devamındaki Ergenekon soruşturması gibi konuları romanlarında işlemiştir.

² İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul, 2005, s.244.

³ Zehra Yazbahar, *Afet Ilgaz'ın Romancılığı* (basılmamış yüksek lisans tezi) Ankara, 2011, s.53.

Kısacası yaşadığı dönemin sosyal ve siyasî hareketliliği, eserlerinde tema olarak işlemese bile fon olarak muhakkak kullanmıştır. Yazar, özellikle 2. Dönem romanlarında güncel köşe yazılarından uzun uzun iktibaslar yapıp, kurguyu bozmayacak şekilde yaşanan olaylara dair fikirlerini de belirtir.

Romanlarında kurguları, yaşadığı dönemin ve sosyal hayatın içine oturtan Afet Ilgaz, şahıs oluşturmadaki yeteneğiyle de Türk edebiyatında önemli bir yerdedir. Romanlarındaki şahıslar göreceğiniz üzere inandırıcı ve gerçekçi kişilerdir.

1. YAZARIN HAYATI, EDEBİ HAYATI ve SANAT ANLAYIŞI

1.1. HAYATI⁴

"2 Ocak 1937'de Ezine/ Çanakkale'de doğar"⁵. Babası Zekeriya Bey, annesi ise Ayşe Hanım'dır. "Annesinin babası Birinci Cihan Harbi Gazisi, Babasının babası da Balkan Harbi şehitidir."⁶ Zekeriya Bey, Bulgaristan doğumlu olup burada ilkokul öğretmenliği yaparken Türkçülük hareketlerine katıldığı gerekçesiyle tutuklanmak istenince Türkiye'ye kaçmıştır.

Babam, Türkçülükten Bulgarlar tarafından yakalanmış ve idama mahkûm edilmiş. Bu olaydan dolayı birkaç arkadaşıyla birlikte kaçmak zorunda kalmış. Romanya Köstence üzerinden Hamdullah Suphi Tanrıöver "in yardımıyla Gelibolu" gelmişler."⁷

Zekeriya Bey, Türkiye'de, ilk başta, Gelibolu'da iskân edilmiştir. Daha sonra ise Ezine'nin Çamlıca Köyü'ne öğretmen olarak atanır. Fakat buradan memnun kalmamıştır ve Ezine'ye gelmek ister. Öğretmen kadrosu dolu olduğu için karakol polisi olarak Ezine'ye gider. Böylece öğretmenliği bırakmıştır.

⁴ Bu bölümle ilgili genel olarak faydalandığım kaynaklar: Afet Ilgaz, "Hayatım", *Gündoğan Edebiyat*, S. 5 (Kış 1993), s. 13 - 26; Afet Muhteremoğlu, "Hayatım", *Türk Dili Dergisi*, S. 171 (Aralık 1965), s. 213- 214; Afet (Ilgaz) Muhteremoğlu ile Söyleşi, "Neyi Anlattığım Değil Nasıl Anlattığım Önemlidir", *Gösteri Sanat – Edebiyat*, S. 19 (Haziran 1982), s. 9 – 10; İsmet Kemal, "Aşamalar'la", *Türk Dili*, C. 38 S. 322 – 327 (1978), s. 513 – 515; Mehmet Nuri Yardım, "Metafizik Yolun Amansız Yolcusu: Afet Ilgaz"; İhsan Safi, Afet Ilgaz "Hayatı-Eserleri -Sanatı", I-II, *Temrin*, S. 31, Kasım 2010, s.23-30; S.32, Aralık 2010, s.20-27; Zehra Yazbahar, *Afet Ilgaz'ın Romancılığı* (basılmamış yüksek lisans tezi) Ankara, 2011.

⁵ Afet Muhteremoğlu, "Hayatım", *Türk Dili Dergisi*, S. 171 (Aralık 1965), s. 213.

⁶ Afet Ilgaz, "Hayatım", *Gündoğan Edebiyat*, S. 5 (Kış 1993), s. 15.

⁷ Yazbahar, *age*, s.360.

Burada Ayşe Hanım ile tanışır ve evlenirler. Ayşe Hanım ise aslen Çanakkale, Ayvacık, Ahmetçe köyündendir, onlar da Ezine'ye göç etmişlerdir. Afet Ilgaz doğduktan sonra Zekeriya Muhteremoğlu'nun polislik eğitimi alması için bir yıl İstanbul'a, daha sonra rütbede yükselme eğitimi için de Ankara'ya giderler.

Afet Ilgaz'ın çocukluğunun üç yılı, babasının komiserlik görevi sebebiyle önce Iğdır daha sonra da Kars'ta geçer. Okula, Iğdır'da başlar, birinci ve ikinci sınıfları burada okuduktan sonra üçüncü sınıfa Kars'ta devam eder.

Çanakkale'lerden kalkıp içimizde hafif endişeler olmakla birlikte gene de güle oynaya gitmiştik Iğdır'a. Elektrik yoktu henüz. Ama temiz, sağlam bir havası, su arkları, samimi insanları ve eşsiz Azeri oyunlarıyla renklenen eğlenceli geceleri vardı Iğdır'ın. Kars'ın da öyle. Kızaklarla kar üstünde yapılan kış gezmeleri, Halkevi ve Mahfel'de verilen temsiller, balolar, tek tük kalmış Rus aileler, duvarlarından ısınan sağlam Rus evleri... Avlusunda kiracı olarak oturduğumuz İsak Bey'in Ermeniler'in Türkler'i uğrattığı soykırımlarla ilgili anıları, ailesinden birkaç şehit vermiş olan İsak Bey ve karısının bu acıya nasıl dayandıklarına şaşırıp içine düştüğüm dehşet...⁸

Iğdır'da söylediği türküler ve oynadığı oyunlarla o yıllarda ününün epeyce arttığını söyleyen yazar daha sonra Kars'ta da bu durumun devam ettiğini ve İsmet İnönü'nün Kars ziyaretinde verilen resepsiyonda Kars'ın en iyi folklor oyuncusuyla birlikte oyun oynadığını, İnönü'nün onunla ilgilendiğini ve *Radyo Dergisi*'nde bir fotoğrafının yayınlandığını hatırlar. Yazarın İnönü ile ikinci karşılaşması bu olaydan yaklaşık yirmi yıl sonra *Başörtülüler* isimli kitabının ödül törenindedir.

Daha sonra aile İstanbul Kocamustafapaşa'ya yerleşince Afet Ilgaz, Şehremini Taş Mektep'e kayıt olur ve ilkokulu burada bitirir. O yıllarda arkadaşlarıyla bahçede oynamak için, kitap okumak için, keman çalmak için, nakış işlemek için ayrı ayrı saatlerinin olduğunu ve bahçedeki oyunun en heyecanlı yerinde annesinin kendisini çağırdığını söyler. Yazar daha sonraki yıllarda öğretmen ve üç çocuk annesiyken yazdığı altı yüz sayfalık kitabını annesinin ona kazandırdığı bu programlı olma alışkanlığıyla ortaya çıktığını söyler. Ortaokul için babası tarafından Çapa Uygulama Ortaokuluna yazdırılır. Lise öğrenimini ise sırasıyla Çapa Öğretmen Okulu ve Çapa Eğitim Enstitüsünde yapar. Bu okulda Nihad Sami Banarlı, Niyazi Ökten, Orhan Şaik Gökyay gibi iyi

⁸Afet Ilgaz, "Hayatım", *Gündoğan Edebiyat*, S.5 (Kış 1993) s.14.

hocalardan eğitim aldığını söyler.⁹ Çapa Öğretmen Okulu ve Çapa Eğitim Enstitüsü'nde geçirdiği yılları çok eğlenceli olarak nitelendiren Afet Ilgaz bu konuda şunları söyler:

Çok neşeli ve çılgın bir beş yıl geçirdim. Biz birkaç kız arkadaş hocalarımıza ve her şeye gülmekten, edebiyat müzik ve resim merakımızı geliştirmekten, hayali aşklar yaşamaktan ve bunlara göre senaryolar düzenleyip eğlenmekten son derece memnunduk.¹⁰

Çapa Öğretmen Okulu'nu bitirince Çapa Eğitim Enstitüsü'ne seçilene kadar iki ay Muğla Bodrum'a gider fakat Kızılağaç Köyü'ne gitmez. 2.10.1954 bıraktığı öğretmenliğe iki yıl sonra döner ve 27 Temmuz 1956'da Kırklareli Pınarhisar Ortaokulu'na atanır. Pınarhisar'dansa Kars'a öğretmen olarak gitmeyi istediğini söyleyen yazar annesiyle gittiği Pınarhisar'dan 11 Ekim 1957'de ayrılır.

Önce babasının daha sonra da kendisinin mesleği sebebiyle çeşitli yerler gezip dolaşan Afet Muhteremoğlu Türkoloji bölümüne girip üniversitede okumak istediği için öğretmenliği bırakır. Daha sonra fikir değiştirerek Felsefe ve Klasik Diller Bölümü'ne kayıt yaptırır. Felsefe bölümüne kayıt yaptırmasını şu şekilde açıklar:

Bir yazar olarak gelişmemde ne çevremın ne okullarımın ne de okuduğum kitapların beni gereken hızla yetiştirmede bir yararı olmamıştı. Felsefe okumaya karar vermekle sanıyorum bu yanlış ve ağır gidişi gene kendi sezgimle bir dereceye kadar zamanında önledim. Felsefe dersleri bir yana, gene o yıl üniversiteye beraber başladığım arkadaşımın bu kez Latin ve Grek edebiyatını ve dillerini öğrenmek üzere klasik filolojiye girdim.¹¹

Öğrenimini devam ettirirken bir yandan da Üsküdar Kız Lisesi'nde ücretli müzik öğretmenliği yapmaktadır. 1958 yılında üniversite okurken "Çırakman" soyadlı bir mühendisle evlenir. İki yıl sonra ilk çocuğu Haluk dünyaya gelir. Öğrenimine ara veren yazar bir buçuk yaşındaki oğlunu annesine bırakarak eşiyile birlikte 1962 yılında İtalya'ya gider. Yazar, oğlundan ayrılmış olmanın verdiği hüznü şu cümlelerle anlatır:

Bir iki aylığına annemin yanıma getirdiği bir buçuk yaşındaki Haluk dönüşünden kırk gün sonra Türkiye "un
"ye koştum. Bir süre sonra
kısa sürelerle de olsa fazlasıyla yaşayacağım çocuk hasretini ilk kez yaşıyordum.
Bütün hayatımda gördüm ki bir çocuğun ayrılığında duyulan özlem, hasret, tutku
hiçbir ayrılık acısıyla ölçülemez.¹²

⁹ Ilgaz, "Hayatım", s.20.

¹⁰ *agm.*, s.20.

¹¹ Afet Ilgaz, *Toprak İnsanları* (kitabın sonundaki ek), İstanbul, 1972, s.161.

¹² Ilgaz, "Hayatım", s.22.

Bir yıl burada kaldıktan, dil öğrenip Avrupa'yı gezdikten sonra tekrar yurda döner ve İzmit'e yerleşir. 20 Ağustos 1963'te İzmit Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğine başlar. Burada beş yıl yaşar ve 7 Eylül 1965'e kadar burada daha sonra Merkez Ortaokulunda çalışır. Sonra 20 Kasım 1967'de ise İstanbul'a gelir ve Çağlayan Ortaokuluna atanır. 2 Temmuz 1970 tarihine kadar burada görev yapar. İki erkek çocuğu olan ilk evliliği on yıl sürdükten sonra 1968'de bitmiştir. Bu evliliğinin bitmesinden doğan hüznü yazar şöyle anlatmıştır:

İşte bu yıllar, belki de kalp gözümün açılışında attığım adımın, hayatımı bir deprem gibi altüst ettiği yıllardı... Ondan sonraki yıllar neyi tanımam gerekiyorsa onu tanıdım. Çocukluğumda ana baba kanatları altında olduğum için beni hiç etkilememiş dar gelirliliği, ayrıca doruk noktasındaki mutluluğu, hakkı ve haksızlığı, ihaneti, bağlılığı, vefayı, vefasızlığı, iyiliği, kötülüğü ve acıyı, evet bütün boyutlarıyla özellikle acıyı tanıdım.¹³

27 Kasım 1970'te ikinci ve son evliliğini *Yeniğün Gazetesi*'nde çalışırken tanıdığı Rıfat Ilgaz'la yapar. Bu evliliğe dair yazar, şu cümleleri kurmuştur.

1970'lerde her şey durdu. Durmaya başladı demeli daha çok. Bana acı çekmeye başladığım sıkıntıların bir ödülü olarak lütfedildiğine inandığım küçük kızımı büyütüyordum. Öğretmenlikten ikinci kez ayrılmıştım. İkinci evliliğin hayatıma getirdiği büyük çalkantıların içinden fazla yaralanmadan çıkmaya çalışıyordum. Bir yandan da kendi yayınevimizde çıkan kitaplarımın sevincini yaşamaya çalışıyordum.¹⁴

Bu evliliğinden Fatma Defne (Doğ. 22.09.1971) adlı bir kızı olur. Yazar, 1970'li yılların en güzel olayı olarak bu doğumu görür.¹⁵

Bir hafta kadar Ankara Demirlibahçe Ortaokulu'nda çalışır. Sonra, 8 Mart 1971'de İstanbul Kasımpaşa Lisesi'ne geçer. 23.11. 1971 tarihinde öğretmenlikten istifa eder. Muhteremoğlu adını taşıyan bir kitabevi açıp yönetir. Ardından sahibi olduğu özel bir anaokulunda öğretmenlik ve yöneticilik yapar. Fakat bu faaliyetlerde başarılı olamamıştır. Bir dönem Türkiye Yazarlar Sendikasında da çalışır. 1970'te hikâyelerini yayınlamakta sorunlar yaşadığı için ikinci eşi Rıfat Ilgaz'la birlikte Sınıf Yayınları'nı kurar.

Üç sene sonra tekrar öğretmenliğe dönen yazar 1 Ekim 1974'te İstanbul Özel Kültür Koleji'nde çalışmaya başlar. Dört sene kadar burada çalışır ve yazarın 1970'te başlayan ve çeşitli sıkıntılarla sürüp gelişen bu son evliliği de Rıfat

¹³ Ilgaz, *agm.*, s.24.

¹⁴ *agm.*, s.18.

¹⁵ *agm.*, s.24.

Ilgaz'ın memleketine yerleşmesiyle fiilen 1974 yılında biter. (Bu evlilik resmi olarak 1990 yılında biter.)

24 Ekim 1978 tarihinde İstanbul Atatürk Eğitim Enstitü'süne geçer. 12 Temmuz 1984 tarihine kadar da burada çalışan yazar daha sonra İstanbul Devrim Ortaokulu'na geçer. 13 Ocak 1987 yılına kadar bu görevdedir. Son Olarak İstanbul Bakırköy Ticaret Lisesi'nde Türkçe öğretmenliği yapar ve 1 Nisan 1987 tarihinde de buradan emekli olur.¹⁶

İstanbul, Yücel, Varlık, Yeditepe, Türk Dili gibi birçok dergide ve gazetede hikâye ve makaleleri yayımlanan Afet Ilgaz, *Yeni Şafak* gazetesinde fıkralar yazmış, Kanal 7 televizyonunda da “Okuma Saati” ve “Yorum” adlı programları hazırlayıp sunmuştur. Aynı zamanda siyasetle de kısmen ilgilenen yazar, 1999 yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin üyesi seçilir ancak türbanlı olduğu için beş yıl boyunca meclis toplantılarına katılamaz. Uzun yıllar *Milli Gazete*'de deneme ve fıkra türünde yazılar kaleme alan Afet Ilgaz, 2009 yılında bu gazeteden ayrılarak 2010 yılında *Yeniçağ Gazetesi*'nde yazmaya başlamıştır. Kocamustafapaşa'daki evinde yalnız yaşayan Afet Ilgaz, hala aynı gazetede köşe yazarlığına devam etmektedir.

1.2. EDEBÎ HAYATI VE SANAT ANLAYIŞI

1.2.1. Edebî Hayatı

Afet Ilgaz'ın edebiyata ilgisi, okul yıllarında başlayan roman okuma sevgisiyle belirir. O yıllarda çok fazla çocuk kitabı çıkmadığını ve *Pol ve Virgini* ile Kemalettin Tuğcu'nun romanlarını, çıkan bir iki de dergi olduğunu söyleyen yazar kitaplarla ilk tanışmasını şöyle anlatır:

Ortaokulda bir arkadaşımın evinde öğretmen olan abisinin kitaplığında gördüğüm Orhan Veli'nin *Bütün Şiirleri*'yle, *Türk Dili* dergisi ciltleriyle oldu. Ciddi olarak okumaya Çapa Öğretmen Okulu'nun camiye benzer loş kitaplığında Zola'nın hakikatiyle başladım (yaş on dört). Sonra Dostoyevski geldi: Nетоçka Nezvonava....Sonra Stendhal, Flaubert, Tolstoy, Gogol, Ibsen, Goethe, Puskin...¹⁷

Bu yazarlardan kendilerine uygun kitapları usta avcılar gibi kolayca bulduklarını ve okuma zevklerinden ve keyiflerinden taviz vermediklerini söyleyen yazar o yıllarda *Varlık* dergisinin 1 liralık yayınları sayesinde Montherland, Colette, Strati ve Kazancakis hayranı olur.

¹⁶ Safi, *agm.*, s. 23.

¹⁷ Ilgaz, *agm.*, s.19.

İlk yazısını o yıllarda evlerine düzenli olarak giren *Dünya* gazetesine 1954 yılında henüz on yedi yaşındayken yollar. “Gazete Gazete” isimli bu yazı bir tür okur mektubu gibidir, beğenilir ve gazetenin itibarlı bir köşesinde kendine yer bulur. Böylelikle başladığı yazı hayatına bir süre *Dünya* gazetesine yolladığı çocuk hikâyeleri, röportajlar, köşe yazıları ile devam eder. Falih Rıfki'nın o yıllarda kendisinden "bizim kız" diye bahsettiğini anlatır.

Bu yazılardan sonra 1955 yılında, *İstanbul* dergisinde çıkan ilk hikâyesi olan *Niyobe'nin Gözyaşları*'nın yayınlanışını şöyle anlatır:

İkinci sınıfın edebiyat hocası Nihat Sami Bey'le bir gün okulun önündeki tramvay durağında karşılaşmıştık. Bana bir şeyler yazıp yazmadığımı sordu laf olsun diye. Ben de Bodrum yolculuğundan sonra yazıp bir köşeye koyduğum *Niyobe'nin Gözyaşları*'ndan söz ettim. *İstanbul Dergisi*'ne götürebileceğimi söyledi bu hikâyeyi. Böylece ilk hikâyem *İstanbul Dergisi*'nde yayınlanmış oldu.¹⁸

İlk hikâyesini hocalarından Nihad Sami Banarlı'nın desteklediği yazarın ikinci hikâyesi de diğer hocası Orhan Şaik Gökyay'ın beğenisiyle *Yücel* Dergisinde çıkar. Hocalarının onu bu şekilde yüreklendirerek gazete yazarlığından edebiyat alanına geçmesini istediklerini ve teşvik ettiklerini söyler.

Bu şekilde edebiyat dünyasına adım atan ve yazdığı hikâyelerle beğeni toplamayı başaran yazar 1959 yılında ilk romanı olan *Eşiktekiler*'le TDK ile *Yeni İstanbul Gazetesi*'nin birlikte düzenledikleri Törehan Ödülü'nü kazanmıştır. Bu eserden sonra Orhan Hançerlioğlu'nun sağa sola telgraflar çekerek Afet Muhteremoğlu'nun kim olduğunu merak ettiğini, yazarın da kötü bir baskıyla basılan kitabını imzalayarak onun tüneldeki bürosuna götürdüğünde ona "dişi Sait Faik" iltifatını yaptığını anlatır. *Eşiktekiler* kitabında Monteherland'ın *Genç Kızlar ve Kadınlara Acıyın* isimli eserinin etkisinde olduğunu belirten yazar Dilara ve Fikret adlı iki kız kahramanın bağımsız ruh ve kişilik savaşlarıyla o zaman için biraz yeni ve şaşırtıcı iki kadın, genç kız tiplemesi olduklarını düşünür.

İtalya gezisindeyken hazırladığı bir radyo oyunu olan *İnsancıklar* ile de mansiyon ödülü almış ve bu oyun Mahir Canova'nın yönetimiyle radyoda temsil edilmiştir. O yıl ayrıca *Varlık* dergisine *İtalya Mektupları* yazar. 1960'lı yıllar yazarın yıldızının parladığı yıllardır. İtalya'dan döndükten sonra yavaş yavaş kendini toplayıp eski ve tek sevgilisi olan edebiyatla barışmaya çalıştığını söyler.

¹⁸ Ilgaz, "Hayatım", s.21.

Önce *Bedriye* (1963)'yi daha sonra *Başörtülüler*(1964)'i yayınlayan yazar Başörtülüler ile 1965 yılında ikinci kez TDK ödülü alır fakat bu yazara göre geç gelmiş bir ödüldür:

İtalya'da çevirdiğim hikâyeleri topladığım bir kitapla İtalya Mektupları'nı topladığım bir kitabın çıkışından sonra *Bedriye* ve sonra *Başörtülüler* yayınlandı. Ben İzmir'teydim. Önce çalışmıyordum sonra yeniden öğretmenliğe başladım.

Çok güvendiğim ve iyi eleştiriler alan (S.E. Siyavuşgil, İlhami Soysal, Ünal Sakman) *Bedriye* adlı kitabımın TDK hikâye ödülünü almayışına üzülmuştüm. Bu yüzden de ertesi yıl *Başörtülüler*'in ödül alışına yeteri kadar sevinemedim.¹⁹

1968'de yayınlanan *Toprak* isimli kitabı ilavelerle 1972'de *Toprak İnsanları* olarak yayınlanır. En şanslı kitaplarından birisi olarak gördüğü bu eseri radyo için yaptığı bir arkası yarın programıyken televizyon dizisine çevrilir. Bu başarılarının yanında yazar yayın hayatında zorluklarla da karşılaşmıştır. 1969 hazır hale gelen Halk Hikâyelerini bastırarak yer bulamamıştır. Yayıncı bulma sorununu o yıllarda eşi Rifat Ilgaz da yaşayınca birlikte 1971'de Sınıf yayınevini kurar. *Halk Hikâyeleri*'ni 1972'de yayımlar. 1974'te yayımlanan ve çocuklar için yazılan *Annem Annem*, televizyon dizisi olur; 1974'te ayrıca *Çeribaşı Apdullah'la İdamlık İsmail* yayımlanır. Daha sonra yayınlanan *Çocuklar da Savaştı* ve *Filiz Büyüyor* isimli eserleri de TRT radyolarında yayınlanır.

İkinci romanı *Aşamalar*'ı bastırana kadar (1977); beş hikâye kitabı, iki çocuk romanı ve bir de İtalyancadan çevirdiği hikâyeleri yayımlayan yazar 2000'de yayınladığı *Kazdağı Öyküleri*'ne kadar bir daha hikâye yazmaz ve önceliğini 1970'li yıllardan sonra roman yazımına verir. 1979'da iki çocuk romanı olan *Değişen Sevgiler* ve *Çocuklar da Savaştı*'yı yazar. 1992'de *Filiz Büyüyor* ve *Karadaylak*'ı yazan Afet Ilgaz'ın gazetelerdeki yazılarından derlenmiş *İbn'ül Vakt* (2000), *Statüokocu Dana* (2004) adlı kitapları ve *Ateş Denizinde Yol Alan Gemi* (2001), *İkindi Güneşi* (2003) adında denemeleri vardır.

1977'den sonra art arda yazdığı romanlarla içinde yaşadığı dönemin sosyal ve siyasî boyutlarını da başarıyla veren yazar üçüncü ödülünü de nehir roman serisinin ikinci kitabı olan *Yol* ile 1993'te Türkiye Yazarlar Birliği tarafından alır. Bu serinin dördüncü kitabını 1997'de yayımlayan yazar 2000'de *Ermiş* isiminde nehir romanlardan bağımsız bir roman yazmış, 2010'da *Sorgu Ve Derviş*

¹⁹ Ilgaz, *agm.*, s.22- 23.

romanıyla hem nehir romanına devam etmiş, hem de uzun süre sadece köşe yazılarıyla devam ettiği yazı hayatına geri dönmüştür.

Yazar, eserlerinde 1969'a kadar "Muhteremoğlu" soyadını kullanmış, Rıfat Ilgaz'la evliliği süresince ve boşandıktan sonra da "Ilgaz" soyadını kullanmaya devam etmektedir.

1.2.2. Sanat Anlayışı

Sanatın hayatı güzelleştirmeye yarayan bir şey olduğunu savunan Afet Ilgaz, onun bir çeşit gerçeği yorumlama işi olduğunu ve sadece sanat yapmak için eser verilemeyeceğini savunur, öykülerinde gerçek yaşamı, yaşamın kesitini olarak anlattığını söyler. "Yaptığım iş ne gerçeği olduğu gibi yansıtmaktır ne de onu bir takım simgelerle anlatmaktır. Birincisi sanat değil, ikincisi de fazla "sanatkârane" geliyor bana. "²⁰ der ve ikisinin de yazarı okurdan kopardığını savunur. Birincisinde olaylar arasında kalıp zorlanan okurun ikincisinde simgelere boğulabileceğini söyler ve okurun yazarından beklediğinin yazarın gerçeği derinlemesine araştırması olduğunu düşünür.

Edebiyatta amacının Tanpınar gibi okuyucuda güzel bir intiba bırakmak olduğunu söyleyen yazar ekol oluşturmak veya herhangi bir edebî akıma uygun eser bırakmak gibi bir kaygısının olmadığını, edebiyat oyunlarından hoşlanmadığını şu cümlelerle açıklar:

Öyle ekol yapayım, yok bilmem akım oluşturayım, falanca akım gibi ben de yazayım gibi bir derdim yok. Güzel bir üslup oluşturayım, Türkçeyi güzel kullanayım, kahramanlarıma haksızlık yapmayayım, insanlığa ve insanlara haksızlık yapmayayım ve okuyunca insanlarda bir ferahlama uyandıran bir Türkçe, bir üslup kullanayım. "Ne güzel." desinler. Mesela ben, Tanpınar "²¹ okurken öyle derim. Tanpınar, beni nefessiz bırakır; üslubu o kadar güzeldir ki... Tekrar tekrar okumaktan çok zevk alırım. İşte ben de böyle bir intiba bırakmak isterim. Sanat tekniği olarak düşündüğüm başka bir şey yok. "²¹

Sanatçının yazdığı şeyle yaşadığı şey arasında fark olmaması gerektiğini savunan yazar "Yaşanmadan yazılmış şiiri de düz yazıyı da okumam. Yaşanmamış bir olayı tanımak, onu sevmek olacak iş değildir"²² diyerek sanatın yalan lafları ustalıkla dizmek demek olduğu devirlerin biz doğmadan gelmiş

²⁰ Afet Muhteremoğlu, "Hayatım", *Türk Dili Dergisi*, S. 171 (Aralık 1965), s. 213.

²¹ Yazbahar, *age.*, s.371.

²² Afet Ilgaz, "Bir Öğretmenin Günlüğünden II, Cadı Kazanı," *Varlık*, S. 511, 1 Ekim 1959, s. 11.

geçmiş olduğunu belirtir. Konularını günlük yaşamdan aldığını çünkü günlük yaşamın içinde sürekli bir hesaplaşma içinde olduğunu, onu çok iyi tanıdığını söyler.

Afet Ilgaz, romanlarında klâsik roman tekniğini kullandığını söyler. Denize ulaşan bir nehrin kolları gibi, hayatın, anlattığı hayatın dört bir yanından akarak gelen hadiseleri, gerçeği bütünleştirecek bir yapıda vermek ister. Roman kişilerini temize çıkarmaya, onların iyi, olumlu, insanî yanlarını bulmaya çalışır.²³

Yazarken içinde bulunduğu çevreyi yazdığını söyleyen yazar "Yazdığım çevre tanıdığım çevredir, orta halliler çevresi"²⁴ der. O, hangi dönemi ve insanı anlatıyorsa onu içinden anlattığını yani roman kişilerinin gördüğü gibi anlattığını ve hadiseleri dışarıdan müdahale etmediğini söyler. "Romanın kahramanları oluşturdu romanın akışını, kurgusunu. Romanların konusunu da hayatın kendisi bana dayattı, hayat böyleydi."²⁵ der ve yazarın toplumda yozlaşmış bir insanı anlatırken toplumdaki bozulmayı, çürümeyi de anlatmış olduğunu, her romanında muhakkak var olan siyasî veya toplumsal fonun bu şekilde kendiliğinden oluştuğunu savunur. Aksi takdirde özellikle toplumu anlatmak için yazılmış romanların tatsız olacağını düşünür.

İlk öykülerimden başlayarak günlük yaşamı, toplumsal yaşayışı iğnelemek, küçümsemek ve bunu coşkularla belirtmekti sanatımdaki öz. Şimdi yaşamı, küçük yaşamları ne fazla duygulanıp abartarak ne de küçük görücü gülümsemelerle süzmek hakkını kendimde buluyorum. O türlü bir sanat anlayışının çağımıza, çağımızın insan ve sanat anlayışına da uygun olduğunu sanmıyorum.²⁶

İlk öykülerinde günlük yaşamı ve toplumsal değerleri iğneleyerek anlatmayı hedeflediğini daha sonra bu görüşten vazgeçtiğini söyleyen yazar Tolstoy'un etkisinde kaldığı için eserlerinde ironinin geliştiğine vurgu yapar.

Tolstoy'un çok etkisinde kaldığım için bende ironi gelişti. Gerçeği anlatmanın yollarından biridir ironi; saçma sapan gibi görünür ama gerçeği en güzel o anlatır. Gazete yazılarımda bile ironi, mizah vardır. En ağlanacak yerde güldürür insanı. Gerçeği anlatmanın yollarından biri olarak ironiyi çok tutuyorum ve kullanıyorum.²⁷

"Afet Ilgaz'ın eserlerinde kendini açıkça belli eden iki edebî akım vardır: Toplumsal gerçekçilik ve realizm. Toplumsal gerçekçilik yazarın hayatı ve sanatı algılayışıyla yazı hayatının ilk yıllarında oluşmuştur. Realizmi ise yazar, ortaokul

²³ Safi, *agm*, s.26.

²⁴ Muhteremoğlu, "Hayatım", s. 213.

²⁵ Yazbahar, *age.*, s.373.

²⁶ Muhteremoğlu, *agm.*, s. 213.

²⁷ Yazbahar, *age*, s.368.

yıllarında okuduğu Rus yazarlardan kapıp benimsemiştir. ²⁸ En çok Rus klâsiklerini sever. Bilhassa da Tolstoy ve Dostoyevski'yi severek okur. Fransız Romancı Hanry Montherland'ın gerçeklerle dalga geçen şakacı hâlini çok sever ve o tavrın kendi tavrı olduğunu düşünür. Colette, Strati, Kazancakis ve Gonçarov'u da severek okur. Türk edebiyatında ise Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Samiha Ayverdi ve Safiye Erol, hayran olduğu ve bıkmadan okuduğu yazarlardır. Peyami Safa'nın yazış tarzını kendine benzettiğini söyler. ²⁹

Edebiyatı biraz da gösteri olarak gördüğünü söyleyen yazar hikâyenin bu gösteriye daha kolay izin verdiğini düşündüğü için hikâye türünü kendisine daha yakın gördüğünü söyler. Sanat görüşünü soran Şerif Dikmen'e bu konuda şunları anlatır:

Sanatçı topluma atılım gücü veren, toplumunu olumlu değişimlere hazırlayan kişiyi sömürüden kurtarmayı amaç edinen kişidir. Sanatçı bu duruma gelmişse, bu olgunluğa erişmişse, çevresine belli bir açıdan bakacaktır ister istemez. İster sömürene, ister sömürülüne baksın, üzerine düşen sanatçılık görevini başaracaktır. Önemli olan sanatçının ele aldığı kişiler ve olaylar değil, daha çok onlara bakışı ve ele alış biçimidir. ³⁰

Yazar, öykülerini yazdığı dönemlerde toplumda en saygı görmesi gereken kişilerin emek ve emekçiler gibi toplumun yükünü taşıyanların olduğunu, fakat eserlerde bunlara sadece övgüler düzmenin sanatçının ne amacı ne de görevi olduğunu, olumlu kişilikleri yansıtmamanın en iyi yolunun onları zıtlarıyla vermek olduğunu söyler. Afet Ilgaz, daha sonraki dönemlerde toplumcu gerçekçi sanat anlayışından uzaklaşmış olsa da kişisel fikrini destekleyen idealize tipler yerine bir şahsı olumlu olumsuz bütün özellikleriyle vermeyi genellikle tercih etmiştir.

Yazarın dil konusunda görüşleri eser vermeye başladığı ilk yıllardan son yıllara kadar değişmemiştir. Dilini zorlamadığını, öykülerini en iyi nasıl anlatabiliyorsa dilinin o olduğunu söyleyen yazar, eskimiş, eserlerimizde ve düşüncelerimizde yabancı duran kelimelerin uzağında olduğunu söyler: "Ana dilimizdeki bağımsızlık, ekonomimizdeki, siyasamızdaki devlet yönetimimizdeki bağımsızlık önemindedir." ³¹

²⁸ Keziban Böge, "Afet Ilgaz'ın Hikâyeciliği" (basılmamış yüksek lisans tezi), Konya, 2006 s. 19.

²⁹ Mehmet Nuri Yardım, *Romancılar Konuşuyor*, "Peyami Safa Edebiyatımızın Devlerindedir", İstanbul, 2013, s.220.

³⁰ Şerif Dikmen, "Afet Ilgaz İle Sanat Üstüne Bir Söyleşi", Yeni Gün, 15 Ağustos 1973.

³¹ Muhteremoğlu, *agm.*, s. 213.

İlla yeni kelimeler kullanacağım diye uğraşmam; illa eski kelimeler kullanacağım diye de uğraşmam. En münasip kelime neyse, en hoşuma giden anlatım neyse onu kullanırım. Üslubu gerçekten de özenli oluşturmaya çalışıyorum. Üslup, eseri doğrudan etkileyen bir konudur. Kuru, teneke, takır takır bir üslup olmasın diye uğraşırım. Bir de çok ağlamaklı, duygusal üsluplardan hoşlanmam ama coşku sahneleri olsun isterim. Lirik, akılda kalabilen, coşturan sahneler yaratmaya çalışırım.³²

Yazar, yeni kelimeler bulmak için uğraşıp dilini zorlamadığını söyler. Anlattığı şeye en uygun kelimeyi ve anlatım tarzını seçtiğini belirtir. Onun dikkat ettiği şey, kuru bir üslubunun olmaması, ağlamaklı bir anlatımının olmamasıdır. Anlattığına en uygun üslubu ve akılda kalıcı ifadeleri tercih ettiğini belirtir.

³²Yazbahar, *age.*, s.379.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ROMANLAR HAKKINDA BİLGİ, ROMANLARIN ÖZETİ VE ŞAHIS KADROSU

1.1. EŞİKTEKİLER

Eşiktekiler, Hatipoğlu Yayınları, İstanbul 1960, 132 s.

1959 yılında Türk Dil Kurumu ile *Yeni İstanbul* gazetesinin birlikte düzenledikleri yarışmada birinci seçilmiş ve Törehan Ödülü'nü almıştır. Romanda Dilara isminde genç bir kızın, halasının kızı Fikret'in günlüklerinden ve mektuplarından hareketle onun sanatı ve evlenme fikri arasındaki açmazları, değişken ruh hali anlatılmaktadır. Feminist bir gözle evlendikten sonra kadınların tamamen değiştiklerini ve eşlerine köle olmaktan haz duyduklarını anlatan roman kadınların iç dünyalarına objektif bir şekilde bakması ve yarattığı gerçekçi kişileriyle başarılı bir romandır.

Kitap toplamda üç bölümden oluşur. İlk bölümde anlatıcı roman kahramanı Dilara'dır. İkinci bölümde anlatıcı değişir ve 3. şahıs bir anlatıcı olayı ve gelişmeleri Tanrısal bir bakış açısıyla anlatmaya devam eder. Dolayısıyla roman iki anlatıcısı olması sebebiyle çoğul anlatıcılı bir eser sayılır. *Eşiktekiler* romanı kadın şahısların ağırlıkta olduğu bir romandır. Afet Ilgaz'ın ilk romanı olma özelliğini de taşıyan bu eserde Dilara'nın yanında Fikret, Fikret'in annesi, Fikret'in bir dönem sırdaşlık ettiği kiracının kızı Sevim diğer kadın şahıslardır. Erkek olarak ise romanda Dilara'nın eniştesi, yani Fikret'in babası, Fikret'in nişanlandığı Baytar bulunmaktadır. Bunların dışında Dilara'nın ve Fikret'in görüştükları erkeklerden isim verilmeksizin bahsedilmektedir.

Eşiktekiler romanındaki kişiler 1960'lı yılların İstanbul'unda yaşayan orta tabakadan insanlardır. Biraz fakirce bir mahallede yaşarlar. Fikret piyano bölümünde okumaktadır fakat aile ve buldukları semt çok kültürlü, zengin değildir. "Ne eniştem, ne halam, ne de ben ablamın piyanosundan bir şey anlarız. Yalnız kapısı kapalı odadan, kolay tempo tutulabilecek, kolay akılda yer edecek, kolay sevinecek bazı sesler duyuldu mu; üçümüz de semtimize, bunlar sona

erinceye kadar yukarıdan bakıyoruz demektir"³³ diyen Dilara bir bakıma piyanonun semtleri ve ailelerine olan uyumsuzluğunu anlatır.

Eşiktekiler'de Fikret'in ve Dilara'nın da yaşadığı okumuş, aydın, sanatıyla tanınan yalnız bir kız olmak mı mutlu, az düşünen, kocasız hiç bir şey yapamayan sıradan bir ev kadını olmak mı ikilemi yoğun bir şekilde verilir. Dilara kendini hep ilk tarafta görürken Fikret ikinci kısmın özlemlerini yaşamakta ve buna kavuşmak için çaba harcamaktadır. Romanın sonunda ise Fikret sanatını ve özgür bir kız olmayı tercih eder.

1.1.1. ROMANIN ÖZETİ

Dilara, yatılı okul okuyan, tatillerde halasının ailesiyle yaşayan kimsesiz bir kızdır. Yazar olmak istemektedir ve halasının kızı olan Fikret'in günlüklerinden hareketle Fikret'in ruh dünyası ve özel hayatına dair çözümler yapar.

Fikret, konservatuvarın piyano bölümünde okuyan, alımlı, güzel, idealist başarılı bir kızdır. Yirmi yaşına girdiği günlerde evlenmek, çoluk çocuk, mutlu bir yuvada çevresindeki dertsiz ve basit düşünen kadınlar gibi yaşamak arzusuna tutulur. Bunun için bir kaç aday dener bunlardan birincisi evli veya yeni boşanmış bir adamdır. Fikret anneannesine, İstanbul'a beş saat mesafede küçük bir kasaba olan E'ye gittiğinde orada tanıştığı ve sevdiğini düşündüğü Baytar ile evlenmek ister. Baytar Fikret'ten on yaş büyüktür. Fikret'i babasından üç kere ister. Fikret, babasının tüm direnmelerine karşı onunla evlenmeyi gerçekten istediğini düşünür. Babasının ise tek endişesi Fikret'in sanatında tanınmaya başladığı bir dönemde hayatını değiştirmeye çalışmasıdır. Anne ise Baytar'ı kendi aday akrabadan tüccarla karşılaştırır ve Baytar'ı istemez. Nihayet aile razı olur, Fikret'e evlenecek kız gözüyle bakılmaya, yavaş yavaş hazırlıklar yapılmaya başlanır. Fakat Fikret, Baytar'la buluştukları bir akşamüstü ona sanatından, sanatı için çaba göstermeleri gerektiğinden ve sıradan bir ev hanımı olamayacağından bahsederek Baytar'ın kendisinden soğumasını sağlar ve ayrılırlar. Fikret kendini yeniden tutsak kadınlıktan özgür genç kızlığa dönmüş hisseder.

³³Afet Muhteremoğlu, *Eşiktekiler*, İstanbul, 1960, s. 29.

1.1.2. ROMANDA ŞAHISLAR

1.1.2.1. Dilara

Bu romanın merkezinde yer alan şahıs Dilara'dır. Yatılı okulda okuyan, tatillerde halası ve eniştesinin evinde kalan Dilara ilerde tiyatro oyuncusu olmak ister. Ablası dediği Fikret'in(halasının kızı) günlüklerinden hareketle ona dair ruh çözümleneleri yapan Dilara romanda yer yer sözü ablasının günlüklerine bıraksa da dördüncü bölüme kadar anlatıcı konumundadır.

Dilara on yedi yaşındadır. Yaşını: "gerçeklere pek uymayan duygulardan başkasını düşünemeyecek"³⁴, "denenmiş veya denenmemiş yolların hiç birisinden ümit kesemeyecek"³⁵ bir yaş olarak vurgular. Dış görünüş olarak ise güzel bir kız olmadığını ama yaşının genç oluşundan dolayı avantajlı olduğunu söyler, kendini, "kıvılcık saçlı, sivri kemerli burunlu, patlak gözlü"³⁶ birisi olarak tasvir eder ve "pis haydut gülüşü, gülemeyen soğuk bakışları"³⁷ olduğunu ifade eder.

Romanda, Dilara'nın dış görünüşüne dair bu bilgilerden başka hayata bakışı, ruhi mesleki özelliklerine dair de bilgiler buluruz. Dilara, "akıllı, anlayışlı bir kızdır"³⁸ fakat çevresini de çevresindekileri de çok fazla sevmez. "Artık kız arkadaşlarımdan da uzaklaşıyorum, tatsız yaşlılardan ve sevimsiz evli adamlardan da."³⁹ Kimsesizliğin vermiş olduğu sahipsizlik duygusunu yaşar kendi içinde. Kendi dışındaki insanları "anlatanlar ve dinleyenler"⁴⁰ diye sınıflar. "Okulunu bitirdikten sonra tiyatro oyuncusu ve yazarı olmak"⁴¹ istediği için Fikret'in günlüklerini ondan habersiz okur ve onun düşüncelerine, fikirlerine ve ruh dünyasına dair çözümleneler yapar.

1.1.2.2. Fikret

Romanın ikinci kişisi olmasına rağmen kendisine dair Dilara'nın hayatından daha çok şey biliriz. Konservatuarda piyano bölümünde okur.

³⁴ Muhteremoğlu, *Eşiktekiler*, s.6.

³⁵ *age.*, s.6.

³⁶ *age.*, s.5.

³⁷ *age.*, s.6.

³⁸ *age.*, s.79.

³⁹ *age.*, s.15.

⁴⁰ *age.*, s.24.

⁴¹ *age.*, s.16.

Romanın başında yirmi yaşına henüz girmemiş olan Fikret'in dış görünüşüne dair romanda "güzel yüzü, siyah düz saçları" ve "uzun parmaklı zayıf elleri"⁴² olduğu söylenir. Dilara'nın tasvirlerine göre Fikret, masallara layık bir güzellikte. "ince yaradılışlı ve pek az erkeğin ulaşabileceği düşünme kudretine sahip"⁴³ bir kızdır.

Fikret, "bütün başarılarının dört başı mamur olmasını isteyen"⁴⁴ dediği dedi.⁴⁵ "hiçbir başarının kapısından eli boş dönmeyi kabul edemeyecek"⁴⁶ fitrattadır. Sanatına çok değer verir, sanata dair kabiliyetinin farkındadır, yanında nakış, çeyiz gibi kızlara has işlerden konuşulunca ilgilenmeyen, aydın, okumuş bir sanatkâr görüntüsündedir. İdealisttir. Dış görünüşüne önem verir, "yaşını başını almış olduğu halde, her türlü durumu da elverişliyen boyanmayan kızları küçümser."⁴⁷ Dilara'nın tanıtımıyla o fedakâr bir kadın değildir, kendini, "çocuğunu büyütme uğruna da olsa kocasını saymak için de olsa pek öyle sıkıntılara sokamaz."⁴⁸

Fikret, evlenme isteklerinin yoğunlaştığı bir dönemde liseden kendisini seven bir erkeğe yazdığı, fakat yollamadığı mektupta kendisinin çok değiştiğini ve büyüdüğünü, o eski genç kız berraklığının kalmadığını, "durgun, ağırbaşlı, sünepe"⁴⁹ birisi haline geldiğini söyler.

1.1.2.3. Baytar

E.... kasabasında veteriner olan ve romanda ismi verilmeyen bu bey Fikret'in anneannesine ziyarete gittiğinde bir vesileyle tanıştığı ve sevmeye başladığı otuz yaşlarında birisidir. Baytar, Fikret'in tarifi ile "iri yarı, kumral, bıyıklı, güzelce bir efendidir."⁵⁰ Fikret Baytar'ı annesine böyle tarif ederken kendisiyle konuştuğu bir yerde onun dış görünüşüne dair "ben onun yanında fazla güzel duruyorum. Baytar Beyin oldukça çirkin bir göbeği var"⁵¹ şeklinde söylenir.

⁴²Muteremoğlu, *Eşiktekiler*, s.29.

⁴³*age.*, s.28.

⁴⁴*age.*, s.11.

⁴⁵*age.*, s.37.

⁴⁶*age.*, s.111.

⁴⁷*age.*, s.49.

⁴⁸*age.*, s.53.

⁴⁹*age.*, s.55.

⁵⁰*age.*, s.94.

⁵¹*age.*, s.106.

Baytar, Fikret'ten on yaş büyük bu bey, o sıralar Fikret'in evlenme planlarına uygun birisidir. Fikret, ev işlerinden, eşyalardan, yemek yapmaktan anladığı için onu "kazak denilen sınıfa girer"⁵² şeklinde tasvir eder. Alkol içmeyi çok sevmediği, evine bağlı bir erkek olmasının yanında sesinin de çok güzel olduğu Fikret tarafından Baytar'ı ailesine beğendirmek için gerçekliğini bilmeden söyledikleri arasındadır.

1.1.2.4. Enişte

Eniştenin dış görünüşüne dair romanda bilgi verilmemiştir. Bir dönem gazetecilik yapmış yarı aydın bir tiptir.

Gazetecilik zamanından kalma bir büyüklük ve toplumlara seslenebilmenin verdiği gururla bütün kaygısı kendi etrafında toplanmıştır: Kendisinin olan şeyler (hastalıklar, bir türlü kilo alamamalar; buna rağmen sinemaya, tiyatrolara, danslara, toplantılara düşkünlüğü) ve olamadığı şeyler (adamakıllı bir zenginlik, büyüklük, tanınmışlık, yüksek çalışmalar, başarılar...) Üstelik yıllar vardır ki karısıyla şu evin içinde birbirine rastlamazlar. Evden sabah çıkar, gece geç vakit döner.⁵³

Fikret'in babası kızına tutkuyla bağlıdır. Kendisinin yapamadığı tanınma, ünlü olma gibi hayalleri kızının yapacağını beklemektedir. Onun ileride büyük bir sanatkâr olacağına inanmıştır. Dilara eniştesine dair: "Eniştem, başka türlü bir mesleği seçişini hoş karşılamazdı. Çünkü eniştem bütün duygululuklardan kaçır. Dünyanın sadece erkeklerden veya erkek davranışlı kadınlardan meydana gelmemiş olduğuna üzülür gibidir"⁵⁴ der.

Bencil, gururlu, ömrünü ancak ölümsüzlük uğruna geçirmeye razı olacak bir sanatçı yaratılışı vardır. Geri kalan yaşamalar onu ilgilendirmez."⁵⁵ Kızının evlenmek, yuva kurmak fikrini sanatını gölgeleyeceği fikriyle başta kabul etmez. Ancak sanatı bırakmayacağına dair kızına güvenden sonra evliliğine razı olur.

Dilara'nın halası kendini eşine ve kızına adanmış, evin işlerini özenle yapan, eşinin ilgisizliğini kanıksamış, kızına iyi bir kısmet arayan bir ev hanımı portresindedir.

1.2.AŞAMALAR

⁵² Muhteremoğlu, *Eşiktekiler*, s.71.

⁵³ *age.*, s.110.

⁵⁴ *age.*, s.29.

⁵⁵ *age.*, s.29.

Aşamalar, Okar Yayınları, İstanbul 1977, 604 s.

Yazarın en hacimli romanı olan *Aşamalar* on sekiz bölümden oluşmaktadır. Romanda paralel bir vak'a zamanı takip edilirken olaylar yaklaşık dört yılın içinde olup biter. Bu dört yıl günü gününe bütün ayrıntılarıyla verilmez, dört yılın önemli ve kayda değer olaylar anlatılır.

Romanda, iki çocuk annesi ve Arif isminde bir mühendisle evli olan Sevda adında bir kadın anlatılmaktadır. Sevda, eşini sevmediği için ondan ayrılmayı düşünmektedir. İstanbul'a taşındıktan sonra onu Hakkı isminde biriyle aldatır. Daha sonra Arif'ten ayrılır ve Mehmet Meriç ismindeki meşhur bir yazarla birlikte olur. Romanda Sevda dışında öyküsü anlatılan Gülsüm, Ferda gibi kadınlar da vardır.

Aşamalar "için iyi bir boşanma kitabı denilebilir. Romanda iç içe ilişkiler vardır."⁵⁶ Aynı çevrede yaşayan aydınların duygusal ilişkileri çarpık ve çetrefillidir. Evlilik dışı ilişkiler yoğundur, evliyken eşleri aldatmak da neredeyse olağan karşılanır. Yazar, herkesin bildiği bu gerçeği kadınlar üzerinden anlatır. Romanlardaki kadınların bazısı buna karşı gelmeye çalışır, bazısı tahammül eder bazısı ise buna uyum sağlamıştır bile.

Romanda toplumsal anlamda sarsıntılı bir dönemin içinde, bir yanda kendini aydınların yaşadığı ahlaki çöküntü çarkına kaptıran ve kaybolan, bir yanda sosyalizmi dava olarak benimseyen ve böylece o dünyanın içinde yenilmeden kalan kadınlar anlatılmaktadır.

Aşamalar romanının başarılı taraflarından biri kadın dünyasını başarıyla yansıtmasıdır. Romanda üçüncü şahıs anlatıcısı ve hâkim bakış açısı kullanılmıştır. Afet Ilgaz'ın ikinci kitabı olan *Aşamalar*'da da birinci romanda olduğu gibi önemli karakterlerin çoğu kadındır. Sevda romandaki asıl şahıslardandır. Bu romanda Sevda'nın yanında Gülsüm, Ferda, Nurten- Nursen kardeşler, Leyla romanda adı sıkça geçen diğer önemli kadın şahıslardır. Sevda'nın eşi Arif, Hakkı Kotar, Mehmet Meriç, Fehamettin, Gülsüm'ün eşi Ekrem, Prof. İhsan, Zeki romandaki erkek karakterlerin önemlileridir. Bu Roman

⁵⁶Safi, *agm.*, s.27.

Afet Ilgaz'ın yazmış olduğu en hacimli ve şahıs kadrosu da en kalabalık eseridir. Romanda isminden bahsedilen diğer şahıslardan önemlileri şunlardır: Sevda'nın oğulları Halil ve Fazıl, Sevda'nın anne ve babası, Haver, Ayla, hizmetçi Hidayet Hanım, Şadi, Şehabettin ve eşi, Muharrem, Stavro, Ahmet, Nermin, Ayhan, Tunç, Zekeriya, Ömer, eleştirmen Yakup ve Hasan, Berna, hizmetçi Esmâ Hanım, Ercüment, Özer, Nesteren Hanım, Söğüt, Halil Fırat, Semiha. Ayrıca içinde buldukları yazar camiasından bahsederken Şakir Tekin, Cevat, Neriman, Ufuk Tan, Selahattin Alp isimleri, kurguya göre gittikleri meyhanede çalışan garson Cavit, hastane bahçesinde Arif'i yaralayan Burhan'ın akrabaları köylü Musa dayı ve oğlu Hasan kişilik kazandırılan isimlerdendir.

1.2.1. ROMANIN ÖZETİ

Sevda ve Arif evlidirler ve iki erkek çocukları vardır. Arif mühendistir ve İzmit'te bir fabrikada çalışmaktadır. Sevda'nın babasının yardımıyla aldıkları Şişli'deki dairelerine taşınmaya karar verirler. Sevda bu çok istediği İstanbul'a taşınma planı gerçekleştiğinde, eşyalar hazırlandığında ise eşini taşınmaktan vazgeçirmeye çalışır. Arif kabul etmez. İstanbul'a taşınıp yerleşirler, Arif İzmit'te eski işinde çalışmaya devam eder ve evine hafta sonları gelir. Sevda ilk başlarda oldukça ürkek davrandığı İstanbul ortamına yavaş yavaş uyum sağlar. Büyük oğulları Halil'i semtlerinde bulunan ve tesadüfen fark ettikleri özel bir ilkokula yazdırırlar. Halil başlarda oraya gitmek istemezse de dedesinin yardımıyla daha sonra ikna olur.

Sevda üniversiteden arkadaşı Zeki'yi ziyarete gider. Zeki asistan olmuştur. Zeki, Sevda'ya Nerminlerin kurmayı düşündüğü dernekten bahseder ve bir akşam yanına aldığı Tunç, Zekeriya, Ümit ve Hakkı Kotar ile Sevda'yı evinde ziyaret ederek onu derneğin açılışına davet ederler. Derneğin açılışına eşi Arif ile birlikte giden Sevda orada eskiden de tanıdığı Prof. İhsan'ı da görür. Derneğe üye seçilen Sevda bir müddet bu dernek işiyle oyalanır. Arif ise kızamık olur ve kısa bir süre hastaneye yatar.

Nurten ve Nursen kardeşler ise İstanbul'a yakın bir köyden buraya göçmüş, ev tutmuş ve İstanbul'un ortamına ayak uydurmuş iki kızdır. Bunlardan Nurten bir matbaada dizgici olarak çalışır aynı zamanda şiirleriyle de kendini edebiyat

dünyasında kabul ettirmiştir. Sevda dernekten arkadaşları ile içki içmeye gider, masada Gülsüm, Prof. İhsan, Mehmet Meriç, eleştirmen Yakup ve Hasan bulunmaktadır. Nurten ve Mehmet Meriç masadan birlikte kalkarlar ve Nurten'in evine giderler. Prof. İhsan da Sevda'yla birlikte kalkar, önce deniz kenarına iner, denizi seyredeler sonra da Sevda'yı evine bırakır. Bu ikisi de birbirinden hoşlanmaya başlamıştır. Sevda dışarıdayken, çocuklarına annesi ve babası bakmaktadır. Bir sabah Arif'in yaralı olduğu, hastanede yatırıldığı haberi gelir. Fabrikada çıkan bir kavgada işçi Burhan biri İtalyan biri Türk iki mühendisi öldürmüş, Arif'i de yaralamıştır. Ölen mühendis Sevda'nın da tanıdığı Şahabettin'dir. Sevda eşini ziyarete gidip gitmemekte tereddüt eder; çünkü eşinden sıkılmakta ve onu sevmediğini düşünmektedir. Sevda fırsat buldukça dernekten tanıdığı çoğu yazar, sanatçı aydın olan bu grupla dışarı yemek yemeye gider.

Mehmet Meriç'in eşi Ferda psikiyatrdır. Bu çiftin evlilikleri de iyi gitmemektedir. Kızları Söğüt anneanesiyle yaşamaktadır. Mehmet Meriç huysuz ve aksi biri haline gelmiş bunu da en çok kızı ve eşine yansıtmaya başlamıştır. Fakat Ferda kocasını sevmektedir ve kendi kişiliğini kocasının zevklerine göre düzenlemiştir, onun kendisini aldatıyor olma fikrini bile kabul etmiyordur. Hakkı Kotar kulağı ağrıdığı için hastaneye gelen Sevda'yı Ferda ile tanıştırır. Arif'ten boşanamayacağını düşündüğü bir sırada Hakkı Kotar, Sevda'yı ziyarete gelir, yemek randevusu alıp gider. Sevda bunca yıldır düşündüğü ve korktuğu bir eylem olan eşini aldatma fiilini Hakkı ile yemek yerken düşünmektedir ve bunun bu kadar kolay olabilmesine şaşırılmaktadır. Başlarda Arif'i sevdiğini ve mutlu bir evlilikleri olduğuna Hakkı'yı ikna etmeye çalışır. Hakkı ile görüşmeye devam eden Sevda işi Hakkı'nın evine gitmeye kadar ilerletir ve eşi Arif'ten ayrılmaya karar verir.

Sevda Edebiyatçılar Birliği'nin toplantısında Berna, Nurten ve şair Halil İrmak'la karşılaşır. Prof. İhsan da oradadır, İhsan'ın bir şeyler içme teklifini reddeden Sevda Hakkı'nın boşanmasa da kendisiyle birlikte olabileceğine, nikâh gibi şeyleri önemsemediğine dair fikirleri yüzünden oldukça kırılır; fakat Hakkı ile ilişkisini sürdürmeye devam eder.

Sevda Nermin'lerin kurduğu derneğe gittiğinde Berna onu Mehmet Meriç'le tanışırır. Dışarı beraber çıkmaya karar verirler; fakat dışarıda ters yönlere yürüdüklerinden birbirlerini bulamazlar. Mehmet Meriç ise eve gider.

Gülsüm'ün eşi Ekrem ortaokulda müdür muavinliği yapmaktadır. Dış ağrısından şikâyetçidir, doktora gittiğinde ağzında tümör olduğu fark edilir ve ameliyat edilir. Ameliyat sonrası, yüzünde oluşan değişiklikle fitratında da ciddi değişiklikler yaşayan Ekrem adeta başka bir insan olmuştur ve bu yeni insana Gülsüm uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Artık Ekrem, Öğrencileri hafta sonu evine çağırıp onlarla içki içen, Budizme ilgi duyan, öğrencilere sözel ve fiziksel şiddet uygulayan fakat öğrenciler arasında kısa sürede efsane olmaya başlayan ilginç birisidir. Okulların kapandığı bir yaz Ekrem köyünü özler ve bir müddet köye giderler.

Fehamettin öykü kitapları çıkmaya başlayan yeni ve okunan yazarlardandır. Edebiyat çevrelerince yeni yeni tanınmaktadır. Karısı Leyla ise tüberküloz hastasıdır ve eşinin kendisinden bıktığını, kendisini sevmediğini ayırmaktadır. Ev sahibi kadınla birlikte dini sohbetler yapılan evlere, Kadiri ayini seyrine katılmakta onunla birlikte Eyüp Sultan'a, Merkez Efendiye gitmektedir. Fehamettin eşinin bu dini eğilimine başta sinirlenmiş olsa da yanlıını kendisinin görmesi gerektiği düşüncesiyle bir şey söylememektedir. Evlerinde yaptıkları bir davette Nurten'in kardeşi Nursen'in Hakkı Kotar'la konuştuğunu farkederler, durum kısa sürede anlaşılır. Nursen Hakkı'dan hamiledir ve çocuğunu aldırılmayı istemez. Nurten ise bu mesele için gerekli parayı Mehmet Meriç'ten ona mektup yazarak istemeyi düşünür. Yazdığı mektubu Ferda açar ve Nurten'i çok kıskanır, eve gelen eşine mektubu uzatır fakat Mehmet mektuba ilgisizce göz gezdirip kenara koyar, sadece mektubunu başkasının açmasına kızmıştır, Ferda bu durumu sormak için Berna'ya gider.

Sevda ve Mehmet Ressam Baso'nun sergisinde tekrar karşılaşırlar. Mehmet Sevda'yı hatırlar ve ona telefon numarasıyla adresinin olduğu bir kart verir. Sevda Haver'in vasıtasıyla bankada çalışmaya başlamış; Arif'i bir yıl boyunca boşanma konusunda ikna etmiştir ve ayrılmıştırlar fakat Sevda bu fikrinden de pişmanlık duyar ve artık evlerine girmek istemeyen Arif'i eve

götürmek ister. Hakkı ise Sevda'dan habersiz Ankara'ya Sabri'nin gazetesinde emekli primlerini yatırması için yazı yazma işini konuşmaya gitmiştir. Sevda Hakkı'yı günlerce aramış, her gün evine uğramış, ona kapının altından notlar bırakmıştır. Şimdi Sevda Mehmet'le görüşmeye ve gezmeye karar verir. Hatta Hakkı İstanbul'a döndüğünde, onu bankadan telefonla aradığında onu unutmuş olduğundan ona gayet soğuk ve mesafeli davranır.

Ekrem'in durumu artık iyice kötüleşmiştir, yapılan ameliyatlar tümörü durdurmaya yetmemiş ve omuriliğine kadar ilerlemiş tümörün acılarını yalnız bir önceki günden daha fazla verilen morfin kesmektedir. Gülsüm ise boykota katıldığı için çok uzak bir semte sürülmüştür. Sürüldüğü bu okul iki yıldır bitirilmeyen bir inşaatın içindedir. Çünkü yapımcı okulun parasıyla okulu yapmak yerine Şişli'de iki apartman yapıp daireleri satmıştır. Çocuklar camsız barakalarda soğğun ortasında ders yapmaya çalışmaktadır. Gülsüm öğrencileri ve velileri bu durum için ayaklandırmaya müteahhidi milli eğitim müdürlüğüne dilekçe ile şikâyet ettirmeye çalışır.

Sevda ve Mehmet birlikteliği ilerletmişlerdir. Mehmet evinden ayrılır ve bir otele yerleşir. Sevda artık Mehmet'e tamamen bağlanmıştır. Ferda ise eşinin yaptığı bütün haksızlıkları unutmuş onu sevdiğini düşünmektedir. Söğüt ağır bir sarılık geçirir, bunu söylemek için Mehmet'in kaldığı otele giden Ferda orada Mehmet'in mühendis oğlu Demir ile oturup yemek yediğini görür. Mehmet kızının hastalığına ilgisizdir, oğluyla Söğüt'e doktor yollamak ister. (Mehmet'in Ferda'dan önce üç çocuğunun olduğu bir evliliği daha vardır.)

Sevda'nın annesinde olduğu bir gün Arif halasının eşiyle birlikte bir kamyonetle gelir eşyaları evden alır. Sevda bu durumdan memnun kalır, zira içinde bulunduğu suçluluk duygusu azalmıştır. Mehmet artık Sevda ile birlikte yaşamaya başlar, hafta sonları ise Sevda'nın çocukları Halil ve Fazıl da onlara katılmaktadırlar; fakat Mehmet çocukları sevmez. Hakkı ise Sevda'nın kendisini kışkırtmak için Mehmet Meriç'i kullandığını düşünür ve Zeki vasıtasıyla Sevda ile son bir kez konuşmaya çalışır. Sevda Zeki'yi de tersler. Kendisiyle konuşmayan anne babasına Mehmet'le evleneceklerini söyleyen Sevda'nın içinde bulunduğu yalnızlık daha da artar. Mehmet bir gün Sevda'yı döverek şoka

girmesine sebep olur. Halil'i babasına yollayan Sevda Fazıl'la birlikte evden kaçarak bir müddet Basoların örgüt kampı gibi kullandıkları evde kalır, fakat daha sonra tekrar evine gider.

Ferda ise eşinin onları terk etmesinden sonra yalnızlaşmış, kızının aşırı hassaslaşmasıyla uğraşmış, tatile çıkıp dönmüş kitabıyla uğraşmış ve üniversitenin açılmasıyla daha önceden de bir arkadaştan daha öte gördüğü Özer'e yakınlaşmaya başlamış ve onunla evlenmiştir.

Sevda ve Mehmet evlenmek için Ankara'ya boşanmaktan vazgeçen Sabri ve Aysel'e misafir olurlar. Orada da sohbet esnasında kavga ederler, Sevda evden çıkar sokaklarda dolaşır. Sabri ve eşi onu arabayla alır kaldıkları otele götürürler. Sevda gece Mehmet'in odaya girmesine müsaade etmez. Sabah ise Sabri'yi arar; Sabri'den Mehmet'in ayrılma kararını öğrenir. Günlerce otelde uyku ile uyanıklık arasında Mehmet'in dönmesini bekler. Daha sonra dışarı çıkıp eczaneden iki kutu uyku ilacı alır, Sabri'nin gazetesine gider, Mehmet'e son kez yalvarır; fakat Mehmet karardır. Sevda otele döner ve intihar eder.

Ekrem de hastalığından dolayı ölür, Gülsüm okuldan bayan arkadaşlarıyla vakit geçirmektedir. O bayanlardan biri olan Semiha Hanım ile emekli olduktan sonra partiye katılmaya karar vermiştir. Chp'nin her toplantısına gider, çocukları da Gülsüm'den izin almadan partinin gençlik kollarına katılmışlardır. 1 Mayıs için yazdığı şiiri çok beğenilen Gülsüm artık şair Halil Fırat'ın da yönlendirmesiyle şiirler yazmaya ve onları yayınlamaya başlar. Oğullarından ayrı bir şekilde tek başına tatil gitme kararı alan Gülsüm bir yandan da sevme sevilme arzuları duymakta, hayatına bir erkeğin girmesini istemektedir. Yalnız çıktığı o tatilde aklına arasına gelen ve uzaktan uzağa hoşlandığı Mehmet Meriç'le karşılaşır.

1.2.2. ROMANDA ŞAHISLAR

1.2.2.1. Sevda

Romanın asıl kahramanlarından. Evlidir, iki oğlu vardır. Hayatını belli bir düzene sokmuş otuzlu yaşlarda bir kadındır. Sarışın ve tombul bir kadın olan Sevda "güzel de, çirkin de değildir ama sanatçıların sevdiği kusursuz güzellere

de değildir."⁵⁷ Görünüşü, "Güzelce bir ev kadını gibidir."⁵⁸ "Elleri irice, kemikli, uzun parmaklı"⁵⁹, yüzü yuvarlaktır. Makyaj yapmayı pek beceremez, saçlarını kuaföre yaptırır, sonra onun yaptığını eliyle dağıtıp doğal görüntüsü verir. Modayı sevmez, giyim kuşamına çok özenmez.

Sevda, üniversite okurken evlenmiş, ev hanımı olmayı tercih etmiş bir kadındır. Eşine âşık değildir.

Arife duyduğu bağlılığın bir türlü sevgi, aşk düzeyine erişememiş olmasının verdiği eksikliği bütün evliliği boyunca, hatta nişanlandıkları gün duymuştu, ama işi yarım bırakmak ve yeniden başka ilişkiler kurmak onun gibi kapalı yetiştirilmiş bir kız için zor gerçekleşecek bir olaydır.⁶⁰

"Babası istediği için üniversite okuduğunu, annesi istediği için evlendiğini, toplum istediği için evli arabalı, Avrupa gezili bir hayatı olduğunu düşünür."⁶¹ Babasına göre, ilk ve ortaokulda iyi bir öğrenci olan Sevda ailesini hiç üzmemiş, evlenene kadar erkeklerle arkadaşlık etmemiş, giyim kuşamda dar gelirli bir memur olan babasını hiç üzmemiş bir kızdır. Annesine göreyse kendisine daima üzülecek bir şeyler bulan mutsuz, inatçı bir kızdır.

Sevda coşkulu bir kızdır. "Çocukça davranışlara ve gene çocukça kırılışlara elverişlidir. Duyguları son derece değişken ve derindir."⁶² Sevda bazen fedakâr, nazik bir insan olur bazense insanı beklenmeyen bir anda üzecek derecede bencil ve güvenilmez olabilir.(bk. s.39) Çocuklarını eşine benzedikleri için sevmez ve normalde çok sessiz sakin görünürken "karakterindeki sertlik yalnız çocuklarını azarlarken görülür."⁶³

Kendini yalnız ve güçsüz hisseden Sevda, mutsuzluğunun sebebini yalnız olmasına bağlar. "Batan bir kayık gibiyim. Yavaş yavaş su alıyorum ve kimsenin haberi olmadan sulara batıp gideceğim"⁶⁴ derken kendini Türkiye'ye benzetir. "Aynı Türkiye gibi güzel, zengin yaradılışlı, alımlı, zaman zaman göz

⁵⁷ Afet Ilgaz, *Aşamalar*, İstanbul, 1977, s.204.

⁵⁸ *age.*, s.205.

⁵⁹ *age.*, s.279.

⁶⁰ *age.*, s.21.

⁶¹ *age.*, s.83.

⁶² *age.*, s.24.

⁶³ *age.*, s.16.

⁶⁴ *age.*, s.168.

kamaştırıcıdır. Gene aynı Türkiye gibi az gelişmişti, geri kalmıştır, geri bırakılmış ve tutsak edilmiştir. Aynı Türkiye gibi çırpınır, kaynar."⁶⁵

Sevda, üniversitede "başarısız, dalgın ve gülünç bir öğrencidir."⁶⁶ Üniversite okurken evlenmiş, 27 Mayıs İhtilâli günlerinde meydanlara karnı burnunda gitmiştir. "Pekiye konuşamayan, pek çabuk düşünemeyen, düşünce kitaplarını yutarcasına okumamış"⁶⁷ olan Sevda "fazla konuşmaz, cesurca şakalar yapamaz, davranışları tutuktur, fazla roman okumuş bütün kızlarda olduğu gibi boyuna kendi kendine içinden konuşan ve tartışan, çözümlemeler yapan"⁶⁸ birisidir. İstanbul'a döndükten sonra, üniversiteden arkadaşları olan bir yazar, aydın çevresinin içinde "Sevda kendisini bilgisiz, aptal, kültürsüz bir ev kadını gibi görür."⁶⁹

Kendini yalnız ve güçsüz hisseden Sevda, mutsuzluğunun sebebini yalnız olmasına bağlar. "Batan bir kayık gibiyim. Yavaş yavaş su alıyorum ve kimsenin haberi olmadan sulara batıp gideceğim"⁷⁰ derken kendini Türkiye'ye benzetir. "Aynı Türkiye gibi güzel, zengin yaradılışlı, alımlı, zaman zaman göz kamaştırıcıdır. Gene aynı Türkiye gibi az gelişmişti, geri kalmıştır, geri bırakılmış ve tutsak edilmiştir. Aynı Türkiye gibi çırpınır, kaynar."⁷¹

Sevda, üniversitede "başarısız, dalgın ve gülünç bir öğrencidir."⁷² Üniversite okurken evlenmiş, 27 Mayıs İhtilali günlerinde meydanlara karnı burnunda gitmiştir. "Pekiye konuşamayan, pek çabuk düşünemeyen, düşünce kitaplarını yutarcasına okumamış"⁷³ olan Sevda "fazla konuşmaz, cesurca şakalar yapamaz, davranışları tutuktur, fazla roman okumuş bütün kızlarda olduğu gibi boyuna kendi kendine içinden konuşan ve tartışan, çözümlemeler yapan"⁷⁴ birisidir. İstanbul'a döndükten sonra, üniversiteden arkadaşları olan bir yazar,

⁶⁵İlgaz, *Aşamalar*, s.186.

⁶⁶*age.*, s.27.

⁶⁷*age.*, s.93.

⁶⁸*age.*,s.205.

⁶⁹*age.*, s.68.

⁷⁰*age.*, s.168.

⁷¹*age.*, s.186.

⁷²*age.*, s.27.

⁷³*age.*, s.93.

⁷⁴*age.*, s.205.

aydın çevresinin içinde "Sevda kendisini bilgisiz, aptal, kültürsüz bir ev kadını gibi görür."⁷⁵

"Sessiz, sakin, çok çekingen ve utangaç"⁷⁶ bir yapıda olan Sevda'ya dair romanın diğer kahramanı Gülsüm'ün şu değerlendirmesi önemlidir:

Adı gibi Sevda'lı bir kızdır. Çok sık âşık olur. O kadar iyi yüreklidir ki üstelik kendine âşık olanlara da ayıp olmasın diye âşık olduğunu sanır. Âşık olup bol bol acı çeker. Âşık olduklarına âşık olduğu için, olamadıklarına âşık olamadığı için acı çekerdi.⁷⁷

Sevda, roman boyunca bir belirsizliğin içindedir ve mutsuz bir karakterdir. Evliyken, Prof. İhsan'dan hoşlanmış, Hakkı Kotar ile eşini aldatmış ve görünürde hiçbir sorun yokken sırf âşık olmadığını hissettiği eşinden ayrılmış, Hakkı Kotar'a çok âşık olduğunu düşündüğü bir sırada ondan habersiz Ankara'ya gidişiyse ondan soğumuş ve bu sefer de edebiyat çevrelerinde ara ara karşılaştığı Mehmet Meriç'le evlenmeden birlikte yaşamaya başlamıştır. Bu uğurda kendisini seven ve destekleyen ailesiyle küsmüş Mehmet Meriç'in onu dövmesine bile katlanmışken tam evlenecekleri sırada yaşadıkları küçük bir tartışmayı bahane ederek ondan kaçmaya çalışmış, onun evlenmekten vazgeçmesi üzerine de intihar etmiş değişken ruh haline sahip bir kadındır.

1.2.2.2. Arif

Düzenli bir hayatı, sözünü dinlediği bir karısı, iyi bir işi, sevdiği çocukları vardır. Orta yaşlardadır. Dış görünüş olarak normal bir boyu ve çok esmer olmasından başka bir bilgi verilmemiştir: Sevda'ya başta çok çekici gelir.

Sevda'nın gözünde nişanlandıkları gün, ona çok uzun gelen Arif'in boyu, kendininki kadar bir boy olarak ortaya çıkmış, kendisini çok çeken esmerliği bir "araplık" olmuş, kendisini çok eğlendiren ve güldüren konuşma biçimi cahilce görünmüş, çok bağımsız ve erkekçe görünen davranışlar silikleşmiş, çekingenlik ve kararsızlık durumuna girmiştir.⁷⁸

Arif, Sevda'nın fakülteden bir arkadaşının ağabeyidir ve Almanya'da okumuştur. "Gerçekte tam bir halk çocuğu niteliği göstermesi gerekirken, Avrupa havası koklamış, Avrupa'nın insanlarını tanımış, yaşamasını benimsemiş olduğu

⁷⁵İlgaz, *Aşamalar*, s.68.

⁷⁶*age.*, s.253.

⁷⁷*age.*, s.255.

⁷⁸*age.*, s.21.

için kişiliğinde garip değişimler olmuş bu genç adam"⁷⁹ İzmit'te bir fabrikada mühendis olarak çalışmaktadır. Eşi ne derse yapmaya hazır ve onun düşüncelerine göre kendisini kolayca şekillendirebilen Arif eşi dışında "hiç bir kadına erkekçe bakmaz."⁸⁰ Düzenli bir hayatı sever, "hiçbir değişkenliğe elverişli bir adam değildir ve son derece ölçülü, sınırlı, belirli çizgileri"⁸¹ vardır. Sevda gibi ünlülerle, yazarlarla birlikte olmak gibi okumuş aydın hevesleri yoktur. Arif iyi bir insan, fakat silik bir şahıstır. Sevda'nın isteklerini bu anlamda karşılayamaz. Romanda yaptığı tek olumsuzluk eşinin ondan boşanması üzerine eşinin ailesine Sevda'nın Mehmet Meriç'le olan evlilik dışı ilişkisini anlatan bir mektup yazması ve ailenin çocuklarıyla kavga etmelerine yol açmasıdır. Ayrıca Sevda'dan habersiz gelip evdeki neredeyse tüm eşyayı bir kamyonu yükleyip gider ve evi satılığa çıkarır. Bunları yaparken Sevda'nın kendisine döneceğini umut eder.

1.2.2.3. Mehmet Meriç

"İnce yüzlü, esmer birisidir."⁸² "Biraz şişmanlamış tıknaz bedeni, pek aşırıya kaçmadan kestirdiği kır favorileri ve dökülmeye yüz tutmuş kır saçlı başı"⁸³ vardır. Kara saçlı, mavi gözlü birisidir.

Bir yazar ve şairdir, tiyatro oyunları ve şiirleri vardır. "İnce ve güzel şeyleri herkesten önce seçebilecek, sevebilecek, yaratabilecek bir adam olan,"⁸⁴ "hem bir salon adamı, hem bir kavga adamı, hem uysal, hem öfkeli, hem sert, hem yumuşak bir takım şaşırtıcı davranışlar gösteren"⁸⁵ Mehmet, "nedense halkın sevdiği, bayıldığı oyunların yazarı olmak değil, aydınların beğendiği, saydığı şiirlerin yazarı olmak ister."⁸⁶ Kendisini dünyanın en geçimli, en sessiz adamı sayan Mehmet'in Ferda'dan önceki evliliğinden üç çocuğu vardır. Dışarıda çok aydın, uyumlu birisi olarak görülen Mehmet, eşi Ferda'ya ve kızı Söğüt'e sık sık bağırıp çağırır, Ferda'yı bazen döver. Sevda ile birlikte olmaya başladıktan sonra onları terk ederek bir otele yerleşir. Ferda Freud yoluyla çocukluğuna indiği

⁷⁹İlgaz, *Aşamalar*, s.21.

⁸⁰*age.*, s.27.

⁸¹*age.*, s.25.

⁸²*age.*, s.94.

⁸³*age.*, s.159.

⁸⁴*age.*, s.95.

⁸⁵*age.*, s.108.

⁸⁶*age.*, s.276.

eşinde, "ezilmiş ve yoksulluk içinde geçirilmiş bir çocukluk"⁸⁷ ve kötü bir okul hayatı bulmuştur. Mehmet birlikte olduğu ve evlenmeye karar verdiği Sevda'yı da döver. Yaşadıkları tartışmanın ardından Sevda'dan ayrılır, O'nun intihar etmesini ise 'yazar şair olarak' ününün baltalanacağı korkusuyla karşılar.

1.2.2.4. Hakkı Kotar

"Kara gür kıvrıkcık saçlar, tıknaz, düzgün bir beden yapısı, durgun, beyaz, düzgün çizgileriyle çirkin olmayan bir yüzü"⁸⁸ vardır. Hakkı Kotar, üstüne orta yaşlılığın çekiciliği çökmüş, çok silik ve gösterişsiz olan bir adamdır.

Sevda, başlangıçta pek hoşlanmadığı Hakkı Kotar'ı sonradan "düzeltildiği, yontulduğu, biçim verildiği takdirde seilmeye değer olacak iyi mayadan ve çamurdan yapılmış bir erkek prototipi olarak"⁸⁹ göremeye başladığını sezinler. Yazar tarafından "sabırlı ve uysal"⁹⁰ olarak tanıtılan Hakkı Kotar'ın Sevda'ya göre "havailiğinden, kadınlara duyduğu çokça eğilimden, parasızlığından"⁹¹ başka kusuru yoktur. İlişkileri devam ederken Hakkı'yı "sert ve kırıcı"⁹² bulur.

Fakat "Hakkı çok okunan bir yazardır. Memleketin gerçekleri gibi sert ve acıtırıcıydı yazdıkları. Hakkı'nın kendisi de öyleydi. Acımasız, bencil, yaşamının kendisine, düzenin kendisine oynadığı oyunlardan dolayı şaşkın, yüreğinin bir yanı her şeye kapalı, karanlık kör bir kuyu gibidir."⁹³

Tam bir halk çocuğudur. Tanıdık tanımadık herkese tam bir yakınlık gösterir. Kadınlara yönelik ilgisi çoktur. Eşi ve ailesini Ankara'da bırakmış, İstanbul'a taşınmış olan Hakkı'yı roman boyunca kadınlara olan ilgisi ve eğilimiyle görürüz.

1.2.2.5. Gülsüm

"Çok çirkin bir yüzü olan"⁹⁴ bir kadın olarak tasvir edilir fakat çok ucuza ve şık giyinir. İnce, güzel bir bedeni vardır.

⁸⁷İlgaz, *Aşamalar*, s.454.

⁸⁸*age.*, s.171.

⁸⁹*age.*, s.154.

⁹⁰*age.*, s.179.

⁹¹*age.*, s.215.

⁹²*age.*, s.273.

⁹³*age.*, s.216.

⁹⁴*age.*, s.243.

Yetenekli bir öğretmendir. Başarılı bir eş, başarılı bir anne, başarılı bir öğretmen olmak için mücadele veren idealist bir insandır. Sevgisiz bir evliliği sürdürmeye olan gayreti onu bazen yorsa da kendini dernek işlerine verir. İki oğlu vardır. Eşi Ekrem vefat ettikten sonra CHP'ye üye olan Gülsüm, yazdığı şiirlerle ve yaptığı çalışmalarla o çevrede kendisine bir yer bulur. Bir kadın olarak sevilme arzuları da duyan Gülsüm'ün aklına sık sık Mehmet Meriç gelmektedir.

1.2.2.6. Ekrem

Kısa boylu, sarışın ve dazlaktır. Gülsüm'ün kocası Ekrem, bir ortaokulda müdür yardımcılığı yapmaktadır. Ağzında tümör vardır ve ameliyat olur. "İyi, sessiz kendi halinde yaşayan bir insan"⁹⁵, "ağır başlı, biraz ezik"⁹⁶ bir adamdır. Ameliyat olmadan önce "kırıcı olmayan, işinde gücünde, güler yüzlü bir müdür yardımcısıdır."⁹⁷ Ameliyat olduktan sonra karakteri tamamen değişen, asabileşen Ekrem öğrencilere karşı da çok sert bir tavır alır. Eşi Gülsüm "eskiden onun silikliğinden sıkılır, yumuşaklığını, iyiliğini, ezikliğini severken şimdi onu daha ilgi çekici buluyor fakat ondan daha çok nefret ediyordur."⁹⁸ Hastalığı git gide ağırlaşan Ekrem vefat eder.

1.2.2.7. Halil ve Fazıl

Sevda'nın büyük oğlu Halil, dokuz yaşındadır, 27 Mayıs ihtilâlinden bir ay önce doğmuştur, gitmek istemediği özel bir ilkokula verildikten sonra sessizleşmiş, derslerine önem vermese de okuluna düzenli gidip gelmeye başlamış bir çocuktur. Küçük oğlan Fazıl ise ana sınıfına gitmektedir. Taşınma günlerinde annesine aşırı derecede bağlanmış sürekli onunla olmak isteyen, sevgi bekleyen, annesini kaybetme korkusu yaşayan bir çocuk haline gelmiştir.

Sevda çocuklarını eşi Arife benzettiği için sevemez, ona göre çocuklar eşinin bütün olumsuz özelliklerini almışlardır. Böyle düşünen Sevda çocuklarını

⁹⁵İlgaz, *Aşamalar*, s.92.

⁹⁶*age.*, s.243.

⁹⁷*age.*, s.301.

⁹⁸*age.*, s.304.

başkalarına; "son derece iyi, efendi huylu, insancıl, sevimli, yakışıklı"⁹⁹ diye anlatır ve çocuklarını över.

1.2.2.8. Sevda'nın Babası Ve Annesi

Babası, "hiçbir yorgunluktan, işten, zorluktan yılmaz, herkese kendisinin de nedenini bilmediği bir yardım etme duygusuyla yakınlık gösterir"¹⁰⁰ bir adamdır. Annesi, ev işlerinden yılgın, para darlığından yılgın, üstelik yaşamanın darlığından kısırlığından, renksizliğinden yılgın"¹⁰¹ bir kadındır. Kendini kırklı yaşlardan sonra dine verir. Namuslu bir ulusçudur. Okuduğu Kur'anlardan sonra mutlaka Atatürk'e dua eder.

1.2.2.9. Fehamettin

Kısa boylu, dazlak birisidir fakat "biçimli ve sevimli bir görüntüsü vardır."¹⁰² Lise mezunudur. Bir gazetede dizgicilik yapmaktadır. İki öykü kitabı yazmış ve üne kavuşmuştur. Eleştirmenler onun dümdüz öyküler yazdığını, insanın çelişkilerini öykülerinde belirlemediğini söylemektedir. Fehamettin de hızlı bir okuma eğitimi almış, gece gündüz demeden kendini bu alanda eğitmek için kitaplar okumaya başlamıştır.

1.2.2.10. Leyla

Fehamettin'in eşi Leyla tüberküloz hastasıdır. Fehamettin'in kendisinden sıkıldığına farkındadır ve aslında onu terk etmeyi düşünmektedir; fakat gidecek yeri, sevecek başka birisi olmadığı için kalmaktadır. Komşusuyla birlikte dini sohbetlere, kadiri ayinini izlemeye gider, Fehamettin onun bu dini eğilimini hoş karşılamasa da eşine bir şey söylemez.

1.2.2.11. Nurten ve Nursen kardeşler

İstanbul'a yarım saat uzaklıkta bir köyde doğmuş ve büyümüş olan bu kardeşler iş aramak için İstanbul'a gelmiş ve Eyüp'te bir ev tutmuşlardır. İkisi de köyüne yabancı kızlardandırlar. Köylerinde mutsuzdurlar, sürekli her işlerini

⁹⁹İlgaz, *Aşamalar*, s.111.

¹⁰⁰ *age.*, s.121.

¹⁰¹ *age.*, s.194.

¹⁰² *age.*, s.247.

yapan, çamaşırlarını dahi yıkayan annesiyle çatışır ve nihayet köyden göçerler. Bir gazetede dizgici olarak çalışmaya başlarlar. Nurten pek güzel bir kız değildir, esmer yüzlüdür, oldukça cüretkârdır ve "konuşması biraz kabadayıcı olan ve bile bile erkekçe bir eda ile"¹⁰³ konuşan Nurten bol bol söver ve argo kelimeler kullanır. Edebiyat çevrelerinde kabul görmeye başlamış bir şairdir. Kardeşi Nursen ise çok güzel bir kızdır ama "Nurten'in savaşıma gücü, pişkinliği, yetenekleri, tutkuları ve bencilliğinden hiçbir iz taşımadığı için Nursen daha az dikkat çeker."¹⁰⁴

1.2.2.12. Hidayet Hanım

Sevda'nın ev işlerine bakan bu kadın üç çocuğu ve kaynanasına bakmakla yükümlü, son derece temiz, işine bağlı dürüst bir kadındır."İnce, zayıf uzun boylu birisidir.

1.2.2.13. Mühendis Şahabettin'in Karısı

Zayıf, sarı saçlı, ufak tefek bir öğretmendir. Sevda'nın oğlu için verdiği doğum günü partisine katılan bu hanım uyumlu birisidir. Şahabettin Arif'in yaralandığı olayda ölen mühendistir.

1.2.2.14. Ayla

Sevda'nın fakülteden arkadaşı olan ve İzmit'te bir bankada çalışan arkadaşı Ayla, şişman ve uzun yüzlüdür. İstanbul'da çocukluğu çok iyi bir çevrede ve çok rahat geçmiş bir tüccar ailesinin kızıdır.

1.2.2.15. Tunç

Sevda'nın Üniversiteden tanıdığı olan Tunç Zeki ile birlikte Sevda İstanbul'a taşındıktan sonra onu ziyarete gider. "Gözlüklü, ufak tefek, çelimsiz, gösterişsiz"¹⁰⁵ birisidir. Kolejli Tunç ise "saygılı, arkadaş canlısı, akıllı, çalışkan, yetenekli ve sessiz"¹⁰⁶ bir çocuktur.

¹⁰³İlgaz, *Aşamalar*, s.203.

¹⁰⁴*age.*, s.347.

¹⁰⁵*age.*, s.55.

¹⁰⁶*age.*, s.55.

1.2.2.16. Ahmet

Sevda'nın üniversiteden tanıdığı, uzun boylu, bıyıklı esmer Ahmet, eşi Nermin'le birlikte bir dernek kurar. Sevda da bu derneğe üye olur.

1.2.2.17. Yakup

Derneğin yemeğinde kendisinden bahsedilen Yakup, "uzun boylu, tel gözlüklü, sarışın, yakışıklı bir gençtir, zayıf bedenine karşılık tombul ve pembe bir yüzü vardır."¹⁰⁷ Başka bir yerde Yakup'un dış görünüşü "bıyıklı, ufak tefek, çekingen yüzü esmer bir genç"¹⁰⁸ olarak verilir.

1.2.2.18. Hasan

Esmer, kıvrıkcık saçlı, uzun boylu ince yüzü bir gençtir ve o da Yakup gibi eleştirmendir.

1.2.2.19 Esmâ Hanım

Sevda'nın İstanbul'a taşındıktan sonraki hizmetçisidir. "Kastamonulu, şişman, kırmızı yüzü bir kadındır"¹⁰⁹ ve evlerinde yatılı kalır.

1.2.2.20. Muharrem, Selma, Stavro

Muharrem, Arif'in çalıştığı fabrikada yakışıklılığı ile ün yapmış bir teknisyendir. Kendisini herkese mühendis olarak tanıtır. Eşi Selma ise onun kadar güzel olmasa da akıllı, dürüst, yaşamayı anlamaya çalışan bir hanımdır. Fabrikanın muhasebecisi olan Stavro ise, "uzun boylu, şişman, çok şakacı ve sevimli"¹¹⁰ bir adamdır.

1.2.2.21. Berna

Kara gözlü güzel bir kadındır. Sevda'nın dernekten tanıdığı, Mehmet Meriç'in de arkadaşı, yazar bir kadındır.

1.2.2.22. Ressam Basri (Baso)

¹⁰⁷ Ilgaz, *Aşamalar*, s.93.

¹⁰⁸ *age.*, s.354.

¹⁰⁹ *age.*, s.115.

¹¹⁰ *age.*, s.122.

Kimi zaman çok neşeli, sevimli bir insan, kimi zamansa çok ters ve asabi insandır.

1.2.2.23. Ömer

Mehmet Meriç'in arkadaşıdır. Yirmi yıllık karısını rahat rahat aldatan ve bunda da kendisini haklı gören bir şairdir.

1.2.2.24. Ercüment

Mehmet Meriç'in ikinci eşi Ferda'nın iş arkadaşıdır. "Esmer, incecik, kız gibi güzel bir yüzü"¹¹¹ vardır. Onu Mehmet Meriç'le Ferda tanıştırmıştı fakat şimdi ikisi daha yakın arkadaşlıklar.

1.2.2.25. Haver

"İncecik yüzü, incecik uzun bedeni, uzun saçları"¹¹², iri kahverengi gözleri vardır. Sevda'nın yakın arkadaşı ve komşusudur. Sevda'nın üniversiteden arkadaşı olan Haver o zamanlar çok başarılı bir öğrencidir. "Kolejde okuduğu için dil bilir ve davranışlarında eski bir İstanbullu olan ailesinden gelme bir incelik, bir kendine güven, bir erişilmezlik vardır."¹¹³ Haver, Sevda'nın İstanbul'daki evde de komşusudur.

1.2.2.26. Sabri

Gazete sahibi olan Sabri, "ufak tefek, esmer, bıyıklı, sevimli genç bir insandır."¹¹⁴ Eşi Aysel'i boşamaya karar verdiği günlerde bir başka kadına ev tutar, daha sonra eşine döner.

1.2.2.26. Özer

Koyu kumral saçları, yuvarlak güzel bir yüzü olan Özer, Ferda'nın Mehmet Meriç'ten ayrıldıktan sonra evlendiği iş arkadaşıdır.

1.2.2.27. Şadi

¹¹¹ Ilgaz, *Aşamalar*, s.149.

¹¹² *age.*, s.185.

¹¹³ *age.*, s.27.

¹¹⁴ *age.*, s.389.

Arif'in iş yerinden mühendis bir arkadaşıdır. Amerika'da okumuş, çok kibar görünüşlü birisidir.

1.2.2.28. Zeki

Sevda'nın üniversiteden arkadaşı olan Zeki orada asistan olarak kalmıştır. "Taşradan gelmesine rağmen kavrayışlı, akıllı, yetenekli bir öğrenci"¹¹⁵ olan Zeki'ye Sevda daima gülümseyen yüzünden dolayı kızgınlık duyar, onun kendisiyle alay ettiğini düşünür. Zeki anlayışlı, alçakgönüllü birisidir.

1.2.2.29. Ayhan

Sevda'nın üniversiteden arkadaşı Ayhan o dönemlerde "pısrık, utangaç" birisidir. Sevda İstanbul'a döndüğünde Sabah gazetesinde yazar olarak çalışmaktadır.

1.2.2.30. Zekeriya

Sevda'nın üniversitedeyken çok sevdiği bir arkadaşı adeta dert ortağı gibidir.

1.2.2.31. Profesör İhsan

Sevda'nın babasının arkadaşı olan kaymakam Ferit'in oğlu İhsan, "sevimli"¹¹⁶ bir insandır.

1.2.2.32. Mehmet

Gülsüm ve Ekrem'in çocuğudur. Sarışın, ince bir çocuktur. "Güzel denemez ama büyüyünce yakışıklı olacaktır."¹¹⁷ Çok hızlı konuşur.

1.2.2.33. Aytek

Arif'in kardeşidir. Sevda ile iyi birer arkadaşlardır. Ankara'da bir bankada çalışır. Sevda ile yaşattırlar. Evlenme hayalleri kurar. Ona herkes "dobra dobra, hatır gönül tanımaz, ters, çokbilmiş"¹¹⁸ birisi olarak görür.

¹¹⁵İlgaz, *Aşamalar*, s.41.

¹¹⁶ *age.*, s.98.

¹¹⁷ *age.*, s.316.

¹¹⁸ *age.*, s.237.

1.2.2.34. Ferda

Mehmet Meriç'in eşidir. Hastanede psikiyatridir. Eşinin aşırı baskıcı tavırlarından sonra kendini ve zevklerini eşine göre ayarlamayı bilmiş, "onun kafasıyla düşünmeye, onun sözleriyle konuşmaya ve olaylara onun gözüyle bakmaya alışmıştır"¹¹⁹. "Erkeklerle konuşurkenki bütün davranışlarını, kocasının görünmeyen bir adam olarak yanında, her şeyi izlediğini düşünerek ölçer."¹²⁰ Kendisini pek güzel bulmadığı için çevresindeki erkeklerin onunla ilgilenmesini sever. Eşinin onu terk etmesiyle yeniden eşine aşık olduğunu düşünür ve mutsuzlaşır.

1.2.2.35. Söğüt

"Çok zeki ve olayların eliyle zamanından önce olgunlaşan bir kızdır."¹²¹ Babasının onları terk etmesinden sonra aşırı hassaslaşır ve yaramazlıklar yapmaya başlar.

1.2.2.36. Neriman, Ufuk Tan, Selahattin Alp

Neriman, bir zamanlar röportajları çokça beğenilen, fakat eşinin ölümüyle iş hayatını boşlayan eski bir gazete yazarı. Ufuk Tan: Bir başka gazetecidir. Selahattin Alp de gazetecidir fakat sanatsal tutkuları da olan, hikâyeler şiirler yazan birisidir.

1.2.2.37. Nesteren Hanım

Ferda'nın annesidir. Bir öğretmen emeklisidir. Kadın özgürlüğü ve bağımsızlığı konusunda son derece hassas bir kadın olan Nesteren Hanım eşinin bir başkasıyla ilişkisi olduğunu öğrendiği gün onu sevmesine rağmen terk eder. Ferda'nın kızı Söğüt'le birlikte yaşamaktadır.

1.2.2.38. Halil Fırat

"Hoşgörüsü, dayanışma yeteneği güçlü yaşlı bir adam"¹²² ve şairdir. Gülsüm'ün yazdığı şiirleri desteklemekte ve beğenmektedir.

¹¹⁹İlgaz, *Aşamalar*, s.154.

¹²⁰*age.*, s.151.

¹²¹*age.*, s.511.

1.3. SENDİKA

Sendika, Fa matbaacılık ve Reklâm Hizmetleri, Ekim 1987, 160 s.

Bu romanda Nezihe adında üç çocuğuyla beraber yaşamakta olan, kocasından ayrılmış bir öğretmenin başından geçenler anlatılmaktadır. Romanda hak bir dava için verilen bir mücadele ve bu mücadelenin neticesinde değişen hayatlar anlatılır. Romanın sonunda 1978–83 tarihi vardır. Romanın zamanı Nezihe'nin yaklaşık bir yılıdır. Romanda ayrıca geriye dönüşlerle geçen iki yılına dair bilgiler de verilmiştir. Roman tanrısal bakış açısıyla ve üçüncü şahıs anlatıcıyla yazılmıştır. Roman ismini, Nezihe'nin çalıştığı özel okuldaki öğretmenlerin sendikalaşma macerasından almıştır. *Sendika* romanı da ilk iki romanı gibi kadın kişilerin çoğunlukta ve merkezde olduğu ve ikinci romanı *Aşamalar* gibi yardımcı kişi kadrosunun çok yoğun olduğu bir romandır. Romanda merkezdeki kişi Nezihe'dir, ondan başka romanda üç kızı, eşi, anne ve babası, sendika ve okuldan arkadaşları (Ayla, Necile, Gülten, Selahattin, Nejat, Sevinç, Dursun, Nermin, Mesude, Tamer vs.), apartman komşuları (Talibe, Müjdat, Osman, Tülay) vardır.

1.3.1. ROMANIN ÖZETİ

Nezihe bir özel okulda Türkçe öğretmenliği yapan ve eşi Davut'un kendisini terk etmesi sebebiyle Serpil, Sevgi ve Lale isimlerinde üç kızını kendi başına büyütme zorluklarına katlanan birisidir. Nezihe okullarında ilk kez kurulan bir sendikaya üye olur. Okulda sendikanın getirdiği bir heyecan ve gerginlik ortamı vardır. Kurulan bu yeni sendikadan dolayı öğretmenler odasında da ayrılıklar, okul müdürüyle anlaşmazlıklar başlar. Bir gün sendikalı öğretmenler okulu topluca boykot ederler, başka bir gün sendikalı bir grup öğretmen okulun hizmetli kadrosunu sendikalı yapmak için onlarla görüşür. Nezihe de sendikanın işlerinde aktif bir şekilde çalışmaktadır. Öte yandan babasının kiracısı, alt komşusu olan Talibe ve eşiyle büyük bir tartışmaya girer, karakolluk olurlar. Nezihe, eşi Davut'tan sonra erkeklere karşı sarsılmış olan güvenini sendikadaki arkadaşlarıyla yeniden kazandığını fark eder. Yaptıkları çalışma ve eylemlerle okullarında toplu görüşme hak kazanırlar. Kazandıkları bu haktan sonra okul

¹²²İlgaz, *Aşamalar*, s.570.

yöneticisi okulu kapatma kararı alır. Öğretmenlerden her biri kendisine çalışacak başka yerler bulur.

Nezihe'nin anne ve babası sağdır ve aslında zengindirler de. Ama paralarını kullanmaktan ziyade bankada biriktirmeyi severler. Nezihe her hafta sonu banyo yapmak ve çocukların çamaşırlarını yıkamak için babasının evine gider yine böyle bir hafta sonu Davut'un yüz felci geçirdiği haberini annesiyle sevinerek paylaşır. Aslında Davut'tan boşanmak istememekte ve onu affetmeye hazır olduğunu düşünmektedir. Fakat Davut bu konuda kararlı olduğuna dair bir mektup yollar ve Nezihe'ye Milli Eğitim'e atanması konusunda yardım edeceğini söyler.

Nezihe ve babası şiddetli bir tartışma yaparlar, çünkü babası annesinin hiçbir suçu olmamasına rağmen onu boşamak istediğini söylemektedir. Nezihe babasıyla görüşmeme kararı alır, okulunun kapanmasının ardından sendikadan arkadaşı Selahattin'le birlikte Ankara'ya Milli Eğitim'e atamasının yapılması için dilekçe vermeye gider.

1.3.3. ROMANDA ŞAHISLAR

1.3.3.1. Nezihe

Orta yaşlarda bir öğretmendir. Dış görünüşüne dair çok az bir bilginin verilmesine sebep onun davası adına mücadele eden idealist yanını, eşi tarafından terk edilen ve üç çocuğunu büyütme çalışmalarıyla vurgulanmak istenmişidir.

Nezihe, Davut evden gittikten sonra bir müddet çirkinleşmiş, kilo almış, dış görünüşüne önem vermez olmuş. Ama yavaş yavaş düzelmeye başlamıştır.

Şimdi artık Nezihe'nin amaçları arasında zayıflayıp eski kilosuna inme, bundan sonra sandıkta durup duran güzel giysileri yeniden giyebilme, bunlara ek olarak yeni giysiler, çantalar, pabuçlar alma gibi gerçekleşmesi pek kolay olmayanlar da vardı.¹²³

Nezihe'nin üç kızı vardır. Üç kızından en büyüğü (Serpil) lise son sınıf okumaktadır. Ortaokul kızı Sevgi'dir ve ortaokula gitmektedir. Nezihe onu okulun kapanması halinde yatılı bir okula vermeyi düşünmektedir. Küçük kızı (Lale) ise

¹²³ Afet Ilgaz, *Sendika*, İstanbul, 1987, s.128.

Nezihe'nin en çok değer verdiğini söylediği kızıdır ve ilkokula gitmektedir. Bu bilgilerin yanında Nezihe'nin kızlarının da dış görünüşlerine dair tasvir bulunmamaktadır.

Romanda dış görünüşüne dair az bilgi verilen Nezihe'nin sosyo kültürel özellikleri ayrıntılı bir biçimde verilmiştir. “İyimser, saf”¹²⁴, “insanları çabuk seven”¹²⁵ bir kadındır. Radyoda duyduğu bir operayla ağlayabilen, ölen bir sokak kedisinin arkasından gözyaşı dökebilecek tipte bir yufka yüređi¹²⁶ vardır. İnsanları seven ve onlara kolay inanabilen bir yapısı vardır Ona "en büyük acıları ne ailesinin ne de patronunun değil eşinin yaşattığını düşünür."¹²⁷ Kocasının onu terk ettiği ilk yıllar “onsuz yaşayamayacağını düşünmüş”¹²⁸, fakat aradan zaman geçince mutsuzluğu, eşine karşı öfkeye dönüşmüştür. Günlük işlerini yaparken kafasında kurduğu mahkemede eşinden boşanmayı şiddetle reddeder ve “ben nasıl insanlıktan çıkmışsam, kadınlığımı unutmuşsam o da aynı acıyı benimle, bizimle, çocuklarımla paylaşacaktır”¹²⁹ şeklinde kendisini savunur. Nezihe'nin yaşadığı içsel çatışmaların en büyüğu eşiyile olan meselesidir.

Bir ilerici olarak boşanmadan yana olması ve kocasından kolayca ayrılması gerekirken boşanma sözcüğüyle sanki bedenindeki bütün canlılığın süzöldüğünü duyar, eğer bu yalancı bağdan da yoksun kalırsa bu olayın peşinden gelecek acılara katlanamayacağını sanır.¹³⁰

Zamanında çok sevdiği ve sevildiği eşinin şimdi yanında olmayışı, “kendisinin bir kadın olarak, bir sevgili olarak yadsınması... Bir zamanlar o kadar sevilen bedeninin artık aranmaz, özlenmez, sevilmez oluşu, artık onu ve kimseyi ilgilendirmeyen ölü bir beden, ölü bir varlık haline bırakılışı”¹³¹, onu asıl üzen meseledir.

Eşi gittikten sonra “uzun yaz tatillerini, ağır bir zehrin duygularına akacağını biliyormuş gibi titreyerek, delirecekmiş gibi büyük bir acı duyarak beklemiştir”¹³²; fakat daha sonra “benim artık evimin içinde bir erkeğe bir saniye

¹²⁴İlgaz, *Sendika*, s.93.

¹²⁵*age.*, s.137.

¹²⁶*age.*, s.147.

¹²⁷*age.*, s.15.

¹²⁸*age.*, s.12.

¹²⁹*age.*, s.19.

¹³⁰*age.*, s.16.

¹³¹*age.*, s, 20.

¹³²*age.*, s.29.

bile dayanıklılığım olamaz. Alıştım yaşamımın, evimin, duygularımın ve düşüncelerimin efendisi olmaya"¹³³ diyerek arkadaşlarına yalnız yaşamaya alıştığını ifade eden feminist bir söylemler geliştirir. Her ne kadar arkadaşlarına bu cümleleri kuruyor olsa da çalıştığı özel okulun kapanması ihtimaline karşılık kurduğu hayallerde milli eğitime geçip eşinin olduğu kasabaya tayin istemek ve bitmeye yüz tutan bu evliliği kurtarmaya çalışma hayalleri vardır.

“Davut'a duyduğu derin tutkuyu pek çok kişi anlayamaz, onun pekâlâ Davut'tan daha "iyi" biriyle evlenebilecek kadar güzel, akıllı ve iyi olduğunu öne sürerler. Bir tek o, kendisi, kendisini onların gördüklerinin tam tersi nitelikler içinde görür, kendisini çirkin, bilgisiz, hatta hırçın ve çekilmez ”¹³⁴ eşiyile birlikte olduğu dönemlerde ise“sert ve keskin” bulur, memleketinin gerçeklerinden habersiz olduğunu düşünür.¹³⁵ O yüzden sendika faaliyetlerindeki çalışmalarına “iyi bir iş yaptığı için, haklı bir direnişi yürütenlerin içinde olduğu için onu seven, destekleyen, koruyan, kollayan bir kocanın olmaması,”¹³⁶ Davut’un onu bu işlerde çalışırken görmeyişi de üzüldüğü şeylerdendir

Son yıllarda, özellikle kocasından sonra “doğruyu korkusuzca söyleme, kafa tutma, hakkını arama” alışkanlığı kazanır”¹³⁷ ve “duyguları, bilinci, çalışması, başkaldırıcı doğası, bu yüzden çektiği ve çekmekte olduğu acılar yüzünden kendisini çok seçkin bir insan sayar”.¹³⁸

Nezihe, anneliğinin yanında öğretmendir de, “öğretmenliği küçümser ama öğretmenlikte başarı gösterdiği, öğrenciler, müfettişler ya da zeki okul yöneticileri tarafından beğenildiği, sevildiği zaman öğretmenliği çok sevdiğini, öğretmenlik için yaratıldığını düşünür.”¹³⁹ Öğrencilerine sadece Nazım gibi ideolojik bakımdan kendisine yakın gördüğü şairleri ve yazarları değil onların hoşuna gitmese de başarılı diğer yazar ve şairleri de anlatır. Okuldaki sendika faaliyetlerine ve çalışmalarına aktif bir şekilde katılır. Toplumcu görüşe sahip bir partiye üyedir.

¹³³ Ilgaz, *Sendika*, s.19.

¹³⁴ *age.*, s.57.

¹³⁵ *age.*, s.135

¹³⁶ *age.*, s.100.

¹³⁷ *age.*, s.104.

¹³⁸ *age.*, s.109.

¹³⁹ *age.*, s.92.

Nezihe kocasının yarattığı boşluğun yarası kapanmaya başladıkça ve duyguları iyileşmeye, oyalanacak, sevecek, daha başka uğraşlar bulmaya başladıkça, yaşamadan yavaş yavaş tat almaya hem de şimdiye dek almadığı bağımsız bir tat almaya başladıkça partinin toplantılarına gitmeyi savsatmaya başlar.¹⁴⁰

Nezihe özellikle iş ilişkilerini izlemeye ya da okula giderken temiz ve bakımlı olur, evde olduğu, ya da tatilde olduğu zamanlar tanınmayacak kadar savruk, bakımsız ve kendini kapıp koy vermiş görünür,¹⁴¹ "okul dönüşlerinde telaşlı, çalışkan ve sinirli olur."¹⁴²

Nezihe her şeye rağmen güçlü bir karakterdir ve yaşadığı zorluklara rağmen çökmez, mücadele etmeyi seçer.

1.3.2.2. Serpil

"Sessiz, çalışkan ve sorumluluk nedir bilen"¹⁴³ birisidir. "Hiçbir şeyden yakınmaz, bunda da içtendir. Özveri duygusunu tanımıyor gibidir. Sadece duruma uyar, koşulları kabul eder ve hiç konuşmaz."¹⁴⁴

1.3.2.2. Sevgi

"Bir erkek gibi atak, canlı, çevik olan bu kız"¹⁴⁵ annesini öylesine mutsuz edip, öylesine yorar ki annesi zaman zaman onun yokluğunu bile özler. "Oysa kocası varken ve en çok ortanca kızı, kocasının sinirli davranışlarıyla ve sertlikleriyle yaralanır mutsuz olurken en çok bu çocuğu sevdiğini sanırdı."¹⁴⁶ Kızlarının içinde en hareketli ve en yaramaz olan ortancadır. "Sürekli bir devinim, canlılık ve sorumsuzluk içinde ama şaşırtıcı bir zekâ keskinliği, kavrayış keskinliği gösteren bu çocuk, onu çocukları arasında en çok yıpratın, tüketendi."¹⁴⁷

¹⁴⁰ Ilgaz, *Sendika*, s.136.

¹⁴¹ *age.*, s.45.

¹⁴² *age.*, s.71.

¹⁴³ *age.*, s.12.

¹⁴⁴ *age.*, s.14.

¹⁴⁵ *age.*, s.5.

¹⁴⁶ *age.*, s.11.

¹⁴⁷ *age.*, s.12.

Nezihe, ortanca kızını eşine çok benzetir ve “acaba Sevgi’den de ayrılısam, büyüse, yatılı okula gitse, evlense onu da aynı kocamı aradığım, özlediğim gibi arar mıyım?”¹⁴⁸ diye düşünür.

1.3.2.4. Lale

Nezihe Hanım’ın en çok değer verdiği ve dört yaşından sonra babasız büyümek zorunda kaldığı için en çok acıdığı kızıdır¹⁴⁹. Akıllı, zeki, sevecen ve dürüst olan Lale bazen aşırı dürüstlüğü sebebiyle komşular arasında kavgaya dahi sebep olmuştur. Nezihe, kızına büyük bir güven duyar, onun olgunluğuna, saflığına, suçsuzluğuna bütün yüreğiyle inanır.¹⁵⁰ Onu, bitmesini hala kabullenemediği evliliğinin en üzücü ama en tatlı meyvesi olarak görür.

1.3.2.5. Davut (Nezihe’nin kocası)

Nezihe’nin kızlarının dış görünüşlerine dair bir bilgi olmadığı gibi eşi hakkında da böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Emekli bir öğretmen olan Davut aynı zamanda toplumcu bir partinin “serüvenciler” diye eleştirilen koluna bağışlar yapmakta, onların yayınlarını takip etmektedir. Nezihe’yi ve kızlarını terk edip küçük bir kasabaya yerleşmiştir. Nezihe’ye göre eşiyle ayrılmalarının önemli bir sebebi yoktur:

Onların bu biçimde dağılmaları için hiç bir önemli neden yoktu. En önemli neden şuydu: Çağın genel acısını paylaşmak isteğiyle dolu olan, hatta aşırı derecede dolu olan Davut’un her an bir "acı" yaratmak için fırsat kollarda durumda oluşu... Çocukların ve kadınların çektiği acıyı doğrudan doğruya çağın genel sarsıntı ve acılarına bağlar ve insanın bu acılardan kaçınamayacağını savunurdu.¹⁵¹

Davut’a göre, "Böyle bir ülkede, böyle bir dünyanın bataklığında mutlu olunamaz."¹⁵² Bu yüzden kızlarını da eşini de kolayca terk eder, Nezihe’ye göre Davut, “düpedüz bencildi. Kendi kişiliğinin kurtarılması için çocukların ve Nezihe’nin kişiliği ezilirken kılını bile kıpırdatmıyordu.”¹⁵³ Onun kendilerini terk etmesini Nezihe, “gardiyanın tutukevinden kaçışına”¹⁵⁴ benzetir.

¹⁴⁸ *age.*, s.13.

¹⁴⁹ *İlgaz, Sendika*, s.12.

¹⁵⁰ *age.*, s.103.

¹⁵¹ *age.*, s.49.

¹⁵² *age.*, s.50.

¹⁵³ *age.*, s.51.

¹⁵⁴ *age.*, s.155.

1.3.2.6. Nezihe'nin Babası

Emekli bir tapu memuru olan Nezihe'nin babası, maddi durumu iyi olan fakat burjuva hayatına geçememiş yarı köylü zihniyeti aşamamış birisidir. Kira gelirleriyle kendisine, kızına ve torunlarına iyi bir yaşantı sunmak yerine paralarını bankada biriktirmeyi tercih eder. Nezihe, "Milyonlarca tutarında malı mülkü var. Kendileri de biz de yoksulluk içinde yüzüyoruz."¹⁵⁵ diye düşünür. Okula, diplomaya çok önem verir. Bülent Ecevit'i "diplomasız olduğu için"¹⁵⁶ sevmez, Demirel'i destekler. Turancıdır ve bir zamanlar Bulgaristan'dan bu fikirleri için göçmek zorunda kalmıştır.

1.3.2.7. Nezihe'nin Annesi

Nezihe'nin annesi, geleneksel bir din anlayışına sahiptir. Elinden tespihini düşürmez, akşamları içen kocasına açıktan söylenir. Zengin bir ailedendir ve malını mülkünü eşinin tasarrufuna bırakmış bir geleneksel Türk kadınıdır.

1.3.2.8. Talibe

Nezihe'nin genç, güzel, saf, dedikodu yapmayı seven komşusudur. "Talibe her zaman pırıl pırıl, yeni, güzel, bayağı ve süslü"¹⁵⁷ bir kadındır. Sarı saçlarını daha sonra siyaha boyatmıştır.

"Gururlu, gösterişli ve tok gözlü, bilgisiz ama zeki"¹⁵⁸ bir kadındır. Başlangıçta Nezihe ile iyi anlaşır, hatta apartmandaki diğer kiracıların Nezihe ve ailesi hakkında yaptıkları dedikoduları Nezihe'ye haber verir. Fakat eşi Müjdat'la yaptığı kavgalar ve en son kavgada Nezihe ile karakolluk olduktan sonra apartmandan ayrılmak zorunda kalırlar.

1.3.2.9. Müjdat

"Herkes aynı biçimde bakan karanlık, deli bakışları olan yağlı, kara, düz, uzunca saçlı, göbekli, sarı iri yüzlü ve hiç gülümsemeyen deli bakışlı, çirkin bir

¹⁵⁵İlgaz, *Sendika*, s.14.

¹⁵⁶*age.*, s.52.

¹⁵⁷*age.*, s.42.

¹⁵⁸*age.*, s.45.

erkektir.”¹⁵⁹ Uzun boylu, sarışın, yüzü bir kızın yüzü gibi biçimli bir genç olan Talibe'nin tersi olarak sürekli bağırp çağırın, kavgacı uyumsuz bir tiptir.

1.3.2.10. Tülay

Nezihe'nin alt komşudur. "Sessiz, özgecili bir köylü kızıdır Tülay ama son kertede tutkulu ve çalışkandır”¹⁶⁰

1.3.2.11. Osman

Tülay'ın kocasıdır. “İyi yürekli ama beceriksiz ve sıkılğan bir adamdır. Yeniliğe meraklıdır, çağdaş olan, kentsel olan her şeyi beğenir. İşini becerip sürdürememiş, yeni bir iş kuramamış, kardeşlerine bakmaya kalkmış, onlardan yeteri kadar yakınlık ve bağlılık görememiş, çocuklarını istediği gibi yetiştirememiştir.”¹⁶¹

1.3.2.12. İşveren (patron)

Öğretmenleri o kadar sever görünen, ilerici görünen, bütün ilerici gazeteleri okuyan, okula eşsiz bir kitaplık yaptıran, çocukların kitap okumalarına öğretmenler kadar sevinen, sendika meselesi çıkana kadar şakacı, kibar bir adamdır.

1.3.2.13. Nejat, Necile, Tamer, Nermin

Nejat, Yüzünü zaten az boyatıp, giyimine az özen gösteren Necile; “çatık kaşlı ve sert yüzlü, uzun boylu, ince yapılı, yeniçeri bıyıklı Hakan”¹⁶²; ciddi yüzlü az konuşan Tamer; ufak tefek, kızıl saçlı, gözlüklü Nermin, Nezihe'nin romanda dış görünüşleri hakkında bilgi verilen sendikacı arkadaşlarıdır. Nermin,“Yalın ve sessiz bir kızıdır. Sürekli çalışır, didinir, sevimli ve cana yakın, sabırlı ve dost davranışlar içinde yandaş edinmeye çalışır.”¹⁶³

1.3.2.14. Ayla

¹⁵⁹ Ilgaz, *Sendika*, s.42.

¹⁶⁰ *age.*, s.47.

¹⁶¹ *age.*, s.48.

¹⁶² *age.*, s.74.

¹⁶³ *age.*, s.84.

Okuldaki demokratik öğretmenlerden birisi olan Ayla, renkli kişiliği, açık görüşlülüğü ve öğrencilere karşı “hoşgörülü çocukları sıkmadan eğlendirerek ders anlatmaya çalışan biri”¹⁶⁴ olduğu için sözleşme yenileme konusunda hiç sıkıntı çekmeyen, öğretmenlerdendir. Sendikalaşma sürecinde bekâr olduğu ve toplantılara çok düzenli katılabildiği için kendiliğinden oluşan öncü grubun içinde yer alır ve “ötekilere gereken haberleri bu öncü grup ulaştırıyordu.”¹⁶⁵

1.3.2.15. Sebahattin

Sendika ile ilgili çalışmalarda okulda başı çektiği için işine son verilen Sabahattin “ilerici” görüntüsüyle öğrenciler tarafından çok sevilen bir idealist öğretmen tipidir. Aynı gün Nezihe ile partiye üye olan Selahattin romanın sonunda Nezihe ile Ankara’ya Milli Eğitim’e gider.

1.3.2.16. Sevinç

“Çok sık gülümser, şakacıdır, alaycıdır, taşlama yeteneği yüksek. Ama keskin bir zekâ ve öyküleme yeteneği olan”¹⁶⁶ sendikacı arkadaşlarından birisidir.

Romanda bu isimlerin dışında: Nezihe’nin öğretmen arkadaşları olarak Aydın, Veli, Gülten, Dursun, Mesude, Necile, Nejat, Hakan, Tamer, Necmi, Saadet isimlerinden de bahsedilmektedir.

1.4. BİR FEMİNİSTİN DOĞRUYA YAKIN PORTRESİ

Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi, Fa matbaacılık ve Reklâm Hizmetleri, 1987, 142 s.

1984 tarihiyle bitirilmiş bu romanda da merkezdeki kişiler kadındır. Romanda yaz tatillerini geçirmek üzere Ege’de bir pansiyon’a giden “anne” ve onun kızının üç aylık yaz macerası anlatılmaktadır. Roman on üç yaşındaki kızın ağzından anlatılmaktadır, *Eşiktekiler* romanında olduğu gibi burada da kız annesini anlatırken onun günlüklerinden yararlanır. Romanın bir yerinde yaşadığı ortaya çıkan ana anne, Neriman Hanım romandaki diğer kadınlardır. Romanda erkek karakter olarak, pansiyonda yazlıkçı olarak ailesiyle kalan genç çocuk,

¹⁶⁴İlgaz, *Sendika*, s.24.

¹⁶⁵ *age.*, s.23.

¹⁶⁶İlgaz, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*, s.33.

komşuları Ahmet Bey ve eşi, ev sahibi vardır. Bunların dışında romanda kişi olarak annenin öğretmen arkadaşı, eşi, kardeşinden kısaca bahsedilir.

1.4.1. ROMANIN ÖZETİ

Anne ve kız o yaz birlikte ilk defa bir yazlık tutarlar. Anne sekreterlikten emekli olmuş kırk yaşında bir hanım, kızıyla ortaokulu yeni bitirmiş on üç yaşında bir genç kızdır. Gündüz kitap, gazete okuyarak, tembellik ederek, akşamüstü denize girerek akşam da bazen komşuları Ahmet Beylere televizyon izlemeye giderek tatillerini geçirmektedirler. Ahmet Bey'in derdi ise üniversite bitirmiş, bakkal dükkânı işleten küçük oğlu Uğur'un dul bir kadına âşık olması ve onunla evlenmek istemesidir. Eşi Neriman Teyze, kızı, eniştesi hep bu evliliği onaylamaktadırlar.

Anne kızın bu pansiyonda tek sıkıntısı, evin hemen bitişiğindeki inşaatta çalışan işçilerin anneyle kıza özledikleri sabah uykularını uyutmamalarıdır. Anne inşaata dinamit koymayı planlar ve bunu gerçekleştirir. Fakat dinamit patladığında onu oraya koyanın kendisi olduğunu bile unutmuş ve herkes gibi aynı şiddetle korkmuştur. Polis gelip araştırma yapar, anne ve kıza sorular sorar fakat bir şey bulamaz. O günden sonra ev sahipleri bunlara aşırı "incelikli" davranmaya başlar fakat sabahki inşaat sesleri yine devam etmektedir.

Anne kız akşamları televizyon izlemeye gitmediklerinde anne rakı sofrasını hazırlar ve içmeye başlar. Böyle akşamlardan birinde babasını hala sevdiğini öğrenen kız annesine kızar. Yine böyle bir akşamda anneannesinin yaşadığını öğrenir. Kızının evlilik dışı bir ilişkiden çocuk doğurmasını doğru karşılamayan aile kızlarıyla görüşmeyi kesmiştir.

Anne ve kızı yakın arkadaşlarıyla düzenlenen gezilere katılır, gezip eğlenirler. Bu eğlencelerde dozu pek ayarlamayı beceremeyen anne sonradan yaptığı taşkınlıkların üzüntüsünü yaşamaktadır.

Anne pansiyon tuttıkları Akçay'a çok yakın bir köy olan Kazayağı Köyü'ndendir ve sürekli peynir ısmarlamak gibi bahanelerle köy dolmuşları civarında dolanır. Annenin annesi yaşıyordur ve kızının davetlerine

dayanamayarak on günlüğüne pansiyona misafirliğe gelir ve on günün bitiminde Bakacak'taki evine geri döner.

Kurban Bayramı yaklaşmaktadır. Neriman Teyze'ler Ankara'ya, kızlarına misafir giderler. Anne ile komşu dairedaki genç çocuk arasında bir ilişki başlar. Birlikte gezmeye Bergama'ya giderler. Orada çocuk Anne'ye evlenme teklif eder.

Kurban Bayramı'nda anne kız köye anneannenin yanına giderler. Dört günün sonunda geri dönerler. Anne köydeki topraklarında deniz kenarı olan bir yerde ev yapmaya karar verir. Kasabadan mühendisler getirip ölçümleri yaptırır. Bu sırada anne ile komşu dairedaki çocuk arasındaki ilişki de ilerlemektedir. Yüzmeye gittikleri bir gün anne ile kızın yanına gelen delikanlı kızdan annesini ister. Kız anneannesinin yaşadığını söyleyerek sorumluluğu üzerinden atar. (Ya da bu annenin olmasını istediği bir hayaldir.)

Üçü birlikte anneanneye, köye çıkılır. Misafir kaldıkları o gece annenin babasından ve geçmişlerinden bahsederler. Geri dönerler. Daha sonra anne o gençle evlenir.

1.4.2. ROMANDA ŞAHISLAR

1.4.2.1. Anne

Romanın merkezindeki kişi olan anne kırk yaşındadır. "Dalgalı, sarı saçları ve ince ve güneş yanığı bir vücudu" vardır.¹⁶⁷ "Sürekli bir şişmanlama ve çirkinleşme korkusunun baskısı altında yaşar."¹⁶⁸

Fiziksel görünüşünden ziyade onun ruhsal durumu hakkında çok daha fazla bilgi verilmiştir. *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi* romanında merkezdeki kişidir. Sekreterlikten emeklidir, ilk eşinden ayrıldıktan sonra kızının babasıyla birlikte olur, fakat evlenmez, kız doğduktan sonra ayrılırlar. Anne karakteri geleneğe uzak yaşantı tarzı ve feminist söylemleri olan birisidir. Örneğin; "Bir kadını aldatmaktansa bir erkeği aldatırım"¹⁶⁹ der.

¹⁶⁷ Afet Ilgaz, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*, İstanbul, 1987, s.93.

¹⁶⁸ *age.*, s. 8.

¹⁶⁹ *age.*, s.11.

Ona göre her evli çiftte "kadın kusursuzdur, erkek ise sonsuz ve sayısız kusurlarla doludur. Bu yüzden kadınlar bağımsız yaratıklar olmalı ve artık kendi kusurlarını taşımaya başlamalıdır."¹⁷⁰

Sevdiği erkekten topluma, ailesine rağmen evlilik dışı bir çocuk dünyaya getirmiş ve bunun bedelini toplum tarafından yalnız bırakılarak ödemiş bir insan olarak, "evli bir kadın olma düşüncesine hiç alışmadığını, birisinin bir şeyi, karısı olmak, yengesi, gelini, hatta kızı"¹⁷¹ olma fikrini hep yadsıdığını söyler ve kendisini şu şekilde anlatır:

Ben kadın değilim, bir erkeğin gölgesinde, düşünde, hayalinde, yanında, önünde, ardında yaşamıyorum. Yaşayamam. Bana bir kadın değil, bir çocuk tanrı gözüyle baksınlar.. Rastlantıyla güzel bir kadın olmuşsam, vücudumu ve giysilerimi süslemeyi seviyorsam, güzel bir sesim varsa, müziğe karşı olağanüstü bir yatkınlık taşıyorsam, beden hareketlerim uyumluysa bu doğal ve uygar bir varlık olduğumdur.¹⁷²

Toplumun erkeklere verdiği sınırsız özgürlüklerden rahatsız olan ve ölçüsüz davrandığında bu özgürlükleri erkeklerin elinden aldığını düşünen 'anne' bir yerde "Kadınlığımızdan korktuğumuz, iğrendiğimiz yetsin artık."¹⁷³ der. Annesi ve toplum tarafından hep sınırlar konarak büyütülen, kendini," çirkin sanarak, aptal sanarak, yoksul sanarak, beceriksiz sanarak, görgüsüz ve sıkıcı sanarak"¹⁷⁴ büyüyen anne "bu yüzden hiçbir zaman ne olursa olsun kendisine en ufak bir güven duymadığını"¹⁷⁵ söyler ve kızına göre, "alçalmayı, haksızlığa uğramayı, yenilmeyi, acı çekmeyi yücelten bir tutku"¹⁷⁶ sahibidir. Kendisini hep çok gururlu ve mücadeleci bir kadın olarak anlatan 'anne', bir yerde kendini Tolstoy'a benzetir ve onun gibi bağınazlığa karşı olduğunu söyler. Tüm özgürlükçü söylemleri "sosyalist" duruşuna rağmen gelenekle ilişkisini tam koparmamıştır ve tutmadığı oruçların vicdan azabını çekerek gündüzleri açıktan yemek yemez, içki içecekse akşamı bekler, kurban bayramında annesinin köyüne gittiğindeyse ona özenip namaz kılar.

¹⁷⁰ Ilgaz, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*, s.25.

¹⁷¹ *age.*, s.34.

¹⁷² *age.*, s.65.

¹⁷³ *age.*, s.60.

¹⁷⁴ *age.*, s.86.

¹⁷⁵ *age.*, s.70.

¹⁷⁶ *age.*, s.86.

Anneliği çok önemseyen ve kızı olduğu için kendisini dünyanın en talihli insanı sayan anne, kendinden ve yaşadıklarından, yaşayacaklarından da memnun olduğunu şu cümlelerle ifade eder:

Ben genellikle rahat, mutlu bir kadını. Bunu da özgürleştiğim oranda sağlayabildiğim farkındayım. Bu artık pek zor olmuyor. Erkeklerle karşı ilgimi hatırı sayılır bir ölçüde kaybettim. Bu yüzden ve buna bağlı olarak her türlü kaygıyı ve sıkıntıyı da kendimden uzaklaştırdım. Kendim için giyiniyor, takılar takıyor, alışverişe çıkıyor, yemek yapıyor, yiyor ve içiyorum. Kendim için yürüyüşe çıkıyor, bisiklete biniyor ya da binmek istiyorum, araba sürmeyi kuruyor, okuyor, ve düşünüyorum.¹⁷⁷

1.4.2.2. Kız

On üç yaşında, başarılı bir öğrencidir. Dış görünüşüne dair sadece güzel olmayı istediği bilgisi verilmiştir. Kendini, "zeki okumuş, gelişmiş"¹⁷⁸ "aman vermez, ödün vermez kişilikte, savaşçı ruhlu, savunmada sonuna kadar giden, eleştiren, savaştan, kül yutmayan, kılı kırk yaran, haklılığın peşinde koşan, tartışma yeteneği olan"¹⁷⁹ birisi olarak tasvir eder ve bu özelliklerini de annesinden aldığı söyler. Çevresi tarafından sadece zeki değil güzel bulunmak istekleri de olan kız aynı zamanda romanın anlatıcısı konumundadır. O da Eşikteki romanındaki Dilara gibi annesinin günlüklerini karıştırır, onlardan hareketle annesinin ruh haline dair çözümler yapar.

Annesiyle kendisini mukayese eder ve şu yorumu çıkarır:

Ben ölçülü, normal bir çocuğum, kompleksim falan yok, hızla büyüyor ve geliyorum. Annem gibi gizler, gizlilikler, sürprizler, acılar, sevinçler hayır hayır acı ve sevinç tohumlarıyla dolu değilim ki!... Bütün duygularımı özgürce yaşıyorum ve barındırıyorum, varlığında.¹⁸⁰

Annesinin başlangıçta babasını hala seviyor olmasını da komşu delikanlıya âşık olmasını da kolay kabullenemeyen kız onu "ne olursa olsun en doğal ve iyisi de olsa bir erkekle paylaşmayı hiç istemediğini" söyler.¹⁸¹

1.4.2.3. Anneanne

¹⁷⁷ Ilgaz, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*, s.65.

¹⁷⁸ *age.*, s.25.

¹⁷⁹ *age.*, s.18.

¹⁸⁰ *age.*, s.128.

¹⁸¹ *age.*, s.117.

Gençliğinde "Ava Gardner'a benzeyen"¹⁸² bu kadın "seksenine yakın olduğu halde hala güzel bir kadındır. "Yeşil gözlü, güneşten biraz yanmış, beyaz tenli, burnu biraz uzamış ama düzgün çizgili bir yüze sahip"¹⁸³ birisi olarak tasvir edilir.

Seksenine yaklaşmış olduğu halde "genellikle bir genç kadın gibi ölümden çok aykırı bir şeymiş gibi söz eden bir yaşama bağlılığı"¹⁸⁴ vardır. Şimdi günlerini namaz kılıp kuran okumakla dua etmekle geçiren bu kadın "gençliğinde başı açık gezer, tayyör giyermiş"¹⁸⁵ Sert bir karakteri olan anneanne kızının evlilik dışı bir ilişkiden çocuk dünyaya getirmesinden sonra onunla irtibatı koparmış ve köye yerleşmiş, sakin münzevi bir hayat sürmektedir. Onun vefat etmiş olan eşi ise romanda zorba bir çağdaş adam, milliyetçi ve Türkçü fakat yeni Türkçeyi tutan pek dindar olmayan birisi olarak anlatılır.

1.4.2.4. Komşu Delikanlı

Annenin âşık olduğu ve romanın sonunda evlendiği komşu delikanlı, yirmi dört yaşında, "esmer, gözlüklü, sevimli bir suratı olan ve gösterişli bir akıllılığı olan"¹⁸⁶, "iri, esmer, biçimli, genç vücutlu"¹⁸⁷ olarak tasvir edilir. Komşu delikanlı, dergilerde yazılar yazan bir haber ajansında çalışan, okuyan, kültürlü bir üniversite öğrencisidir. Kendini, "sıradanlığa, yaygınlaşmış kanılara ve duygulara savaş açan"¹⁸⁸ birisi olarak tanıtır. Romanın sonunda "anne" ile evlenirler.

1.4.2.5. Kızın Babası

Anne tarafından "bencil, duygusuz"¹⁸⁹ bir adam olarak tasvir edilen bu beyin yine de çok seçkin ve soylu birisi olduğu söylene de kız babası hakkında şunları düşünür:

Bizi yalnız bırakmaktan hiç rahatsız olmayan, bana soyadımı bile annemin zoruyla veren, çılgın gibi para harcadığı halde bizim yoksulluğumuza gözünü yuman, gencecik, güzel annemi, toplumun ağzına nikâhsız çocuk doğuran bir kadın olarak

¹⁸² Ilgaz, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*, s.127.

¹⁸³ *age.*, s.127.

¹⁸⁴ *age.*, s.83.

¹⁸⁵ *age.*, s.112.

¹⁸⁶ *age.*, s.69.

¹⁸⁷ *age.*, s.118.

¹⁸⁸ *age.*, s.96.

¹⁸⁹ *age.*, s.33.

itiveren ve sonra da seyrine bakan bu adamı ben sevemiyordum, annemin sevgisine de akıl erdiremiyor; annemi de mazoşist duygularla sakatlanmış bir zavallı olarak küçümsüyordum.¹⁹⁰

Kızın babası hakkında başka bilgi bulamadığımız eserde ayrıca üç isimden daha bahsedilir. Bu kişiler hakkında ayrıntılı bilgi verilmez.

1.4.2.6. Ev Sahibi

"Elazıglı, iri yarı kara yağız, çalışkan fakat son derece ilkel, Temizliğe çok değer veriyor ama çok tamahkâr"¹⁹¹ olarak tasvir edilmiştir.

1.4.2.7. Neriman Teyze

"Güzel yüzlü tombalak bir kadın"¹⁹² olarak anlatılan Neriman Teyze'nin eski mesleği ebeliktir. Oğlu Uğur'un dul bir kadını sevmiş olmasını ve onla evlenmek istemesini destekler ve bu yüzden eşiyle tartışır.

1.4.2.8. Ahmet Amca

Neriman Teyze'nin eşidir. "En ilerici sayılan bir gazetenin devamlı okuyucusu, solcu"¹⁹³ birisidir fakat oğlu Uğur'un dul bir kadınla evlenmesine rıza göstermemekte ve bu yanıyla söylemlerinin dışında geleneksel bir yanı olduğunu tavırlarıyla göstermektedir.

¹⁹⁰İlgaz, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*, s.33.

¹⁹¹*age.*, s.23.

¹⁹²*age.*, s.11.

¹⁹³*age.*, s.12.

1.5. GARİP BİR DAVA

Garip Bir Dava, Fa matbaacılık ve Reklâm Hizmetleri, Ekim 1987, 142 s.

Bu romanda kadın bir şairin, dostluğuna güvenerek parasını kaptırdığı kadın bir ressam ve onun kocasıyla olan davası anlatılmaktadır. Roman sonunda Şubat 1983 tarihini taşır. Romanda zaman davanın görüldüğü dört gündür. Bu dört gün içinde geri dönüşler ve şahısların ağzından yapılan özetlerle geçmişe dair bilgiler de verilir. Bu romanda kişiler isimleriyle değil yaptıkları işlerle anılırlar. Bunların dışında romanda her çevreden, zümreden insandan bahsedilmiştir, kurulan mahkemede bu kişilere söz hakkı verilmiştir. Bunlardan bazıları, ressamın ve şairin avukatları, yargıç, üç farklı eleştirmen, şairin babası, halası, diğer ressam, bay zengin, temizlikçi, manken, ressamın kocasının komşusu, bir feminist dernek yöneticisi, dergi yöneticisi, az kazanan bir yazar, bir çevirmen arkadaş(Yücel)'tir. Davada yazar Dostoyevski bile söz alır. Romanın sonunda ressamın maskeli avukatının şairin ta kendisi olduğu ortaya çıkar. Bu normal bir mahkeme değildir. Çünkü bu mahkemede herkes istediği zaman, istediği gibi ve istediği kadar konuşabilir, yorum yapabilir.

Yazar, romanın temelini: “İyiliğin karşıtı kötülüktür ve hiç şaşmaz bu!” tezine oturtmuştur. Şair, arkadaşı ressam ve onun eşine senetsiz bir şekilde verdiği borcu geri alamaz. Sonradan durumu anlar ve hakkını aramaya koyulur. Akli başına gelmiştir ve artık mutluluğun tek anahtarının bencillik olduğuna inanır. Yazarın romanını üzerine bina ettiği konulardan birisi de 24 Ocak kararlarıdır. Romanda yapılan iyiliğin karşılığının kötülük de olabileceği vurgulanır. Şair, iyilik yaptığı için çıkartıldığı mahkemede insanlara güvenmesiyle suçlu bulunur ve cezayı hak etmek için de gerçek bir suç işler. Davada herkes söz alsın ve kurgu bu sayede ilerlese de anlatıcısı hâkim bakış açısı kullanan üçüncü şahıs bir anlatıcıdır.

1.5.1. ROMANIN ÖZETİ

Bütün parasını senetsiz bir şekilde kadın arkadaşı olan ressam ve onun eşine kaptıran ve bu parayı bir türlü geri alamayan şair suçlu olarak yargılanmaktadır. Şair, yazdığı çeviriler ve emekli maaşıyla dört çocuğunun geçimini kıt kanaat sağlayan yalnız bir kadındır. 24 Ocak ekonomik kararlarından

sonra geçinmekte zorlanmış ve ailesinden aldığı dokuz yüz bin lira parayı faizini kullanmak üzere bir bankere vermiştir. Banker 24 Ocak kararlarından sonra yurt dışına kaçar. Şairin parası devletin güvencesinde bir bankaya yirmi dört ay alınmayacak şekilde verilmiştir. Bir resim sergisinde tanıdığı ressamla dostluk kuran şair ressamın da teşvikiyle çevirilerini kendi yayınlama sevdasına düşer. Burada devreye ressamın matbaa açıp ticarete atılan eşi girmektedir. Ancak ressamın kocasının o kadar çok borcu vardır ki kitapları basmak için gerekli kâğıt parasını bile bulamayacak durumdadır. Şair, adama güvenerek bankadaki parasını senetsiz bir şekilde ona, onun gösterdiği tefeci bir avukata “temlik” ettirir. Şair, arkadaşlarının uyarmasıyla senet istediğindeyse dostu sandığı ressamın kendisine yardım etmediğini fark eder. Ressam sürekli eşinin açtığı borçları temizlemek için çalışmaktadır ve eşinin bütün piyasaya borçlu olduğu ve icra memurlarıyla başı dertte olduğu için, eşinden boşanmıştır. Şair, parasını alamaz ve mahkeme davanın sonunda modern dünyanın ticaret kurallarını hiçe saydığı ve “insanlara güvendiği” için şairi suçlu bulur. Ressamın avukatı kılığında mahkemenin son gününde kimliği gizli, maskeli bir şekilde salonda bulunan şair bu olay üzerine vicdanen kendisini suçlu görmek için gerçek bir suç işler ve ressam ile kocasını öldürür.

1.5.2. ROMANDA ŞAHISLAR

1.5.2.1. Şair

Kendisini, "şişman, iri yarı bedeni, uzun salkım saçak saçları ve eski pantolon ceketiyle ne kadar alımsız, ne kadar tutkularından uzak görür."¹⁹⁴

Zayıf, uzun boylu, uzun saçlı birisidir. Emekli maaşı ve yaptığı çevirilerden aldığı azıcık ücretlerle dört çocuğunu büyütmeye çalışan şair, "Oğullarının çoraplarını, kotlarını, kazaklarını, gömleklerini giyer."¹⁹⁵ Son yıllarda yeni yeni makyaj yapmaya başlayan şair kendisini yaşlanmakta olan bir kadın olarak görür:"Bacaklarımda varis başlamıştı. Yaşlı bir kadın oluyorum ya da

¹⁹⁴ Afet Ilgaz, *Garip Bir Dava*, İstanbul, 1987, s.47.

¹⁹⁵ *age.*, s.82.

oldum. Saçlarımın bu bir yılda, kırlarının artması, varislerimin çoğalması, sesimin titretilmek ve çatlak çıkması, yüzümdeki etlerin sarkması...”¹⁹⁶

Bunun dışında şairin dış görünüşüne dair başka ayrıntılar verilmemiştir.

Suçlu sandalyesinde oturan şair bir kadındır ve kendi açtığı davada, dava boyunca suçsuz olduğunu kanıtlamaya çalışır. Fransız filolojisi ikinci sınıftan terktir. Dört çocuğunu tek başına büyütmek zorunda kalmıştır. Dört farklı evlilikten iki kızını iki oğlu olan şairin eşleriyle sürdürdüğü nafaka davaları devam etmekte ve onlardan maddi yardım görmemektedir. Babasının emekli bir mühendis olduğunu öğrendiğimiz bir kızının "1984 yılında 24 yaşında, üniversitenin son sınıfında bir genç kız"¹⁹⁷ olduğu söylenir fakat aynı zamanda iki kızının babalarının da şair olduğu, milyonlarla oynamalarına rağmen kızlarını arayıp sormadıkları anlatılır. Bu anlatılanların toplamına bakılınca şairin ya üç kızını vardır ya sanatçı kocalarından birisinden oğlu vardır ya da mühendis emekli baba aynı zamanda bir sanatçıdır.

Şair, Turizm Bakanlığı'ndan emeklidir. Yazdığı şiirlerden değil de kendi kendine öğrendiği Fransızcadan yaptığı çevirilerden para kazanır. 24 Ocak kararlarından sonra hayat şartlarının ağırlaşmasıyla aylığı ile geçinmekte zorlanmaya başlamış ve ailesinden ilk defa o zaman dedesinden kalma iki tarlanın satılmasını istemiştir. Eline geçen dokuz yüz bin lirayı faiziyle geçinmek üzere bir bankere yatırmış, banker yurt dışına kaçır. Devletin kurtardığı parayı da tefeci bir avukata nakde çevirterek ressamın kocasına vermiştir. Kendisini senetsiz iş yapmakla suçlayanlara karşı dostluklarına bağlı olduğunu ve dostlar için özveri ve içten olmaya çalıştığını söyleyerek kendini savunur.

Şair, feminist söylemleri de olan birisidir. Bu yönüyle *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi* romanındaki 'anne' karakteriyle benzerlikler taşır: “Ben seçkin kadın arkadaşlarımı çok severim. Onlarla birlikte mutlu olmak isterim. Erkek arkadaşlarımla sürgit mutlu olamıyorum.” "Toplumumuzda sivirmeye başlayan kadınları gidip görmek, tanımak, onlara omuz vermek, onlarla

¹⁹⁶İlgaz, *Garip Bir Dava*, s.35.

¹⁹⁷ *age.*, s.80.

konuşmak, dertleşmek, yeni duyguların gizine varmak, yeni insanların hayatıma katacağı renklilikle mutlu olmak gerektiğine inanırım"¹⁹⁸ der.

Şair kendisini şu satırlarla anlatır: "Sabır, tevekkül, boyun eğme, susma, unutma, özellikle "bağışlama" bende yoktur"¹⁹⁹, "bencillikten yanayım"²⁰⁰, "kendine, kendi vücuduna bir gülümsemeyle bakacak kadar bilge yaradılışlı değilim."²⁰¹

Şair çevresi tarafından kibirli ve gururlu, şiirlerinden şüphe duyan fakat dürüst bir insan olarak, mesleki anlamda ise "hırçın kadın"²⁰² olarak bilinir.

Kendi açtığı davada suçlu konumunda olan şair, "işinin insanları tek tek anlamak olduğunu bu yüzden de kimseyi yargılamak istemediğini"²⁰³ söyler elinde "şu para olmadan önce daha yorgun, daha özlemlerle dolu, daha çalışkan ve daha mutlu" olduğunu, insanlar hakkında iyi niyetlerle dolu olduğunu"²⁰⁴ söyler.

Romanın bir yerinde ortaya çıkan maskeli bir avukatın romanın sonunda şair olduğu ortaya çıkar. İyilik yaptığı için suçlu bulunan şair, gerçek bir suç işleyerek suçlu olmaya karar verir ve eşiyle ressam arkadaşını vurur. Romanın çözüm bölümüyle şairin üstlendiği rol de değişir. O artık hakkı yenen, suçsuz kişi değil, bilerek iki kişiyi öldüren kişi konumundadır.

1.5.2.2. Ressam

Şairin suçlu olmasına sebep olan kadındır ve ressamdır. İyi giyimli, "neşeli, güler yüzlü bir kadındır genellikle, insan ilişkilerinde nazik ve sabırlıdır."²⁰⁵

Kılık kıyafetine, saçına makyajına çok dikkat eder; "Çok alımlı bir kadındı. Giyimi ve makyajı kusursuzdu. Konuşması, yürüyüşü, takıları, çantası büyük bir uyumun yarattığı canlı bir tabloya benziyordu."²⁰⁶

¹⁹⁸İlgaz, *Garip Bir Dava*, ss. 11-13.

¹⁹⁹*age.*, s.7.

²⁰⁰*age.*, s.14.

²⁰¹*age.*, s.16.

²⁰²*age.*, s.73.

²⁰³*age.*, s.25.

²⁰⁴*age.*, s.33.

²⁰⁵*age.*, s.23.

²⁰⁶*age.*, s.101.

Önceleri edebiyat fakültesinde okumaya başlamış, şair olmayı düşünmekteyken kimya bölümünde okuyan şimdiki eşiyle tanışmış ve onun yönlendirmeleriyle ressam olmuş bu kadın, sadece zengin birisi olmak değil "bunların dışına ve üstüne çıkmak, ölümsüzlüğü de yakalamak, evrenselliğe de kanat açmak için çırpınır."²⁰⁷ Eşi onu "ölçüye hayran, ölçüyü bir felsefe, din haline getirmiş olan karım, ölçünün ikiz kardeşi uyuma tapan karım"²⁰⁸ diye tasvir eder.

Evlendikten sonra ilk çocuklarının aşırı dozda antibiyotik kullanımından ölmesi onu çok yıpratmış ve bir süre girdiği bunalımdan çıkamamıştır. Şairle bir galeride tanışır ve yakın arkadaş olurlar.

1.5.2.3. Ressamın Kocası

"Uzun boylu, çok zayıf, yüzü sakal bıyıklarla örtülü adamdır."²⁰⁹ "Bilim adımıyken ticaret yapmaya koyulmuş birisi"²¹⁰dir ve bir asilzade olduğu, "bu pis düzenin ticaret hayatına alışmakta güçlük çektiği"²¹¹ için Şairin parasını da batırdığı söylenir.

Ressamın kocası kendisini yargıca anlatırken; "Bende uyumsuzluklar var, çelişkiler, doyumsuzluklar, yetinmeme, öğrenme, arama, bulma merakı var"²¹² der.

Ben hep kaybeden bir ailenin yapısının izlerini taşıyorum. Babam başarısız ama namuslu bir kaymakam, dayım başarısız ama gene kendine göre namuslu bir gazeteci, annem namuslu ve acı çekmiş bir kadın, kardeşim namuslu ama zorla geçinen bir yüksek memurdur. Ben de başarısız ama çok namuslu bir bilim adamı olarak yetiştirildim... Soğuk ve hesaplı olmak aklımın köşesinden bile geçmiyordu. O insanlar arası bir yumuşaklık ve sıcaklık var ya, ataklık da var ya hep onun etkisi altındaydım.²¹³

Ressamın kocası mahkemede savunma yaparken kendisini bu şekilde masum ve kaybetmeye hükümlü olarak tanıtır.

²⁰⁷İlgaz, *Garip Bir Dava*, s.125.

²⁰⁸*age.*, s.127.

²⁰⁹*age.*, s.106.

²¹⁰*age.*, s.5.

²¹¹*age.*, s.64.

²¹²*age.*, s.123.

²¹³*age.*, s.124-126.

1.5.2.4. Yargıç

"Yargıç zeki ve aydın birisidir."²¹⁴ Asıl mesleğinin ne olduğu bilinmemektedir, davayı yürütüş sürecine göre onun hakkında şunlar söylenir:

Davaya bakan başyargıcın seçkin bir kişiliği vardı ama gerçek mesleğinin ne olduğunu kimse bilmiyordu. Bir kısım dinleyiciler onun sanatçı olduğunu düşündüler davanın sonuna doğru, kimileri bilge bir kişi olduğuna inandılar, kimileri de onun peygamberlere özgü bir algılama gücü olduğundan söz ettiler.²¹⁵

1.5.2.5. Şairin Babası

Ela gözlüdür, Bulgar göçmenidir. *Sendika* romanındaki Nezihe'nin babası gibi, baba tarafı zengin olan bir hanımla evlenerek servet edinen yaşlı bir babası vardır. Bu da Nezihe'nin babası gibi Bulgaristan'dan göçmüştür. Ve aynı onun babası gibi Ecevit'i sevmez ve ona küfrettiği için şair de Nezihe gibi babasıyla üç yıl konuşmamıştır.

"Babam hep birilerinin gelip mallarına el koyacağından korkmuştur. Bütün hayatı "gayrimenkullerini" oluşturmak, geliştirmek, korumak ve onların getirdiği az kiralar karşısında üzülmeğe geçen babam"²¹⁶ Bu yönüyle de şairin babası *Sendika* romanındaki Nezihe karakterinin babasına çok benzer.

1.5.2.6. Şairin Annesi

Şairin annesi hakkında ise romanda, "aksi bir kadındır ama iyidir"²¹⁷denir. Ayrıca zengin bir aileden geldiği ve tüm servetini eşinin yönetimine bıraktığı bilinir.

1.5.2.6. Galeri Ortağı

"Uzun boylu, esmer bir kadın"²¹⁸dır. Yüzünde Anadolu köylülerinin özelliğini taşıyan bir esmerlik vardır ama uygarlaşmış bir yüzdür bu.

1.5.2.6. Ressamın Avukatı

²¹⁴İlgaz, *Garip Bir Dava*, s.26

²¹⁵*age.*, s.5

²¹⁶*age.*, s.41

²¹⁷*age.*, s.137

²¹⁸*age.*, s.78

Kara, uzun bir pelerin içinde yüzüne maske takmış birisidir.

1.5.2.7. Şairin Avukatı

"Kısa boylu, kıvrıkcık saçlı, yanık ten renkli bir adam"²¹⁹ dir. Beş yıldır aynı evde oturdukları karısıyla hiç konuşmazlar ve Şair'le bu yüzden tanışmışlardır. Eşi, şairin tek tük ve zaman zaman ortaya çıkan tutkulu okuyucularındandır ve Şair'i bir gün evine çağırmıştır. Şair bu adamla orda tanışır ve sonradan davasına bakmayı adam bu vesileyle üstlenir.

1.5.2.10. Şairin Halası

"Seksen yaşına yaklaştığı halde hala bir genç kız gibi çevik ve dinç olan"²²⁰ bu kadını o günlerde eşi terk etmiştir ve aylıksız, evsiz, barksız kimsesiz kalmıştır.

1.5.2.11. Temizlikçi Kadın

"Çok esmer, orta boylu, balıketinde bir kadındır. Bir gözü şaşındır ama gözlerinde, yüzünü güzelleştiren bir zekâ ışığı parlar"²²¹ "Kadın olağanüstü iyi, zeki, şakacı, konuşkan, uysal ve alçakgönüllüydü. Bir ermiş gibi de sabırlıydı."²²²

1.5.2.12. Diğer Ressam

"Kısa boylu, düz ve kısa saçlı, bir kadındır.. Çok ucuza, ama çok da zevkle giyindiği belli olur. Üzerinde kendi diktiği pazen bir eteklik, bir erkek kabanı ve bir köylü şalı vardır."²²³

1.5.2.13. Eleştirmenler

1. Eleştirmen, "fırça gibi kesilmiş, kısa sarı saçlı, mavi gözlü, yakışıklı, çok uzun boylu ve çok şık bir adamdır."²²⁴ 2. Eleştirmen, "ufak tefek, esmer, kavruk bir Anadolu çocuğu olan bu adamın dili biraz taşra kokmakla birlikte cümlelerinin

²¹⁹ Ilgaz, *Garip Bir Dava*, s.60.

²²⁰ *age.*, s.38.

²²¹ *age.*, s.136.

²²² *age.*, s.29.

²²³ *age.*, s.12.

²²⁴ *age.*, s.19.

düzensizliği"²²⁵ ilgi çekicidir.3. Eleştirmen: Dindar sayılan kısa boylu sakallı eleştirmendir.

1.5.2.14. Dostoyevski

Mahkeme salonuna birisi girer.

Adam mı kadın mı olduğu belli olmayan bu varlık bir ışık halesi içindeydi ve savrulur gibi yürüyordu. Varlığı yoktu ama rüzgârı, ışığı ve sesi vardı. Başı olması gereken üst kısmının halesi içinde sarı ışıklar yanıyordu arada bir. Bu sarı ışıkların içinde mavi pırıltılar da vardı ve geniş, alın gibi bir yüksekliğin içinden salona ve duruşma yerine bakıyordu. Çevresinde kıvılcımlar saçıyor bu varlık.²²⁶

Bu şekilde tasvir edilen kişi Dostoyevski'dir.

1.5.2.15. Ressamın Kocasının Sekreteri

"Çok hoş, zarif, tombulca bir hanımdır."²²⁷ Hakkında başka da bilgi bulunmamaktadır.

1.5.2.16. Ressamın Kocasının Büro Komşusu

Esmer ufak tefek, yavaş sesle konuşan birisidir. Hakkında başka da bilgi bulunmamaktadır.

1.5.2.17. Bir Feminist Dernek Yöneticisi

Pantolonlu, sarışın, iyi giyimli ve çok güzel genç bir kadındır. Hakkında başka bilgi bulunmamaktadır.

1.5.2.18. Bay Zengin (Avukat/Tefeci)

Esmer, kıranta, soğuk yüzlü, hatta ölü yüzlü yaşlıca birisidir. Hakkında başka da bilgi bulunmamaktadır.

1.6. *ERMİŞ*

Ermiş, İz Yayıncılık, İstanbul 2000, 143 s.

Roman sonunda 6 Aralık 1998 Pazar tarihini taşır. Bu romanın anlatıcısı roman kahramanlarından Müjgan'dır. Gazeteci Müjgân ve ailesi, yazlarını

²²⁵İlgaz, *Garip Bir Dava*, s.22.

²²⁶*age.*, s.113.

²²⁷*age.*, s.108.

geçirmek için Çanakkale'ye giderler. Roman Müjgan'ın dört aylık yaşantısını konu eder. Burada aslen Tunuslu Aliye isminde müstear isimle küçük hikâyeler yazan bir kadınla tanışır. Müjganın teyzekızı Hibet, emektarları Nesibe Teyze ve köydeki komşuları da romandaki diğer kadın kişilerdir. Bu romanda erkek olarak Müjganın eşinden bahsedilir, bir de anlatılan hikâyelerde var olan erkekler vardır.

Yazın evin diğer bölümlerinde ve katlarında kalan çocuklarım ve aileleri bilhassa torunlarım bizi burada yalnız kalmaktan korurlar. Kocamla, kışın İstanbul'daki evimizde yaşadığımız sakin, biz bize bir mutluluğu, burada daha büyük ve kalabalık bir aile olarak ve bu değişiklikten tedirgin bir zevk alarak yeniden ve başka türlü yaşarız. Tedirginizdir, çünkü bu "büyük aile" neşesinin üç ay içinde biteceğini ve İstanbul'a dönüşte birbirine pek gidip gelemeyen meşgul insanlar olarak ayrı düşeceğimizi biliriz.²²⁸

Büyük şehirlerde çalışma hayatının yoğunluğuyla birlikte uzak düşmüş aile bireyleri yazın üç ay birlikte yaşamaktan mutludurlar. Yazar bu paragrafta bahsettiği diğer aile bireylerini konuşturamaz, onlara bir canlılık katmaz. Onlar roman boyunca bazen sesleri çıkan, denize giden, öğlenleri uyuyan, evde ses yapan kısacası tatil yapan fon karakterler olarak kalırlar. Onların fikirleri sadece Aliye ile tanışmak istemeyişlerinde verilir. Onun da sebebi aydınlatılmaz.

Romanda tanıştığı yazar bir kadınla alışkanlıklarından, yaşantısından vazgeçen ve ruhsal bir değişim sürecine giren başka bir kadının hikâyesi anlatılmaktadır. Mistik duyguların insanın yaşantısını etkileyişi; Müjgan'ın, evinde yaşamaya başladığı kadına benzemeye başlaması anlatılır.

1.6.1. ROMANININ ÖZETİ

Müjgan, İstanbul'da bir gazetede köşe yazarlığı yapan, evli, çoluk çocuk ve hatta torun sahibi bir gazeteci yazardır. Her yaz ailesiyle birlikte Çanakkale'deki yazlıklarına giden Müjgan, İstanbul'un kalabalığından, günlük koşurmacaların stresinden uzak, çocukları ve torunlarıyla birlikte olmanın mutluluğunu yaşayarak tatilini geçirir.

Bir ağustos günü herkesin uykuda olduğu bir saatte deniz kenarına kaybolan gözlüğünü aramaya gider ve orada, kayalara oturmuş bir kadınla karşılaşır. Kadın Müjgan'ın ilgisini çeker. Yalnızlıktan sıkılan bu iki kadın yakın arkadaş olurlar ve sık sık bir araya gelip sohbet etmeye başlarlar.

²²⁸ Afet Ilgaz, *Ermüş*, İstanbul, 2004, s.6.

Müjgan, Aliye'nin evinde üç yetim bebeği büyüten yaşlı bir kadın görür. Bu hayalin o köyde daha önce yaşamış gerçek bir kişi olduğunu öğrendikten sonra o köy ve köylüler ilgisini daha fazla çekmiştir.

Artık yalnız başına oturup kitap okumak yerine günlük işlerinden arda kalan zamanı Aliye'ye veya Aliye'nin komşularına (Moğol yüzlü nine, gelinleri) gidip onlardan köye ve o köyde yaşamış insanlara dair ilgi çekici hikâyeler dinlemektedir. Acı çeken, seven, ölen, kendini öldüren kadınların hikâyeleri vardı bu köyde. Bu hikâyelerin yanında Aliye'nin anlattıkları, kimsesiz çocuklar ve tasavvufî konularla birlikte Müjgân şimdiye kadar üzerinde düşünmediği konulara yönelmeye başlar.

Bu arada Müjgân'ın yazı yazdığı gazete el değiştirir. Kendisine haber vermeden yazısının yerini değiştirirler. Bunun üzerine Müjgân gazeteden ayrılır ve kendisine daha çok zaman ayırmaya başlar. Artık doğu kültürüne dönüş yapar ve bu yönde okumalarını artırır. Kışı orada geçirmeye, hayalini gördüğü o yaşlı kadının (Manı Hala) bir zamanlar yaşadığı evi alıp o eve yerleşmeye karar verir.

Yazın sonu gelmiş, eylülün soğuğu kendisini hissettirmeye başlamıştır. Çocukları ve torunları İstanbul'a dönmüştür. Aldığı köy evini istediği gibi döşeyen Müjgân orada kalmaya başlar. Eşi işlerini yola koymak için İstanbul'a döner. Bir yandan da teyzesinin kızı Hibet'in doğumu yaklaşmıştır. Aliye de ülkesine döner. O küçük köyde yalnız kalan Müjgân günlerini kitap okuyarak, günlük işler yaparak, komşularla muhabbet ederek adeta yıllardır çalışıyor olmanın intikamını alarak geçirir.

İçinde bulunduğu psikolojik değişim ve dönüşümü hissede hissede günlerini geçirirken bir gece ansızın bahçe kapısı açılır ve eşi ile Nesibe Teyze kucaklarında bir bebekle gelirler. Doğum yapan Hibet tıpkı eşi gibi bir trafik kazasında ölmüştür ve çocuğu Müjgân'a kalmıştır. Müjgan kendisini hayalini görüp de unutamadığı üç yetimi büyüten Manı'ya benzetir.

1.6.2. ROMANDA ŞAHISLAR

1.6.2.1. Müjgân

Elli yaşında, çağdaş giyimli birisidir. Fiziksel görünüşüne dair kendini Aliye ile karşılaştırırken şu cümleyi kurar:

Kısacık kestirdiğim, bazen uzatarak omuzlarıma salıverdiğim siyaha boyalı saçlarımla, pantolonlarım ve pamuklu atletlerimle, uzun ince vücudum ve okurken, yazarken kullandığım gözlüğümle.. bir yazara benziyorum.²²⁹

Roman boyunca içinde bulunduğu psikolojik değişimden giyim kuşamı da nasibini alan Müjgân köyde tamir ettirdiği eve gittiğinde köylüler gibi şalvar giyinmeye başlar. Eşinin ferace ve beyaz tülbent de takmaya başlama uyarılarına rağmen bu yeni, bakımsız halinin eşi nazarında daha kadınsı bulunduğunu düşünür. İyi bir gazetenin köşe yazarıdır ve karakter olarak “güçlü, rahat, inatçı,”²³⁰ güncel siyasetle ilgilenen, onların ardını arkasını arayan yazılar yazarken kendine, insanlara yönelik metafizik ve mistik düşünceleri olmayan birisidir.

Yazları oğulları torunlarıyla Çanakkale’deki yazlığına gider. İstanbul’da birbirini pek göremeyen aile burada birlikte olmanın keyfine varır. Yazlıktayken kendisi gibi bir yazar olan Aliye ile tanışır. Aliye’nin farklı kişiliği, anlattıkları Müjgân’ı etkisi altına alır ve Müjgân kendisi hakkında düşünmeye, kendisini onunla karşılaştırmaya başlar.

Aliye’den önce de zaman zaman “Ben hayata şekil veriyor muyum, yön veriyor muyum, ben bir şey miyim?” kuşkusu duyduğunu söyleyen Müjgân, hayata bir şeyler katmaya, kalıcı olmaya ve hayatını yazı yazarak, müzik dinleyerek, kitaplar okuyup araştırmalar yaparak anlamlandırmaya çalışan birisidir. İçinde olduğu her şeye nüfuz etmeye, etki bırakmaya alışmış bir hayat tarzında yaşadığından sakin ve dingin gözlemlene, müdahale etmeksizin izleme alışkanlığını garip karşılar. Bunu uyuşukluk, tembellik gibi küçümserken Aliye onu kendiyle çatışmaya iter. Aliye’nin ve Küçükköy halkının “denize bakma işini, nüfuz etmeksizin bakma işini, mekanik bir uyuşukluk, işsizlik, sıradanlık olarak gördüğünü”²³¹ söyler. “Benim için bahçem, pencerelerim, balkonum, sahil çoğaltıcı bir dekordur. Ama sadece dekordur. Onları, duvarları süsleyen tablolar

²²⁹İlgaz, *Ermış*, s.10.

²³⁰*age.*, s.109.

²³¹*age.*, s.12.

gibi bir göz atımı miktarda seyrederdim”²³² der ve Aliye'nin etkisiyle kendisi hakkında düşünmeye başlar. Toplantıların, iş hayatının İstanbul'un yoğun ve stresli hayatını bırakabilmek ve sakin, televizyon izlenmeden, zorunlu kitaplar okunmadan bir şeylerin endişesini duymadan, koşturmadan yaşayabilmenin hazzını tatmak ister.

Yeni tanıdığı köylülerden o köye dair hikâyeler dinlemeye gittiği bir gün bir ilahi duyar ve aklına, gençken yaptığı meditasyonlar dışında tasavvufu hiç ilgilenmediği gelir. “Tasavvufu hiç merak etmedim ve onda benim yazar olarak da insan olarak da işime yarayacak malzemeler olabileceğini hiç düşünmedim.”²³³ Batılı romancıların tasavvufa yönelişleri ve bu romanların Türkçe 'ye çevrilmesi, ilgi uyandırmasından sonra acaba bizde de sağcılar böyle romanlar yazıyorlar mı mantığıyla bir iki kitap okuduğunu hatırlayan Müjgân, okuduğu kitaplarla hayata ne kadar dar ve sıradan önyargılarla baktığını fark eder. Önce Budist ve Hristiyan mistiklerinin, sosyologların vs. kitaplarını ve Aliye'den duyduğu Müslüman mutasavvıfları anlatan kitapları sipariş eder. Çocukları, torunları İstanbul'a döndükten sonra Müjgân'ın içsel çatışmaları artar:

Aklım ve ruhum karmakarışık. Bir şeylerden korkuyorum, bir şeylerden dolayı da rahatlıyorum. Neden korktuğumu ve neden rahatladığımı da bilmiyorum. Geceleri ilaç aldığım halde uyuyamıyorum.²³⁴

Hayatı hakkında değerlendirmeler yapar ve hayatının sınırlı olduğunu ama aynı zamanda da “şanslı bir hayat” olduğunu düşünür zira iyi bir işi, düzenli bir hayatı ve aldığı iyi bir maaş vardır. Gazetenin el değiştirmesi ve yazısının sayfasının değişmesi üzerine işinden ayrılır. Bunu “benim kendimce ve birçok görüşe aykırı gelecek bir biçimde yaşlılığımı ve özgürlüğümü ilan ederek sınırlarımı ilk zorlama girişimim” diye tarif eder, "hayatımda en ufak bir düzensizlikten rahatsız olurum, evimdeki düzensizlikler bu titizliğe dâhildir"²³⁵ der.

Aliye'nin evinde hayalini gördüğü Manı Hala'nın köyün yukarı kısmında olan ve dört yetimi büyüttüğü evi alıp tamir ettirmeye, kışı orada geçirmeye karar verir. Aliye Müjgân'ın artık çevreyi fark ettiğini söyler, dikkatten hissedişe

²³²İlgaz, *Ermış*, s.13.

²³³*age.*, s.89.

²³⁴*age.*, s.78.

²³⁵*age.*, s.90.

geçmeye başlayan Müjgân, Manı'nın evini kendine uzlet makamı olarak seçmiştir. Tamir işlemleri bitince oraya taşınır. Köylüler gibi kışa erzak hazırlığına girer. Bazen yaşlı bir köylü kadını olmaktan korkar, bunu hızla yaklaşan bir tehlike olarak görür ama böyle olmaktan da kendimi alamaz, bu yeni hayatına böyle kolay alışmasına anlam veremeyen oğulları ve eşi onu saygıyla izlerler ve o "hayatındaki bölünmüşlükleri ve bunu oluşturan sınırları kaldırmaya veya gevşetmeye"²³⁶ devam eder. Yazı yazmak için gereken sınırlamaların çok sert olduğunu ve İslam'ın müminlere getirdiği sınırlardan çok daha fazlasını modern dünyanın insanlara sunduğunu söyler.(bkz.91)

Okudukları, köylülerden dinleyip üzerine düşündüklerinin etkisiyle eski alışkanlıklarından yavaş yavaş uzaklaşır ve memleketin ve dünyanın gidişini değil kendini tanımak arzusundadır. Müjgân, *Ad Semud Medyen* romanındaki Ahmet gibi değişim sürecine girmiştir fakat Ahmet'in değişimi daha somut, daha hızlı ve daha gerçekçidir.

1.6.2.2. Aliye

Müjgân'ın değişiminde ona rehberlik eden, onun olaylar ve durumlara bakış açısını değiştiren kişidir. Müjgân'a göre, "Uzun, iri yarı vücudu, altmışı aşkın görünen yaşı, uzun entarisi, beyaz türbanı ve büyük, kocaman elleriyle köylü kadınlardan biraz farklıdır."²³⁷ Fiziksel görünüşüne dair başka bir açıklama yoktur. Tunuslu bir yazardır ve müstear isimlerle küçük hikâye ve romanlar yazar. Büyük dedesi, Tunus beylerbeyi İstanköylü Ahmet Paşa'nın oğlu Güzelce Ali Paşa'dır. Ana annesi ise Giritlidir. İşlerini halledip kısa bir süre sonra Tunus'a dönecek olan Aliye hakkında net bilgiler verilmemiştir. "Konuşması çok düzgün, anlatımı, hatta sesi, çok incelikli, eğitilmiş"²³⁸ olan Aliye, Arapça, Fransızca Türkçe bilir. Köyde mütevazı bir yaşam süren Aliye, yalnızlığı ve sakin denizi seyretmeyi, müzik dinlemeyi sever. Müjgân onun sıradanlığı çok aşmış bir kendine güven ve inandırıcılık sahibi olduğunu söyler. Aliye, Müjgânın geçirmeye başladığı değişimin müsebbibi olur, ona olaylara farklı bakmayı,

²³⁶İlgaz, *Ermış*, s.91

²³⁷*age.*, s.10

²³⁸*age.*, s.9

kâinatın içinde insanın yerini ve “infak”ın Kur’andaki yeri gibi bilmesi gereken birçok şey öğretir.

1.6.2.3. Hibet

Müjgan’ın teyzesinin kızıdır. Kocasını yaz başında trafik kazasında kaybettikten sonra Müjgân ile kalmaya başlayan Hibetullah hamiledir. “Kıscacık boyu, tombalak vücudu, beyaz bol elbisesi ve sarı muhteşem topuzuyla Hibet bir hayalet, alımsız ama sevimli bir peri kızı gibidir.”²³⁹ Romanın sonunda eşi gibi trafik kazası geçirip ölmüş ve çocuğunu Müjgân’a bırakmıştır.

Romanda bahsedilen diğer kişilere dair bilgi yoktur.

1.7. NEHİR ROMANLAR (*AD SEMUD MEDYEN, YOL, YOLCU, MENEKŞELENDİ SULAR, SORGU VE DERVİŞ*)

Yukarıda ismini zikrettiğimiz romanlar,1991’de *Ad Semud Medyen* ile yazılmaya başlanıp 2010 yılında *Sorgu ve Derviş*’le biten nehir romanlardır. Bu romanlarda ana şahıslar aynı olduğu için bunları aynı başlık altında almayı uygun gördük. Bu yüzden kronolojik sırada *Sorgu ve Derviş* romanından önce yazılmış olan *Ermîş* romanını daha önce vermeyi uygun gördük. Bu romanlarda biri hariç üçüncü şahıs bir anlatıcı vardır ve romanlarda hâkim bakış açısı kullanmıştır. *Menekşelendi Sular* romanında ise roman kahramanı Ahmet, yazdığı uzun mektuplarla anlatıcı yerine geçer.

Ad Semud Medyen, Muhteremoğlu Kitabevi, İstanbul 1991, 266 s.

Son sayfasında 1987– 1990 tarihi vardır. Bu romanda birincil şahıs bundan önceki romanlarının aksine bir erkektir (Ahmet). Romanda Ahmet’in iki yılı anlatılırken, nesnel zamandan ayrı olarak zamanda daraltma ve genişletmelere gidilmiştir. Romanda Ahmet’le birlikte, Ahmet’in oğlu Uğur, Ahmet’in annesi Mürüvvet Hanım, Ahmet’in ayrı yaşadığı eşi Cahide önemli yer tutar. Ölen babası Hilmi Bey’in arkadaşları, Ahmet’in ilk aşkı Dilara, komisyoncu Abdullah, Turgut, Uğur’un arkadaşı Mümtaz, Behiye isimleri, ayrıca Sıdika Hanım, Cemile, Avukat gibi yardımcı şahıslar da yer almaktadır.

²³⁹Ilgaz, *Ermîş*, s.18.

Romanda ismini aldığı Ad, Semud ve Meyden kavimlerinde görülen ahlâksızlık ve kötülükler gibi büyük hadiseler yoktur. Sadece kiracıların hâkimlerin, avukatların, savcılarının, belediye çalışanlarının rüşvet almaları vardır. Ahmet onlarla bir türlü başa çıkamaz.²⁴⁰

Romandaki bu kiracıları çıkarma meselesinin yanında göze batan diğer olaylar da şunlardır: Ahmet Bey, on yıldır ayrı yaşadığı eşi Cahide'yle bir daha barışmak ister, fakat bu uzun sürmez ve tekrar ayrılırlar. Bu sefer Cahide, ona boşanma davası açar. Tekrar aynı acıları yaşayan Ahmet, oğlu Uğur'la Üsküdar'a taşınır ve lokantanın yerine muayenehanesini açmaya çalışmaktadır. Bu arada eski sevgilisi Dilara ile bir tekrar karşılaşır. Ayrıca İslâma duyduğu ilgiyle yeni bir yaşayış seçmiş ve bu doğrultuda babasının arkadaşı Osman Dede'nin tavsiyelerini dinlemektedir.

Yol, Timaş Yayınları, İstanbul 1995, 239 s.

Roman sonunda Mayıs 1993 tarihini taşır. Bu romanda *Ad Semud Medyen*'den tanıdığımız Ahmet ile oğlu Uğur'un hikâyesi devam etmektedir. Romanda baba ve oğlun ilişkisi “Kramer Kramere Karşı” filmindeki baba ile oğlun ilişkisine benzetilir. *Ad Semud Medyen*'de dini yönelimleri artan ve bu konularda kitaplar okuyup kendini geliştirmeye yönelen Ahmet'in bir yılının anlatıldığı bu romanda Ahmet, dini eğitimine okuduğu kitaplar ve gittiği konferanslarla devam eder. Eski yaşantısının alışkanlıkları yeni yaşantısında zaman zaman çatışmalara, dengesizliklere yol açar. Ahmet bu romanda bireysel acılarıyla da ön plandadır. Sevdiği kadın olan Dilara ile yaşadığı tartışmalar, oğlu Uğur'un evi terk etmesiyle yalnızlaşması gibi... Ayrıca Ahmet bu romanda güncel olaylara dair gittiği konferanslarda, oğlu Uğur ve arkadaşı Gençosman'la yaptığı konuşmalarda yazarın sözcüsü gibidir.

Ahmet'ten başka, bu romanda oğlu Uğur, annesi Mürüvvet Hanım, sevdiği kadın Dilara, Behiye ilk romanda da bulunan isimlerken Uğur'un Dergâhtan tanıdığı Selçuk Ablası, Aylin, Gençosman, Dilara'nın eşi Seyfi Yıldız bu romana dâhil olan kişilerdir.

Yolcu, Timaş Yayınları, İstanbul 1994, 246 s.

²⁴⁰ Safi, *agm.*, ss.20-27.

1993 yılında Ankara Yazarlar Birliği tarafından yılın romanı armağanıyla ödüllendirilen Afet Ilgaz'ın bu romanı, *Ad Semud Medyen* ve *Yol*'un devamıdır. Bu romanda da Ahmet ve onun ailesinin serüvenleri anlatılmaktadır. Roman Ahmet'in hayatının iki yılını kapsar. Ahmet, tam bir Müslüman gibi yaşamak için gayret gösterirken, alışkanlıklarının vermiş olduğu tutarsızlıkla da mücadele eder. Bu romanda Ahmet ve oğlunun ilişkisi *Yol*'daki gibi yoğun değildir. Bunda Uğur'un Aylin'le evlenmesinin de etkisi büyüktür. Bu kişilerin dışında romanda Dilara ve Selçuk Hanım vardır. Bu romanda Aylin ve Uğur çiftinin oğulları Hilmi dünyaya gelmiştir. Ahmet, Gençosman'ın şeyhi Tefvik Efendi'ye biat etmiş ve orada Hüseyin Bey'le tanışmıştır.

Menekşelendi Sular, Timaş Yayınları, İstanbul, 1997, 119 s.

Sonuna 30 Mayıs 1996 tarihi atılan, nehir romanların dördüncüsü olan bu eser adını Sadettin Kaynak'ın bestelediği, "Menekşelendi sular, sular menekşelendi / Esmer yüzlü akşamı dinledim yine sensiz" diye başlayan şarkıdan almıştır. Roman kahramanı Ahmet'tir. Bu roman da Ahmet'in yaklaşık iki yılı geri dönüşlerle anlatılır. Yazar bu romanda nehir romanların ilk üçünde az da olsa kullandığı mektup tekniğini daha yoğun bir şekilde kullanmıştır. Denebilir ki romanın büyük çoğunluğunda Dilara'ya yazdığı gönderilmeyecek mektuplarını okuduğumuz Ahmet, anlatıcı rolündedir. Roman kahramanı Ahmet, artık altmış yaşındadır. *Yol*, *Yolcu* romanlarında kemal yolculuğu anlatılan Ahmet'in yaşantısında sular durulmuş, şarkıdaki gibi "menekşelenmiştir." Oğlu Uğur'a dair saplantılı sevgisi azalmış bu sevginin yerini torunu Hilmi almıştır. Hilmi, iki buçuk yaşına gelmiştir. Ahmet'in babasının arkadaşlarından ve Ahmet'in akıl hocası Osman Efendi ölmüştür. Ahmet ve Dilara ayrı mecralarda birbirlerini özleyen iki insandır. Yazar, bir yerde Dilara'nın eşinin adını Hasan diye verir, oysa diğer romanlardan bildiğimiz kadarıyla Dilara'nın eşinin adı Seyfi Yıldız'dır.

Bu romanda da Afet Ilgaz, Ahmet'in kendi babasına yaptıklarını oğlu Uğur'dan çekmekte olduğu fikrini işlemeye devam etmektedir. Ahmet Bey, Müslüman olalı uzun bir zaman olmuştur. Artık altmış yaşına gelmiştir. Fakat solculuktan ve komünistlikten gelen bazı hâlleri gene de devam etmektedir. Ancak kendisi bundan rahatsızdır.

Sorgu Ve Derviş, İz Yayıncılık, İstanbul 2010, 173s.

Nehir romanların sonuncusu olan *Sorgu Ve Derviş*, *Menekşelendi Sular* romanından on üç yıl sonra yayınlanmıştır. Ahmet'in son bir yılının anlatıldığı bu romanda Ahmet yetmiş yaşındadır, Hilmi büyümüştür. Ahmet bir önceki romanda altmışındaydı ve Hilmi iki buçuk yaşındaydı, bu romanda Hilmi ortaokul öğrencisiyse Ahmet'in yetmişin üzerinde bir yaşa sahip olması gerekirdi. Romanda Uğur'un bir oğlu olduğu söylenir, *Menekşelendi Sular* romanında doğan Sare burada yoktur. Yazar *Menekşelendi Sular* romanında doğan Sare'yi kuvvetle muhtemeldir ki unutmuştur. Ahmet'in annesi Mürüvvet Hanım ve Ahmet'in ilk aşkı, *Menekşelendi Sular*'dan sonra evlendiği, beş yıl çok mutlu bir hayat yaşadıkları eşi Dilara ölmüştür. Romana dâhil olan yeni şahıs Mestnaz ve onun ailesidir. Ahmet'in temizlik işlerini artık Satı Hanım görmektedir. Ahmet, *Menekşelendi Sular* romanında kendisini artık profesyonel bir Müslüman olarak görmeye başlamış ve farz ibadetlerle yetinir olmuştur. Önceki romanlarda gördüğümüz kadar memleketin haliyle hâllenmeye, onun ve Müslüman âleminin sorunlarıyla sıkıntıya girmeyen Ahmet daha çok kendi bireysel yaşantısına dönmüştür. Bu romanda da günlük zikirlerini çekmeye devam eden Ahmet, aynı rahatlığa eş olarak memleket meseleleri üzerinde de fikir yürütmeye, televizyon programlarını takip etmeye tekrar başlamıştır. *Yol* ve *Yolcu* romanlarındaki dini radikalliğini bırakan Ahmet, içinde bulunduğu sosyal yaşantıyı ve dindar kanallardaki yanlışları da eleştirir, haksızlıklara karşı iflah olmaz muhalif huyuna geri dönmüştür. Bu romanda Ahmet, dindar bir kişilikten ziyade ulusalcı yönleri ön plana çıkan birisi haline gelmiştir.

1.7.1. ROMANLARIN ÖZETİ

1.7.1.1. AD SEMUD MEDYEN

Ahmet, emekli bir doktordur. Solculuk yüzünden oradan oraya sürgün bir memuriyet yaşamıştır. Oğlu Uğur ise Boğaziçi Üniversitesi Fizik Bölümü'nü yeni kazanmıştır.

Babası Hilmi Bey'in ölümünün ardından ölüme, ahrete dair sorular Ahmet'in kafasını kurcalamaktadır. Ahmet, babasının ölümüne kadar varlık ve

ötesi, insanın sonu gibi konulara kafa yormadığını ve hep bu dünya ile ilgilendiğini fark eder. Babasının ölümün üzerinden bir yıl geçmesine rağmen hala aynı acıyı taşıyan Ahmet, babasıyla ettiği kavgaları hatırladıkça vicdan azabı duyar. Annesinin evinde onunla yaşamaya başlar. Bir süre sonra Uğur da babasını çok özlediğinden onun yanına taşınır.

Babasının ölümünün etkisi üzerinden geçince onun bıraktığı mahkeme, dava işleriyle ilgilenmeye, oradan oraya koşturmaya başlar. Onca mal mülklerine karşılık çok az bir gelirle ortalama bir yaşam süren Ahmet yavaş yavaş girdiği bu yenedünyanın etkisiyle tasavvufî kitaplar okumaya, sureler ezberlemeye, ilmihal kitaplarından dinin kurallarını öğrenmeye büyük bir aşk ve şevk ile sarılır.

Bu koşturmacaların içinde bir gün eve bir telefon gelir. Arayan kişi Ahmet'in ayrı yaşadığı karısı, ünlü oyuncu Cahide Kırımlı'dır. Ahmet eşinin boşanma isteklerini sürekli yok saymıştır. On beş yılı aşkın bir süredir ayrı yaşasa da kendisini hala Cahide'ye bağlı saymaktadır. Oysa Cahide uzak akrabası olan Azer ile birlikte yaşamaktadır. Cahide'nin bu beklenmedik telefonu ile barışma, bir arada yaşama umudunu yeşerten Ahmet, oğlunu Cahide'yi görmeye ikna eder. Cahide'nin yaşadığı pansiyonda onu sık sık ziyaret ederler. Cahide, şeker hastasıdır ve Ahmet onun hastalığıyla da yakından ilgilenir.

Babası Hilmi Bey'den Ahmet'e kalan davalardan birisi de lokanta davasıdır. Lokantayı yıllardır işleten aile çok ucuz bir kira vermektedir ve Hilmi Bey'in yıllardır uğraşmasına rağmen orayı boşaltmamakta ısrarcıdır. Bu mesele yüzünden sürekli bir huzursuzluk yaşanmaktadır. Kiracılar işlerini sağlama almış, her seferinde bir bahane bulmuş ve lokantayı tekrar açmayı başarmışlardır. Ahmet, bir arkadaşından aldığı akıl ile "komisyoncu" Abdullah ve Turgut'la tanışır. Kendi lokantasını almak için Tarlabası'ndaki evini satıp Üsküdar'daki daha küçük sobalı eve taşınma kararı alan Ahmet, kiracıların lokantadan çıkmak için talep ettikleri parayı verir. Lokantayı almıştır ve işletmesini, babasının hayali olan muayenehaneyi açana kadar oğlu Uğur'un arkadaşı Mümtaz'a vermiştir.

Mümtaz, mühendislik fakültesi okuyan, fakir bir ailenin dört oğlundan biridir. Lokantayı işletirken derslerini aksatmaya başlar. Ahmet, Uğur ile

Mümtaz'ı dükkânda içki içerken görür. Lokantayı bir an önce kapatma vaktinin geldiğini anlar.

Ahmet, evini dekore edip düzenler, Cahide'yi eve getirmek için bütün hazırlıklarını tamamlamıştır. Uğur'dan, Cahide'nin kaldığı pansiyondan Azer ile ayrıldığı öğrenir. Tekrar aynı acıların içine düşen Ahmet kendisini toparlamak için babasının emekli arkadaşlarından Osman Dede'ye danışır.

Ahmet muayenehane açmak için dilekçe vermeye gittiği Hükümet Tabipliği'nde, otuz yıldır görmediği ilk aşkı, Dilara ile karşılaşır. Dilara profesör doktordur ve o da muayenehane açmak için dilekçe vermeye gelmiştir. Onunla biraz muhabbet eden ve evli olduğu gerçeğini hatırlayan Ahmet dilekçeyi verip hızlıca oradan ayrılır. Bu sırada Cahide'nin avukatı Neriman Hanım Ahmet'i arar. Cahide'nin küçük bir felç geçirdiği, sol yanının biraz ağırlaştığı haberini verir. Cahide boşanma davası da açmıştır, kendisinden nafaka istemesin diye de Ahmet'in mal varlığının araştırılmasını istemiştir. Bu olay karşısında çok üzülen Ahmet, onarımı bitmiş, hazır bekleyen muayenehaneyi açmayı erteler.

Uğur, kendi üniversitesinde psikoloji okuyan bir kızla (Behiye) görüşmeye başlar. Fakat kızla kısa sürede bozuşurlar. Ahmet Behiye'yi arayıp aralarını düzeltmek için uğraşır. Bir sabah evde gazetesini okurken beklenmeyen bir telefon gelir. Arayan Dilara'dır ve onu muayenehanesinin açılışına ısrarla beklemektedir. Ahmet gitmeyeceğini düşünse de gideceğine dair söz verir.

1.7.1.2. YOL

Ahmet üniversite yıllarında âşık olduğu Dilara ile tekrar görüşmeye başlar. Birlikte Çamlıca'ya çıkar, gezerler. Ahmet burada içki içmeme kuralını bozar. Buradaki sohbetlerinde Ahmet Dilara'ya dindar biri olduğunu anlatır ve Dilara'nın Sultanahmet'e onunla birlikte gitmek istediğini öğrenir. Dilara bu zamana kadar hiç camiye gitmemiştir.

Öte yandan Behiye ile Uğur'un arası açılmıştır. Ahmet'le Behiye Uğur'dan habersiz iki defa telefonlaşırlar. Bu görüşmelerin sonuncusu bir veda konuşması niteliği taşır ve iki gün sonra Uğur Behiye'yi başka biriyle gördüğünü söyler.

Uğur'a bir barda piyano çalıp şarkı söyleme teklifi gelmiştir. Uğur Efendi Hazretleri diye bahsettiği kişiye bu durumu açmış ve o da bu duruma "hayır" dememiştir. Ahmet, Dilara ile evlenme, bu uğurda evi yeniden dekore etme planları, araba alma planları kurar. Uğur direksiyon kursuna yazılır ve bir süreliğine bar düşüncesini askıya alır. Ahmet Dilara'yı Sultanahmet'e götürür, o namaz kılarken Dilara da bir yere geçip onu beğenerek izler. Cami çıkışı bir yerde oturup Cahide ve ikisinin geçmişine dair muhabbet ederler ve Ahmet Dilara'ya evlenme teklif eder, Dilara da kabul eder.

Uğur birilerini araya sokup barda çalma fikrini Şeyhine bir daha sordurur ve ondan olumlu yanıt alır. Aylin'le birlikte barda çalmaya başlar. Aylin eşinden ayrılır. Ahmet bu durumdan ve bu durumun Aylin'le Uğur'u birbirine yakınlaştırmaya başlamasından korkmaktadır.

Dilara eşi Seyfi Yıldız'a boşanma davası açar. Bu sırada Ahmet Dilara'nın evinde muhabbet ederlerken Dilara'ya kırılmıştır, konferans çıkışı onu aramayı düşünür. Telefonları açmayınca evine gider ve kapıyı Seyfi Bey açar. Ahmet bu duruma çok sinirlenir, hızlıca orayı terk eder. Dilara Ahmet'i arayarak durumu izah eder. Duruşma üç ay sonraya ertelenmiştir. Bu arada Uğur Aylin'le evlenmeye karar vermiştir. Bunu babasıyla paylaşır; fakat Ahmet bu duruma kesinlikle karşıdır. Telefonda Dilara ile bu konuyu konuşup istişare ederler. Dilara da aynı düşünmektedir. Bu arada Seyfi Bey de Dilara'ya boşanmamayı, onla birlikte yaşamayı teklif etmiştir. Ahmet Seyfi Bey'i haklı bulur, Dilara telefonu kapatır.

Ahmet, Uğur'un Aylin'le evlenme meselesini ve Dilara'yı annesi Mürüvvet Hanım'la da görüşür. Bu arada Uğur evlenme konusunu Efendi Hazretleriyle görüşmüş ve onun onayını almıştır. Ahmet'le bu konuyu konuşurlar, Ahmet şiddetle karşı çıkar ve Uğur'a ilk defa vurur. Uğur evi terk eder. Aylin'le evlenir, Aylin'in ailesine yakın bir yerde küçük bir daire tutarlar. Uğur İngilizce dersleri vererek Aylin de bir yerde sekreterlik yaparak geçinmeye başlarlar. Ahmet ise evlilik düşüncelerini bir kenara kaldırıp Uğur'u özlemenin ve yalnız kalmanın acısını sonuna kadar yaşamaya başlar, Ahmet babasının arkadaşı emekli öğretmen Osman Hoca'yı arar, ondan *Fethu'r-rabbani* okumayı tavsiye alır. Bosna savaşına

gönüllü gitmeye karar verir fakat okuduğu gazetenin tesiriyle oraya maddi yardımda bulunmayı daha acil bir çözüm olarak görür.

Dilara ile telefonda görüşmeye devam eden Ahmet üç ayları tutmaya niyetlenir. Kendisini kitap, kültür, sanat ve ibadetle terapi yapmaya, günlük yaşantısını oruca göre şekillendirmeye başlar. Selçuk Ablası'ndan Uğur'a gelen mektubu açıp okur. Selçuk Hanım kültürel ve İslami değerleri anlatan gezici bir festival düzenleme hayalleri kurmaktadır. Ahmet kendisini geliştirmek için gittiği bir konferansta edebiyat fakültesi öğrencisi Gençosman'la tanışır ve onu evine bırakır.

Uğur babasını telefonla arar fakat Ahmet onu telefonda kırar. Bu sırada Ramazan ayının sonuna yaklaşmıştır. Kadir Gecesi Ahmet Mürüvvet Hanım'da iftarını yaptıktan sonra evine gider, kapı çalınır, gelen Uğur'dur. Uğur evi terk ettikten bir yıl sonra babasıyla barışmaya gelmiştir. Yaz geldiği için İngilizce dersleri bitmiştir, Aylin hamiledir ve işten ayrılmıştır. Aylin'in ailesiyle birlikte yaşamaya başlamışlardır. Ahmet, Aylin'i de alıp evlerine dönmelerini teklif eder. Böylece Uğur sınavlarına çalışabilecektir. Ramazan Bayramı sabahı Ahmet ve ailesi güzel bir kahvaltı ederler, sonra Mürüvvet Hanım ziyaret edilir. Ahmet Samiha Ayverdi'nin cenazesine katılır.

1.7.1.3. YOLCU

Ahmet, Gençosman'ın daveti üzerine bir kitaplığın açılışına gider ve onu beklerken kendini ve geçmişini düşünür, ne çok acı yaşadığını ve bu acıların kendisine, "bir vidanın yerini bulduğu gibi" yerini buldurduğunu düşünür. Gençosman'la konuşmayı dinlerken konuşmacıların anlattığı bazı şeylere itiraz ederek kürsüye gider ve ateşli bir konuşma yapar, konuşmasını Latin harflerinin kabulünün bir hata olduğuna bağladığında ise biraz evvel onu beğeniyle dinleyen salonun şimdiki konuşmalarından rahatsız olduğunu ve onu yanlış anladığını fark eder. Bu duruma çok üzülür ve bunu kendince bir bozgun olarak nitelendirir, soluğu yine Aziz Mahmut Hüdayi Dergahı'nda alır. Dönüşte aklına Dilara gelir ve ona uğramaya karar verir. Dilara'yı evde bulamaz. Eve gittiğinde telefonda Gençosman'ın şehre yeni gelen Şeyhinin sohbetine davet mesajını görür.

Gittiği bu dergâh ortamı ona bambaşka, yeni bir dünya açar. İlk kez gördüğü bu şeyhten ve onun bakışlarından, sözlerinden, sohbetinden çok etkilenen Ahmet, artık Gençosman'la birlikte Şeyhin sohbetlerine devam eder. Bu sohbetlerde mühendis Hüseyin Bey'le tanışır. Hüseyin Bey Ahmet'e manevi dünyaya dair ufuk açıcı meselelerden bahseder. Ahmet yürüdüğü "yol"un genişlediğini düşünmektedir artık.

Uğur ve ailesi çocukları Hilmi doğduktan sonra kiraya çıkmış ve Aylin'in diğer çocuğunu da yanlarına almıştırlar. Aylin'le Uğur kavga ederler. Ahmet bu kavgalarda kendisinin haklı olduğunu görür fakat Uğur'u annesine Aylin'i de fitraten kendisine benzettiği için gelinini, ona hala tam ısınamamış ve ona karşı kırgınlığını tam unutamamış olsa da destekler.

Ahmet, Tevfik Efendi'nin sohbetlerine devam ederken Uğur da bazen babasına katılır. Ahmet, gündüzleri muayenehanede çalışmaya devam eder. Orada Ege türküleri dinlediği bir gün aklına birden Dilara gelir ve Ahmet acıyla gözyaşları dökmeye başlar. Oysa o acıyı unuttuğunu düşünmektedir. Eve döndüğünde Selçuk Hanım aramıştır ve hiperaktivite programını finans yetersizliğinden bıraktığını "toksikoloji" okumaya başladığını bildirir. Uğur'un lisansüstü eğitimi içinse ona Kozmoloji alanını önerdiğini Uğur'a söylemesini Ahmet'ten rica ederek telefonu kapatır. Ahmet dönem dönem Selçuk Hanım'ın Türkiye'ye döndüğüne ve birlikte bir şifahane kurduklarına dair hayaller kurar.

Uğur, Aylin'in eski eşinin telefonla aramalarının kızını almaya gelmelerinin artmasından rahatsızlık ve kıskançlık duyar. Öte yandan Aylin'in artık büyümekte olan ve sürekli babasını özleyen kızı bunu Uğur'u inciterek ifade eder. Kızı babası da Aylin'in ailesi de yanlarına almayı kabul etmezler, Uğur sınavlarını da bahane ederek Aylin'le kızını evlerinde bırakır ve bir süreliğine babasının yanına taşınır. Bir süre sonra Aylin'in ailesi kızı yanlarına almayı kabul ederler, Ahmet'in meseleyi anlattığı Hüseyin Bey ise bu kızı, Ahmet'in takip etmeye başladığı yolda ilerlemesi için "kaçırılan bir fırsat" olarak değerlendirir.

Cahide'nin öldüğünü öğrenirler. Ahmet bu habere üzülmaz. Cenazeyi televizyondan izlerler. Uğur, Ahmet'ten gizli, ailesiyle birlikte, Cahide'yi ziyarete gittiğini bunu da babasını üzmemek için ona söylemediğini itiraf eder.

Ramazan'ın yaklaştığı günlerde yeni bir dini kanal daha açılır ve Mürüvvet Hanım yaşantısını bu kanala endeksli sürdürür. Bu arada Aylin birden kapanma kararı alır ve bunu uygular. Ahmet'le Uğur Aylin'i bu kararından vazgeçirmeye çalışırlar. Acele ettiği, sıradan bir kıyafetle değil de bir modacıyla anlaşıp kendine uygun bir tarz belirleyip kapanması gerektiği telkinlerinin hiçbirisini dinlemeyen Aylin bir yandan yaptığını ailesine ve çevresine karşı savunurken bir yandan da namaz kılmayı öğrenmeye, sureleri ezberlemeye koyulur. Ahmet ile Uğur sanki Aylin'i kaybetmişler gibi bir üzüntü hissederler. Ahmet bu üzüntüsüne cevabı yine Gençosman ve arkadaşlarıyla gittiği Tefik Efendi'nin bir sohbetinde bulur, o akşam bir yıl önce intisap ettiğini unutarak tekrar tarikata intisap eder ve Aylin'in anlamaya başlar.

Türkiye'nin gündemi çok yoğundur, Ahmet, gazeteler ve televizyonlardan bu gündemi takip ederek ve gündemin sıkıntılarıyla kendini meşgul ederek yaşar. Belediye seçimleri için başlayan seçim propagandalarında Aylin Refah Partisi'ni destekler ve partiye üye olur. Aylin'in ailedeki yeri ve etkisi bu kapanma meselesinden sonra değişkenlik göstermiştir. Ailenin diğer fertleri de çeşitli sebeplerden Refah'a karşı sempati duyar. Ahmet bu partiyi bir devrimci olarak görür ve bazı fikirlerini çok yerinde bulur. Belediye seçimlerini İstanbul Ankara gibi büyük illerde Refah Partisi alır ve peşinden oy sayımlarında yolsuzluk gibi iddialarla gündem meşgul edilir.

Dilara, Ahmet'ten ayrıldıktan sonra eski eşi ve ülkeye dönen kızıyla tekrar bir aile hayatı kurmayı denemiş fakat bunu beş altı ay sürdürebilmiştir. Onları daha önce yaşadığı evde bırakıp basit bir daireye çıkmıştır. Gündemi çok fazla takip etmese de okuduğu gazeteler, izlediği haberler ona sürekli Ahmet'i hatırlatmaktadır. Onu çok özler fakat Ahmet'in içinde bulunduğu yaşantı tarzından korktuğu için ona yaklaşamaz. Onun gözünde İslam dünyası "karanlık" bir dünyadır. Dede ve ninesinin de bu sakallı ve başı kapalı güruhtan olduğunu düşünerek sorunun kendinde olup olmadığını irdeler. Ahmet'i arar fakat ona ulaşamaz. Ahmet'ten soğumak için onun kötü yönlerini düşünmeye çalışsa da bunu başaramayacağını anlar ve Ahmet'le aralarına giren bu inanç engelini aşmaya karar verir. Ahmet'le karşılaşmak için Onun sık sık gittiğini bildiği Aziz Mahmut Hüdayi dergâhına gitmeye karar verir. Dilara bu düşüncelerle uyuduğu

bir kaç gece bir rüyayı tamamlar. Bu rüya ile o sıralar teşhiste zorlandığı bir hiperaktif çocuğun tedavisine çözüm bulur.

Uğur Azer'in istediği vekâleti babasına sormadan ona verir. Cahide'nin filmlerini bir kanal satın alır ve Azer Uğur'a para vermez. Uğur'la babası bu konuda kavga ederler. Uğur, o parayı istemediği söyler. Ahmet Azer'e güvenmediği için vekâletini geri çekmesi gerektiği konusunda Uğur'u ikna eder. Uğur lisansüstü çalışmalarına kozmolojiyle ve tasavvufla ilgilenen ve "bağlılar"dan olduğunu öğrendiği bir fizik profesörüyle tanıştıktan sonra hız verir.

Bu sıralarda Selçuk Hanım'dan Uğur'a ve ailesine uzun bir mektup yollanmıştır. Geçici gündemlerle kendilerini meşgul etmemeleri gerektiği asıl İslâm'a hizmetin kendini geliştirmek ve nefisle mücadeleden sapmamak olduğu konularındaki bu mektubun asıl hedefi Aylin'dir fakat mektup Ahmet'i etkilemiştir. Öte yandan Mürüvvet Hanım da Ahmet'in şeyhine biat eder. Ahmet Kurban Bayramı'nın gecesinde rüyasında Dilara'yı görür.

1.7.1.4. MENEKŞELENDİ SULAR

Ahmet, kederli bir şekilde Merkez Efendi'ye gider. Osman Efendi ölmüştür. Açtığı muayenehaneyi kapatıp ikinci emekliliğine hazırlanmakta olduğundan haftanın iki günü çalışıp diğer günlerde evinde kitap okuyup ibadet etmekle vakit geçirmektedir. Oğlu Uğur'a olan sevgisinin yerini artık torunu Hilmi almıştır.

Dilara ise hayatına bir Osmanlı sadeliği getirme uğraşındadır. Yeni evini bu sadelikle düzenlemiş, eski kocası ve kızının yaşadığı evden çok özlediği birkaç eşyasını almaya karar vermiştir.

Ahmet, gelini Aylin'in ikinci çocuğa hamile olduğunu öğrendiğinde Aylin'i hesapçılıkla ve bencillikle suçlarken onlara çocuğu aldirmaları yönünde telkinlerde bulunur. Sare'nin dünyaya gelişinden sonra, Aylin'in annesinin tavsiyesi üzerine Hilmi yuvaya verilir. Bu Ahmet'in zaten ısınmadığı, belli bir mesafede kalmayı tercih ettiği Aylin ve ailesiyle en büyük kopuşuna sebeptir. Uğur'la da bu yüzden tartışır. Hilmi'yi almaya gittiği bir gün çocuğu yuvadakilerin kendisine vermeyişi sonucu enfarktüs geçirir ve bir ayını yatakta

geçirir. Bu sırada Uğur babasını görmeye gitmez. Ahmet iyileştikten sonra Uğur'un evine Hilmi'yi görmeye gider.

Ahmet, rüyalarında sık sık Dilara'yı gördüğü için, içsel çatışmalarını, kırgınlıklarını, hesaplaşmalarını, dertleşmelerini, Dilara'ya yazdığı gönderilmeyecek uzun bir mektupta anlatır. Dilara ile olan ortak geçmişinden, Cahide ve annesinden, Cemile'den, babasıyla yaşadığı küslüklerden, Uğur'un sevgisinden ve Hilmi'den bahsettiği bu mektubun asıl teması Ahmet'in kendisine acı veren, vermeye devam eden sevgilerden kaçamayışdır. Ahmet sınavlarının insan sevgilerinden olduğunu fark eder ve kendisini bunlardan uzaklaştırmaya çalışır. Ayrıca bu mektupta Ahmet'in; modern insanın, modernleşmeye çalışan insanın tüketim çılgınlığına düşüşünden, tasavvufi düşünceler ve ayet açıklamalarına, İsrail'in Lübnan'ı vuruşundan, sağ ve sol ideolojideki gazetelerin taraflı haberlerine kadar çok çeşitli konulardaki düşüncelerine rastlanmaktadır.

Ahmet, gittiği Aziz Mahmut Hüdayi dergâhında ve daha bir kaç yerde Dilara'ya çok benzeyen bir kadın gördüğünü ve Dilara'yı çok özlediğini, onun nasıl bir hal üzere olduğunu merak ettiğini söyler ve ikisinin ilişkisinde de kendini eleştirir. Artık yaptığı yanlışlara uzaktan bakabilme yetisini kazanmıştır. Ahmet, Uğur ve Aylin'e babalık haklarını helal ettiğini, hatta namazlarında Aylin'e de dua edebildiğini, kendisini artık bütün o putlaştırdığı sevgilerden kurtardığını, Hilmi'nin sevgisinden bile artık kurtardığını itiraf eder. Mallarıyla kurmayı düşündüğü vakıf işinden vazgeçtiğini söyler.

Uğur da o günlerde babasına göndermeyeceği bir mektup yazar, Hilmi'nin doğduğu günlerde yaşadıkları maddi sıkıntıları, kariyeri bırakıp ailesini bakması gerektiğini anlaması, ikinci çocuk sonrasında da Ahmet'in onlara yardım etmeyişleri sebebiyle oğullarını anaokuluna verdiklerini ve babasına ne olursa olsun sevgisinin bitmediğini söyler.

1.7.1.5. SORGU VE DERVİŞ

Ahmet ile Dilara ayrıldıktan uzun bir süre sonra sokakta karşılaşırlar. Artık ikisi de yaşlanmıştır. Evlenmeye karar verirler. Evlendikten beş yıl sonra ise Dilara kalp krizinden ölür. Ahmet'in annesi Mürüvvet Hanım vefat etmiştir. Uğur fizik öğretmenliği yapmaya devam eder, Hilmi büyümüş ortaokula gitmektedir.

Ahmet aşırılıklarından kurtulmuş sakin bir hayat yaşamaktadır. Ahmet, Dilara öldükten sonra başka bir daireye taşınır. Hayatını yağmuru izleyerek, bol bol kitap okuyarak geçiren Ahmet'in ev işlerine artık Satı Hanım bakmaktadır. Bir gün kapıya Atatürkçü bir dergi satmak için Mestinaz isminde gelir. Ahmet onu çay içmeye içeri davet eder ve arkadaş olurlar. O günden sonra Mestinaz Ahmet'i sık sık ziyarete gelir, ona dergiler, broşürler getirir. Ahmet bu dergileri pek okumasa da bu yeni arkadaşına çok değer vermektedir. Onun gelişlerine her geçen gün daha fazla özen göstermektedir.

Mestinaz'ın dedesi 1943'te içeri atılan Turancılardandır. Mestinaz tarih bölümü son sınıf öğrencisidir; fakat okula eylemlerden, mitinglerden fırsat bulup çok fazla gidemez. Abisi şehit olan Mestinaz'ın annesi Hesna Hanım doğal beslenme düşkünü bir ev hanımı, babası Alper Bey ise mühendistir. Alper Bey'in arkadaşı Haldun Bey, Alper Bey'e Mestinaz'ı bir beyle çay içerken gördüğünü söyler. Bu işe çok sinirlenen Alper Bey ile Mestinaz tartışırlar.

Uğur ile Aylin'in evlilikleri durulmuş, sakin bir evliliktir. Aylin'in kızı da babasının ölümüyle birlikte tekrar annesiyle yaşamaya başlamıştır. Uğur, babasını ve bu yeni arkadaşını evlerine davet eder. Daha sonra bir akşam da Ahmet'in evinde toplanırlar. Bu toplanmalarda Mestinaz'ın ilgisi Ahmet'ten oğlu Uğur'a kaymıştır. Uğur bu ilgiyi fark eder ve Mestinaz'a yardım edip ilgisini yok etmeye çalışır. Mestinaz bu durumdan memnundur, zira hiç değilse aralarında onu arada sırada görebileceği bir yakınlık oluşmuştur.

Mestinaz Ankara'ya mitinge gider. Bu miting, o sıralarda büyük şehirlerde sık sık düzenlenen Cumhuriyet mitinglerinden birisidir. Ahmet, dönüşte Mestinaz'ın kendisini ziyaret etmesini beklemektedir. Oysa gelen bir gün önce de Mestinaz'ın evini arayan ve onu sorgulamak için götürülen savcı ve polislerdir. Ahmet'in de evi aranır ve o da karakola götürülür. Ahmet suçunu bilmez lakin Mestinaz'la ilişkilerinin flört olduğuna dair suçlamaya çok kızarak sorguda konuşmama kararı alır. Avukat da istememiştir. Uğur ise Ahmet'in durumunu Mestinaz'ın avukatından öğrenmektedir. Sorgu günleri biter ve mahkemeye kadar Ahmet'i diğer tutuklananlardan farklı olarak tek kişilik bir hücreye alırlar. Ahmet burada Kur'an okuyup tespihlerini çekerek ve bol bol uyuyarak, hava almaya

çıkıtıgındaysa televizyonlardan ismine aşına olduğu bir profesörle tasavvufi muhabbetler yaparak vaktini geçirir.

Mahkeme günü geldiğindeyse Mestinaz'ın ve Ahmet'in ailesi tanıştırlırlar. Mestinaz Ahmet'in hapis yatmasına sebep olduğu için vicdan azabı duymaktadır. Ahmet savunmasında Rus edebiyatından örnekler vererek acı çekme temalı bir konuşma yapar, tahliye istemediğini bildirir. Hâkim sebebini sorduğundaysa aradığı dinginliği ve hücreyi dışarıda bulamayacağını söyler. Mestinaz'ın avukatının istemiyle mahkeme başka zamana ertelenir.

1.7.2. NEHİR ROMANLARDA ŞAHISLAR

Nehir romanlarda var olan kişilerin birçoğu ortak olduğu için biz bu bölümde şahısları birlikte vermeyi, romanlardaki ortak şahısların değişimini görmek açısından uygun gördük. Romanların şahıslarını alfabetik sıra ile verdik.

1.7.2.1. Ahmet

Nehir romanların birinci kişisi olan Ahmet, *Ad Semud Medyen* romanında ellili yaşlarda, uzun boylu, kalıplı bir adamdır. Biçimli ve beyaz bir yüzü vardır. Saçları beyazlamıştır.

Emekli bir doktor olan Ahmet, babasının cenazesinden sonra öteki dünyanın var olup olmadığı sorusu üzerine yoğunlaşmaya başlar. Gençliğinde babasından gelen ulusçu etkilerle annesinden gelen din severliğin hem etkisinde kalan hem de bunlara tavır alan Ahmet bütün heyecanı ile sosyalizmin insancılığına kalbini açmış, "içindeki sonsuz acıma ve sevgi duygularına bu öğretinin ilkeleriyle bir yol çizerek kendini sevgili memleketinin sırlarını öğrenme bırakmıştır."²⁴¹

Ahmet, küçüklüğünden beri yaralıları, hastaları, herkesin kınadıklarını, günaha girmişleri, anlaşılmayanları, itilip kakılanları, kendine çok yakın bulmuştur. Doktorluğu da bu yüzden seçmiş hatta belki pratisyen hekim kalmayı da bu yüzden istemiştir. Bu büyük kitleyle rahatça ve sınırsızca yüz yüze gelebilmek için.²⁴²

Hastaneden hastaneye solculuk suçlamaları ile sürgün bir memuriyet yaşayan Ahmet, babasının ölümüne kadar en büyük acıyı eşinin onu terk ettiğinde

²⁴¹İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.8.

²⁴²age., s.52.

yaşamıştır. Afet Ilgaz'ın romanlarında şimdiye kadar ki şahısların çoğu kadındır ve eşleri tarafından terk edilmişlerdir, bu sefer romanlarda ilk defa bir erkek eşi tarafından terk edilir. Cahide'den boşanmayı reddeden Ahmet'in hayatına Cahide'den ayrı yaşadığı on beş yıl içinde sadece Cemile girer. Fakat Ahmet, bütün olumlu özelliklerine rağmen Cemile'yi sevemez."²⁴³ Cahide'nin kocası olarak huzurlu, mutlu, sakin, iyi hissederken kendini. Cemile'yle iken huzursuzdur, yarımır. Bencil, terbiyesiz, kaba ve serttir.

Babasının ölümünden sonra dine olan ilgi ve eğilimi artan Ahmet "tıbbi, edebiyatı, sosyalizmi, kapitalizmi, kısaca bütün hayatı"²⁴⁴ öğrendiği kitaplarına geri döner. Bu sefer düzenli bir disiplin içinde tarih, tasavvuf, ilmihal kitapları okumaya, öğrendiklerini hayatına uygulamaya başlar. Abdest almayı, nama kılmayı öğrenmiş, dualar ezberlemeye başlamıştır. Bütün sivri ve olumsuz niteliklerini temizlemeye karar verir. "İnatçılığını, kıskançlığını, kindarlığını, saplantılarını gidermeye, doğasını inceltmeye"²⁴⁵ gayret gösterir.

"İyi huylu, dürüst"²⁴⁶ bir insan olan Ahmet, "ufak ufak zaferler kazandığı zaman hafifler, neşelenir, çalışkanlığı artar, enerjisi çoğalır, yemekler yapar, sofralar hazırlar, sevdiği kitapların başına koşar, sevinçli tatlı gözyaşları döker."²⁴⁷ Bir başarısızlık yaşadığında ise kendini bırakır, eksik hisseder. Kalabalıkları sevmez, kalabalıkta konuşmaktan hoşlanmaz ve kendisini "ezeli ezik" olarak görür. "Nazik İstanbul efendisi hali ve kurtulamadığı ezeli utangaçlığı"²⁴⁸, "son yıllarda edindiği sabrı ve hoşgörüsü"²⁴⁹ Ahmet'in belirgin özellikleridir. Zeki, "kabına sığamayan"²⁵⁰ bir karakterdedir ve çok duygusal olduğu için de sulu gözdür

İkinci roman olan *Yol* romanında Ahmet şu şekilde anlatılır: Altmışına yakındır. İri yarıdır. Hafif göbektir. "Cahide'nin onu ikinci kez terk etmesinden

²⁴³ Ilgaz, *Ad Semud Medyen*, s.73.

²⁴⁴ *age.*, s.41.

²⁴⁵ *ag.e.*, s.147.

²⁴⁶ *age.*, s.60.

²⁴⁷ *age.*, s.20.

²⁴⁸ *age.*, s.232.

²⁴⁹ *age.*, s.66.

²⁵⁰ *age.*, s.99.

sonra girdiği bakımsız, perişan, miskin, ihtiyar tip gitmiş, yerine Ahmet'in hep olmak istediği ama olmadığı çarpıcı bir erkek gelmiştir."²⁵¹

"Ahmet sessiz ama dik başlı gururlu,"²⁵² "utanmanın, ezikliğin, ezilmişliğin bir erdem olduğunu düşünen"²⁵³ "anlayışlı, bağışlayıcı, merhametli, dürüst,"²⁵⁴ "dindar ve nazik biridir."²⁵⁵

Eskiden daha şekilperest olduğunu düşünen Ahmet, yaşlandıkça daha mütevazı, daha kolay beğenir olmuştur. Ahmet, Dilara ile buluşmaya giderken, artık eskisine nazaran ağırbaşlı olduğunu, eskiden böyle bir durumda çok daha heyecanlı ve mutlu olduğunu, gülmesinin ve konuşkanlığının arttığını, şimdiye sadece iyi hissettiğini söyler. Dilara'ya göre Ahmet, "saf, temiz, güvenilir ve eğlendiricidir."²⁵⁶ Onu gençliğinde olduğundan daha yakışıklı ve çekici bulur

Ahmet'e dair kitapta, olumsuz özellik olarak da "garip ihmalkârlığı, kendini beğenmişliği, kılı kırk yarması"²⁵⁷, "aklına koyduğunu yapması"²⁵⁸ vardır. Aşırı gururlu birisidir, "birine kırıldı mı küstü mü, onu sonsuza kadar aramayacakmış gibi duyguları donar"²⁵⁹ O insan hayatından silinmiş gibi olur. Daha sonraki günlerde yavaş yavaş önce pişmanlıklar sonra da hasret başlar. Uğur evi terk ettiğinde de durum böyle olmuştur. Çok özlemesine rağmen onu aramamış, o aradığında ise kalbini kırmış ve yine pişman olmuştur. Ahmet, romanın adından da anlaşılacağı üzere bir "yol"dadır ve bu yolda çekeceği acılar, yenmesi gereken bir gururu vardır. O, sıkıntılarını giderebilmek için hastalarına ve muayenehanesine, kitaplarına ve konferanslara sarılır. Osman Efendi'yi arar onun söylediği *Fethu'r-rabbani* ile şifa bulmaya çalışır.

Yolcu romanında Ahmet'in fiziksel ve ruhi portresi şu şekilde verilmiştir: "Şık, çekici, aydın görünüşlüdür, Dilara'yla başladığı dış görünüşüne dikkat etme merakı onla görüşmediği dönemlerde de sürer. Başına giyeceği şey için bile epey

²⁵¹ Afet İlgaz, *Yol*, İstanbul, 1993, s.6.

²⁵² *age.*, s.19.

²⁵³ *age.*, s.7.

²⁵⁴ *age.*, s.26.

²⁵⁵ *age.*, s.156.

²⁵⁶ *age.*, s.59.

²⁵⁷ *age.*, s.21.

²⁵⁸ *age.*, s.151.

²⁵⁹ *age.*, s.120.

mesai harcar ve kendine hem modern hem İslâmi bir tarz oluşturur. Tarikata girdikten sonra özellikle Aylin'in hatırlatmasından sonra sakal bırakmaya başlar.

Her yerde hesapçı ve dikkatlidir. Oğlak burcudur. Mürüvvet Hanım oğlunun "sinirli, titiz ve dımdımcı"²⁶⁰ olduğunu düşünür. Bir önceki romanda bir "yol'a" giren Ahmet, bu romanda girdiği o yolda ilerlemenin yanında bir şeyhe de bağlanır, artık yeni bir hayat seçmiş ve yaşantısını bu yeni hayatına göre düzenlemiştir. Eski hayatından getirdiği ve değiştirmeye çalıştığı en olumsuz özelliği "agresifliğidir".²⁶¹ Arkadaşı Gençosman "Ahmet'in daha yumuşak, daha akıllı, daha sakin olması gerektiğini düşünür."²⁶² Ahmet, "bir tepki adamıdır"²⁶³ ve "haksızlığa duyduğu şiddetli tepki"²⁶⁴den dolayı zaman zaman "kaba, sert ve kırıcı"²⁶⁵ olur.

Yaşadığı her bozgununda olumsuzlukta Aziz Mahmut Hüdayi'nin türbesine sığınan Ahmet, Dilara ile görüşmediği günlerde bilgi, hikmet kitapları, tarih, siyaset ve güncel olaylarla zamanını geçirir. Türkiye'nin güncel siyaseti konusunda zaman zaman yazarın sözcüsü olur. Ahmet gençliğinde romantik bir solcudur ve Kürtleri çok sever. PKK döneminde ise Kürt düşmanı olur."Devrimci Ahmet, içindeki en son putun da yavaş yavaş yerini nuruna bıraktığını görmüştür."²⁶⁶ Artık halka delicesine âşık değildir.

Seçkin batılı ya da Osmanlı Türk tavrını sürdürürken ibadet de eder, İslam menşeli bir Osmanlı Türkü olunamazsa bunun Osmanlılık olmadığını düşünür. O, aynı zamanda zihninin gelişmişliği ve renkliliğiyle seçkin bir batılıdır. Buna ek olarak Cumhuriyete de kıyamayan ve hala Atatürk ü seven, takdir eden bir vefa duygusunu içinde saklar.²⁶⁷

Girdiği bu yol hakkında bazen, "samimi ve dürüstüm, aşırı coşkuluydum ve adanmıştım. Bu vasıflarımdan dolayı bana hakikatle, vahdetle tanışmam vahyedildi"²⁶⁸ şeklinde kibre düşse de tarikata bağlandıktan sonra 'yerini bilmenin huzurunu duyar. Ahmet, Müslüman olarak on yaşında olduğunu ve bu yılların zihniyet dünyasını değiştirme konusunda boş geçmediğini düşünür. Fakat hala

²⁶⁰ Afet İlgaz, *Yolcu*, İstanbul, 1994 s.8.

²⁶¹ *age.*, s.16.

²⁶² *age.*, s.31.

²⁶³ *age.*, s.229.

²⁶⁴ *age.*, s. 215.

²⁶⁵ *age.*, s.170.

²⁶⁶ *age.*, s.227.

²⁶⁷ *age.*, s.273.

²⁶⁸ *age.*, s.53.

tam olmayan bir şeyler vardır. Bir şeyhe bağlı, dindar bir insan olmasına rağmen gelininin başını örtmesine şiddetle karşı çıkmış, Refah Partisi'ne onu devrimci gördüğü için sempati duymaktadır.

Menekşelendi Sular romanında Ahmet şu şekilde anlatılır: Bu romanda Ahmet altmış yaşındadır. *Yol* ve *Yolcu* romanlarında anlatılmış olan şıklığını yavaş yavaş bırakmış, sıradan yaşlı bir dede olmaya başlamıştır.

Dilara'ya yazdığı uzun mektuplarda kendi hayatını sorgudan geçirir ve değerlendirmeler yapar. Kendine dair özeleştirilerde bulunur. "Pişman olmayan, üzülmeyen, kararlı, soğukkanlı üç insan (annesi, Cahide, Uğur) eliyle hayatının büyük bir kısmının "ne yapacağım" çaresizlikleriyle geçtiğini"²⁶⁹, ömrünün hep acıları hafifletmekle geçtiğini, "tuzağa hep kalbinden yakalan"²⁷⁰dığını söyler.

Ahmet, ani bir kararla ikinci kez emekli olmaya kalkışır. "Okuyacak, ibadet edecek, kendisi için yaşayacak, gezecektir."²⁷¹ Ahmet, "günlük hayatın içinde olmakla günlük hayatı seyretmek arasında bir yeredir."²⁷² Bütün o koşturmacalardan sıkılmıştır. Zamanında Annesinin Antalya'daki evden dakikalarca denize bakmasını anlayamazken şimdi o hareketsizliğin kendisini cezbedtiğini "sesi ve sessizliği tanıma eğiliminin"²⁷³ arttığını hisseder. Ahmet'in en sevdiği iş artık torunu Hilmi'yle beraber gezme. İbadetlerini yeterince yapar, tespihlerini verildiği kadar çeker, sabah namazlarını genelde geç kılar. İbadete ilk başladığı yıllardaki gibi geceyi ihya işlerini savsaklamaya başlamıştır. "Ahmet'in ilk yıllardaki ibadet tutkunluğu ve çalışkanlığı yerini herhangi bir profesyonel Müslümanın rahatlığına ve gevşekliğine bırakmıştır."²⁷⁴ Ahmet "hayatında bir yaprak bile kıpırdamasın"²⁷⁵ ister. Fakat öyle olmaz. Ahmet'in kalp kırmama konusundaki bütün dikkati, titizliği, bütün dervişçe kat ettiği yollar" Aylin tekrar hamile kalınca kesintiye uğrar ve onlara çocuğun aldırılmasını teklif eder. Ahmet, Aylin'in hesapçılıkla ve Uğur'u elinden kaçırmamak gibi bir amaçla hamile kaldığını düşünür.

²⁶⁹ Afet Ilgaz, *Menekşelendi Sular*, İstanbul, 1997, s.5.

²⁷⁰ *age.*, s.32.

²⁷¹ *age.*, s.8.

²⁷² *age.*, s.28.

²⁷³ *age.*, s.14.

²⁷⁴ *age.*, s.28.

²⁷⁵ *age.*, s.61.

Ahmet, Hilmi'nin yuvaya verilmesine çok üzülür ve yaşadığı acıların kendisinin girmiş olduğu yolu unutmamasından, beşeri sevgilere kendini yeniden kaptırmış olmasından dolayı eleştirir. Bazen kendisini "iyi bir Müslüman"²⁷⁶, "iyi ibadet eden, İslam'ın şartlarını eksiksiz, hatta incelikleriyle yerine getiren, yardımlar yapan, sadakalar veren, ailesine iyi bakan, çok mütevazı şartlarda yaşamaya çalışan, huzurlu olmanın sırrını sözde yakalamış bir eski zaman adamı olarak"²⁷⁷ bazense bunların gölgesi bile olamayarak, nereye gittiğini bilmeden, düşünmeden, düşünmek de istemeden bir yerlere doğru gidip duran"²⁷⁸, "Allah'ı tanımakla bir şeyler yaptığını zannederek bunun karşılığını bekleyen"²⁷⁹, çok kibirli ve "ceberut tutumlu, bir bağlıya asla yakışmayacak sertlikte"²⁸⁰ birisi olarak görür.

Didişmeyi ve mücadeleyi sevmediğini "Cahide ve Uğur gibi sert ve kararlı olamayacağını"²⁸¹ söyleyen Ahmet oğlu Uğur'a göre "sevgilere dayanıklı değildir, ya onlardan kaçıp kurtulmak ya da onları putlaştırmak ister."²⁸² Geçirdiği kalp rahatsızlığını beşeri sevgileri kalbinden silkeleyip atmak olarak gören Ahmet haklarını her şekilde oğluna da gelinine de helal ettiğini ve Aylin'i artık dualarına dâhil ettiğini söyler.

Sorgu Ve Derviş romanında ise fikir yönüyle ilk dört romandan daha farklı bir Ahmet ile karşılaşırız. Zamanın geçmesiyle birlikte yaşlanmıştı da. Aşırı ve serbest yaşayıştan dolayı kilo almıştır. Eskisi gibi yakışıklı bir adam değildir. Artık o, "tatar yüzlü, uzun boylu, kır saçlı hafif göbekli"²⁸³ birisidir.

Eşi öldükten sonra münzevi bir yaşam sürmeye başlar. Bu durgun halini bazen Oblomov'a benzetir, kendiyi onu karşılaştırır. Ahmet dini kanallara olan iştiağını kaybetmiş, "etrafta hâkim güçlerin tesiriyle esen o karmaşık ve biraz yozlaşmış hava, bütün o islâmi derinlikleri, incelikleri alıp götürmüştür."²⁸⁴ Dilara ile mutlu ama kısa süren bir evlilik yapmış, onun ölümünden sonra bir süre hayata

²⁷⁶İlgaz, *Menekşelendi Sular*, s.37.

²⁷⁷age., s.38.

²⁷⁸age., s.38.

²⁷⁹age., s.39.

²⁸⁰age., s.69.

²⁸¹age., s.49.

²⁸²age., s.119.

²⁸³İlgaz, *Sorgu Ve Derviş*, İstanbul, s.69.

²⁸⁴age., s.11.

küsmüştür. Kendini toparladığında ise yeni bir eve taşınmış ve kitap okumalara tekrar başlamıştır. Canı çok sıkıldığında Uğur'u ziyarete gider, bir gece kalır döner.

Ahmet'in mücadele ettiği asıl yol beşeri sevgilerdir, sevdiği kadınların acısı, oğlu Uğur'un yaşattığı acılar... Bu acıların üzerinden dervişlikle gelmeyi denemiştir. Bunu da büyük oranda başarmıştır.

Yeni arkadaşı Mestinaz'a git gide daha fazla önem veren Ahmet, Türkiye'yi kendisine benzetir. "Zaman zaman küçük fırsatlarla, kendine sunulmuş küçük imkânlarla yüzü gülen Türkiye yanlış bir bilinçle gelişen insan benlikleriyle acıdan acıya sürüklenir."²⁸⁵ Bir zamanlar televizyonlarda esen manevi havanın müsebbiplerinde olduğu gibi Ahmet'te de var olan manevi ilerleme durmuştur. Yeni arkadaşı Mestinaz'a karşı ne olduğunu bilemediği olumlu duygular besleyen Ahmet, onu ailesiyle tanıştır.

Ankara'da yapılan Cumhuriyet mitinginden sonra Mestinaz'la iletişimi sebebiyle Ahmet'i de tutuklarlar, Ahmet, özel hayatına dair sorulan sorulardan rahatsız olup savunma yapmamaya, avukat tutmamaya karar verir. Aynı bir hücrede tutulan Ahmet, orayı bir riyazet imkânı, medrese-i yusufiye olarak görür ve hâkime de çıkmak istemediğini söyler. Mahkeme başka zamana ertelenir.

1.7.2.2. Aylin

Yol romanında ortaya çıkar. Boğaziçi Fizik'ten hazırlıkta ayrılmıştır. Evli, çocuklu bir kızdır ama hiç göstermez. Namuslu iyi, terbiyeli, sessiz bir kız olduğu ve muhafazakâr bir ailenin kızı olduğundan bahsedilir. Uğur'la birlikte bir barda şarkı söylemeye başlarlar, çünkü eşinden ayrılmıştır, çalışmak zorundadır. *Yol* romanında fiziki görünüşüne de ruh haline de pek fazla yer verilmeyen Aylin *Yolcu* romanında büyük değişiklikler geçirir. Ani bir kararla bir manto ve bir eşarp alıp kapanır. Dış görünüşündeki bu değişikliği başta eşi Uğur ve Uğur'un babası çok yadırgar ve ona yakıştıramazlar. Ama Aylin onların tüm itirazlarına direnir.

²⁸⁵Ilgaz, *Sorgu Ve Derviş*, s.52.

Başta oğlu Hilmi doğduktan sonra ayrı eve çıkarlar ve kızını yanına alır. Artık kendi kişiliğini göstermeye başlamıştır. Aylin Uğur'a kaprisler yapmaktadır. Dine de pek yakın değildir, "namaz niyaz konusunda alaycı alaycı gülümseyen, Uğur'un dindarlığından yararlanan ama o dindarlığı pek ciddiye almayan birisidir"²⁸⁶ Uğur'un çevresi, dul bir kadın olarak Uğur gibi övülen, genç bir çocukla evlenmiş olmasının yükünü hep taşımasını beklemiş, onun bir süre sonra denklik oluşturmasını hoş karşılamamışlardır.

Aylin ani bir kararla tesettüre girer. Bunu yaparken de aldığı tüm tepkilere rağmen "sessiz ve inatçıdır."²⁸⁷ Ahmet ve Uğur, onun bir modacıyla anlaşarak kendine uygun bir tesettür şekli hazırlamasını ve ona göre kapanmasını istemektedir. Fakat Aylin karardır ve "Ben sıradanım, sıradan başörtülü kadınlara destek vermek için de onlar gibi kapanıyorum"²⁸⁸ der ve aldığı bir kitapla namaz öğrenmeye başlar. Siyasi görüşü de değişmiştir ve Refah Partisi'nin kadın kollarına üye olmuştur. "İhtiraslı bir kadın kimliğiyle ve yeni keşfettiği "iman"a dört elle" sarılmıştır.²⁸⁹ *Menekşelendi Sular* romanında Hilmi'yi kızı Sare'nin doğmasıyla birlikte kreşe vermiş ve Ahmet'in istemediği bir şey yapmıştır. *Sorgu Ve Derviş* romanında Aylin tüm git gellerini bırakmış huzurlu ve sakin bir yaşantı süren bir ev hanımıdır.

1.7.2.3. Azer

Ad Semud Medyen romanında kısaca tanıtılır. Amerika'da hem çalışıp hem okumuş bir gazeteci olan Azer, Cahide'nin uzaktan akrabasıdır. Eşini, çocuklarını terk edip Cahide ile birlikte yaşamaktadır. Cahide vefat ettikten sonra Uğur'dan onun filmleri üzerinde söz sahibi olabilmek için vekâlet almıştır, *Yolcu* romanından sonrakilerde görülmez.

1.7.2.4. Behiye

Uğur'un kız arkadaşı olan bu kız üniversite öğrencisidir. *Ad Semud Medyen'de* "güzel, zeki, sarışın, mavi gözlü, çilli" bir kız olarak tasvir edilir.

²⁸⁶ Ilgaz, *Yolcu*, s.80.

²⁸⁷ *age.*, s.182.

²⁸⁸ *age.*, s.183.

²⁸⁹ *age.*, s.227.

Uğur'la kısa bir süre görüşürler, Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde okumaktadır. İkizler burcudur. Uğur'a göre namazlarını da kılan, çok bilgili ve çok iddialı, çok saf ve temiz içten birisidir. *Yol* romanında arayışları olan biri olarak hatırlatılır, sonraki romanlarda yer almaz.

1.7.2.5. Cahide

Ad Semud Medyen romanında Cahide şu şekilde anlatılır: Beyaz yüzlü, yeşil gözlü, güzel alımlı bir kadın olan Cahide Kırımlı, Ahmet'ten ayrı yaşayan eşidir. Bir zamanlar ünlü bir aktris olan Cahide, oğlu Uğur'un doğumundan kısa bir süre sonra evden ayrılır. Boşanma isteğini belli aralıklarla dile getirirse de Ahmet'e bunu kabul ettirememiştir. Uzak akrabası da olan Azer'le birlikte yaşamaya başlamıştır. Şeker hastası olan Cahide bir felç geçirir ve sol yanı ağır işlemeye başlar.

Ahmet'in solcu gençlik çevrelerinde tanışıp evlendiği Cahide bir oyuncudur. Güzel, çekici bir kadın ve yetenekli bir oyuncudur; fakat evliliklerinin sürdüğü evrede istediği ünü yapamaz, yaptığı ünle de yetinmez, ünü, şöhreti ailesine tercih eder ve evden ayrılır.(bkz. s.60)

“Çok zeki bir kadın”²⁹⁰ olan Cahide Ahmet tarafından şöyle tasvir edilir:

Aklına koyduğunu hemen yapmak ister. Bütün tehlikeleri göze alır, çoğu zaman da birkaç hamlelik oyunun ötesini hesapladığını sanarak cesur ve ataktır ama karşısındakinin gücünü, fırsatlarını, imkânlarını hatta kozlarını hesap etmemek gibi bir hatası vardır. Megalomandır biraz Cahide. Bütün doğruların, bütün fırsat ve şansın kendinden yana olduğuna inanmıştır bir kez.²⁹¹

Ahmet, yaşadıkları onca şeye rağmen eşinden boşanmayı istememekte ve kendisini ona bağlı görmektedir. Onun gözünde Cahide “Tanrıça”²⁹² gibidir. Onu ilk aşkı Dilara ile karşılaştıran Ahmet ikisini birbirine benzetir, fakat Cahide'yi daha genç, zeki, şakacı ve güzel bulur. Yalnız kaldığı pansiyonda rahatsızlanan Cahide Ahmet ve oğlu Uğur'dan af diler. Kendisini “dik başlı ve serseri”²⁹³ bulan Cahide fazla ünün kendisine çok geldiğini itiraf eder ve yaptıklarından pişman olduğu izlenimi verirse de iyileştiğinde Azer'e geri döner. Daha sonra küçük bir felç geçiren ve sol yanı ağırlaşan Cahide Ahmet'e boşanma davası açar ve

²⁹⁰İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.67.

²⁹¹*age.*, s.62.

²⁹²*age.*, s.79.

²⁹³*age.*, s.147.

kendinden nafaka istemesi ihtimaline karşı Ahmet'in mal varlığının araştırılmasını ister. Bunlara rağmen Ahmet, Cahide'nin seçkin bir yanı olduğunu ve özünde iyi birisi olduğunu düşünür.

Yol romanında boşanmışlardır. Cahide, Ahmet'in tanımıyla; "Sadist bir kadındır, mutluluğa düşmandır,"²⁹⁴ "özgür kadına kötü bir örnektir, zalim, vahşi, acımasız... Dilara gibi saplantısız, sakın tamamlanmış değildir."²⁹⁵ *Yolcu* romanında, Cahide oğlu Uğur'a göre, "sevmeği bilmez, kendini adamayı bilmez. Ama naziktir, terbiyelidir, zariftir."²⁹⁶ "Bir eş, bir anne olmak için yaratılanlardan değildir."²⁹⁷ Cahide bu romanda ölür ve Ahmet, Cahide'nin öldüğünü tesadüfen öğrenir. Bundan sonraki romanlarda Cahide yoktur.

1.7.2.6. Cemile

Ad Semud Medyen romanında anılan Cemile, Ahmet'in Cahide'den sonra hayatına giren tek kadındır. "Genç, güzel, kültürlü, akıllı, dürüst, cömert, bütün erdemleri kendinde toplamış bir kadın, genç bir doktor olan"²⁹⁸ Cemile saf ve iyi bir kızdır. Fakat Ahmet bu kıza sadece erkekçe bir ilgi duyar ve ilişkiler kısa sürer. *Yol* romanında da Ahmet onu tekrar anar.

1.7.2.7. Dilara

Ad Semud Medyen'de "dalgalı sarı saçlı, şık tayyörlü ve biraz kırışmış beyaz, ince yüzlü"²⁹⁹ birisi olarak tanıtılan Dilara ikinci roman olan *Yol*'da ikinci şahıslar arasına dâhil olur. "Kınalı saçlıdır. Yeşil gözlerine, pembe beyaz tenine yakışan bir kızılığ vardır saçlarınının. Kemerli burnuna, uzun boyuna, gösterişli endamına yakışan bir kızılık"³⁰⁰ vardır. Dilara'nın ince ve uzun bir vücudu, kırışmamış bir boynu ve yüzü vardır. Saçları uzun, kesimi de sadedir.

²⁹⁴İlgaz, *Yol*, s.62.

²⁹⁵*age.*, s.151.

²⁹⁶İlgaz, *Yolcu*, s.170.

²⁹⁷*age.*, s.171.

²⁹⁸İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.73.

²⁹⁹*age.*, s.232.

³⁰⁰İlgaz, *Yol*, s.5.

Ahmet'in tıp Fakültesi dönemlerinden sevdiği "özgür bir kadın"³⁰¹ olan Dilara'da Ahmet'e göre, "aydın dokunulmazlığı, aydın kendini beğenmişliği"³⁰² vardır. Fakat Dilara kendinin hep bir çatışma içinde yaşadığını söyler:

Ben hayatım boyunca bir çatışma içinde yaşadım. Bir şeyler yapmak yapabilmekle korunmak arasında sendeleyip durdum. Kendi yapıp ettikleriyle mutlu olan ve yapamadıklarının acısını sineye çeken özgür bir kadın mı olayım, yoksa bir şey yapmasam da kadın olmayı ve sonuçta mutlu olmayı mı seçeyim... Mutfağı hayatımdan hiç çıkarmadım. Kendimi en iyi ve en özgür hissettiğim yerdir mutfak... Batılılar buna "Sindirella Kompleksi" diyorlar.³⁰³

Hayatı boyunca gelenekselin dayattığı kadın rolüyle modern kadın arasında kaldığını söylese de o modern ve özgür bir kadındır. Dilara'nın dedesi İngiliz asıllıdır ve sonradan ihtida etmiştir. O, eski İstanbullulardandır fakat dine dair bir bilgisi, yaşanmışlığı yoktur. Dine dair tek olumsuz önyargısı kılık kıyafet ve çok eşlilik noktasındadır. Müslümandır fakat ilk kez bir camiye ellili yaşlarda olduğu günlerde Ahmet'le birlikte girer.

Ahmet'in gözüyle Dilara: "Eski İstanbul, Osmanlı, güzellik, incelik, soyluluk, cazibe ve 'uygunluk' O bir başarı, bir zafer, bir uyum, bir ahenk"³⁰⁴tir.

Yolcu romanında Dilara, Ahmet'le görüşmeyi bıraktıktan sonra eşi ve kızıyla bir süre birlikte oturmuş, fakat bu birlikteliği altı ay sürdürebilmiştir. "Pek fazla gazete okumaz, televizyon da seyretmez, baktığı her haberde Ahmet'i hatırlar, olayları sentezleyen bilim adamı kafasıyla her olayın ardında Hristiyan Müslüman ya da ümmet kavmiyet çatışması görür."³⁰⁵ "İslamiyet'i bütün iyi niyetiyle ve Ahmet'le beraberlerken sevmeye çalışmış, bir ölçüde başarılı olur gibi olmuş ama Ahmet'in onun kutsal bildiği modern söylemlere saldırmasıyla bu eğilimi dağılıp gitmiştir."³⁰⁶ "İslamiyet ona 'karanlık' bir dünya izlenimi verir."³⁰⁷ Dönem dönem, " yoksa ben kendi insanıma, halkıma ayrı düşen bir kültürün ürünü müyüm? Yoksa kendi halkım mı bana yabancı bir kültür üretip duruyor?"³⁰⁸ Şeklinde içsel çatışmalar yaşar. Ahmet'i unutamayacağını anlayınca onun dünyasını tekrardan tanımaya karar verir.

³⁰¹ Ilgaz, *Yol*, s.59.

³⁰² *age.*, s.111.

³⁰³ *age.*, s.76.

³⁰⁴ *age.*, s.148.

³⁰⁵ Ilgaz, *Yolcu*, s.243.

³⁰⁶ *age.*, s.246.

³⁰⁷ *age.*, s.247.

³⁰⁸ *age.*, s.252.

Menekşelendi Sular romanında Dilara, "Güzel, akıllı, bilgili, zeki, laik, özgür bağımsız"³⁰⁹ bir kadın olan Dilara, Ahmet'in gözünde "o kadar kusursuz ve ulaşılmazdır ki"³¹⁰ onu düşünmek Ahmet'e hem korku hem sevinç verir. Dilara Yolcu romanında başladığı İslam dinini tanıma çalışmalarına devam etmekte, "Kur'an'ı mealinden okumaktadır."³¹¹ Bu romandan sonra vefat ettiği için *Sorgu Ve Derviş* romanında yoktur.

1.7.2.8. Duygu

Yol romanında Ahmet'in hatırladığı bir isimdir. Cahide'nin arkadaşlarından duygu, iyi, mutsuz bir kadındır. Ahmet'e âşık olmuştur.

1.7.2.9. Emekli Avukat Zeki Bey

Hilmi Bey'in arkadaşıdır. *Ad Semud Medyen* romanında vardır. "Hiç evlenmemiş yaşlı bir bekâr olan Zeki Bey"³¹² çevrede namusluluğu, dürüstlüğü, akli ve bilgiyi temsil eder. Romanda ismiyle karakteri uyuşanlardan birisi de Zeki Bey'dir. Herkesin korktuğu, çekindiği bir karakter olan Zeki Bey milliyetçidir, Cuma namazına gitmez, her işin dine bağlanmasına sinirlenir fakat ağzından Allah adını da düşürmez. Belleği çok güçlü olan Zeki Bey, Türk tarihini de çok iyi bilir, güncel siyasi olayların altında yatan sebepleri iyi çözümler. "Çevresine karşı hep saygılıdır, naziktir; sabırlı, anlayışlı, akıllı, bilgili ve zekidir."³¹³

1.7.2.10.Emekli banka müdürü Ziya Bey

"Son derece temiz pak, şık ve titiz giyinen, sakallarını favori biçiminde kestiren Ziya Bey' de"³¹⁴ Zeki Bey gibi bir milliyetçidir. Bu şahıs da sadece ilk romanda vardır.

1.7.2.11. Gazanfer

Menekşelendi Sular romanında bahsi geçer. Bir zamanlar o semtte yaşamış olan ve orta yaşlarına geldiği bir gün posta dağıtıcılığı işini sebepsiz yere bırakan

³⁰⁹İlgaz, *Menekşelendi Sular*, s.79.

³¹⁰*age.*, s.111.

³¹¹İlgaz, *Sorgu Ve Derviş*, s.16.

³¹²İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.15.

³¹³*age.*, s.15.

³¹⁴*age.*, s.7.

Gazanfer, evde oturmaya ve sokağa çıkmamaya başlamıştır, Ahmet'in içinde bulunduğu ruh hali bu komşusuna benzetilerek anlatılmıştır.

1.7.2.12. Gençosman

Yol romanında Ahmet'in bir konferansta tanıştığı Türkoloji öğrencisidir. *Yolcu* romanında Ahmet için "iyi bir dost, güvenilir bir insandır."³¹⁵ Kırcı olmayan, iğnelemeyen, kıskanmayan, vefalı, art niyetsiz, teselli edici, yardıma koşucudur.

1.7.2.13. Hesna Hanım ve Alper Bey

Mestinaz'ın anne ve babasıdır. Hesna Hanım, "oğlunun ölümünden sonra iyice sakinleşmiş uysal ve geçimli bir kadındır."³¹⁶ Kendini oğlundan sonra doğal beslenme meselesine kaptırılmış, esmer şeker, esmer pirinç bulmak için market market gezer olmuştur. Alper Bey, Mestinaz'ın babasıdır. Mühendistir, mimardır.

1.7.2.14. Hilmi Bey

İlk roman Hilmi Bey'in cenazesi ile başlasa da romandaki tesiri bakımından önemlidir. *Ad Semud Medyen* romanında şu şekilde tasvir edilmiştir: "Geniş, kırmızı, tatar yüzlü"³¹⁷, "iri yarı, gösterişli bir adam"³¹⁸dır. Ahmet'in babasıdır. "Kırım göçmeni bir Bulgar Türkü"dür.³¹⁹Türkçü Turancıdır. "Türkçe sözlükle Ziya Gökalp'ın Türkçülüğün Esasları'nı her gün bıkmadan, sıkılmadan okur."³²⁰ Zamanında içki masasında eşini zorla yanına oturttarak kısık sesiyle Bulgar türküleri okuyan Hilmi Bey bu yönleriyle *Sendika* romanındaki Nezihe'nin ve *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresinde* 'anne' karakterinin babasına benzer.

Ahmet onunla fikir ayrılığının 27 Mayıs ihtilalinde başladığını babasının daha sağ fikirlere ondan sonra kaydığını söyler. Babasıyla yaptıkları ideolojik

³¹⁵İlgaz, *Yolcu*, s.6

³¹⁶İlgaz, *Sorgu ve Derviş*, s.67

³¹⁷ Afet İlgaz, *Ad Semud Medyen*, İstanbul, 1991, s.33

³¹⁸age., s.34

³¹⁹age., s.218

³²⁰age., s.96

kavgalardan sonra uzun süre k s kalmışlardır. Bu durum Nezihe ile babası arasında da vardır.

Hilmi Bey'in karakteri ismiyle m semmadır, "yumuşak yaratılışlı"³²¹, "gözü yaşlı"³²² birisi olan Hilmi Bey, "o kadar ince ve terbiyeliydi ki kiracılarına karşı, lokantayı yirmi yıldır çeşitli hilelerle işletmeyi başaran, açtığı bütün davaları düşürmeyi ve reddettirmeyi bir ustalık haline getiren asıl kiracısı Saffet öldüğünde karısını da alarak başsağlığına gitmişlerdir."³²³ Hilmi Bey, aynı zamanda Afet Ilgaz'ın babası gibi Kars'ta doğu hizmeti yapmıştır.

1.7.2.15. Hilmi

Aylin ve Uğur'un oğulları *Yolcu* romanında dünyaya gelir. Hilmi, Ahmet'e göre gelinine, Aylin'e göre ise Uğur'a benzemektedir. *Menekşelendi Sular* romanında iki buçuk yaşındadır fakat dedesinin en yakın arkadaşıdır. Dedesi tarafından "bir partner, bir muhatap"³²⁴ olarak kabul edilen Hilmi, "televizyondaki acıklı sahnelere ağlayan, elinde anne ve babasının fotoğraflarıyla gezen"³²⁵ çok duygusal bir çocuktur.

"ok sevimli, uslu, olgun"³²⁶ çok zeki bir ocuk olan Hilmi, sıkıldığı bahanesiyle kız kardeşi Sare doğduktan   gün sonra yuvaya yazdırılır. Artık sabah erkenden kalkabilmek için akşam erkenden yatırılan Hilmi, dedesine göre "dayanıklı ve asil"³²⁷ ama aynı zamanda "aksidir, soğuktur ilidir. Kendisine yapılmış olan en küçük bir kabalığı bile hatırlar. Bağırıp çağırmayı affetmez."³²⁸ Temiz ve titiz de bir çocuktur.

1.7.2. 16. Hüseyin Bey

Yolcu romanında Gençosman'ın Ahmet'le tanıştırdığı mühendistir. "ok bilgili,  lim ve küçük ama sıra dışı"³²⁹ bir zattır. Nur sohbetlerine de devam eder.

³²¹ Ilgaz, *Ad Semud Medyen.*, s.31.

³²² *age.*, s.14.

³²³ *age.*, s.40.

³²⁴ Ilgaz, *Menekşelendi Sular*, s.11.

³²⁵ *age.*, s.52.

³²⁶ *age.*, s.30.

³²⁷ *age.*, s.64.

³²⁸ *age.*, s.94.

³²⁹ Ilgaz, *Yolcu*, s.107.

"Öteki âlemlerle burasını mecazen değil, düpedüz birlikte yaşayanlardandır."³³⁰ Hüseyin Bey, tasavvufî sohbetleri bilimsel konularla ilişkilendirerek anlatır, manevi âlemde değişik haller yaşar. *Menekşelendi Sular* romanında da bazen adı geçer, hakkında başka bilgi yoktur.

1.7.2.17. Komisyoncu Abdullah ve Turgut

Ad Semud Medyen romanında var olan bu şahıslar nehir romanların diğerlerinde bulunmazlar. Ahmet'in lokanta meselesinde ona yardım ederler. Abdullah, "genç, kıvrıkcık saçlı, ince, uzun, bir yeniçeriye benzeyen"³³¹ komisyoncu konuşmayı çok seven bir adam olarak tasvir edilirken, "Siyah balıkçıl kazaklı, gözleri kızarmış, donuk yüzü, kuşkulu, temkinli bakışlarıyla dev gibi bir adam"³³², olan Turgut dikkatli, kibar, saygılıdır.

1.7.2.18. Lokantacıların Avukatı

Ad Semud Medyen romanındaki yardımcı kişilerdendir. Hakkında çok fazla bilgi bulunmaz. Tombul, gözlüklü, yürürken bacakları bebek bacakları gibi birbirine sürtülen, eğri bastığı için ayakkabıları yamulmuş, "sevimli bir fareye benzeyen son derece iş bilir, temkinli, becerikli bir gençtir."³³³

1.7.2.19. Mestinaz

Sadece *Sorgu Ve Derviş* romanında var olan bir şahıstır. Bir tip örneğidir. Yirmi sekiz yaşında, "ince, uzun"³³⁴ birisidir. "Öyle ahım şahım güzellikte bir kız değildir. Zarif, sevimlidir."³³⁵ Dış görünüşüne dair bunlardan başka bilgi yoktur.

Tarih bölümü son sınıf öğrencisi olan Mestinaz, arkadaşlarıyla birlikte güncel siyaset içerikli Atatürkçü bir dergi çıkarmaktadır. Bu uğurda okula gitmeye pek vakit bulamayan Mestinaz, dergi faaliyetlerinde okulda öğrendiklerinden daha fazla şey öğrendiğini söyler. Mestinaz'ın dedesi 1943'te tutuklanan Turancılardandır. Bu yönüyle Ahmet'in babasına benzemektedir.

³³⁰İlgaz, *Yolcu*, s.124

³³¹İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.127

³³²*age.*, s.129

³³³*age.*, s.25

³³⁴İlgaz, *Sorgu Ve Derviş*, s.20

³³⁵*age.*, s.68

Dedesinin bu yaşadıklarından sonra babası Mestinaz'ı siyasetten uzak tutmaya çalışmıştır fakat o ailenin müzik eğiliminden ziyade ideolojik başlangıcına uyarak "solcu milliyetçi"³³⁶ olur.

Mestinaz davası anlamında çok aktiftir. "Kalabalıkların içindedir. Mahkeme kapılarında, meydanlarda, yollarda, salonlarda haykırış halinde. Slogan atar, gerekirse kürsülere çıkıp konuşur."³³⁷ Siyasal İslamcıların milli kanadına belli bir sempati duyan Mestinaz mitinglerde atılan şeriat aleyhtarı sloganlardan rahatsızdır.

Ahmet'in ailesiyle tanışan Mestinaz, oğlu Uğur'dan çok hoşlanır, bu hoşlanmanın farkına varan Uğur, onun sevgisini yönlendirmek amacıyla ona yardım eder. Ankara'da Cumhuriyet mitingine katılan Mestinaz, dönüşte tutuklanır.

1.7.2.20. Mümtaz

Ad Semud Medyen romanında Uğur'un fakülteden arkadaşı olan Mümtaz, "bıçkın, yakışıklı, becerikli bir çocuktur"³³⁸. Fakültede elektrik bölümünde okur. Babası aileyi terk etmiştir, ailenin geçimini annenin üzerindedir. Bu yüzden Mümtaz hem çalışıp hem okumak zorundadır. Mümtaz ilk romanda Uğur'la çok samimi bir arkadaştır fakat daha sonraki romanlarda yoktur

1.7.2.21. Mürüvvet Hanım

Ad Semud Medyen romanından *Menekşelendi Sular* romanı da dahil dört romanda var olan Mürüvvet Hanım'ın dış görünüşüne dair pek fazla bilgi bulunmaz. Ahmet'in annesidir. Antalya'nın zenginlerindedir. "Çok heyecanlı, kuruntulu ama çok korkusuz"³³⁹, "son derece dindar, sosyalist"³⁴⁰, "kendi düşüncelerinin doğruluğuna inanmış, inatçı bir kadın"³⁴¹ olarak tasvir edilen Mürüvvet Hanım, "çok çalışkan, çok hamarat bir kadındır."³⁴² Eşi Hilmi Bey'in

³³⁶İlgaz, *Sorgu Ve Derviş*, s.66

³³⁷*age.*, s.46

³³⁸İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.133

³³⁹*age.*, s.131

³⁴⁰*age.*, s.14

³⁴¹*age.*, s.32

³⁴²*age.*, s.166

vefatına kadar onunla sürekli sürtüşen ona muhalefet olan Mürüvvet Hanım o öldükten sonra büyük pişmanlıklar yaşamış ve biraz daha kabuğuna çekilmiş, sessizleşmiştir. *Yol* romanında "gururlu"³⁴³ "çoşkulu bir kadındır."³⁴⁴ Sert karakterli, sevdiğini belli etmeyen, "doğru bir kadın"³⁴⁵ olarak anlatılır. *Yolcu* romanında "diri, sağlıklı, her zamanki gibi zeki, iddiacı, muhalif"³⁴⁶ olduğu sanılır. Mürüvvet Hanım, artık oğluna yaptıkları için daha fazla teşekkür eden, oğlunun değerini bilen ve bunu ona daha fazla gösteren bir kadın haline gelmiştir. *Menekşelendi Sular* romanında "Sert disiplinli bir kadın"³⁴⁷ olan Mürüvvet Hanım, "iflah olmaz bir muhaliftir."³⁴⁸ Ahmet'e göre annesi, "tavizsiz ve dayanıklıdır. Kendini kolay kapıp koyuvermez."³⁴⁹ *Sorgu Ve Derviş* romanından önce Mürüvvet Hanım vefat etmiştir.

1.7.2.22. Osman Dede

Osman Dede, *Ad Semud Medyen*, romanından itibaren Ahmet'in yol göstericisidir. Ahmet ne zaman sıkıntıya girse soluğu onun yanında alır, onun sohbetiyle kendine gelir. "Mahallenin çok sevdiği yaşlılardan, öğretmen emeklisi Osman Dede"³⁵⁰, Ahmet'in de akıl hocasıdır. Ahmet başı her sıkıştığında, çıkar yol bulamadığında Osman Dede'nin kapısını çalar. Hakkında diğer romanlarda ne fiziksel görünüşüne dair ne de yaşantısına dair bilgi bulunmayan Osman Dede Ahmet'in babasının arkadaşlarından.

1.7.2.23. Rıza Bey

Ad Semud Medyen romanında Ahmet'in ve babasının avukatıdır. Diğer romanlarda yoktur. Ahmet'in avukatı olan Rıza Bey "fazla tedbirli, dikkatli ve dürüst"³⁵¹ bir adamdır.

1.7.2.24. Perihan Hanım Ve Eşi Behçet Bey

³⁴³İlgaz, *Yol*, s.10.

³⁴⁴*age.*, s.14.

³⁴⁵*age.*, s.170.

³⁴⁶İlgaz, *Yolcu*, s.9.

³⁴⁷İlgaz, *Menekşelendi Sular*, s.34.

³⁴⁸*age.*, s.14.

³⁴⁹İlgaz *Menekşelendi Sular*, s.101.

³⁵⁰İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.37.

³⁵¹*age.*, s.10.

Yol romanında var olan bu isimler hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Diğer romanlarda da yer almazlar. Sıcak ve samimi insanlardırlar. Uğur'la Selçuk Hanım vasıtasıyla tanışmışlardır ve aynı dergâha devam ederler. Uğur'un barda piyano çalma işini şeyhlerine soran ve "gidip çalsın" cevabını alan kişilerdir.

1.7.2.25. Salâh Bey

Ad Semud Medyen romanında Hilmi Bey'in emekli arkadaşlarındandır. Diğer romanlarda adı geçmez. Burada da ismiyle uyumlu kişiliğiyle dikkat çeker. "Dindar, sakın, güler yüzlü bir adamdır."³⁵²

1.7.2.26. Salih

Ad Semud Medyen romanındaki yardımcı kişilerdendir. Kurguya etkisi yoktur, sadece Cagide anlatılırken Ahmet tarafından adı anılır. Cahide'nin arkadaşlarından olan Salih, "küçük rollere çıkan iyi bir aktördür"³⁵³. Alçak gönüllü, kadir bilir, sakın ve hep düşünceli birisi olarak tasvir edilir. Diğer romanlarda ondan bahsedilmez.

1.7.2.27. Selma

Ad Semud Medyen romanında adı anılan bir isimdir. "Sanatçı ruhlu, becerikli ve akıllı bir avukat"³⁵⁴ olan Selma, Ahmet'in lokanta davasında fikir alış veriş yaptığı birisidir. Diğer romanlarda yoktur.

1.7.2.28. Selçuk Abla

Yol romanında ve *Yolcu* romanında mektuplarıyla var olan bir isimdir. Uğur'un okuldan tanıdığı, kırk beşlerinde bir kadındır. Uğur'la aynı dergâha da devam etmektedirler. İkizler burcu, sarışın mavi gözlü, çilli bir kadındır. Babası ilk şeker fabrikası kurucularındandır. Amerikan Kız Koleji çıkışlıdır. Boğaziçi fizik, Marmara müzik, ekonomi gibi birkaç farklı üniversite ve bölümde okumuştur. Çok gençken evlenmiş, bir oğlu vardır. Amerika'ya hiperaktivite

³⁵²İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.7.

³⁵³*age.*, s.68.

³⁵⁴*age.*, s.161.

üzerine çalışmak için Nöropsikoloji eğitimi almaya gider. *Menekşelendi Sular* romanından sonra adı geçmez.

1.7.2.29. Seyfi Yıldız

Yol ve *Yolcu* romanlarında adı anılır. Dilara'nın ayrı yaşadığı eşidir. Alevi bir avukat, politikacı aynı zamanda ülkede tanınmış bir şairdir.

1.7.2.30. Sıdika Hanım

Ad Semud Medyen romanında Ahmet'in ve Münevver Hanım'ın ev işlerine bakan Sıdika Hanım "esmer, şaşı gözlü, çirkin bir kadındır ama zekâsı, becerikliliği, tok gönüllü ve bilgedir"³⁵⁵ olarak tasvir edilir.

Yolcu romanında Sıdika Hanım hakkında Trakyalı olduğu bilgisi vardır. "Bulgaristan göçmenidir. Son derece dindar, bilge bir kadındır. Esmer ve alımsız olmasına rağmen çok şirin ve sevimlidir. Dört oğlu bir kızı vardır. Ve hepsi fakirdir"³⁵⁶ Çok uyumlu bir kişiliği vardır, kendisinden ne istenirse elinden geldiğince yapmaya çalışır.

Menekşelendi Sular romanında Sıdika Hanım "konuşkan, melek huylu"³⁵⁷, zorluklara alışmış birisi olarak anlatılır. Bundan sonraki romanda Sıdika Hanım yerine Satı Hanım temizlik işlerini görür. Onun hakkında da pek fazla bilgi verilmez.

1.7.2.31. Uğur

Son roman hariç tümünde ikinci kahraman konumunda olan Uğur'un fiziksel görünüşüne dair, *Ad Semud Medyen*'de sadece yakışıklı olduğu bilgisi vardır. Üniversiteyi yeni kazanmıştır, on dokuz yirmi yaşlarında olduğu tahmin edilebilir. "İyi, terbiyeli, nazik"³⁵⁸, güzel, çalışkan, yetenekli bir çocuk olan Uğur Boğaziçi Üniversitesi Fizik Bölümü öğrencisidir. Dedesinin ölümüyle gittiği üniversiteye hazırlık kursunu yarım bırakmış buna rağmen üniversiteyi kazanmıştır. "Dede ve ninesinden aldığı ulusçu ve dindar etkilerin yanında

³⁵⁵İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.263.

³⁵⁶*age.*, s.239.

³⁵⁷*age.*, s.14.

³⁵⁸*age.*, s.59.

babasından aldığı bilim, anasından aldığı sanat etkilerinin bir karışımı olarak zengin bir kişilik gösterir.”³⁵⁹ Sağlam bir kişiliği vardır, gençleri tuzağına düşüren hiçbir moda etkiye kapılmamıştır. Bu durumu babası Ahmet şöyle anlatır:

Uğur o kadar çeşitli ve renkli kaynaklardan beslendi ki gençleri tuzağına düşürecekmiş gibi hazır bekleyen bütün tehlikelerin yanından hızla ve gül bahçelerinden geçer gibi kolaylıkla geçti gitti. Hatta annesizliğin sıkıntılarını bile pek fazla canı yanmadan bir iki küçük, sarsıcı olay dışında, sessiz ve vakur atlattı.³⁶⁰

Uğur, zamanın gençlerini içine çeken hiçbir tuzağına düşmez ve okuluyla vakit geçirir, babasıyla kitaplar okur. Dış görünüşüne dair ikinci romanda da bilgi yoktur. *Yol* romanında kurgudaki yerini daha da sağlamlaştıran Uğur şu şekilde anlatılır:

Uğur kendini, "Sevgi doluyum ben. Her şeye karşı. Herkese karşı, coşku doluyum. Abartılıyım. Kendimi düşünmeyi bilmiyorum"³⁶¹ cümleleriyle tanıtır. *Ad Semud Medyen*'de sevgili olduğu fakat sürekli tartıştıkları Behiye'den ayrılır. O, "babası ve dedesi gibi sulu göz değildir, ama "öksüz" gibi büyümenin verdiği bir hassasiyeti vardır"³⁶² şeklinde anlatılan Uğur, sevdiği insanda babasının özelliklerini arar, annesine benzettiği kişileri ise sevmez. Babasından daha hesapçı olduğunu ve aklına yatmayan işleri kabul etmeyeceğini söyleyen Uğur, barda çalma fikrini de Aylin'le evlenme fikrini de babasına açtığı anda onun rızası olmadan bu işlere kalkışmayacağını söylese de ikisini de babasının rızası olmadan yapar.

Kendisini "hırçın ve sinirli"³⁶³ birisi olarak görür. Flörtten yana olmadığı için barda birlikte çalıştığı dul bir kadın olan Aylin'le evlenir. Bunda, Aylin'in kızını kendisine benzetmesi ve ona baba olmak, yardım etmek istemesi de yatmaktadır.

Yolcu romanında Uğur şu şekilde anlatılır: O, babasına göre, “başı başına bir konferans kişisi olacak bir kişiliktir.”³⁶⁴ Hala üniversite öğrencisidir, bir yandan okumakta bir yandan da çalışmakta ve ailesini geçindirmektedir. Artık baba olmuştur. Bu romanda yaşadığı en büyük çatışmalar ve problemler eşi

³⁵⁹İlgaz, *Ad Semud Medyen*, s.12.

³⁶⁰*age.*, s.24.

³⁶¹İlgaz, *Yol*, s.25.

³⁶²*age.*, s.26.

³⁶³*age.*, s.160.

³⁶⁴İlgaz, *Yolcu*, s.14.

Aylin'le ilgilidir. İlk önce eşinin eski kocasının, kızını bahane ederek telefonla Aylin'i aramalarını kıskanmış ve Aylin'e onunla görüşmeyi yasaklamıştır. Aylin'in dediği bir cümleden alınarak ondan boşanmaya karar vermesini Ahmet oğlunu eşi Cahide'ye benzeterek "anasının oğlu, nasıl da pire için yorgan yakmaya teşne"³⁶⁵ cümlesiyle açıklar. Ama "Uğur mantıklı bir çocuktur"³⁶⁶ ve meseleyi kızın ana annesiyle kalması sonucunda bağlar, durumu düzeltirler.

İkinci büyük acısı ise Aylin'in örtünmesi konusunda yaşar. Uğur, inançlı, namaz kılan hatta bir dergâha devam eden ve şeyhinin rızası için Aylin'le evlendiğini söyleyen birisi olarak Aylin'in örtünmesine karşı çıkar ve onu yitirmiş gibi hisseder. Daha sonra bu duruma da alışır.

Menekşelendi Sular romanında Uğur, o kadar istediği halde üniversitede kalma ve fizik bilimcisi olma hayalini unuttur, özel bir liseye girip dolgun bir ücretle fizik öğretmenliğine başlar. "Annesi gibi sert ve kararlı"³⁶⁷ bir insan olan Uğur kendi kararlarını kendi alır, şeyhinin tavsiyelerine uyar yaşadığı olumsuzluklarda ise babasının ona karşı bitmez tükenmez sevgisine ve merhametine sığınır.

Sorgu Ve Derviş romanında Uğur adeta yardımcı kahraman konumuna düşmüştür. Özel bir okulda fizik öğretmenliği yapmaya devam eden ve çocuklarını yetiştiren bir baba konumundadır.

1.7.2.32. Uğur'un Şeyhi

Yol romanında kendisinden kısaca bahsedilen bu kişi ve Ahmet'in daha sonra intisap ettiği Tevfik Efendi haklarında pek az şey bilinen dindar kişilerdir. Doksan yaşlarında, dinç, nur yüzlü bir ihtiyardır.

³⁶⁵İlgaz, *Yolcu*, s.79.

³⁶⁶*age.*, s.151.

³⁶⁷*age.*, s.49.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞAHISLARIN SINIFLANDIRILMASI

"Hiç şüphesiz, bütün sanat eserleri gibi her edebî roman başlı başına bir dünyadır. Bu dünyayı meydana getiren şahıslar kadrosu ise, muharririn; dimağı ve kalemiyle, "insan" denilen muammanın kapısını bir nebze olsun aralamaya çalıştığı canlı unsurlardır"³⁶⁸ diyen Önder Göçgün, bize romanda şahısın ne kadar önemli olduğunu, romanı oluşturan ana unsurlardan birisi olduğunu anlatır. Vak'ayı olduran, şahıstır. Hele klasik romanlarda kişi romanın yazılış sebebidir, mihenk taşıdır. Şahıs olmadan klasik bir roman kurgusu kurmak mümkün değildir. Bu konuda Mehmet Tekin şöyle söyler:

Romanın bilinen estetik dünyası kurulurken, vak'aya, kişi veya kişilerle canlılık kazandırılır ve bu canlılık, dil ve anlatım teknikleriyle dışa yansıtılır, hissettirilir. Sonuçta, aslının benzeri olan bir dünya, literatürdeki adıyla "kurmaca" bir dünya elde edilir. Romancının muhayyile gücü ve yazma yeteneğiyle aslına benzer yaratılan bu dünyada başlıca ilgi odağı, kişidir. İlgi odağıdır; çünkü diğer öğeler onun için vardır ve söz konusu dünya onunla bir anlam ve işlev kazanmaktadır.³⁶⁹

Gerçek dünyada, gündelik hayatta, nasıl ki ilgi odağı insandır, gerçeği yansıtmaya çalışan romanın dünyasında da insan veya insanî nitelik kazandırılmış herhangi bir figürün aynı konumda olduğunu bildirir.

Kişilerin sınıflandırılması farklı araştırmacılar tarafından çeşitli yöntemlerle yapılmıştır. Bunlardan birisi E. M. Forster'ın düz (flat) ve yuvarlak (round) biçimindeki tasnifidir. Forster, bu tasnifi yaparken düz karakterlerin tipler ve karikatürler olduğunu, yuvarlak karakterlerinse okuyucuyu şaşırtan, değişken yapıdaki şahıslar olduğunu söyler. Şerif Aktaş, kişileri Vak'anın zuhurunda rol alan şahıslar (1-Asıl kahraman veya birinci derecedeki kahraman, 2-Hasım veya karşı güç, 3- Arzu edilen ve korku duyulan nesne, 4-Yönlendirici, 5-Alıcı, 6-Yardımcı)³⁷⁰ olarak tasniflemiştir. Zeynel Kıran, anlatı kahramanları dediği şahıs kadrosunu 1- Başkahraman(lar), 2- İkinci derecede önemli kahraman(lar), 3- Arada bir görünen, sadece adı geçen önemsiz rolü olan kişiler"³⁷¹ şeklinde tasnifler. Nurullah Çetin ise; "merkezi kişi, tip, karakter, yardımcı kişi, kurgusal

³⁶⁸ Önder Göçgün, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları Ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*, Ankara, 1993, s. 551.

³⁶⁹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2010, s.70.

³⁷⁰ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara, 1984, s.135-136.

³⁷¹ Zeynel Kıran, Ayşe (Eziler) Kıran, *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Ankara, 2007, s.214.

kişi, hayali figürler, eşya figürleri"³⁷² şeklinde bir tasnif yapmıştır. Biz bu çalışmamızda genel olarak Nurullah Çetin'in tasnifinden yararlanacağız, gerekli gördüğümüz yerlerde diğer tasniflere de başvuracağız. Buna sebep olarak Mehmet Narlı'nın açıklamasını uygun görmekteyiz:

Herhangi bir kategorilendirme şeklini almak diğerlerini görmemek, hesaba katmamak anlamına gelmez. Çünkü bu tasnifler, şahısların romanda özellikle görülen yanlarını esas alarak yapılır. Mesela, bir romandaki 'yuvarlak' tip, aynı zamanda 'ikinci derecede' bir şahıs; birinci derecedeki bir şahıs, aynı zamanda yalınkat bir tip olabilir.³⁷³

Şahısları sınıflamada incelediğimiz romanların şahıslarına uygun olanı seçmek incelemeyi doğru yapmamızda fayda sağlar. Bu yüzden bir kaç farklı sınıflamayı göz önünde bulundurup bize en uygun olanını kullandık.

2.1. Şahısların İyi Kötü Yönleri

Kişilerin en genel anlamda iyi ve kötü olarak karşımıza çıktığını söyleyen Nurullah Çetin, olumlu kişilerin romancı tarafından iyi, güzel faydalı değerlerle donanmış iyi kişiler olduğunu, olumsuz kişilerinse kötü çirkin ve zararlı değerlerle donanmış kişiler olduğunu söyler.

Kimi kişiler de ahlâkî değerler açısından iyi insanlar olmakla birlikte model alınamayacak olan, iradesiz, güven ve umut telkin etmeyen; sadece merhamet edilecek ya da üzülmeyecek insanlardır. Bunlar çabucak yılgınlığa düşen, olayların altında ezilen, rüzgârın gelişine göre uçuşan bir yaprak ve akıntıya kapılmış bir çöp gibi aciz, edilgen bir konumda silik ve karamsar bir şahsiyet olarak kalan kişilerdir. Bazı romanlarda roman kişisi edilgen, iradesi olmayan hep başkalarının iradesine, arzusuna göre hareket eden, sürükleyen değil, sürüklenen kişi yani özne değil, nesne konumunda olan kişidir.³⁷⁴

Afet Ilgaz'ın romanlarında var olan şahısların genel iyi veya genel kötü olarak kesin çizgilerle sınıflaması yapılamaz ama birinci derecedeki şahısların çoğunun olumlu şahıslar olduğunu söyleyebiliriz. Romanlardaki şahısların çoğunluğu iyi yönleri de kötü yönleri de olan şahıslardır. Buna bağlı olarak romanlarındaki kişileri genel çizgileriyle iyi ve kötü olarak şu şekilde sınıflamak mümkündür:

Romanlardaki olumlu şahıslar: *Eşiktekiler* romanındaki ana karakterleri böyle bir sınıflamaya sokamayız, fakat yardımcı kişilerden Fikret'in annesi,

³⁷² Nurullah Çetin, *Roman İnceleme Yöntemi*, Ankara, 2008, 148- 170.

³⁷³ Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Ankara, 2002, s.263.

³⁷⁴ Çetin, *age.*, s.146.

kendini eşine ve kızına adayan bir kadın olarak iyi birisidir. *Aşamalar* romanındaki Ferda, Gülsüm, Arif iyi şahıslardır. Ferda, eşinin onu dövmesine, ona kötü davranmasına rağmen eşini sever ve ondan ayrılmak istemez. Gülsüm de etrafında onca boşanan, sevgi peşinde koşan insanlara ve çarpık ilişkilere rağmen, eşinin hastalığı boyunca, onu sevmediğini söylese bile yanında olmuştur. Arif, eşinin onca şımarıklığına rağmen onun her istediğini yapmaya çalışmış, o ayrılmak isteyince de ondan kolayca ayrılmıştır. Yalnız, eşine olan kırgınlığı ve sinirinden ona haber vermeden evlerindeki eşyaları boşaltıp evi satılığa vermesi Arif'in bu romanda yaptığı tek olumsuz harekettir. *Sendika* romanındaki Nezihe, eşinin onu terk etmesine rağmen eşini hala seven, üç çocuğa tek başına bakmaya çalışan iyi bir şahıstır. *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*'nde 'anne' ve kızı iyi insanlardır. *Garip Bir Dava* romanındaki şair iyi olduğu için cezalandırılır. *Ad Semud Medyen, Yol, Yolcu, Menekşelendi Sular ve Sorgu Ve Derviş* romanlarındaki ana karakter Ahmet, oğlu Uğur, Ahmet'in annesi Mürüvvet Hanım, Dilara iyi insanlardır. Ahmet ve ailesi, kendilerine yapılan kötülükleri kolay unutan, mülklerini çok ucuza kiraya vermiş, fakirlere maddi anlamda yardımlar yapmaya dikkat eden, komşularıyla iyi geçinen, Türkiye'nin hali için üzülen, endişe eden insanlardır. Ahmet, açtığı muayenehanede hastaları çok ucuz bir ücrete muayene eder; hatta parası olmayanlardan ücret almaz. *Ermiş* romanındaki Müjgan Hanım ve Aliye de iyidirler. Aliye, sokak çocuklarına yardım edebilmek için Türkiye'ye gelmiştir.

Romanlardaki olumsuz şahıslara bakacak olursak *Eşiktekiler* romanında Dilara kendisini kötü huylu birisi olarak değerlendirir, izin almadan Fikret'in günlüklerini okuması kötü bir davranıştır. *Aşamalar* romanında Sevda, çocuklarını ve yuvasını unutup başka erkeklerle beraber olması bakımından kötü bir kadındır, romanın sonunda da yazar tarafından cezalandırıldığı söylenebilir. Mehmet Meriç, aydın bir yazar olmasına rağmen iç dünyasındaki huzursuzlukları birlikte olduğu kadınlara yansıtan, sinirlendiğinde onları döven kötü birisidir. Hakkı Kotar, kişilik olarak saf, hayatla barışık bir insan olsa da, o da ailesini sebepsiz terk etmiş, İstanbul'a yerleşmiş, evli kadınlarla ilişkiler yaşayan, toplumsal değerlere uzak, bu anlamda olumsuz birisidir. *Sendika* romanında Nezihe'nin eşi Davut, ailesini terk eden kötü bir babadır. *Garip Bir Dava* romanında Şairin iyi niyetini suistimal

eden ressamın eşi kötüdür ve romanın sonunda o da cezalandırılır. *Ad Semud Medyen, Yol, Yolcu* romanlarındaki Cahide Sessiz, ününü korumak ve artırmak adına ailesini terk etmiş kötü birisidir, Cahide'nin uzaktan akrabası olan Azer de ailesinin perişan haline aldırılmayan, onları terk ederek Cahide ile yaşamaya başlayan kötü bir karakterdir.

2.2. Şahıs Kadrosunun Özelliği

Nurullah Çetin, romanların şahıs kadrosunun özelliği ve ortak nitelikleri, belirgin bir biçimde öne çıkıyorsa o zaman romanın, buna göre adlandırılabilceğini söyler. "Olaylar bir aile çevresinde geçiyorsa buna "aile romanı" denir. Meslek grubu içinde geçiyorsa "meslek romanı"dır. Dolayısıyla bazen kişi kadrosu, romanın türünü belirleyebilir.³⁷⁵

Afet Ilgaz'ın romanlarına bu açıdan bakacak olursak, *Aşamalar* romanına da şahıs kadrosunun çoğunluğu bakımından bir "aydınlar romanı" diyebiliriz. *Sendika* romanı, Türkçe öğretmeni Nezihe başta olmak üzere belli bir öğretmen çevresinin sendikalaşma eyleminin anlatıldığı bir "meslek romanı" sayılabilir. Nehir romanları olan *Ad Semud Medyen, Yol, Yolcu, Menekşelendi Sular, Sorgu Ve Derviş* serisinin bir "aile romanı" olduğunu söyleyebiliriz. Bu romanlarda kahraman Ahmet ve onun ailesinin başından geçen olaylar anlatılır. Diğer romanlarında böyle bir durum yoktur.

2.3. Şahıs Kadrosunun Sayısı

Nurullah Çetin, romanda az ya da çok sayıda şahsa yer verilmesinin sebebini bazı romanlarda toplumu olabildiğince geniş bir biçimde sergileyebilmek için çok farklı kesimlere yer vermek amacıyla bol miktarda kişinin görevlendirilmesi olduğunu söyler. "Karakter tahlilinde yoğunlaşan romanlar ise daha az sayıda kişiye yer verirler.³⁷⁶

Afet Ilgaz'ın romanlarında kişi kadrosu çeşitlilik gösterir. *Eşiktekiler* romanında merkezi kişi olan Dilara'nın dışında beş farklı kişiden daha bahsedilmiş ve bunlardan da sadece Fikret hakkında ayrıntılı bilgi verilmişken *Aşamalar*

³⁷⁵ Çetin, *Roman İnceleme Yöntemi*, s.147.

³⁷⁶ *age.*, s.147.

romanında çok karmaşık bir ilişkiler ağı ve kalabalık bir şahıs kadrosuyla karşılaşmaktayız. Merkezi kişi olan Sevda'nın yanında Gülsüm, Ferda, Leyla, Nurten gibi kadınların da hayatlarına dair ayrıntıların, bu kişilerin başkalarıyla da ilişkilerinin anlatıldığı romanda dekoratif durumunda olan çok fazla şahıs bulunmaktadır. *Sendika* romanında Nezihe'nin ailesi ve bir iki komşusu dışında adı geçen bütün şahıslar romanda dekoratif unsur biçiminde yer alır ve vak'aya direkt bir katkıları yoktur. *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi* romanında anne, kızı ve ana anne dışında 'komşu delikanlı' etkin roldedir. Bahsi geçen diğer şahıslar dekoratif rolde olan şahıslardır. *Garip Bir Dava* romanında merkezdeki kişi Şair ve onun karşısında ressam ve ressamın eşi bulunmaktadır. Bu romanda da kalabalık bir şahıs kadrosuyla karşılaşmaktayız. Bu romanda kurulmuş olan bir mahkemeye toplumun çeşitli çevrelerinden insanlar tanık olarak katılmıştır ve bunların bir kısmının anlattıkları davanın, dolayısıyla vak'anın şekillenmesinde etken roldedir. *Ad Semud Medyen* romanı nehir roman serisinde en kalabalık kişi kadrosunun olduğu romandır. Bu romanda Ahmet, oğlu, annesi, eşi haricinde Ahmet'in yeni vefat etmiş babası ve onun arkadaşları, lokantanın kurtarılması aşamasında davacı, avukat mafya bir sürü şahıs vak'aya dâhil olmuştur. *Yol, Yolcu* romanlarında şahıs kadrosu hafiflemiş, *Menekşelendi Sular* romanında oldukça azı inmiştir. *Sorgu Ve Derviş* romanı da sade bir şahıs kadrosunun kullanıldığı romanlarından. Şahıs kadrosu bakımından en hafif romanı da *Ermiş*'tir. *Ermiş* romanında denebilir ki romanda aktif anlamda var olan iki kişi dışında yardımcı kişiler ve dekoratif kişiler söz konusudur. Özetle denebilir ki Afet Ilgaz'ın romanlarında şahıs kadrosunun kalabalık veya sade olmasının tek nedeni kurgu yani olay örgüsüdür. *Aşamalar* romanındaki kalabalık kadro olmasa okumuş, aydınların dünyasındaki keşmekeş ve kargaşa iyi verilemeyebilirdi. *Sendika* romanında bir sendikanın işleyiş faaliyetleri anlatılırken bu kalabalık kadro kurguyu sağlamlaştırmıştır.

2.4. Aksiyonda Yer Alma Dereceleri Bakımından Şahıslar

Afet Ilgaz'ın romanlarındaki şahısları aksiyonda yer alma dereceleri bakımından merkezi kişi, ikincil kişiler, yardımcı kişiler, dekoratif unsur durumundaki şahıslar ve kurgusal kişiler olarak sınıflamak mümkündür.

2.4.1. Merkezi Kişiler (Baş Kahramanlar)

Merkezi kişi, romanı oluşturan kahramanların merkezindeki, kurgunun büyük çoğunluğunda yer alan kişidir. Buna "başkişi" veya daha yaygın bir nitelemeyle "asıl kahraman" (protagonist) denir.

O, romanın genel yapısında yer alan diğer kahramanlardan farklı bir rol ve işleve sahiptir. Okuyucunun en çok ilgi duyduğu, sevinç ve kederlerini paylaştığı, ahlaki ve felsefi tutumunu benimseyip veya reddettiği, yerine göre öykündüğü, yerine göre özdeşleştiği kahraman, odur.³⁷⁷

Merkezi kişi'nin temel figür, esas kahraman gibi karşılıkları da vardır. Birincil kişi romanın ya genelinde ya da çoğu bölümlerinde yer alır. Bu kişi genelde özne durumunda, bazense edilgen rolde olabilir.

Anlatı sanatında kahraman hem bir araç, hem de bir amaçtır: Araçtır; çünkü motifleri birbirine bağlar. Dolayısıyla anlatıda bütünlüğün doğmasına vesile olur. Amaçtır; çünkü çoğu romanların varlık nedeni odur.³⁷⁸

Bu bilgiler ışığında Afet Ilgaz'ın romanlarında esas kahramanlara yani merkezi kişilerine bakacak olursak bazı romanlarda esas kahramanı direkt görürken bir iki romanda esas kahramanın anlatıcı mı yoksa anlatılan kişi mi olduğu konusunda tereddüde düşeriz.

Eşiktekiler'de romanın dördüncü bölümüne kadar romanın anlatıcısı rolünü de üstlenen kişi olan Dilara esas kahramandır. Fakat Dilara, ablası Fikret'in günlüklerinden hareket ettiği için romanın her bölümünde Fikret ve onun yaşantısı da vardır. Yani biz esas kahramanı tanırken o da bize yardımcı kahramanı tanıtır. *Aşamalar* romanında diğer romanlardan farklı olarak merkezi kişi diğer romanlardaki kadar ön planda değildir, hatta her bölümde yer almaz. Yine de romanın en fazla bölümünde yer alan kişi olmasına bakarak diyebiliriz ki merkezi kişi Sevdadır. *Sendika* romanında romanın başkişi Nezihe'dir. Romanda var olan bütün olaylar onunla ilgilidir. *Bir Feministin Doğru'ya Yakın Portresi*'nde anlatıcı olan küçük kızın annesi romanın asıl kahramanıdır. *Garip Bir Dava* romanında Şair romanın merkezindeki kişidir. *Ad Semud Medyen, Yol, Yolcu, Menekşelendi Sular, Sorgu Ve Derviş* roman serisinde romanın merkezindeki şahıs Ahmet'tir. *Ermiş* romanının merkezindeki kişi Müjgan'dır.

³⁷⁷ Tekin, *Roman Sanatı*, s.84.

³⁷⁸ *age.*, s. 85.

2.4.2. İkinci Dereceden Önemli Kişiler (Yardımcı Kahramanlar)

"Tıpkı gerçek yaşamdaki gibi, anlatıda da kahraman başka bir kahramana göre konumlanır. Bu nedenle bir zincirin halkası olarak diğer kahramanlarla ilişkileri içinde ele alınmalıdır."³⁷⁹ Zira insanlar nasıl ki gerçek hayatta tek başlarına değiller ve başka insanlarla bir ilişkiler ağının içindedirler, romanlarda da durum bu şekildedir. Bu bilgiden hareketle biz de romanlarda Nurullah Çetin'in tasnifine ek olarak ikinci dereceden şahısları ayrı bir başlık altında incelemeyi uygun bulduk; çünkü ikinci dereceden şahıslar vak'aların çoğunda etkin roledirler ve haklarında yardımcı kişilerden daha fazla şey biliriz.

Eşiktekiler romanındaki Fikret, romanın akışında önemli bir şahıstır. Roman onun günlük ve mektuplarının Dilara tarafından okunması, yorumlanması sonucu ilerler. *Aşamalar* romanında her ne kadar merkezi kişi Sevda'yı saysak da romanda en az onun kadar hayatını takip ettiğimiz Gülsüm, Ekrem, Ferda, Mehmet Meriç, Arif, Fehamettin ve eşi Leyla isimleri de mevcuttur. Gülsüm, anneliği idealist bir öğretmen oluşu ve ideolojisine bağlılığıyla ilgi çeken bir isimken eşi Ekrem öldükten sonra kaydolduğu Chp'de yazdığı şiirlerin beğenilmesiyle başka bir özelliğinin de ortaya çıktığı değişken bir karakterdir. Ferda, mesleki anlamda kendi ayakları üzerinde duran birisi, fakat eşinin mutluluğu için kendi kişiliğinden ödün verebilen fedakâr bir şahıstır. Mehmet Meriç ve Hakkı Kotar gibi isimler romanda daha çok kadın şahıslar etrafında isimleri anılan, ama romanın kurgusunda önemli yerleri olan isimlerdir. Özellikle Mehmet Meriç romanın "arzu edilen nesnesidir" adeta, tüm o huysuzluklarına rağmen romanda Ferda ile evliyken Nurten gibi kadınlarla günü birlik ilişkilerinin yanında Sevda gibi uzun ilişkiler de yaşamış bir şahıstır ve romanın sonunda ondan uzaktan uzağa hoşlanan Gülsüm ile karşılaşır. *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*'nde anlatıcı konumundaki küçük kız romanın yardımcı kişisidir. Annesine dair bilgileri, romandaki olayları biz onun ağzından öğreniriz. *Garip Bir Dava* romanındaki ressam ve onun eşi, Şerif Aktaş'ın tabiriyle romandaki "hasım veya karşı güç"tür. "Çatışmanın olabilmesi, vaka zincirinin düğümlenmesi için birinci derecedeki kahramanla temsil edilen tematik gücün karşısında bir hasıma

³⁷⁹ Kıran, *age.*, s.214.

ihtiyaç duyulur."³⁸⁰ Şair'in parasını ondan senetsiz alan ve geri ödemeyen bu kişiler açılan mahkemede şairi iyilik yaptığı için suçlamakta ve suçlu görülmesine sebep olmaktadır. *Ad Semud Medyen, Yol, Yolcu, Menekşelendi Sular* romanlarında merkezi kişi olan Ahmet'in oğlu Uğur ve annesi Mürüvvet hanım romanların değişmez yardımcı kişisidir. Bu romanlarda Ahmet'in yaşadığı hüznlerin, acıların büyük çoğunluğu oğlu Uğur'a bağlıdır. *Sorgu Ve Derviş* romanında Mürüvvet Hanım ölmüştür ve hikâyeye Mestinaz isimli bir üniversite öğrencisi dâhil olmuştur. Bu romanın yardımcı kişisi Mestinaz'dır, Ahmet'in başına gelen olaylar Mestinaz'ın varlığı sebebiyle gelişir. *Ermiş* romanındaki Aliye ise Şerif Aktaş'ın tabiriyle bir "yönlendirici"dir: Çatışmanın gerçekleştiği dramatik vaziyet, bir yönlendiricinin müdahalesi sayesinde vücut bulabilir, gelişebilir, çözümlenebilir."³⁸¹ Müjgan, Aliye sayesinde bir takım hassasiyetlerin farkında olmuş ve bir değişim sürecine girmiştir.

2.4.3. Yardımcı Kişiler

Kurmaca dünyada da kişiler gerçek hayattaki gibi bir sosyal toplumun içinde ve çeşitli ilişkiler ağının içinde yaşarlar. İçinde yaşadıkları toplumdan etkilenirler ve kendi toplumlarına etki ederler. Toplum içinde çatışmaları, çelişkileri olabilir. "Kendisini destekleyenler olduğu gibi engelleyenler de olabilir. Bir şahsı, içinde yaşadığı çevre ile birlikte ele almak, romanın başarısıyla ilgilidir."³⁸²

Romanlarda merkezi şahısların yanında onların vak'ayla ilişkisini kuran, ihtiyaç duyulduğunda ortaya çıkan, haklarında pek az şey bildiğimiz şahıslar da vardır, bunlar yardımcı kişilerdir. Nurullah Çetin yardımcı kişileri şöyle açıklar:

Bu kişiler, tip ve karakter özellikleriyle görünmeyen, olayın ya da dekorun tamamlanmasında kendilerine ihtiyaç duyulan ve zaman zaman ortaya çıkan yardımcı unsurlardır. Genellikle ya isim olarak ya da kendilerine verilen kısa görevleriyle ortaya çıkarlar. Roman incelemesinde çok fazla işlevsel değillerdir.³⁸³

Afet Ilgaz'ın romanlarında yardımcı kişilere bakacak olursak;

Eşiktekiler romanında Fikret'in annesi, Fikret'in babası, Fikret'in evlenmeyi düşündüğü Baytar Bey, Fikret'in bir dönem sırdaşlığını yapan Sevim

³⁸⁰ Aktaş, *Roman Sanatı Ve Roman İncelemesine Giriş*, s.135.

³⁸¹ *age.*, s.136.

³⁸² Mehmet Narlı, Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme, Ankara, 2002.

³⁸³ Çetin, *age.*, s.167.

yardımcı kişilerdir. *Aşamalar* romanında yardımcı kişi kadrosu oldukça geniştir. Sevda'nın oğulları Halil ve Fazıl, Sevda'nın anne ve babası, görüncesi Aytek, Üniversiteden sınıf arkadaşı Haver, Ayla; hizmetçi Hidayet Hanım ve Esmâ Hanım, Arif'in iş arkadaşları Şadi, Şehabettin ve eşi, Muharrem, Stavro; Sevda'nın üniversiteden tanıdığı, toplantılarda karşılaştığı Ahmet, Nermin, Ayhan, Tunç, Zekeriya, Ömer, eleştirmen Yakup ve Hasan, Berna; Ferda'nın arkadaşları Ercüment, Özer, Ferda'nın annesi Nesteren Hanım, kızı Söğüt; Gülsüm'ün arkadaşı şair Halil Fırat ve Semiha *Aşamalar* romanında ihtiyaç duyuldukları başvurulmuş yardımcı kişilerdir. *Sendika*'da Nezihe'nin üç kızı, ayrı yaşadığı eşi Davut, Nezihe'nin anne ve babası, sendika ve okuldan öğretmen arkadaşları Ayla, Necile, Gülten, Selahattin, Nejat, Sevinç, Dursun, Nermin, Mesude, Tamer apartman komşuları Talibe, Müjdat, Osman, Tülay romanın yardımcı kişileridir. *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi* romanında 'anne'nin yazlıktaki pansiyondan komşuları Neriman Hanım, Ahmet Bey ve oğlu Uğur, ana anne, pansiyonda yazlıkçı olarak ailesiyle kalan genç çocuk ve ev sahibi yardımcı kişilerdir. *Garip Bir Dava* romanında, şairin annesi, halası, babası, şairin avukatı, ressamın avukatı, yargıç, temizlikçi kadın, eleştirmenler, galeri ortağı, ressamın kocasının sekreteri, ressamın kocasının büro komşusu, bir feminist dernek yöneticisi, avukat/tefeci bay zengin, manken romandaki yardımcı kişilerdir. *Ad Semud Medyen, Yol, Yolcu, Menekşelendi Sular, Sorgu Ve Derviş* nehir roman serisine yardımcı kişiler açısından teker teker bakmak daha doğrudur. Çünkü bu romanın her ne kadar merkezi ve ikinci kişileri aynı olsa da yardımcı kişilerde farklılıklar bulunur. *Ad Semud Medyen* romanında, Ahmet'in ölen babası Hilmi Bey'in arkadaşları Zeki Bey, Ziya Bey, Salah Bey, Rıza Bey, Osman Dede, Ahmet'in gençlik aşkı Dilara, komisyoncu Abdullah, Turgut, Uğur'un arkadaşı Mümtaz, Behiye, Sıdika Hanım, Cemile, Avukat, lokantacı, Salih, Cahide, Azer, Selma gibi yardımcı kişiler bulunmaktadır. Cahide ve Azer bu romanda isminden sıkça bahsedilen yardımcı kişilerdendir. *Yol* romanında merkezi kişilerin yanına Uğur'un dergâhtan tanıdığı Selçuk Ablası, Perihan Hanım ve eşi Behçet Bey, Uğur'un üniversiteden tanıdığı Aysin, Gençosman, Seyfi Yıldız isimleri yardımcı kişi olarak eklenmiştir. Bu romanda Ahmet'in ilk aşkı olan Dilara diğer yardımcı kişilere göre ağırlık kazanır. *Yolcu* romanında, Hilmi, Hüseyin Bey romana dâhil

olmuşlardır. Bu romanda da Ahmet'in gelini Aylin diğer romanlarda olduğundan daha fazla netlik, şahsiyet kazanır. *Menekşelendi Sular* romanında ise Ahmet, Dilara'ya uzun bir mektup yazarken sık sık torunu Hilmi'den bahseder. *Sorgu Ve Derviş* romanında Mestnaz'ın anne ve babası, avukatı romandaki yardımcı kişilerdir. *Ermış* romanında Hibet, Nesibe Teyze, Müjgan'ın eşi, çocukları, komşuları romandaki yardımcı kişilerdir.

2.4.4. Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Dekoratif unsur durumundaki şahıslar Şerif Aktaş'a göre yardımcı kişilerden farklıdır.

Tiyatro ve sinemada figüran rolündeki oyuncular gibi anlatma esasına bağlı edebi eserlerde, mahalli rengi aksettiren, dikkatlere sunulmak istenen vak'a veya vak'a parçasına ait tablonun gözler önünde daha iyi tecessümüne hizmet eden şahıslar da vardır. Bunların vak'a içinde yüklendikleri herhangi bir fonksiyon yoktur, eserde psikolojik hususiyetlerinden de söz edilemez.³⁸⁴

Yardımcı şahıslar vak'nın olmasında ihtiyaç duyulan ilişkiler ağının diğer kollarıyken dekoratif unsur olan şahısların vak'aya bir etkisi yoktur, onlar bazen romanın kadrosunu kalabalıklaştırıcı bazense romandaki şahısların muhabbetine renk katıcı unsurlardır.

Eşiktekiler'de Dilara'nın ve Fikret'in görüştüğü erkekler, *Aşamalar*'da Şakir Tekin, Cevat gibi isimlerin romanın kurgusunda bir katkısı yoktur, onlar gidilen içkili toplantılarda masada bulunan diğer şahıslardır. Kurguya göre gittikleri meyhanede çalışan garson Cavit, hastane bahçesinde Arifi yaralayan Burhan'ın akrabaları köylü Musa dayı ve oğlu Hasan da romanda adı geçen isimlerdendir. *Sendika*'da Nezihe'nin öğretmen arkadaşları olarak Aydın, Veli, Gülten, Dursun, Mesude, Necile, Nejat, Hakan, Tamer, Necmi, Saadet isim olarak zikredilmekten başka bir işlev taşımazlar. *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*'nde, anne ve kızının katıldığı gezilerdeki diğer kadın ve erkekler, anneye misafir gelen öğretmen bey, eşi ve kız kardeşi de romanda anne ve kızı yalnız bırakmamaktan başka bir işlev kazanmazlar. *Ermış* romanındaki Aliye'nin komşusu moğol yüzlü nine ve gelinlerinin anlattığı hikâyelerde geçen Üsen Ağa, Manı Hala, Yörüs Dede, Semerci Karısı Hanife Kadın'ın annesi gibi kişiler, Müjgan ve Aliye'nin o

³⁸⁴ Aktaş, *age.*, s.139.

köye dair dinlemekten hoşlandığı hikâyelerin kahramanlarıdır. *Sorgu Ve Derviş*'teki Gazanfer Ahmet'in ruh halini anlatmak için mahallede daha önce yaşayan ve hikâyesi ilginç olan bir şahıs olarak anlatılmıştır.

2.4.5. Kurgusal Kişiler

Romanda var olan dünya kurmaca bir dünyadır ve ne kadar gerçek hayatta yaşamış olsa da şahıs romanın dünyasına girdiği anda kurmaca olur ve bir yanılla hayal ürünlerine dâhil edilir, onun gerçekliği artık kurmaca bir geçektir. Afet Ilgaz'ın romanlarında gerçek hayatta yaşadığı var sayılan tasarlanmış kişilerin yanında gerçek hayatta var olan kişiler de hatırlanır.

2.4.5.1. Tasarlanmış kişiler

Tasarlanmış kişiler, romanın içinde var olan, gerçek hayatta var olup olmadığı düşünülme, romancının kafasının içinde ürettiği kişilerdir. Nurullah Çetin'e göre bu kişilerin ya gerçekliği yoktur, ya da hayattakiyle kurgulanan birbirinin aynısı değildir. "Ondan bambaşka bir kişilik kazanmıştır ve tamamen hayali olarak yeniden üretilmiştir."³⁸⁵

Aşamalar romanında Sabri, Ankara'da o yıllarda çıkan bir gazetenin sahibi, Hakkı Kotar, Ufuk Tan, Selahattin Alp tanınmış birer gazete yazarıdır. Neriman da, yine o yıllarda ünlülerle röportajları çok ses getiren, başarılı bir gazetecidir. Mehmet Meriç ve Fehamettin ülkede sevilen ve okunan yazarlardır. Mehmet Meriç, tiyatro yazarı ve şairdir, Fehamettin öykü yazarıdır. Prof İhsan'ın akademisyen kimliği vardır. Halil Irmak adında bir şairden bahsedilir. *Ad Semud Medyen* romanında Ahmet'in fikir danışmak için gittiği akademisyen Hikmet Coşar, bir araştırma görevlisidir. Ahmet'in eşi Cahide Sessiz ünlü bir aktristir. *Yol* romanında kurguya dâhil olan Dilara'nın ayrı yaşadığı eşi Seyfi Yıldız da ülkede tanınan ünlü bir avukat ve şairdir. *Ermiş* romanındaki Müjgan Hanım "ülkede hatırı sayılır bir gazetede on yıldır" köşe yazarıdır, Aliye, ülkesinde müstear isimle öykü kitapları yazar. Bu isimler romanda görevleri olan veya isimleri geçen, tasarlanmış kişilerdir. Örneğin ülkede o yıllarda Cahide Sessiz diye bir sanatkâr ya da Mehmet Meriç diye bilinen tiyatro yazarı yoktur.

³⁸⁵ Çetin, *age.*, s.168

2.4.5.2. Hatırlanmış Kişiler

Hatırlanmış kişiler tasarlanmış kişilerden farklı olarak gerçek hayatta vardır. Ya yaşamıştırlar ya da yaşıyorlardı. Afet Ilgaz'ın romanlarında hatırlanmış kişilerin kalabalık bir kadro teşkil ettiğini görürüz.

Bunlar: Yüce önder Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere Kazım Karabekir Paşa, Kenan Evren, Turgut Özal, Adnan Menderes, Tansu Çiller, Süleyman Demirel, Recep Tayyip Erdoğan, II. Mahmut, Nabukadnezar (Babil kralı), Napolyon (Fransa imparatoru) gibi pek çok siyaset ve devler adamının; Mevlânâ, Şems-i Tebrizî, Yunus Emre, Sabahattin Ali, Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Ercüment Behzat, Mümtaz Zeki, İlhami Bekir, Rıfat Ilgaz, Tevfik Fikret, Reha Oğuz, Nihal Atsız, Orhan Şaik, Kemal Tahir, Necip Fazıl, Cemil Meriç, Kafka, Becket, Camus, Marks, Dostoyevski, Tolstoy, Montaigne gibi pek çok sanatkârın; Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. İbrahim gibi peygamberlerin isimleri sayılabilir.³⁸⁶

Bunların yanında *Sendika* romanında Bülent Ecevit, *Ad Semud Medyen* nehir romanlar serisinde Selçuklu ve Osmanlı Padişahları, vezirlerinden sık sık bahsedilir. Ayrıca Abdülkadir Geylani, Aziz Mahmut Hüdayi ve Merkez Efendi gibi dini âlimlerin sözlerine ve öğretilerine değinilir. Yolcu romanında gazete yazarlarından Ali Bulaç'ın fıkralarından gündeme dair alıntılar yapılır. *Garip Bir Dava* romanında Dostoyevski davanın yapıldığı salona gelir ve kurguya dâhil olur.

2.5. Romanlardaki Tipler ve Karakter

Romandaki tip ve karakterlere geçmeden önce tip ve karakter hakkında genel bilgi verip bu kavramların birbirinden farkını ortaya koyalım.

E. M. Forster, Roman karakterlerini 'düz' ve 'yuvarlak' olmak üzere ikiye ayırır. Düz karakterler, insan mizacındaki hâkim unsurları temsil eden tipler ve karikatürler olarak tanımlanmışlardır. Düz bir karakter, tek bir fikrin veya niteliğin sembolüdür. Eğer düz karakterler, birden fazla niteliğe sahip olmaya başlarsa, yuvarlak karakterler olmaya da başlarlar.

Düz karakterler, yazarın söylemek istediğini tek bir darbede ifade edebilmesini kolaylaştıran unsurlardır ve tekrar takdim edilmeleri gerekmediğinden, geliştirilmeleri gerekmediğinden, el altında hazır bulduklarından ve kendi atmosferlerini beraberlerinde taşıdıklarından, romancı için çok faydalıdır... Bu karakterler okuyucu tarafından kolayca hatırlanırlar.³⁸⁷

³⁸⁶ Yazbahar, *age.*, s. 275.

³⁸⁷ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantacıoğlu, Ankara, 2010 ss.170- 171-176.

Forster'a göre yuvarlak karakterler bir cümle ile özetlenemeyen karakterlerdir. Ve "düz karakterler kendi başlarına yuvarlak karakterler kadar büyük bir başarı değillerdir. Eğer bir karakter inandırıcı bir şekilde bizi şaşırtabiliyorsa buna 'yuvarlak' karakter diyebiliriz. Eğer bir karakter bizi hiç şaşırtmıyorsa o 'düz' bir karakterdir."³⁸⁸ Bu açıdan bakacak olursak düz karakterleri tip olarak, yuvarlak karakterleri de karakterize edilmiş kişiler olarak özetleyebiliriz.

Mehmet Kaplan tipi şöyle tanımlar:

Eserin belkemiğini o teşkil eder. Eser boyunca önemli vak'alar, duygular ona bağlanır. Bazı eserlerde bu kişiler basittir, bazılarında karmaşıktır. Hayatı en ince ayrıntılarına kadar tasvir eden romanlardaki şahıslar umumiyetle karmaşıktır. Çeşitli yönleri vardır. Onları bir kelime veya bir formül ile özetlemek hemen hemen imkânsızdır. Eski çağlara ait destanlar ile mesnevilerde, umumiyetle, karakterleri aynı kalan kişilere rastlanır. Tip adı verebileceğimiz bu basit ve sabit karakterli kişiler, küçük farklarla, aynı devirde yazılan başka eserlerde de görülür. Şahsiyet yegâne olduğu halde, "tip" küçük farklarla başka eserlerde de karşımıza çıkar... Tipler sosyal bakımdan manalıdır. Onlar muayyen devirlerde toplumun inandığı temel kıymetleri temsil ederler.³⁸⁹

Bu açıklamaya göre "tip", sabit, değişmeyen ve genel anlamıyla basit kişilerdir, Kaplan, başka bir yazısında tip kavramını hâkim temayüllere göre oluşan grup manasında kullanır."Tip' kelimesini, bazı psikologların kullandıkları manada muhtelif insanların hayat karşısında almış oldukları tavırlara ve hâkim temayüllerine göre sokulabilecekleri grup veya nev'i manasında kullanıyorum."³⁹⁰

Tip'e dair Berna Moran, toplumsal hayatta bazı insanlar farklı olduğunu, duyuş, davranış, düşünüş ve eylem itibariyle; meslek, mizaç ve işlevleriyle ötekilerden ayrıldığını söyler. İnsani başarılar veya kusurların onlarda daha belirgin, daha somutlaşmış olduğunu, o yüzden toplumun diğer kesiminden farklı olduklarını, tip diye nitelenen kişinin, toplumsal kimliğiyle "temsili" bir nitelik taşıdığını, onun kendinin dışında kalan değerlerin temsilcisi olduğunu söyler. "Tip kendi dışında bir şeyi temsil eden roman kişisidir. Yani, roman dünyasının dışında

³⁸⁸ Stevick, *Roman Teorisi*, s.171.

³⁸⁹ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Tip Tahlilleri 3*, İstanbul, 2001, s.5.

³⁹⁰ Mehmet Kaplan, "*Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslı Tipler*", *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, İstanbul, .2002, s.402.

kalan, dış dünyada mevcut bir kavramı ya da bir insan türünü temsil eden bir roman kişisidir.³⁹¹

Yani tip olarak, toplumun belli kesimlerinden farklı insanların diğer insanlardan ayrılan ve kendi içinde öncelikli ortak özelliklerini yansıtan kişilere diyebiliriz. Birol Emil'in tanımıyla tip, "ferdî olmaktan ziyade başkalarında da mevcut ortak özellikler taşıyan ve bu özellikleri en belirgin şekilde temsil eden şahıs"dır. Bunun gibi çeşitli şahısların hâkim mizaç, şahsiyet ve karakter vasıflarına göre kendi aralarında teşkil ettikleri grup yahut bu tür bir insan kategorisine de tip denir."³⁹²

Mehmet Tekin'e göre romancı toplumsal sorunları irdeleyebilmek derdiyle tipleri kullanır:

Tip tarihsel önemi ve toplumsal konumu hemcinslerinden farklı olan bir roman kahramanıdır. O, romancı tarafından mecburiyetten çok, gerekli olduğu için çizilmiştir. Romancı, onunla toplumsal sorunları irdeleme fırsatı yakalar.³⁹³

Nurullah Çetin tüm bu bilgileri özetlerken, tipin bir çoğaltma, kalıp, olduğunu söyler. Tipin, ayırıcı özellikleri olan bir zümrenin, bir grubun, bir sınıfın temsilcisi konumunda olduğunu, romandaki kimliğiyle üzerinde taşıdığı özelliklerin, olumlu ya da olumsuz olabileceğini söyler. Tipin, kendine benzeyen birçok insanın ortak sorunlarını, özelliklerini ve dramalarını yansıttığını, birbirine az çok benzer insanların temel özelliklerini, ana niteliklerini toplayan, temsil eden kişiler olduğunu anlatır.

Tavır ve davranışları, aşağı yukarı ortaktır. Özel yaşantıları, özel durumları içinde genele ilişkin ortak çizgiler bulunur. Tip, kişinin içinde yaşadığı fiziksel ve sosyal çevreyle, varlıklarla birlikte belirir. Tip, pek çok özelliğe sahip olan insanın bu özelliklerinden en belirginini seçip onu belirtmek demektir. Romanda tip, kişisel niteliklerinden çok başka kişilerde de bulunan ortak özellikleri en yetkin ve en belirgin biçimde temsil eden kişidir. Tipik kişilerde sabit ve hâkim bir tavır ve davranış bir eğilim, bir ihtiras ortak bir kişilik ve karakter özelliği olarak belirginleşir.³⁹⁴

Her insanın birbirine benzeyen, toplumsal açıdan ortak bazı yönleri olsa da psikolojik anlamda farklı bir dünya olduğuna inanırız. Romandaki bu ferdî özellikleriyle gördüğümüz şahıslara da karakter deriz.

³⁹¹ Berna Moran, "Roman Tip Olgusu ve Tipin İşlevi" (Soruşturma: Z. Karabay), Yazko Edebiyat, Sayı 24, Ekim.

³⁹² Birol Emil, *Resat Nuri Güntekin*, Ankara. 1989, s.27.

³⁹³ Tekin, *age.*, s.106.

³⁹⁴ Çetin, *age.*, s.149- 150.

Karakterin oluşturulması aşaması tipten daha farklıdır, çünkü karakter tip kadar hareketsiz ve tip kadar durgun değildir. Toplumda bir özelliğiyle ortaya çıkmadığı ve birden çok özelliğini gördüğümüz için daha inandırıcıdır. Bu yüzden de "durağan olanı tasvir etmek hareketsiz olanı tasvir etmekten daha kolaydır, insanları tutukluk halinin dışına çıkarıp sahne içinde hareketli kılmaktır zor olan."³⁹⁵

Bir hikâyeci veya romancının anlatıyı sürükleyecek kişiyi, anlatının niteliğine uygun olarak çizmesine, ona beşeri bir yapı kazandırarak canlandırmasına karakterizasyon denir. Romancı bu işlemi gerçekleştirirken canlandırmak istediği kişiyi, ait olduğu cinsin özelliklerini dikkate alarak çizer, ona bedensel ve ruhsal bir yapı kazandırır. Sanıldığı gibi o yaratmaz, karakterize eder.³⁹⁶

Nurullah Çetin iki kavramı karşılaştırırken, tipin, benzerleri çok olan kişinin sosyal boyutuyla işlenmesi olduğunu söyler. Tipin amacının ortada belirgin bir biçimde var olan sosyal bir durum, olay olguyu bir kişi vasıta kılınarak yansıtmak olduğu, tip çizmede sosyal olgunun amaç, kişinin ise araç olduğu; karakterin ise toplumda benzerleri çok olsa bile özellikleri, durumları, toplumsal bir mesele olarak ele alınmadan, bireysel planda irdelenen kişiler olduğunu söyler.

Onun dramı, sosyal boyuta taşınmadan; salt kendi bireyselliği içinde bırakılır. Karakter çizmede kişi, tipe olduğu gibi araç değil, amaçtır. Asıl olan sosyal bir durumun verilmesi değil; kişiliğin açılması ve sergilenmesidir.³⁹⁷

Bu yazılanlardan da anlaşılacağı üzere tip toplumların ortak meselelerini ele almada faydalı iken karakter daha bireyci bir eğilim gösterir.

2.5.1. Afet Ilgaz'ın Romanlarında Tipler

Tiplerin romanlarda esas itibariyle toplumsal ve psikolojik tip olarak iki şekilde yer aldığını söyleyen Tekin, iki tipi şöyle açıklamıştır.

Toplumsal tipler, belirli bir dönemin veya belirli bir felsefenin, hatta belirli bir dünya görüşü yahut ideolojinin mahsulüdürler: Alafranga tipler, batıcı tipler, entelektüel tipler, öğretmen tipi, bürokrat tipi, eşkıya tipi, memur tipi vs. gibi. Psikolojik tipler, beşerî zaaf veya meziyetlerin biçimlendirdiği tiplerdir: Cimri, kıskanç, muhteris, düzenbaz, zalim... vs. gibi tipler.³⁹⁸

³⁹⁵ James Wood, *Kurmaca Nasıl İşler?*, İstanbul, 2010, s.70.

³⁹⁶ Tekin, *age*, s.78.

³⁹⁷ Çetin, *age.*, s.162.

³⁹⁸ Tekin, *age.*, s.104.

Nurullah Çetin, tip kavramına bu bilgilere ilave olarak, "yapılarına göre tipleri (yüceltilmiş tip) ve konu bakımından da "sosyal, psikolojik tip ve zihinsel tipi ilave etmiştir.

2.5.1.1. Yüceltilmiş Örnek Tip

Buna 'idealize tip' de denir. Yazarın ana izleğe bağlı kalarak kendi kafasında biçimlendirdiği kusursuz bir tip olup; romancının düşünce ve duygularını dile getiren ve temsil eden bir kişidir.

Özellikle tarihi romanlarda yüceltilmiş örnek tip, destanî kahraman kişiliğiyle sunulur. Genellikle savaşlarda olağanüstü başarılar göstermiş olan destanî kahraman, abartılı bir şekilde yüceltilerek tanrılaştırılır, ona insanüstü güçler izafe edilir. Yüceltilmiş örnek tip, genelde yaşanan gerçek hayatta görülen değil, romancı tarafından icat edilmiş bir tiptir. İleriye dönük mutlulukların, iyiliklerin, güzelliklerin, başarıların hâkim olduğu bir dünyayı kurmak üzere kendisine görev yüklenmiş bir kişidir.³⁹⁹

Bu tariftten hareketle denebilir ki mesnevi, destan ve halk hikâyelerinde sıkça karşılaşılan tipler, yüceltilmiş tiplere örnektir. Her ne kadar Zehra Yazbahar⁴⁰⁰, Afet Ilgaz'ın romanlarındaki bazı merkezi kişileri "yüceltilmiş tip" saysa da biz romanların hiçbirinin tezli roman gibi bir düşünceyi kanıtlamayı ve kabul ettirmeyi amaçlayan romanlar olmadığını ve bu ismi zikredilen şahısların gerçek hayatta karşılaşılabilecek şahıslar olduğunu düşünerek onları bu kategoriye dâhil etmedik.

2.5.1.2. Konularına Göre Tipler

Nurullah Çetin konularına göre tipleri şu şekilde üçe ayırmıştır: Sosyal, psikolojik ve zihinsel tip.

2.5.1.2.1. Sosyal Tipler

Sosyal tiplerin topluma bağlı ve toplum kaynaklı, kişilerin doğuştan getirdiği değil; sosyal şartlar nedeniyle sonradan ortaya çıkmış olguları, durumları, olayları, duygu ve düşünceleri temsil ettiğini belirtir, bu tipler ortak özelliklere sahip belli sosyal zümrelerin temsilcisidirler. Bu kişilerin bireysel sorunlarından çok ortak sosyal sorunlarının gündeme getirildiğini söyler.

³⁹⁹ Çetin, *Roman İnceleme Yöntemi.*, s.151.

⁴⁰⁰ Yazbahar, *age.*, s.255.

Mesela ev kadınlığı, doğuştan getirilen bir olgu değil, sosyal şartların zorlamasıyla kişinin sonradan edindiği bir haldir. Ev kadını tipine yer verilirken, ev kadınlarının toplum içindeki sosyal konumları, ekonomik özgürlük sorunları, eğitimlerinden kaynaklanan sorunlar, gündelik yaşantılarının tek düzeliğinden ya da sınırlılığından kaynaklanan sorunlar gibi konular irdelenebilir. Aynı şekilde taşralı öğrenci, öğretmen, işçi, patron, alafranga, köy ağası, sosyete kadını gibi tipler de sosyal tip örnekleridir.⁴⁰¹

Afet Ilgaz'ın romanlarında yoğunlukta bulunan tipler sosyal tiplerdir. Kadın şahısların çok olduğu bu romanlarda genel olarak şu sosyal tiplerle karşılaşmaktayız.

2.5.1.2.1.1. Feminist Tip

Eşikteki romanındaki Dilara, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*'ndeki anne ve kızı bu tipe gösterilecek en net örneklerdir. Ayrıca *Garip Bir Dava* romanındaki Şair de bazı özellikleri ve söylemleriyle feminist tipe dâhil edilebilir. Evlenip yuva kurmak veya kariyer yapmak ikileminde ikinciye tercih ettiğini söyleyen Dilara, "aşksız bir kadın olmak"⁴⁰² istegindedir. Halasının kızı Fikret'e "Biz yani belki sen de, duygularımızı, kafamızı fazla geliştirdik. Bir kadını daha çok güzelleştirmeyecek, sevimlileştirmeyecek haller bunlar"⁴⁰³ der ve toplumun zihinsel faaliyetleri yoğun bir şekilde yaşayan kadını pek sevmediğini söyler. Dilara'nın tasvirine göre Fikret'in kendine rakip olarak gördüğü kızlar: Kadınlıklarını tanıdık sebzeleri bildiklerinden daha az bilen, cicibicilerden kuvvet almaya alışmış, "düşünmedikleri" için güzel olan kasaba kızlarıdır.⁴⁰⁴ *Bir Feminist'in Doğruya Yakın Portresi* romanındaki anne ve kızı da feministtirler. Anne kızına birisinin bir şeyi olma fikrine alışamadığı için kızın babasıyla evlenmeyi kabul etmediğini söyler. Hayatını birine bağlı yaşamayı göze alamayan 'anne' toplumun, hatta en yakını olan annesinin tepkisine rağmen evlilik dışı çocuk doğurmayı göze alır. Evli çiftlere dair görüşünü kızının şu cümlelerinden öğreniriz:

Anneme bakarsanız her çiftte kadın kusursuzdur, erkek ise sonsuz ve sayısız kusurlarla doludur. Bu yüzden kadınlar bağımsız yaratıklar olmalı ve artık kendi kusurlarını taşımaya başlamalıdır.⁴⁰⁵

⁴⁰¹ Çetin, *Roman İnceleme Yöntemi*, s.157

⁴⁰² Ilgaz, *Eşikteki*, s.7

⁴⁰³ *age.*, s.89

⁴⁰⁴ *age.*, s.74

⁴⁰⁵ Ilgaz, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*, s. 25

Onun toplumda erkeklere karşı mücadelesini kızı şu cümlelerle anlatır: "Annem erkeklerin 'erkek' taraflarıyla savaşmayı ta genç kızlığından beri bir ilke ya da bir yaşama biçimi olarak benimsemişti. Babasıyla da kocası ve babamla da en yakını olan bu erkeklerle de aynı dik başlılık ve gözünü budaktan sakınmaz cesaretiyle uğraşmıştı."⁴⁰⁶ Annenin bir kadın dostu olduğunu da " bir kadını aldatmaktansa bir erkeği aldatırım"⁴⁰⁷ cümlesinden anlarız.

Garip Bir Dava romanındaki şair bazı söylemleriyle feminist tip özelliği taşır. "Ben seçkin kadın arkadaşlarımı çok severim. Onlarla birlikte olmak isterim. Erkek arkadaşlarımla sürgit mutlu olamıyorum"⁴⁰⁸ der. "Toplumumuzda sivrilmeye başlayan kadınları gidip görmek, tanımak, onlara omuz vermek, onlarla konuşmak, dertleşmek, yeni duyguların gizine varmak, yeni insanların hayatıma katacağı renklilikle mutlu olmak gerektiğine inanıyorum"⁴⁰⁹ diyerek toplumda kadınların birbirlerine yardım etmeleri ve paylaşımcı olmaları gerektiğini savunur.

Bunların dışında da romanlarda kadının sosyal hayattaki yerini sağlamlaştıracak nitelikte kadın kişiler ön plandadır. *Aşamalar* romanındaki Ferda bir psikiyatr olarak kızı Söğüt'e aldığı oyuncaklarda bile bu duruma dikkat eder. Kadın erkek eşitliğini vurgulamak, kadının sadece evde değil sosyal hayatta da önemli bir yerde olduğunu ve başarılı olabileceğini gösterir nitelikte kadın tiplerin ve karakterlerin romanlarda çoğunlukta olduğunu görmekteyiz.

2.5.1.2.1.2. Sosyalist Öğretmen Tipi

Aşamalar romanındaki Gülsüm ve *Sendika* romanındaki Nezihe sosyalist öğretmen tipine örnektir. Aydın ve idealist bir öğretmen olan Gülsüm, büyük bir gayretle öğrencilerine ve çevresine toplumcu gerçekçiliğin ilkelerini anlatır ve savunur. "Sadece önemli adamlar değil, bütün çalışanlar yaratıcıdır. Bir insanlığın, bir uygarlığın yaratılmasında küçük bir çivi çakmak da önemli bir iştir."⁴¹⁰ diyen Gülsüm, katıldığı Tös boykotu yüzünden uzak bir semte sürülür. Yazar o dönemde yaşanan sosyal olaylara dair kendi fikirlerini oluşturduğu

⁴⁰⁶ Ilgaz, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*, s.31.

⁴⁰⁷ *age.*, s.11.

⁴⁰⁸ Ilgaz, *Garip Bir Dava*, s.13.

⁴⁰⁹ *age.*, s.11.

⁴¹⁰ Ilgaz, *Aşamalar*, s.412.

toplumcu gerçekçi öğretmen tipiyle sundurur. Evinden bir saatlik yola sürülen Gülsüm'ü bu olay mesleki açıdan yıldırmaz. Gittiği yerde okulu inşaat halinde bırakıp onun parasıyla apartman yapan müteahhide karşı öğrencileri ve velileri haklarını arama konusunda bilgilendirir, destekler, aldığı tepkilere rağmen mücadelesine devam eder. Gülsüm, sosyalizme tüm kalbi ve aklıyla bağlanmıştır, Buda'nın öğretilerini okuyan eşine şu şekilde tepki gösterir:

Utandırmıyor musun? diye bağırmıştı kocasına. "Çağımızda Marksizm diye bir öğretinin varlığından habersiz misiniz yoksa? İstirapmış... Marksizm bütün bu ıstırapların nedenini çözmüştür, biraz akıllı olamaz mısın, namuslu olamaz mısın sen?"⁴¹¹

Gülsüm'e göre "kişisel mutluluğumuz değildir önemli olan. Toplumsal mutluluk olmayınca insanların mutlulukları şansa, rastlantıya ya da namussuzluklara bağlanır."⁴¹² İnandığı davanın savunuculuğun emekli olduktan sonra partiye üye olarak aktif bir şekilde siyasetle ilgilenerek devam etmiştir.

Diğer bir öğretmen de Sendika romanındaki Nezihe'dir. Özel bir okulda Türkçe öğretmeni olan Nezihe, o zamanlarda okulda yeni kurulmuş olan sendikaya üye olmuş ve sendikal faaliyetler için mücadele etmiştir. O da Gülsüm gibi toplumcu bir öğretmendir. Öğrencilerine Nazım Hikmet okutmuş ve sevdirmiş birisi olarak, onların Türk edebiyatında başka şair okumak istemeyişleri karşısında şu endişeyi duyar:

Kendi kendine "ölçüyü fazla kaçırdık galiba" der. "Toplumcu düşünceleri ve Nazım'ın şiirini sınıflarda ilk belirten kişilerden biri olarak da doğru davranıp davranmadığı konusunda kuşku duymaya başlamıştı."⁴¹³ Nezihe babasıyla da Bülent Ecevit'i ve solcuları desteklediği için bir dönem küsmüştür. Fakat Nezihe, öğretmenliğe dair Gülsüm kadar istekli değildir ve coşkulu değildir.

Öğretmenliği küçümser ama öğretmenlikte başarı gösterdiği, öğrenciler, müfettişler, ya da zeki okul yöneticileri tarafından beğenildiği, sevildiği zaman, öğretmenliği çok sevdiğini ve öğretmenlik için yaratıldığını düşünürdü. Çocuklardan sıkılır ve onların kadınlara yüklediği yorgunluğa bütün yüreğiyle başkaldırır ama çocuklarıyla bir arada olduğu ve onlar tarafından çok yorulmadığı ya da yorgunluğunu unutmuş olduğu zamanlarda anne olduğu için sevinirdi.⁴¹⁴

⁴¹¹İlgaz, *Aşamalar*, s.307.

⁴¹² *age.*, s.308.

⁴¹³ İlgaz, *Sendika*, s.134.

⁴¹⁴ *age.*, s.92.

Öğrencilerine not fişi doldurmak gibi, kendinin yapması gereken işleri yaptırdığında sendikasız arkadaşlarının ona hafif istihza ile baktıklarını fark eder fakat bunu yapmaktan yine de vazgeçmez, sendika toplantılarına faal bir şekilde katılıp eylemlerine destek verir.

Sendika romanında çok az bir yerde kendisinden bahsedilen sendikacı Selahattin karakteri de sosyalist bir tip örneğidir. Durmadan inancı ve davası uğruna çalışmalar yapar.

2.5.1.2.1.3. Anne Tipi

Aşamalar romanındaki Ferda'nın annesi Nesteren Hanım, *Sendika* romanındaki Nezihe, *Garip Bir Dava* romanındaki şair, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*'ndeki anne, *Ad Semud Medyen*, *Yol*, *Yolcu*, *Menekşelendi Sular* serisindeki Mürüvvet Hanım olumlu anne tipinin örnekleridir.

Aşamalar romanında çok az bir yerde adından bahsedilen Nesteren Hanım, kendisini aldatan eşinden ayrı, yalnız yaşamakta ve uzaktan kızının mutluluğunu izlemekte, kendi başına gelenin kızının başına gelecek olmasından da korku duymaktadır. Ferda onu ziyarete gittikçe mutluluğundan bahsettikçe garip bir kıskançlığa bürünür:

Kızına sahip olan, onun bütün erdemlerine, iyiliğine, gücüne, yaşamasına, yaşamasının her dakikasına ve saniyesine sahip olan bu adamı Nesteren Hanım 'annece' kıskanıyordu. Bu yüzden hem onların mutluluğu için elinden gelen hatta gelmeyen bütün özgeçileri gösterdiğini, çok erdemli davrandığını düşünür, hem de bu kendisine sürmesi olanaksız gibi görünen evliliğin nasıl ve ne zaman biteceğini merak eder.⁴¹⁵

Ferda'nın evliliği iyi gitmediğinden kızı Söğüt Nesteren Hanım'da kalır, hafta sonları annesiyle gider. Nesteren Hanım Mehmet Meriç'in kızını üzdüğünü ve aldattığını düşündüğü için damadını hiç sevmez, kızıyla konuşmalarında onu iğneler. Nesteren Hanım'dan başka bu romanda Sevda'nın annesi de fedakâr bir annedir. O da kızının mutluluğunu dert eder, çocukları ve eşinin kızını mutsuz etmesinden korkar.

Sendika romanındaki Nezihe de olumlu anne tipine örnektir. Eşinin onu terk etmesinden sonra üç kızını tek başına okutup büyütme çalışan Nezihe, zaman

⁴¹⁵ Ilgaz, *Aşamalar*, s.289.

zaman bu rolünden yorulduğunu ve sıkıldığını hisseder, "onlar da beni sömürüyorlar"⁴¹⁶ diye düşünür ama yine de onların bütün dertleriyle uğraşmaktan yorulmaz. *Garip Bir Dava* romanındaki şair de dört çocuğunu kendi başına büyötmeye çalışan fedakâr bir annedir. Çocuklarının babalarıyla girdiği nafaka mücadelelerinden sonuç alamamış, emekli maaşıyla dört çocuğunu büyötür. *Ad Semud Medyen*'le başlayan nehir roman serisindeki Mürüvvet Hanım da Ahmet için endişelenen, onun mutluluğunu isteyen fedakâr bir annedir.

Anneliğin genel sıfatlarına uygun olan bu olumlu örneklerin yanına olumsuz anne örnekleri de romanlarda mevcuttur. Bunlardan birisi *Ad Semud Medyen, Yol, Yolcu* romanlarında Ahmet'in eski karısı, Uğur'un annesi Cahide'dir. Cahide Kııımlı meşhur bir oyuncudur ve ün şöhret uğruna oğlu Uğur çok küçükken evi terk etmiş, çocuğunu annesiz bırakmıştır. Uğur, babasının onu annesini görsün diye götürdüğü bir galada, o kalabalığın içinde onu nasıl yalnız bıraktığını ve hayranlarıyla ilgilendiğini, ona uzak bir tanıdığın sahip çıktığını hatırlayarak annesini sevmediğini söyler. Cahide, eşini terk ettikten yıllar sonra hastalandığı ve yalnızlaştığı bir sırada Ahmet'e. "Ben hatalıydım. Çok dikbaşı ve serseriydim. Ünün, başarının bir şey olduğunu sandım ve üne başarıya doyamadım. Azı yetmiyordu. Çoğu, çok geldi."⁴¹⁷ dese de iyileşir iyileşmez alışkın olduğu yaşam tarzına geri döner.

Bunun yanında *Aşamalar* romanındaki Sevda da bir karakter olmasına rağmen olumsuz bir anne örneğidir. Eşini sevmediği gibi çocuklarını da fiziksel özellikleri bakımından babalarına benzettiği ve çirkin bulduğu için sevmediğini düşünür. Onlara karşı ilgisizdir. Bireysel mutluluğunun peşine düşen Sevda, bu uğurda yuvasını dağıtmayı göze almış, çocuklarını mutsuz etmekten kaçınmamış bir annedir.

2.5.1.2.1.4. Atatürkçü İdealist Genç Kız

Sorgu Ve Derviş romanında, Ahmet'e Atatürkçü bir dergi satmaya gelen Mestinaz, tam olarak böyle bir tiptir. Tarih bölümü son sınıf öğrencisidir, fakat okula gitmekten çok Cumhuriyet mitinglerinde, eylemlerde koşturana, pankart

⁴¹⁶ Ilgaz, *Sendika*, s.9.

⁴¹⁷ Ilgaz, *Ad Semud Medyen*, s.147.

taşıyan bildiri okuyan birisidir. Yazar, romanını yazdığı yılda gelişen bazı meşhur gazeteci ve yazarların, askeriyede önemli mevkide paşaların tutuklanması ve ülkede tepki olarak başlatılan Cumhuriyet mitingleri konusundaki fikirlerini Mestinaz tipiyle söyler, anlatır. Mestinaz, ülkenin siyasi, ekonomik anlamda içine düştüğü yanlışların Atatürkçü politikalara yeniden bağlanılarak düzeleceğini düşünür.

2.5.1.2.1.5. Hizmetçi Kadın Tipi

Bir sosyal tip olarak romanlarda denk geldiğimiz hizmetçi kadınların yaşantılarına dair diğer tiplerdeki kadar ayrıntılı bilgilere yer verilmemiştir, çünkü bu tipler romanlarda var olan diğer tiplerden farklı olarak yardımcı kişi rolindedirler.

Afet Ilgaz'ın romanlarından yedisinde toplamda beş hizmetçi kadın tipine rastlarız. *Aşamalar*'da Hidayet Hanım, Pembe Hanım, Esmâ Hanım vardır. Bunlardan sadece Hidayet Hanım'a dair bir kişilik çizilmiştir:

İnce, zayıf yüzündeki kocaman, her zaman kederli gözleri bütün gün yaşardı Hidayet Hanım'ın. Üç çocuğuna, kaynanasına bakan bir işçi karısıydı kadın ve zaman zaman kocasıyla aralarında çıkan olayları istemeden, en haklı yakınılarla ve çok kısa keserek Sevda'ya anlatırdı. O zaman bile gözlerinin yaşardığını görmemişti Sevda. Yakınır yakınır sonra kendisiyle ve bütün ailesiyle alay eder gibi gülümserdi. Bu gülümseyiş hem topluma, hem kocasına, hem kendisine karşı alay, kızgınlık, kırgınlık taşırdı ama hiç onu küçültmezdi.⁴¹⁸

Hidayet Hanım'a dair çizilen bu ayrıntı biraz farklı olarak *Ad Semud Medyen, Yol, Yolcu, Menekşelendi Sular*'da Sıdıka Hanım da da bulunmaktadır. O da gelinlerinden yakınır, ama onları sever. İki de hizmet ettikleri kişilerle gönül bağı kurar ve onlar için fedakâr bir şekilde çalışırlar. Hizmetçi kadın tipine *Garip Bir Dava* romanında 'temizlikçi kadın', *Sorgu Ve Derviş*'te Satı Hanım olarak denk geliriz.

2.5.1.2.1.6. Mafya Tipi

Bu tip *Ad Semud Medyen*'de görülür. Sahibi olduğu lokantayı işletmecilerden mahkeme yoluyla almakta zorlanan Ahmet, araya komisyoncu diye tabir edilen Turgut ve Abdullah isimli kişileri sokar.

⁴¹⁸ Ilgaz, *Aşamalar*, s.19.

2.5.1.2.2. Psikolojik Tipler

Kişiye bağlı, kişilerin doğuştan getirdikleri soyut değerlerin genel ve yaygın bir değer olarak sergilendiği kişiye psikolojik tip deneceğini savunan Nurullah Çetin, sosyal toplulukların ortak sosyal sorunlarını değil; mizaç, huy, karakter bakımından benzeri soyut özellikleri ve değerleri paylaşan ve bir grup oluşturan kişileri temsil edenleri bu tiplere dâhil eder.

Mesela diğerkâm tipi, kendi menfaatlerini gözetmeksizin, başkalarının iyiliğini isteyen ve onların yararı için çalışıp fedakârlıklarda bulunan, verimkâr, yardımsever kişilerdir. Bunlar toplum içinde iyilik meleği olarak dolaşırlar. Bu tür kişilerin bu iyi huyluluk özelliklerini temsil eden kişiye 'diğerkâm tip' denir.⁴¹⁹

Ayrıca bu tiplerin sosyal tiplerden ayrımını karakterinin etkisinin kendi hayatına dair mi sosyal hayata dair mi olduğu üzerinden yapar. Yani eğer şahıs bireysel özelliği bakımından iyiye ve iyilik yapıyorsa, bunun özelliği de kişisel bazda ise buna psikolojik tip, eğer özellikleri bütün toplumda bulunabilecek düzeyde ve şekildeyse bunlara sosyal tip denir.

2.5.1.2.2.1. Fedakâr Kadın Tipi

İncelediğimiz romanlarda psikolojik tip olarak "fedakâr kadın tipi" örnekleri vardır. Bu da *Aşamalar* romanındaki Ferda ve Gülsüm isimli kişilerdir. Gülsüm idealist bir öğretmen olan Gülsüm, eşini sevmediği başka hayatlara özlem duyduğu halde eşini hastalandığında yalnız bırakmamış, onun huzuru için kendinden ödün vermiştir.

Gülsüm, o kadar yorgundu ki sadece kocasının temizliğine, ağrılarına, ilaçlarına, dikkat edebiliyor, bu arada davranışları her zaman denetimli oluyor, onu üzecek kıracak, bir şey yapmaktan korkuyor ama yeteri kadar da yakınlık gösteremiyordu.⁴²⁰

Bir diğer fedakâr kadın da Ferda'dır. O da eşinin mutluluğu için kendi zevklerinden, düşünüş dünyasından vazgeçmiş, eşinin gözüyle hayata bakmaya başlamıştır. "Kocasının yanılması olasılığını bir türlü kabul etmek istemiyor, kendisinin yanılmış olmasını daha uygun bir savunma yolu sayıyordu. Çünkü o kendisi artık bir Mehmet Meriç'ti."⁴²¹ Bu cümlelerle Ferda'nın eşine olan aşkından dolayı kendi olmaktan vazgeçişini görürüz. Başka bir yerde de Ferda'nın her yerde

⁴¹⁹ Çetin, *age.*, s.159.

⁴²⁰ İlgaz, *Aşamalar*, s.413.

⁴²¹ *age.*, s.293.

kendisini eşinin izlediği gibi bir otokontrol geliştirdiği çevresinde onla ilgilenen erkekler olunca eşinin bundan hoşlanmayacağı fikriyle rahatsız olduğunu okuruz. Ferda kendi bilimsel çalışmalarını bırakıp Mehmet Meriç'in müsveddelerini de temize çeker, hem evde hem işte yorulmaksızın çalışır.

2.5.1.2.2.2. Çapkın Tip

Bu tipe *Aşamalar* romanındaki Hakkı Kotar'ı örnek gösterebiliriz. Bunların dışında romanlarda eşinden boşanan veya ayrılan çokça isim olsa da bu özellikleriyle sivrilen başka kişiler yoktur.

Hakkı Kotar, Ankara'da yaşayan ailesinden ayrılan ve İstanbul'da bekâr evinde yaşayan Hakkı Kotar, roman boyunca kadınların çevresinde dolanan ve sık sık ilişki değiştiren birisidir. Çok kısa bir süre Gülsüm'le ilgilenmiş, daha sonra farklı kadınlar araya girmiştir, Nursen ondan hamiledir ve çocuğunu doğurmayı düşünür. Sevda ile üstelik Sevda evliyken birliktelik yaşarlar ve ona boşanmayabileceğini, onun için bu tarz bir bağın önemini olmadığını söyler. Cinselliğin bir ihtiyaç olduğunu söyleyen ve bu türden arzularını açıkça ifade eden Hakkı bunu köylülerin de bu şekilde yaptığını ve nikâh, evlilik gibi toplumsal kurumlara bu açıdan önem vermediğini açıkça ifade eder. Hakkı Kotar'ın fiziksel özellikleri anlatılırken, "kalın, kırmızı, öper gibi bakan tutkulu, korkunç dudaklarından"⁴²² bahsedilir. Sevda onunla ilk karşılaşmalarında "Neden bana öyle bakıyor? Neden gözlerini üstümden, bacaklarımdan çekmiyor?"⁴²³ diye düşünüp ondan kurtulmaya çalışır fakat daha sonra onun bu ilgisi hoşuna gider ve zaten sevmediği eşini Hakkı ile aldatmaya başlar. Hakkı bir yerde, "O bir an önce sonuca ulaşmak ister, mutluluğu cinsellik açısından hemen gerçekleştirip, onun getireceği sorunlar üzerine düşünmeyi başkalarına bırakırdı"⁴²⁴ şeklinde anlatılır. Dolmuş kuyruğunda bakıştığı bir kadının yanına oturup ahablık kurmayı dener,

Hakkı Kotar, şu kadınla birlikte gitmeyi, onun evine konuk olmayı, biraz bir şeyler yiyip içip tatlı tatlı konuştuktan sonra kadının evinde geceleme düşünyordu. Bu onun çok doğal hakkı, belki de görünmez güçler ve mutlu rastlantıların insanlara sunduğu beklenmedik mutluluklardan biriydi.⁴²⁵

⁴²² Ilgaz, *Aşamalar*, s.171.

⁴²³ *age.*, s.172.

⁴²⁴ *age.*, s.218.

⁴²⁵ *age.*, s.242.

Mehmet Meriç de romanda kadınların etrafında gördüğümüz ve evli olmasına rağmen sık sık ilişki değiştiren birisidir. Fakat Mehmet Meriç romanda anlatılırken bu özelliği ön plana çıkartılmamış, o adeta kadınlar için "arzu duyulan nesne" konumunda verilmiştir.

2.5.1.2.2.3. Bencil Tip

Mehmet Meriç'e bencil tip örneği diyebiliriz. Empati kurmaktan yoksun, istediği anda istediği kişinin hayatına dâhil olan ve hayatı kendi çıkarları doğrultusunda gören birisi olan M. Meriç hastalanan be kendisine ihtiyacı olan kızını Söğüt'ü ziyarete gitmeyi reddeder ve ona doktor yollamayı düşünür. Sevda'nın intiharından sonra ise düşündüğü şey ise rezillik çıkmasından duyduğu korku ve adının bu şekilde anılmasıyla ününe hanel geleceği endişesidir. Bu romandaki Hakkı Kotar da Ankara'da bıraktığı eşini ve ailesini düşünmemesi, evli hanımlarla ilişkiler kurarken tamamen şahsi duygularına odaklı yaşaması, hamile bıraktığı Nursen'e kürtaj olması yönünde ısrarda bulunurken tamamen bencil bir tiptir. *Sendika* romanındaki Davut da, hayatına ve kişiliğine dair ayrıntılara pek fazla yer verilmemiş olsa da anlatılanlardan hareketle eşini ve üç kızını terk edip gitmesi, onları arayıp sorması, onların ihtiyaçlarını düşünmemesi, bakımlarına dair annelerine maddi destek sağlamaması, tamamen kendi hayatını ve fikirlerini önemsemesi bakımından bencil tipin özelliklerini taşır.

Nehir romanlardaki Cahide de bencil tipe bir örnektir. Bireysel mutluluğu ve şöhreti için oğlu Uğur'u, evliliğini feda etmiş birisi olan Cahide tam onsu yaşmaya alışmışken eşinin hayatına tekrar girer. Bu girişinin sebebi hastalığı ve yalnızlığıdır. İyileşir iyileşmez onu hayatlarına memnuniyetle geri kabul eden ailesine tekrar yüz çevirir ve seçmiş olduğu hayatına geri döner ve onları tekrar yalnız bırakır.

2.5.1.2.3. Zihinsel Tipler

Entelektüel tiplerdir. Bunlar, zihinle, düşünceyle, sanatla, edebiyatla, felsefeyle, dinle yani genel anlamda zihin faaliyetleriyle ilgili değerleri temsil eden tiplerdir. Doğuştan getirilen değil; sonradan elde edilmiş soyut değerleri bir yaşama biçimi, dünya görüşü ve sorun olarak temsil eden tiplerdir.

Felsefe ekollerinden birinin dünya görüşünü temsil eden kişi felsefi tip, sanat meselelerini kendine dert edinen kişi sanatçı tipi, dinlerden birini temsil eden, o dinin değerleriyle donanmış, ona göre yasayan ve onu dava edinen kişi, dini tip, ateist dünya görüşünün düşünce değerleriyle donanmış kişi ateist tiptir ve bunlar, hep zihinsel tiplerdir.⁴²⁶

Aşamalar romanında Mehmet Meriç, Hakkı Kotar ve aydın dünyasındaki bir kaç arkadaşları, üniversitede doktora yapan Zeki bu tipe örnek gösterilebilirler. Mehmet Meriç, kendinin tiyatro oyunlarından ziyade şiirleriyle tanınmak istediğini söyler. Sürekli zihinsel bir faaliyet içindedir. Hakkı Kotar da gazetecidir ve gazetede yazdığı dönemlerde edebiyat, sanat dünyasıyla iç içedir. Zeki sürekli bir zihinsel faaliyet içindedir fakat sadece bu faaliyetleriyle ön plana çıkmaz başka özellikleriyle de bilinirler.

Ad Semud Medyen'le başlayan nehir roman serisinin kahramanı Ahmet, *Sorgu Ve Derviş*'teki Mestinaz, *Ermiş* romanındaki Müjgan ve Aliye aslında yapı olarak tam bir tip özelliği göstermezler fakat zaman zaman içinde bulunduğu yoğun okuma süreçleri, Türkiye'nin içinde bulunduğu duruma kafa yormaları bakımından zihinsel tip özelliği gösterirler.

2.5.1.2.3.1. Dindar Tip

Ad Semud Medyen romanında Uğur'un şeyhi, *Yol, Yolcu* romanlarında Ahmet'in intisab ettiği şeyh Tevfik Efendi aslında dini tipin en net örnekleridirler. *Ad Semud Medyen* romanında Ahmet'in başı her sıkıştığında fikrini danıştığı, sohbetine gittiği emekli öğretmen Osman Dede de böyledir. Haklarında pek fazla ayrıntı verilmeyen bu isimlerin çok kuvvetli bir manevi etki taşıdıkları ve bir bakışlarıyla insanları etkileyebildikleri, insanların kalplerine ve hayatlarına dair ayrıntıları anlayabildikleri gibi özelliklerden bahsedilmiştir. *Yolcu* romanında Ahmet'in Gençosman vasıtasıyla tanıdığı Hüseyin Bey de manevi âlemde farklı haller yaşayan, nur sohbetlerinde de bulunan ve olaylara farklı boyutlarıyla bakabilen dindar bir tiptir.

2.5.1.2.3.2. Mistik Tip

Aliye, *Ermiş* romanının ikinci kişisidir. Müjgan'la karşılaştıkları andan itibaren Aliye'den etrafa gizemli bir hava yayılır. Tunuslu bir yazar olması,

⁴²⁶ Çetin, *age.*, s.150.

atalarının Türk olması gibi onun hakkında anlatılanların yanında İstanbul'a geliş sebebi gibi onun hakkında gizemli kalan meseleler de vardır. Anlattığı dini hikâyeler, Kur'an'dan verdiği örneklerle infaka ve tasavvufi diğer meselelere Müjgan'ın dikkatini çeken Aliye dış görünüşü bakımından da yazarın bir gizem halkasıyla anlattığı bir şahıstır. İlk karşılaşmada herkesin uyumayı tercih ettiği bir saatte denizle konuştuğunu söylemesi, günlük meselelerde dahi kurduğu genel cümleler, Müjgan'ın dikkatini ona ve köydeki çevresine vermesini sağlar.

2.5.2. Afet Ilgaz'ın Romanlarında Karakterler

Karakter, olaylar, zaman, hayat, gibi unsurlar karşısında bireysel tavır alır. İçinde bulunduğu grupla bağlantılı tavırlar sergilemez. Nurullah Çetin; karakterin, yüz çizgileri, parmak izleri bile birbirine benzemeyen her insanın ferdi olarak özgün şahsiyetinin dışı, konuşmasına, tutumuna yansımaları olduğunu, karakter çizmenin, toplumun, bir grubun kişiler planında çözümlenmesi anlamına geldiğini söyler. "Karaktere önem veren romancılar, insanları bağımsız birer birey olarak görürler ve onların hususi şahsiyetlerini derinlemesine sergilemeye, ferdi zenginliklerini ortaya koymaya çalışırlar."⁴²⁷ Karakterleri vermeden önce romanlarda karakterlerin verilmiş yöntemine dair Mehmet Tekin'in açıklamasına bakalım:

Karakter çiziminde esas itibarıyla iki yol vardır: Biri çizilmek istenen kişiyle ilgili bilgilerin bizzat yazar tarafından verilmesi (açıklama yöntemi); diğeri, kişinin davranış, düşünce ve duygularıyla kendi kendini ortaya koyması(dramatik yöntem). Bir yazar, çizimi gerçekleştirirken aynı metin halkasında bu yöntemlerden herhangi birini bağımsız olarak kullandığı gibi, ikisini birleştirerek de kullanabilir... Bilgiler sadece anlatıcı tarafından verilmez; bazen aynı görev, roman içinde yer alan herhangi bir kahramana da yüklenebilir. Anlatıcının varlığını büyük ölçüde ortadan kaldıran bu uygulama, anlatı sınırları içinde gerçekleştirildiği için daha yararlı ve daha objektiftir.⁴²⁸

Afet Ilgaz'ın romanlarında bu iki yöntem de kullanılmıştır. İlk romanı olan *Eşikteki* de Dilara, Fikret'in davranışlarını yazar yerine çözümleyen ve okuyucuya anlatan kişidir. *Ermiş* romanındaki Aliye'yi sadece yazarın ve diğer karakter olan Müjgan'ın anlattıklarıyla biliriz, fakat *Aşamalar* romanında Sevda karakterini, yazarın anlattıkları ve romanda olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarından öğreniriz. *Ad Semud Medyen*'deki Ahmet de hem yazarın anlattıklarından hem de romandaki hareketliliğinden tanıdığımız bir karakterdir.

⁴²⁷ Çetin, *age.*, s.161.

⁴²⁸ Tekin, *age.*, ss.79- 80.

2.5.2.1. Ahmet

Ad Semud Medyen'le başlayan nehir roman serisinin ana kahramanı Ahmet Afet Ilgaz'ın romanlarında karakter bakımından yaratılan en canlı kişidir. Beş roman boyunca yakından tanıdığımız Ahmet karakterinin geçirdiği kişisel ve ruhsal evreler denebilir ki romanların isminin de müsebbibidir. *Ad Semud Medyen*'de yaşadığı adaletsizliklere karşı yaptığı mücadeleyle ve ahlaki anlamda toplumun çöküşünü belirtmek için sık sık bu kavimlerden söz açan Ahmet, *Yol*, *Yolcu* romanlarında İslami eğilimlerle sosyal hayatını yeniden şekillendirmeye ve bir dergâhın manevi eğitimine dâhil olmaya başlar. *Menekşelendi Sular*'da Ahmet biraz daha yaşlanmıştır ve manevi hayatı da fiziksel hayatı da onun tabiriyle bir durulma evresine girmiştir. *Sorgu Ve Derviş* romanında Ahmet, hiç alakası olmayan bir suçlama ile hapse atılırken avukat tutmayı reddeder ve girdiği hapishaneyi tarikatlardaki halvet hücrelerine benzetir. *Ad Semud Medyen*'de, babasının cenazesıyla öteki dünya hakkında düşünmeye başlayan Ahmet, kısa sürede dünya görüşünü ve yaşantısını değiştirmeye başlar. Gençliğinde sosyalisttir ve solculuk suçlamalarıyla sürgün bir memuriyet hayatı yaşamış, bu sebeple babasıyla çoğunlukta küs olmuştur. Babasının ölümüyle büyük pişmanlıklar ve vicdan azapları duyar, İslâmı öğrenmeye ve öğrendikçe onun vereceği eğitimle tüm olumsuz yanlarını törpülemeye karar verir.

Ahmet, iyi huylu, temiz bir insandır. Sabırlı, hoşgörülü fakat haksızlığa tahammülü olmayan, çok duygusal olduğu için sulu göz de olan, değişken yapıda bir insandır. Bazen heyecanın vermiş olduğu bir asabiyetle kaba olabilir fakat hızla yanlısını fark edip telafi etmeye çalışır, telafi edemezse günlerce bu yanlısın azabını yaşar. *Yol*, *Yolcu* romanlarıyla manevi bir eğitim yoluna girer, girdiği bu yolda hem kişiliğinin sivri yanlarıyla mücadele ederken, hem yaşantısını dönüştürmeye hem de çevresindekilerin ona verdiği acılarla ruhunu eğitmeye çalışır.

Bu olumlu özelliklerinin yanında aşırı gururu ve birine kırıldığında kırgınlığı geçene kadar ipleri tümünden koparması onun olumsuz yanlarından. Yaşamında ayrıntıcı ve titizdir, televizyonda dinlediği haberlerde bile gördüğü haksızlıklara tahammülsüzdür. Kendini, özellikle oğlunu çok beğenir ve tarikat

eğitimine rağmen bu büyüklenme huyundan, gururundan tam olarak vazgeçemez. Dul bir kadınla evlenmek isteyen oğluna bu kadını yakıştıramaz. Evlendiklerinde de uzun yıllar gelinini sevemez. Her yerde hesapçı ve dikkatlidir. *Menekşelendi Sular*'da girdiği tarikat yolunda ilerlediğinden ve ruhsal acılarının son bulabileceği bir dinginliğe ulaştığından bahsederek yine gurur yapar. İbadetlerinde ilk yılların iştiyakı snmş, sıradan bir Müslüman gibi ve o kadar ibadet yapmakla yetinmeye başlamıştır.

Ahmet, hayatında kendinden başkasını düşünmeyen üç insan eliyle yorulduğunu ve asıl büyük acıları bunlar yüzünden yaşadığını düşünür. Bazen, bütün acılarını kafasında bitirdiğini ve ideal bir Müslüman'ın yaşaması gereken bir hayatı yaşadığını bazense öyle bir hayata ucundan bile yaklaşamadığını düşünerek bu ikilemler içinde acı çekmekte, yaptıklarının pişmanlığı, sivri yönlerinin törpülenmesi gerektiğine olan inancı acılar çekmesine sebep olmaktadır. Beşeri sevgilere dayanıklı değildir, ya çok sevmekte ve hayatını bir sevgi uğruna heba etmektedir; ya da tüm sevdiklerinden kaçıp kurtulmak ister.

Sorgu ve Dervif'te dini kanallara olan ilgisini kaybetmiş, sıradan bir Müslüman gibi hayatını hiçbir aşırılığa kaçmadan sürdürmeye dikkat eder, çok geç kavuşup çabuk kaybettiği Dilara'dan sonra sessiz bir yaşantı sürer. Bu romanda Ahmet'in çektiği acıların sebebi bireysellikten uzaklaşmıştır. Her romanda belli oranda memleket meseleleri üzerinde fazlaca kafa yoran ve üzülen Ahmet, bu romanda bu meseleleri daha fazla düşünüp kendine dert etmektedir. Mestinaz ile münasebeti sebebiyle atıldığı hapiste hücreye konmasını sevinç ile karşılar ve orayı kendisine bir medrese-i yusufiye olarak görür.

Ahmet'in gerek fiziki özelliklerindeki değişiklikler olsun, gerek fitratındaki çatışmalar ve değişiklikler olsun bu seride tutarlı ve başarılı bir şekilde verilmiştir. Bir insanın on dokuz yıl gibi uzun bir zamanına şahit olduğumuz bu romanların sonunda Ahmet karakteri çok net ve belirgin bir kişilik kazanmış, yaşadıklarıyla açmazlarıyla çatışmalarıyla gerçek bir insan olmuştur.

2.5.2.2. Arif

Aşamalar romanındaki karakterlerden biri, Sevda'nın eşi Arif'tir. Sevda kadar renkli ve belirgin çizilmeyen Arif romanın yardımcı kişilerindedir.

Forster'in düz karakter tanımına uyan Arif hayattan pek fazla beklentisi olmayan, eşi ve çocuklarının mutluluğuyla ve işinde çalışarak mutlu olan birisidir. "Onun yaşaması yorulmak ve dinlenmek üzerine kuruluydu. Bu arada da boşluklar vardı, işte o kadar. Karısının ilgilendiği ve sözünü etmek istediği şeylerden anlamıyordu."⁴²⁹ Sevda'nın tüm istekleri gibi boşanma isteğini de kabul eden Arif daha sonra akrabalarının aklına girmesiyle Sevda'dan habersiz, aldığı eşyaları evden boşaltıp gider. Burda da yine akrabalarının verdiği akılla bu eylemi yapmaya girişmiş, aslında kötü düşünmeyen bir karakterdir. Bütün roman boyunca yaptığı diğer fevri hareket de Sevda'nın ailesine kızlarının evlilik dışı bir ilişkiyi yürüttüğüne dair mektup yazmaktır. Terk edilen ve tercih edilmeyen her insanın yapabileceği kabilinden bu davranışlar aslında Arif'e karakter kazandırmış olurlar. Çünkü o zamana kadar Arif, Sevda "ne derse yapmaya hazır, boyuna onun düşüncelerine uygun bir biçimde ve kolaylıkla düşüncesini değiştiriyordu."⁴³⁰ Sevda'nın onu terk etmesiyle olaylar karşısında özgün tepkiler verebildiğini gördüğümüz başarılı karakterize edilmiş bir kişiliktir.

2.5.2.3. Aylin

Aylin, nehir romanların ikincisi olan *Yol* romanında kurguya dâhil olur. Uğur'a birlikte müzik yapmayı teklif eden Aylin mütegayyib bir ailenin kızıdır. Sessiz, sakin, terbiyeli bir kızıdır. Boğaziçi Fizik Bölümü'nü hazırlıkta terk etmiş, kızını büyütmek için geçim derdine düşmüştür. İş arkadaşlığı gibi başlayan bu arkadaşlık evliliğe kadar ilerlemiştir. Aylin, duyguları ve fitratı yönüyle Ahmet'in kendisine benzettiği bir karakterdir. Aylin, eşinin ailesi tarafından pek kabul görmediğinin farkındalığıyla kendisini ezik ve güçsüz hissetmesi beklenirken fitratındaki kararlılıkla ailede yerini sağlamlaştırır. Dine sadece geleneğin vermiş olduğu bilgilerle yaşayan Aylin, ani bir kararla değişir; başını örten ve namaza başlayan Aylin, kısa sürede "ya hep ya hiç" mantığıyla dinin emirlerini yerine getirme noktasında eşi ve kayınbabasına akıl öğretir pozisyona gelir.

Aylin, nehir romandaki karakterlerin en kısa sürede en çok ve hızlı değişiklikler yaşayanıdır. İnatçı bir kişiliği vardır. Başlangıçta dine hiç yatkın

⁴²⁹ Ilgaz, *Aşamalar*, s. 22.

⁴³⁰ *age.*, s.7.

değilken daha sonra kapanmaya karar verir; aldığı tüm tepkilere rağmen fikirlerinden vazgeçmez, Refah Partisi'ne üye olarak siyasal anlamda da fikirlerini savunacak şekilde radikalliğe doğru bir ilerleyiş gösterir. Yolcu romanında çok sağlam bir karakter olarak verilen Aylin, *Menekşelendi Sular* romanında doğurduğu ikinci çocuk ve Hilmi'yi kreşe verme kararıyla Ahmet'in tepkilerini üzerinde toplamış, *Sorgu ve Derviş* romanında tüm değişimlerini halletmiş, çocuklarını büyüten sıradan bir ev hanımı tasviriyle belirtilmiş, silik bir kişidir.

2.5.2.4. Dilara

Dilara, Nehir romanlardaki Ahmet'in fakülte dönemlerindeki ilk aşkıdır. Psikiyatr uzmanı olan Dilara aydın, özgür fikirli bir kadındır. Hayatını gelenekle modernin dayattığı kadın rolleri arasında bir çatışmada geçirdiğini söylese de o yolunu modern bir kadın olma yönünde çizmiştir. İlk romanda adından bahsedilen Dilara ikinci roman olan *Yol*'da kurguya dâhil olur. Ahmet'le tekrar görüşmeye başlar fakat fikri yönden uyuşamadıkları için birbirlerinden uzak düşerler. Dilara, İslâma ve İslami yaşantıya Ahmet'le birlikte sempati duysa da Ahmet'in üslubundaki sertlikle birlikte tekrar o fikirlerden uzaklaşır. İslam'ın çok eşliliğe ve kılık kıyafete bakış açısını kendine uzak görür. Yolcu romanında Ahmet'i anlamak için onun dinini tam olarak anlamaya karar verir *Menekşelendi Sular* romanında Kur'an'ı mealinden okumaya başlar.

Dilara, yaşantısının büyük çoğunluğu itibariyle aydın bir kadın tipine örnek gibi görünse de emekliliğinden sonra Ahmet'le tekrar karşılaşmasıyla hayatını başkalaştırmaya, fikir yönüyle değişmeye, yaşantısında sadeliğe ve yalınlığa doğru gitmeye başlar. Bu da onun değişimi ve başkalaşması tipten çok karaktere uygun oluşunun göstergesidir. Aydın ve laik bir kadın ile İslâmı bilen, içselleştiren bir Osmanlı kadını gibi olmak arasında ikilemedir. Ahmet onu hep ikincisinde hayal ederken o yaşantısı ve geçmişi itibariyle birinciye yakındır.

Menekşelendi Sular romanında da ayrı yaşayan bu âşıklar bir müddet evli kaldıktan sonra *Sorgu ve Derviş* romanından önce Dilara'nın vefatıyla tekrar ayrılmışlardır.

2.5.2.5. Ekrem

Ekrem, *Aşamalar* romanında idealist bir öğretmen olan Gülsüm'ün eşidir. Sessiz, sakin bir ortaokul öğretmenidir. Geçirdiği ameliyatlardan sonra yaşadığı fiziksel değişimler ruh halinde de değişikliğe sebep olur. Sert, sinirlendiğinde öğrencileri döven, ne yapacağı pek belli olmayan birisi haline gelir. İşin garibi bu değişiklikle öğrencileri kendisine bağlamayı da başarır. "Ekrem Bey o ders yılı içinde müdür yardımcılarının en iyisi, en yeteneklisi, en seçkin ve zengin kişiliğe sahip olanı sayıldı bütün okulca. Çocuklar birbirlerinin ya da içlerinden bir tekinin yayılan etkisiyle "tapma"ya başlamışlardı."⁴³¹ Silik kocasından sıkılan Gülsüm eşinin bu halini daha ilgi çekici bulur fakat bu sertliklerini sevmez. Ekrem öğrencilerini eve davet edip onlara Buda'nın öğretilerini okur, birlikte içki içer, gitar çalarlar. Fakat kendi çocuklarına ve Gülsüm'e karşı müsamahası azalmış, tavırları dengesiz hale gelmiştir. Elindeki eşyayı çocuklara veya eşine fırlatabilen sonra da "gözyaşları içinde Gülsüm'le çocukları öpmeye koşan"⁴³² Ekrem bu evreler geçince de aşırı duygusal ve yumuşak bir insan haline gelir. Ekrem, romanda herhangi bir yönüyle sivrilmemiş, gayet insani tavırlarla yaşadığı olaylar sonucunda değişkenlikler göstermiştir.

2.5.2.6. Fikret

Eşikteki romanındaki ikinci kahraman Fikret bir karakterdir. Gerek roman boyunca değişen ruh hali ve yaşadığı çatışmalar, gerekse romanın sonunda bizi şaşırtması bakımından Fikret'in başarılı çizilmiş bir karakter olduğunu düşünürüz. Dilara'nın anlattıklarından ve günlüklerinden tanıdığımız Fikret yirmili yaşlarının başında tanınmış bir piyanist olmakla evlenip ev hanımı olma ikilemini yaşar, ikinciyi tercih ettiğini düşünür ve bu uğurda kendisine sevecek erkeklere aramaya başlar, birileriyle bir süre flört eder, fakat evleneceği erkeği akrabalarını ziyarete gittiği küçük bir kasabada bulur. Evlenmeye karar verdiği ve babasına da bu işi kabul ettirdiği bir vakitte evlenmekten vazgeçer ve tekrar özgür bir kız olur: "Tutsak kadınlıktan özgün genç kızlığa geçiş, ne kadar hızlı ve başdöndürücü, güzel ve birdenbire oldu."⁴³³

2.5.2.6. Müjgan

⁴³¹ Ilgaz, *Aşamalar*, s.303.

⁴³² *age.*, s.306.

⁴³³ Ilgaz, *Eşikteki*, .s.132.

Ermis romanında Müjgan, aydın kimliğiyle ön plana çıkmış bir köşe yazarıdır. Giyimi kuşamı, şimdye kadar okuduğu eğitimini aldığı, üzerinde fikir yürüttüğü konular tamamen başka şeylerken Aliye ile karşılaştıktan sonra aslında memleketine ve halkına ne kadar uzak kaldığını, dini meseleler de dâhil çoğu kendi meselesine kendini kapatmış olduğunu politikayla çok fazla zaman harcadığını fark eder. O zamana kadar her yaz geldiği o köyde köy halkıyla muhabbet etmek yerine odasına kapanıp yazısını yazmayı artan vakitlerinde kitabını okumayı tercih etmiştir. Aliye ona farklı bir dünyanın kapılarını açar ve Müjgan bu ilhamla önce kendi hakkında düşünme süreçleriyle uykusuz kalır daha sonra dini tasavvufi meselelere dair kitaplar sipariş eder. Değişim başlamıştır, Aliye'nin evinde gördüğü hayalin de tesiriyle o topraklardaki insanların öyküleriyle ilgilenmeye, tasavvufi meseleleri merak eder, kalıcı olmanın bir şey yapmış olmanın sancılarını herhangi bir yazardandaha fazla yaşamaya başlar. Girdiği bu yolda Aliye onun rehberi gibidir. Geçirdiği bu psikolojik değişimlerden dolayı Müjgan'ı karakter olarak değerlendiririz.

2.5.2.7. Mürüvvet Hanım

Nehir romanlardaki Ahmet'in annesidir. Romanlarda, sert ve tavizsiz derecede dayanıklı bir kadın olarak anlatılan Mürüvvet Hanım oğlu Ahmet'in en yakını, dert ortağı ve hayatının en büyük tanığıdır. Antalya'nın zenginlerindedir. Dindar ama aynı zamanda sosyalist fikirleri olan birisidir. Eşi Hilmi Bey'in vefatına kadar ona, daha sonra ise Ahmet'e sürekli muhalefet eden bir kişiliği vardır. Hamarat, becerikli fakat bir o kadar da ev halkıyla didişmeyi seven bir kadinken yılların geçmesiyle yaşlı, sakin bir dert ortağı haline gelen Mürüvvet Hanım, sert bir karaktere sahiptir. Duygularını kolay kolay belli etmeyen bir kadinken yaşlılıkla birlikte yalnız kalmanın vermiş olduğu yumuşaklıkla artık oğluna daha fazla teşekkür eder, sevdiğini daha fazla belli eder olmuştur. Öncesinde Allah inancı tam fakat dini yaşamak noktasında eksiklikler yaşayan Mürüvvet Hanım, Ahmet'in dine dair fikirlerinin ve daha sonra yaşantısının değişmesiyle kendi yaşantısında da değişiklikler yapmış dini yaşamının merkezine oturtmuştur. Özel kanalların açılmasıyla dini eğitimini bazı dindar kanalların

vermiş olduğu dini programlara endekslemiş bir şekilde yaşantısını devam ettirir. Mürüvvet Hanım karakteri *Sorgu ve Derviş* romanında yoktur, vefat etmiştir.

2.5.2.9. Sevda

Aşamalar romanı Ilgaz'ın en kalabalık kişi kadrosunun olduğu romandır. En fazla karakterin de bu romanda olduğunu söyleyebiliriz. Bu karakterlerin bir kısmı bazı tipik davranışlarından dolayı tip başlığı altında isimleri geçen kişilerdir. Fakat roman boyunca değişken ruh hali ve yapıp ettikleriyle bu isimlerin birer karakter olduğunu görürüz. Bunlardan ilki Sevda'dır: Sevda tam da Gülsüm'ün anlattığı gibi Sevda'lı bir karakterdir. Üniversitede okurken âşık olduğunu düşündüğü Arif'le evlenmiş, fakat kısa bir süre sonra onu sevmediğini, bu evlilikte mutsuz olduğunu düşünmeye başlar. Görünürde hiçbir eksiği olmayan, iki çocuğu huzurlu bir yuvası olduğu düşünölen Sevda eşini Hakkı Kotar ile aldatmaya başlar ve onu da boşanma konusunda ikna eder. Eşinden boşandıktan sonra Hakkı Kotar'dan da soğur ve uzaklaşır, bu sefer de dernek toplantılarında ve yemeklerde karşılaştığı Mehmet Meriç'le birlikte olur. Çocuklarının mutsuzluğuyla pek ilgilenmez, Mehmet Meriç çocuklarını sevmediği için büyük oğlunu babasına yollar küçük oğlu Fazıl'ı da çoğu zaman annesine bırakır.

Buradan anlaşılacağı üzere roman boyunca sürekli aşk peşinde koşan ve aşkı arayan bir kişi olan Sevda ruh halinin ve fikirlerinin değişkenliği ve sebat yoksunluğu yüzünden ailesini dağıtmış ve fakat mutlu olmayı başaramamıştır. Bu özelliğinin dışında kendine de pek güveni olmayan Sevda, çevresindeki yazar ve şairlerin arasında kendisini cahil bir ev hanımı gibi görür, düşüncelerini savunmaz. Yaşadığı mutsuzluklar ve git-gelleriyle insani vasıflarının belirgin olarak çizildiğini söyleyebiliriz. Bu değişken ruh hali romanın belli yerlerinde kendini gösterir. İlk olarak o kadar istediği, İstanbul'a taşınma fikri gerçekleşirken eşini taşınmaktan vazgeçirmeye çalışmasında görülür. Daha sonra Arif'le boşandığı sırada onun artık eve gelmek istememesiyle Arif'i sevdiğini düşünöpu onu eve getirmeye çalışmasında bunu görürüz. En son da M. Meriç'le evlenmek üzereyken gösterdiği alınganlıkla evlilikten vazgeçmesinde bunu fark ederiz.

Sevda yaptıklarıyla adeta kendi sonunu hazırlar bir otel odasında ilaç içerek intihar eder.

Sevda hayatı boyunca duygularıyla hareket eden, mantığını çok fazla kullanmayan ve değişken fikirli bir kişidir. Hiçbir fikre tam olarak bağlanamamıştır, onun bir düşünceye sıkı bağlanması çevresinden gördüğü tepkilere inatla gelişir, 1 Mayıs eylemlerine gitmek isteği eşinin itirazı arttıkça artar, Arif İstanbul'a taşınma isteğine karşılık Şişli'den bir daire alır, Sevda böylece gitme fikrinden soğur. Onun bu değişken ruh hali ve romandaki şaşırtıcı sonu onun karakter olduğunu gösterir.

2.5.2.10. Uğur

Uğur, *Ad Semud Medyen*'de üniversiteyi yeni kazanan Uğur on dokuz yirmili yaşlardadır. Çok zeki, terbiyeli, yetenekli bir çocuktur. Uğur, annesiz büyümenin vermiş olduğu hassasiyeti sanatsal yeteneğini geliştirmeye sevk etmiştir. Babasıyla birlikte dini tanımaya ve namaz kılmaya başlayan Uğur, derslerinde de oldukça başarılı, geleceği parlak bir öğrenci olarak görülmekte, mahalle halkı tarafından da sevilmektedir. Babasının sulu gözlüğünü taşımayan Uğur, mantıklı bir çocuktur ve Ahmet tarafından yer yer bazı özelliklerinden dolayı annesi Cahide'ye benzetilir. Her konuda babasının olurluğunu almaya dikkat ettiğini savunsa da aslında o kendi bildiğini yapan birisidir, babasının rızası olmadan barda çalmaya başlar, Aylin'le evlenir, bir tarıkata girerken bile babasına sormaz. Kafasının dikine giden, hırçın ve titiz bir insandır fakat aynı zamanda duygusaldır da, kendi çocukluğunu düşünür ve Aylin'in kızına baba olmayı düşünerek evlenme fikrinde acele eder. Geleceğe dair çevresinin beklentilerine pek karşılık veremez ve akademik hayatı erteleyerek okul bitiminde Fizik öğretmenliğine başlar. *Sorgu Ve Derviş* romanına kadar onun yaşantısı ve yaptıkları ana karakter olan Ahmet'in hayatını değiştiren ve şekillendiren özellikler taşır. *Sorgu Ve Derviş* romanında Uğur, olgun bir aile babası haline gelmiştir, gençliğin vermiş olduğu asabiyeti, hırçınlığı azalmıştır. Mestinaz'ın kendisine olan aşkını büyük bir olgunlukla karşılar ve ona kendisini unutturmak için yardım etmeye, yol gösterici bir ağabey gibi davranmaya başlar.

Uğur'un nehir romanlardaki değişimi zamanın geçişiyle her insanın üzerinde oluşabilecek doğal bir değişikliktir. Normal bir insanın hayatında var olabilecek bütün çatışmalar ve git gelleri Uğur'un hayatında da görebiliriz. Fiziksel yönüne dair neredeyse hiçbir bilgimiz olmayan Uğur romanlardaki diyaloglarıyla, eyledikleriyle adeta canlı bir insan gibi çizilmiştir.

2.5.2.11. Romanlarda Çocuk Karakterler

Afet Ilgaz'ın romanlarında çocuk karakterler romanlarda bazen sadece kurgunun ihtiyaç duyduğu yerde bazense direkt ikinci kahraman pozisyonunda vardılar. *Aşamalar* romanında Sevda'nın oğulları Halil ve Fazıl, Sevda'nın kendini ilgisiz bir anne sayıp vicdan azabı çekmesine sebep olan kurgu öğeleri gibidirler. Romanın ilk sahnesinde çocuklardan birinin doğum günü vardır fakat çocukların kendi doğum günlerine misafir gibi dâhil olmaları ilgi çeker. Halil İstanbul'a taşındıklarında devletin okuluna gitmek ister, annesi ve dedesi onu özel bir okula yazdırmıştırlar. Onlara ayak direyip gitmeyeceğini söylemesi karakter kazandığı sahnedir. Daha sonra dedesi tarafından ikna edilir ve derslerine çalışmasa da okula sessizce devam eder ve suskunlaşır. Fazıl; annesinin dernek toplantıları, akşam yemekleri derken ihmal ettiği bu küçük çocukta terk edilme korkusu başlamıştır ve annesini her gördüğü yerde ona yapışıp ayrılmamak için huysuzluklar gösterir. Evden kaçıp Basoların evine sığındıkları bir zaman annesinin kollarında huzur içinde uyur, kendi evlerindeyken odada yalnız kalmaktan, sessizlikten korkar. Halil M. Meriç'le annesinin birlikte yaşamaya başladığında sabaha kadar hiç uyumamış, "yatağının üzerinde oturmuş bir halde ve tümüyle giyinmiş olarak dalgın dalgın önüne bakarken bulmuşlardı onu. Çocuk bu ilk karşılaşmada eskiden evlerine gelip giderken gördüğü Mehmet Meriç'e, eski bir dost gibi sevgiyle ve gülerek bakmıştı, şaşkınlığını ve tedirginliğini bu gülüşün ve sevincin ardında gizlemesi gerektiğini kendi kendine bulmuş, annesine duygularıyla hiç yük olmamıştı."⁴³⁴ Halil daha sonra babası Arif'le birlikte yaşamaya başlar.

Aşamalar'ın çocuk karakterlerinden birisi de M. Meriç'le Ferda'nın kızı Söğüt'tür. Yaşadıkları olumsuzluklardan erken olgunlaşmış bir kişi olarak

⁴³⁴ Ilgaz, *Aşamalar*, s.500.

anlatılır. Babası evi terk ettiğinde karakterinde değişmeler olur, yaptığı yaramazlıklarla ve sık sık hasta olmalarıyla annesine zor günler geçirir, daha sonra normale döner. Bu romanda Gülsüm'ün oğulları da vardır. Sadece Ekrem'in anlatıldığı sahnelerde fon karakter olarak kullanılırlar. Öyle ki küçük oğlunun adı bile verilmez. Çocuklar babalarının ölümünden sonra, anneleri Chp'ye üye olduğunda Chp'nin gençlik kollarına üye olurlar.

Çocuk karakterlerin olduğu bir diğer roman da *Sendika* romanıdır. Burada Nezihe'nin üç kızı vardır, bunlardan ilki Serpil çocukluktan geç kızlığı geçmiştir. Ortanca kızı Sevgi'den de romanda babasına benzemesi yönüyle ve Nezihe'yi yaramazlıkları, hareketliliğiyle yoran yönleriyle bahsedilir. Lale ise yetim gibi büyümek zorunda kaldığı için annesinin merhametini en fazla çeken kızıdır. Ayrıca ara ara doğruculuğu yüzünden annesinin komşularıyla tartışmasına da sebep olur.

Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi'nde 'kız', her ne kadar kendisini genç olarak nitelendirse de on üç yaşında olduğu için bu kategoride değerlendirilebilir. Kız, romanın anlatıcı konumunda da olduğu için olayları onun gözüyle görürüz, onun yorumlarını dinleriz. O da Eşiktekiler romanının kahramanı Dilara gibi annesinin günlüklerini gizlice okur ve yorumlar.

Menekşelendi Sular'da Hilmi, Yolcu romanında doğmuştur. Bu romanda iki buçuk yaşına gelmiştir. Fakat dedesi tarafından bir muhatap bir arkadaş gibi kabul edilecek olgunlukta olduğundan bahsedilir. Ayrıca bu romanlarda Aylin'in önceki evliliğinden olma bir kız çocuğu da vardır. Ondan sadece *Yolcu* romanında yaptığı huysuzluklar ve öz babasıyla Uğur arasında yaptığı karşılaştırmalarla Uğur'un huzurunu kaçırdığı gerekçesiyle kısaca bahsedilir. Kısaca kız bir karakter olamamıştır.

2.6. Şahısların Sunumu

Romanda olaylar anlatılmaya başlanmadan önce ya da anlatılan olayların ortasında olaya dâhil edilen kişiler bir şekilde okuyucuya tanıtılmalıdır. Nurullah Çetin bu konuda şu şekilde bir ayırım yapmıştır:

Romanda kişiler, nasıl ve hangi özellikleriyle sunuluyorlar? Kişilerin sunulmasında hangi yöntemlerden hareket ediliyor? Kişilerin okuyucu gözünde belirgin

kılınabilmesi için ne türlü yöntemlere başvuruluyor? Romancı, kişileri uzun uzun tasvir mi ediyor, yoksa onları olaylar içinde ve karşısındaki tavır alışlarıyla, davranışlarıyla veya konuşmalarıyla mı sunuyor? Roman kişilerinin değişik özelliklerinin sunulduğu yöntemi, genellikle iki biçimde gerçekleştirmektedir: Kişilerin başkası tarafından sunumu, kişilerin kendi kendilerini sunumu.⁴³⁵

Afet Ilgaz'ın romanlarında kişiler çoğunlukta anlatıcı tarafından sunulur. Anlatıcı olayı anlatırken kişilerin hem fiziksel görünüşü hem ruh halleri hakkında da ayrıntılı bilgi verir; bunu yaparken de kişileri iyi ve kötü bütün özellikleriyle anlatır.

Suçlu sandalyesinde olan, bir kadındı ve şairdi. Onu suçluluğa iten de bir kadındı ve resim yapıyordu. Bu ikisinin arasında birçoklarının gerçek suçlu saydıkları, birçoklarının psikopat, kimilerinin de üçkâğıtçı dedikleri bir koca vardı. Koca, bilim adamıyken ticaret yapmaya koyulmuş biriydi ve ne psikopat, ne üçkâğıtçı ne de suçlu olduğunu kabul ediyor ve son duruşmada bile hâlâ "Ben parayı ödeyeceğim" deyip duruyordu.⁴³⁶

Bu paragrafta yazar daha kurgunun başında ana karaktere dair bir bilgilendirme yapmıştır. Yazar bazen bu görevi romanın bir başka kişisine teslim etmiştir. Örneğin *Eşiktekiler* romanında bir bölüme kadar Dilara hem anlatıcı, hem de roman kişidir, Fikret'e dair bilgilerin birçoğunu biz ondan öğreniriz. *Aşamalar* romanının anlatıcısı roman kişilerinden değildir, fakat bazı yerlerde roman kişileri birbiri hakkında tariflerde bulunur, anlatıcı konumuna geçerler. Bir *Feministin Doğruya Yakın Portresi*'nde anneyi anlatma görevi kızına verilmiştir, Romanın anlatıcısı aynı zamanda romanın şahıslarından birisidir. *Sendika, Garip Bir Dava* romanlarında kişileri bize sunan anlatıcıdır. *Ad Semud Medyen*'le başlayan nehir roman serisinde anlatıcı kişilerden bağımsızdır; fakat *Menekşelendi Sular* romanında Ahmet'in Dilara'ya yazdığı uzun mektuplarında hem kendisine dair hem de romanın diğer kişilerine dair ayrıntıları öğreniriz.

Kişilerin başkası tarafından sunumunda portre, anlatıcı tarafından hazır olarak paket hâlinde sunulur ve durumda okuyucu, edilgen konumdadır. Kişilerin kendi kendilerini sunumunda ise okuyucu, etken konumdadır ve portreyi kendi algılama gücüyle dağınık parçaları birleştirerek üretir.⁴³⁷

Eşiktekiler romanında Dilara, kızıl kıvrık saçlı, sivri kemerli burunlu, patlak gözlü çirkinliğiyle oturmuş, isminin övgüsünü yatığını söyleyerek ilk sayfadan kendini fiziki yönden tasvir eder. Fakat bu her zaman bu derece kolay olmaz, bazen bir kişiyi tanımak için romanın tümünü değerlendirmek gerekebilir.

⁴³⁵ Çetin, *Roman İnceleme Yöntemi.*, s.171.

⁴³⁶ Ilgaz, *Garip Bir Dava*, s.5.

⁴³⁷ Çetin, *Roman İnceleme Yöntemi*, s.173.

Romandaki eylemleri, davranışları, romandaki diğer kişilerle diyalogları da kişiler hakkında bilgiler verir. *Ermiş* romanında Müjgan ise bize hem Aliye'yi hem de kendini tanıtır, romanın anlatıcısı kendisidir.

2.7. Roman Şahıslarının Birbirine Ve Yazara Benzerliği

Afet Ilgaz'ın romanlarının bazılarında şahıslar bazı özellikleriyle birbirine benzer, ya da birbirini çağrıştırır niteliktedirler. Nehir romanlardaki Ahmet, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*'ndeki anneye, *Garip Bir Dava* romanındaki şaire, *Sendika* romanındaki Nezihe'ye yalnız başına çocuk büyütmek zorunda kalışı bakımından benzemektedir. Ayrıca Ahmet de gençlik yıllarında ideolojik olarak bunlar gibi sosyalist fikirlere sahip olduğunu hatta bu fikirleri yüzünden babasıyla çatıştığını, çoğu zaman küstüklerini söyler. Bu romanlardaki aile yapısı da birbirine oldukça benzemektedir. Bu şahısların hepsinin babası göçmendir ve milliyetçidirler. Dine uzak bir yaşantıları vardır, içki içerler, anneleri ise geleneksel birer dindardırlar ve aileden gelme bir zenginlikleri vardır. Şair ve Nezihe, çocuklarını büyütürken ailelerinden maddi destek almakta iken Ahmet'in aldığı destek daha çok manevidir. Anne ise evlilik dışı bir ilişkiden çocuk doğurduğu için ailesinden destek görmemiştir.

Ayrıca *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*'nde anne ve kızının komşuları olan kişi Ahmet Bey ve onun dul bir kadınla evlenmek isteyen oğlu Uğur, *Ad Semud Medyen* serisindeki Ahmet ve oğlu Uğur'la isim olarak benzer. Buradaki Uğur da babasının istememesine rağmen dul bir kadınla evlenir. *Yol* romanında Uğur da babasının itirazlarına rağmen daha önce bir evlilik yapmış ve bir çocuk sahibi olan Aylin'le evlenir. *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*'ndeki Ahmet ile *Ad Semud Medyen*'deki Ahmet ideolojik ve sosyo kültürel anlamlarda başka insanlardır, ilki kendini sosyalist olarak tanıtan ve çağdaş diye bilinen gazeteleri okuyan birisi, ikincisi böyleyken hidayete ermiş birisidir. *Eşiktekiler* romanında da Dilara, nehir romanlarda da Dilara vardır. İsim benzerliği hariç bir de saç renkleri birbirine benzeyen bu şahıslardan ilki on beş yaşlarında bir genç kızken ötekisi bir yetişkindir.

Garip Bir Dava romanının ana teması olan birine senetsiz bir şekilde yüklü miktarda verilen borcun geri alınamayışı *Bir Feministin Doğruya Yakın*

Portresi'nde de annenin başından geçer. Aynı meselenin bir benzeri de *Ad Semud Medyen* romanında Ahmet'in lokantasını kiracılarının elinden almak için dairesini feda etmesidir. Tüm bunlardan hareketle yazarın "yazdığım çevre yaşadığım çevredir, orta halliler çevresi" cümlesine dayanır. Romanlarda sosyo kültürel yönlerden birbirine benzeyen insanların yer alması bunun göstergesidir. Temel anlamda *Ad Semud Medyen*'e kadar yazılmış romanlardaki kişiler birbirine benzer çevrelerde yaşamış, benzer yaşantılara sahip olmuş insanlardır denebilir. *Ad Semud Medyen*'le başlayan serinin ana karakteri Ahmet de böyle bir çevredeyken zamanla dünya görüşü, yaşantısı değişmiş birisidir.

Şerif Aktaş'ın "yazarın sözünü emanet ettiği kişiler" başlığı altında yazarın oluşturduğu karakterlerden hareketle yazarı tanımaya çalışmanın eksik ve yanlış kanılara vardırabileceğini savunmaktadır:

Eserden hareketle yaratıcısını tanımayı hedef alan çalışmalar, şahıs kadrosunu meydana getiren fertler arasında yazarı temsil eden arama hususunda hassas davranmakta, hatta eserin tamamını yaşamış bir biyografinin ifadesi olarak ele almaktadır. Bu durumda kahramanların hepsini, yazarın psikolojik hususiyetlerini değişik tarz ve ölçüde aksettiren varlıklar olarak düşünmek de mümkündür. Onun siyasi düşünce ve kanaatlerini, çeşitli hayat tezahürleri karşısındaki tavrını ifade eden kahraman yazarın sözünü emanet ettiği kişi kabul edilir. Böyle bir zihni gayret, tabii olarak, kahramanla yazar arasındaki alakaları çalışmanın etrafında döndüğü merkez durumuna getirecektir. Eserde nakledilen vaka, tasvir edilen yer ve tanıtılan diğer şartlar bu perspektiften değerlendirilecektir.⁴³⁸

Mehmet Tekin, çoğu yazarların romanlarında, zorluk çekmeden gerçek hayattaki portreleriyle özdeşleştirebileceğimiz kişiler olduğunu söyler. "Ama biz onları daha çok bir roman kahramanı olarak okur, algılarız. Doğal olarak, başarılı çizilmişlerse..."⁴³⁹ demiştir.

Her yazarda görebileceğimiz üzere Afet Ilgaz'ın romanlarında da yazarın hayatına ve onun çevresine dair izler taşıyan kişiler bulmak mümkündür. Bunların hiçbirisi yazarın tamamen aynısı değildir. Örneğin *Aşamalar* romanındaki şahıslar kendi yaşadığı çevredekilerle benzerlik gösterir. Romanında aynı yazarın çevresi gibi okumuş, aydın, yazar, sanatçı bir grup insanın yaşantısından kesitler vardır. Yazar bunu şöyle ifade eder:

Şimdiki kadın yazarlar daha güçlüler ve galiba daha akli başında erkeklerle yaşama şansına sahipler. 1970'lerde çevremizdeki erkekler, sevdiklerimiz, 'dünyada anasız

⁴³⁸ Aktaş, *age.*, s.138.

⁴³⁹ Tekin, *age.*, s.83.

babasız o kadar çok çocuk varken bizimki de oluversin.’ gibi bir toplumculukla övünürlerdi ve çocuklarını, karılarını arayıp sormamaya, onlara yapılacak insanca bir yardımdan uzak durmayı ‘erdem’ sayarlardı. Bir de üstelik böyle düşünen kadınlı erkekli yeni bir aydınlar topluluğu tarafından bolca alkışlanır omuzlara alınırlardı. Bizim kuşağın sanatçılık bulaşmış ailelerinde ne kadar çok anasız babasız çocuk, erkeksiz kadın, aranıp sorulmayan ana baba vardır. Ne kadar çok yanlışla yüz yüze geldik ve ne kadar çok yanlışın içinden geçmek zorunda kaldık.⁴⁴⁰

Romanda ayrıca Sevda karakteriyle yazar arasında da benzerlikler bulunmaktadır. Afet Ilgaz da tıpkı Sevda gibi üniversite eğitimi sırasında bir mühendisle evlenmiştir. Bu evlilikten doğan oğlu Haluk'u İtalya'ya gidişi sırasında annesine bırakmıştır. Sevda da eşiyile birlikte İtalya'ya giderken oğlu Halil'i annesine bırakır. Sevda da aynı yazar gibi oğlunun hasretine daha fazla dayanamayarak İtalya'dan erken döner. Eşinin işi dolayısıyla ikisi de bir müddet İzmit'te yaşamışlardır. Afet Ilgaz tayin olduğu için İstanbul'a dönerken Sevda eşini İstanbul'a aldıkları eve taşınmaya ikna ettiği için taşınırlar. İkisinin de iki oğlu olmuştur. Afet Ilgaz eşinden on yıllık evliliğin sonunda boşanır, Sevda da Arif'ten yaklaşık aynı sürenin sonunda boşanmıştır.

Sendika romanındaki Nezihe yazar gibi özel bir okulda Türkçe öğretmenidir, uzak bir yerden her gün çalıştığı okula gidip gelmesi ve üç çocuğunu da çalıştığı okulda okutması bakımından yazara benzer. Ayrıca yazarın romanı yazdığı yıllardaki görüşlerine uygun sosyalizm fikrini savunan bir öğretmendir. *Sendika* romanında Nezihe'nin eşi Davut eşini ve kızlarını terk ederek küçük bir kasabaya yerleşir ve Nezihe ile fiziki ayrılışları bu şekilde başlar. Afet Ilgaz'ın ikinci eşinden boşanması da bu şekilde olmuştur. Afet Ilgaz, özel okulda öğretmenlik yaparken Rifat Ilgaz evliliklerinin beşinci yılında doğduğu kasabaya yerleşmiştir. Fakat yazarların resmi ayrılığı bu olaydan on altı yıl sonra gerçekleşir.

Aynı şekilde *Garip Bir Dava* romanındaki şairin ve *Sendika* romanındaki Nezihe'nin *Ad Semud Medyen*'deki Ahmet'in ve de yazarın babası da bir göçmendir. *Ad Semud Medyen*'de Ahmet'in babası Hilmi Bey'in asker olduğu ve Ahmet'in çocukluk yıllarında babasıyla birlikte Anadolu'yu gezdiği ve sevdiği böylelikle halka hayran olduğu için de sosyalizme yatkın olduğu söylenir. Afet Ilgaz'ın da babası bir askerdir ve o da çocukluğunda Anadolu'da çeşitli yerlerde

⁴⁴⁰ Afet Ilgaz, “Hayatım”, Yeni Türk Edebiyatında Öykü, C. 3., Hzl. Ömer Lekesiz, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s. 493.

kalmış, oraların halkını tanımıştır. Ayrıca *Ad Semud Medyen*'de Ahmet'in geçirdiği psikolojik ve sosyolojik değişimi hayatının belli bir evresinde yazar da geçirmiştir. 1993 yılında bir dergiye hayatını anlatan yazar Oblomov romanını yeni baştan okuduğunu ve kendisini o karaktere çok benzettiğini söyler. O yıllarda oluşturduğu bir roman kahramanı olan Ahmet de aynı düşüncededir. O da kendisini Oblomov'a benzetir. Ayrıca romanlarının çoğunda evliliği iyi gitmeyen boşanmak üzere olan da ya da boşanmış insanları çokça konu edinir. Afet Ilgaz'ın hayatında da böyle bir durum vardır. Nehir romanlardaki Ahmet'in de önce babası, çok sonra annesi vefat etmiştir. Afet Ilgaz'ın da 1987'de babası, 2008'de annesi vefat etmiştir. *Ermış* romanındaki Müjgan karakteri de yazar gibi tanınmış bir gazetecidir. Aynı zamanda Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi ve Ermış romanlarında mekân olarak kullanılan Çanakkale yazarın da doğduğu ve çok iyi bildiği bir yerdir.

Eserdeki kişilerle yazar arasında benzerlik kurmanın okuyucunun yorumu olduğunu söyleyen Şerif Aktaş, böyle bir münasebetin ancak tezli eserlerde kurulabileceğini savunur. Afet Ilgaz'ın romanlarının hiçbirisi tezli roman değildir, dolayısıyla yazarla birebir aynı olan karakterler bulunmamaktadır. Fakat bazı romanlarda kişiler yazarın belli konulardaki fikirlerinin savunucusu gibi görünmektedirler. Örneğin, *Yol*, *Yolcu* romanlarında Ahmet'in savunduğu fikirler yazarın 1993- 1994 yıllarında köşe yazarlığı yaptığı yıllarda savunduğu fikirlerdir.

Dolayısıyla her yazar oluşturduğu eserlere, yarattığı şahıslara kendinden bir şeyler katar. Hele de bu şahıslar yazarla aynı dünya görüşüne yakın şahıslar olursa okuyucu tarafından benzerlik ilgisinin kurulması kaçınılmazdır. Fakat hissedilen benzerlik yazarın kendisini yazdığı anlamı taşımaz ve roman kişilerini birer kurgu unsuru yapmaktan çıkarmaz.

2.8. Şahıs İsimlerinin Simgesel Değeri

Kurgu eserlerin en önemli yapı unsuru olan şahıslar oluşurken önce isimleri oluşturulur, büyük çoğunlukla. Ya da önce şahıslar oluşturulur sonra da şahsın kişiliğine göre ona bir isim verilir. "Kişi yaratmanın en basit şekli ad vermedir. Her "adlandırma" bir çeşit hayat verme, canlandırma ve

ferdileştirmedir." ⁴⁴¹ Bazı yazarlar roman şahıslarına isim verirken ona yüklediği kişilik özelliklerini, belki dünya görüşünü yansıtacak isimler seçmeyi tercih ederler. O şahsı tanıırken ismi bize onunla ilgili ilk bilgiyi verebilir. Afet Ilgaz'ın romanlarında bazı şahısların, isimleriyle müsemma olduklarını görürüz. Romanlara bu nazarla bakacak olursak ilk roman olan *Eşiktekiler*'de romanın ikincil şahsı olan "düşünce, fikir, akıl, zihin"⁴⁴² Fikret, romanda akıllı, zeki, idealist bir kız olarak tarif edilir. Roman boyunca sanatçı olmak mı evli bir kadın olmak mı ikileminde kalmış ve en sonunda tercihini yapmıştır.

İsminin anlamıyla kişilik özelliği uyan bir diğer şahıs da *Aşamalar* romanında Sevda'dır. "Güçlü sevgi, aşk"⁴⁴³ anlamlarını taşıyan bu ismin şahsı da tam böyle bir karakterdir. Roman boyunca farklı kişilere âşık olan Sevda, hayatının anlamının bulacağı aşkla değişmesi gerektiğine kendisini inandırmıştır. Bu uğurda yuvasının dağılması, çocuklarının mutsuz olması, anne ve babasının fikirleri onu pek ilgilendirmez. O, roman boyunca düşeceği "sevda"nın peşinde olmuştur.

"Yarın, gelecek zaman"⁴⁴⁴ anlamını taşıyan Ferda ismi de isminin özelliğini hayatında taşımıştır denebilir. Okumuş, aydın bir kadın olan Ferda, eşinin onu aldatmasına da ona şiddet uygulamasına da onu çok sevdiğini düşündüğü için karşı çıkmaz. Fakat eşi onu terk ettikten kısa bir süre sonra kendisine yeni bir hayat, geleceği sağlam görülen bir evlilik kurar. Geleceğini kısa bir sarsıntıdan sonra hemen kurabilmiştir.

Arif, "çok anlayışlı, sevgili kimse"⁴⁴⁵ anlamını taşıyan Arif de roman boyunca eşinin tüm isteklerini karşılamaya çalışan, ona anlayış gösteren ama onun kendisini sevmeyişini ve İstanbul'a taşındıktan sonra gittiği o dernek toplantılarında başka arkadaşlar edindiğini sezen fakat eşine olan sadakatinden dolayı ona saygı duyan birisidir. Arif, roman boyunca yaptığı iki olumsuz hareket dışında hep itidalli olmuştur. Fabrikada işçilerle iletişimini anlatan bir işçi onun

⁴⁴¹ René Wellek, Austin Varren, *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel, İzmir, 2011, s.194.

⁴⁴² Türk Dil Kurumu İsimler Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr> [15 Kasım 2013].

⁴⁴³ ay.

⁴⁴⁴ ay.

⁴⁴⁵ ay.

mesleğinden dolayı kimseye büyüklenmediğini, herkesle arkadaşmış gibi konuştuğunu ve işçilere iş verirken çok saygılı bir dil kullandığını bundan dolayı da işçiler arasında sevildiğini söyler. Adı "çok cömert, eli açık, çok onurlu"⁴⁴⁶ anlamını taşıyan Ekrem de bu özelliklere sahip birisidir. Okuldan öğrencileri evine davet eden, onlara ikramlarda bulunan Ekrem, aynı zamanda gerçekten de onurlu ve gururuna düşkün birisidir.

Sendika romanında Nezihe adıyla uygun özellikler taşır. Nezihe, "rahat ve huzur veren, güzel, kibar"⁴⁴⁷ anlamlarını taşır. *Sendika*'da yaşadıkları sıkıntılarda arkadaşlarını rahatlatan Nezihe, arkadaş ilişkilerinde ve komşuluk ilişkilerinde oldukça kibar ve iyi niyetli bir insandır. Nezihe'nin çocukları, Serpil (iyi gelişmek, büyümek, güzelleşmek anlamlarında⁴⁴⁸), Sevgi ("bir şeye veya bir kimseye karşı duyulan sevme duygusu."⁴⁴⁹) Lale (türlü renklerde süs bitkisi⁴⁵⁰) de isimlerinin anlamını taşırlar. Evin en büyük kızı olan Serpil sessizliği ve akıllılığıyla, ortanca kız Sevgi, tutkulu karakteriyle, en küçük kız olan Lale ise renkli kişiliği ve sevecenliğiyle anlatılır.

Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi, Garip Bir Dava romanlarında kişiler meslekleriyle ya da akrabalık isimlerine göre adlandırıldığı için bu romanların şahıslarına dair bir değerlendirme mümkün değildir.

Nehir romanların ilki olan *Ad Semud Medyen* romanında diğer romanlara göre isimleriyle kişilikleri uyuşan şahıslar daha fazladır. Burada Ahmet, Uğur, Mürüvvet Hanım, Hilmi Bey ve arkadaşları, Dilara, Cahide isimleri kişilikleriyle uyuşan isimlerdir. Ahmet, "Övülmeye layık, övülmüş kişi"⁴⁵¹ demektir. Babasının ölümünden sonra dine yönelen Ahmet, girdiği bu yolda olumsuz özelliklerinden kurtulmaya çalışır. Roman boyunca çoğunlukta olumlu özelliklerinden bahsedilen Ahmet, kaldıkları mahallede çokça sevilen ve övülen bir kişidir. Olumlu özellikleriyle romanda yer yer yazar tarafından da övülür.

⁴⁴⁶Türk Dil Kurumu İsimler Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr>[15 Kasım 2013].

⁴⁴⁷ay.

⁴⁴⁸ay.

⁴⁴⁹ay.

⁴⁵⁰ay.

⁴⁵¹ay.

Romanda ölümüyle birlikte oğlu Ahmet'in yeni bir yola girdiği Yarbay Hilmi Bey'in de "yumuşak huylu, nazik, kibar"⁴⁵² anlamlarına gelen ismiyle kişiliği örtüşmektedir. Hilmi Bey'in arkadaşlarından Zeki, Ziya ve Salâh Beyler de isimlerinin anlamını taşırlar. İsmi, "anlama kavrama yeteneği olan"⁴⁵³ manasını taşıyan Zeki Bey, mahallede herkese akıl veren, mahalle sakinlerinin sıkıntılarına çözüm bulmaya çalışan birisidir. Ziya Bey de tertemiz ve şık giyinen, giyimiyle adeta parıldayan bir emeklidir. Adı da "ışık, aydınlık"⁴⁵⁴ anlamlarına gelir. Hilmi Bey'in arkadaşları arasında en sakin yaratılışlı ve dindar isimlerden birisi olan Salâh Bey'in adının anlamı da "dine olan bağlılık, düzelmedir."⁴⁵⁵ Hilmi Bey'in eşi Mürüvvet Hanım, nehir romanlarının ilk dördünde yer alır. Romanlarda olgunluğu, olaylara karşı yaklaşım şeklindeki sükûneti, hoşgörüsü, cömertliğiyle ve becerikliliğiyle verilir. Ayrıca haksızlıklara karşı geliştirdiği muhalefet duygusu ile de cesareti vurgulanır. Mürüvvet de "cömertlik, iyilikseverlik, yiğitlik"⁴⁵⁶ demektir.

İsminin anlamı "1. Bazı olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan iyilik kaynağı.2. Bu nitelikte olduğuna inanılan şey.3. İyilik, şans, talih, baht. 4. Fırsat, tesadüf."⁴⁵⁷ olan Uğur da romanda babasının mutsuzluklarına tek çaredir. Doğumundan itibaren babasının hayatına renk getiren Uğur'u Ahmet kendisi için bir talih ve şans olarak görür.

"Gönül alan, gönlü süsleyen"⁴⁵⁸ anlamlarına gelen Dilara Ahmet'in ilk aşkıdır. Ahmet onunla yıllar sonra tekrar karşılaştığında fark eder ki aslında o hep Dilara'yı sevmiş, Cahide'de dahi Dilara'nın özelliklerini aramıştır. Dilara nehir romanların dördüncüsüne kadar Ahmet'in gönlünü süsleyen, kavuşamadığı aşkı olarak kalmış, son romanda ise kavuşup kısa sürede ölümüyle yine ayrı düştüğü ve ebediyete kadar seveceği kişidir.

⁴⁵²Türk Dil Kurumu İsimler Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr> [15 Kasım 2013].

⁴⁵³ay.

⁴⁵⁴ay.

⁴⁵⁵ay.

⁴⁵⁶ay.

⁴⁵⁷ay.

⁴⁵⁸ay.

Adı "çok çalışan, çaba gösteren kimse"⁴⁵⁹ anlamına gelen Cahide de işini çok seven ve işi uğruna ailesinden, çocuğundan vazgeçen birisidir.

Ayrıca *Ermış* romanında Müjgan ve *Sorgu Ve Derviş* romanında Mestnaz'ın bu isimleri almasının kişilik özellikleriyle örtüşmesi de bir sebebi vardır. *Ermış* romanındaki Müjgan, kendinden bahsederken bize şu bilgiyi verir: "Annem, Abdülmecit'in annesi Tir-i Müjgan Kadının kuzen torunlarından olur. Adım da bunun için Tir-i Müjgan'dır."⁴⁶⁰ *Sorgu Ve Derviş* romanında Mestnaz karakteri de adını, dedesinin "Mestnaz'ım kim büyüttü böyle bi perva seni" şarkısını sevdiği için Mestnaz koyduğunu söyler.

⁴⁵⁹Türk Dil Kurumu İsimler Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr> [15 Kasım 2013].

⁴⁶⁰ Ilgaz, *Ermış*, s.11.

SONUÇ

Afet (Muhteremoğlu) Ilgaz, Türk edebiyatında 1960'lı yıllardan günümüze kadar kalem oynatan, eserler veren önemli bir isimdir. Sosyal ve siyasal açıdan çok geniş bir zamana eserleriyle tanıklık eden bu yazarımızın romanlarını içinde bulunduğu dünya görüşlerine göre temel anlamda "toplumcu gerçekçi" romanları ve "İslâmcı" romanları diye ikiye ayırmak mümkündür. İlk romanlarında ele aldığı şahıslar üzerinden kadının toplumdaki yeri ve yaşadığı çatışmaları, aydınların içinde buldukları psikolojik ve sosyal halleri anlatan yazar ikinci dönemi sayabileceğimiz İslâmi temelli romanlarında ise yine şahıslar üzerinden topluma İslami açıdan bakmaya ve İslam toplumunun içinde bulunduğu yanlışları vurgulamaya çalışır.

Konu ne olursa olsun içinde bulunulan sosyal ve siyasal yapıyı romanlarında önemli bir fon olarak kullanan Afet Ilgaz'ın romanlarında, doktorlar, hizmetçiler, sanatkârlar, öğretmenler, ev hanımları, öğrenciler gibi farklı çevrelerden insanların işlendiğini görürüz. İşlediği şahısların gerek tip gerek karakter olsun içinde bulunduğu sosyal çevreyle ve romanın yazıldığı yıllardaki siyasal, toplumsal yapıyla çelişmeyen kişiler olması, bize yazarın şahıslarının canlılığını ve gerçekçiliğini gösterir.

Bu şahısları genel özellikleri bakımından sınıflayacak olursak ilk olarak kadın şahısların çokluğu gözümüze çarpar. İlk romanı olan *Eşiktekiler*'den nehir roman serisine kadar bütün romanlarda birincil şahıslar kadındır. Kadın şahıslar romanların bazısında anlatıcı konumunda da olmuşlardır ve bu kadınlar belli bir eğitim düzeyinin üzerinde, sosyal hayatta kendine yer edinmiş ve toplumun ona biçtiği rollerin dışında da kendine rol arayan ve kendine uygun yeri edinmek için mücadele veren kadınlardır. Bu kadınların evlilik hayatlarında yaşadıkları mutsuzluklar, boşanmalar, terk etmeler veya terk edilmeler, aldatılmaları ve çocuklarını yalnız büyütmek zorunda kalmaları da onların ortak yönlerindedir. Nehir romanlardaki kadın şahıslar -Cahide hariç- bu genellemelerin dışında biraz daha edilgen ve toplumda yer edinmek için mücadele etmeyen kişilerdir; Cahide, yazarın ilk dönem romanlarının kadınlarına benzer.

Romanlardaki şahısların büyük çoğunluğunun bir ortak özelliği de eğitilmiş olmalarıdır. Çoğunlukla üniversiteden mezun olmuş bu kişiler toplumda saygın bir yeri olan, ekonomik geliri belli bir seviyenin üzerinde olan ve belirli bir dünya görüşü olan kişilerdir. Nehir romanlarından önceki şahısların çoğunda sosyalizm fikri hâkimdir. Nehir romanlarının kahramanı Ahmet de sosyalizm fikrinden İslâmcılığa geçiş yapmıştır. *Sorgu Ve Derviş* romanında ise İslâmcılıktan ziyade ulusalcılığa yakın bir görüşü benimsemiştir. *Ermîş* romanının kahramanı Müjgan ise modernist hayatın çelişkilerini fark edip mistisizme yönelmiştir.

Roman kahramanları ayrıca psikolojik açıdan da birbirine benzerler. Bunlar büyük çoğunluğu yalnız yaşayan, karamsar ve mutsuz kimselerdir. *Sendika* romanında Nezihe, *Garip Bir Dava*'da şair, *Bir Feministin Doğru'ya Yakın Portresi*'nde anne gibi... Aldatılmışlık, kararsızlık, terk edilmişlik gibi ortak özellikleri olan bu şahıslar arayış içindedirler. Roman şahıslarından bazıları çeşitli yönlerden çatışmalar yaşar, bu çatışmalarının sonucunda bir karara varır. Nehir romanlarında Ahmet ve *Ermîş* romanında Müjgan arayışlarının sonucunda bir karara varan kahramanlardır. Büyük çoğunluğu sevgiyi, mutluluğu arar. Bazıları romanın sonunda mutlu olur, bazıları ise aradıklarına kavuşamaz. *Aşamalar* romanında Sevda, arayışları sonucunda mutluluğu bulamayanlardandır. Romanlarda bir dava için mücadele eden, sosyal yaşantısını bu mücadelesine göre şekillendiren ve davasından ne olursa olsun ödün vermeyen insanlar da bulunur. *Aşamalar*'daki Gülsüm, *Sorgu Ve Derviş* romanındaki Mestnaz böyle kişilerdir. Romanların sonunda yazar tarafından cezalandırılan şahıslar olduğu gibi geleceğine dair hiç bir şey sezdirilmeyen şahıslar da bulunur. *Aşamalar*'daki Sevda, *Garip Bir Dava* romanındaki ressam ve eşi romanın sonunda cezaya uğrayan kişilerdendir. *Aşamalar*'da Ferda, Gülsüm, Mehmet Meriç'in, *Sorgu Ve Derviş*'te Ahmet'in sonu hakkında bilgi verilmez, yorum okuyucuya bırakılır.

Romanlarda geçen şahısların hal ve hareketleri içinde buldukları düşünce yapılarına uygun bir şekilde verilir ve bu, kişilerin inandırıcılığını artırır. Örneğin *Bir Feministin Doğru'ya Yakın Portresi*'nde feminist söylemleri olan 'anne' yaşantısını da bu söylemlerine göre düzenlemiş, bu açıdan ailesinden ve çevresinden aldığı tepkilerle de mücadele etmiştir. Fakat bazen yazar bu duruma dair oluşturduğu küçük çatışmalarla savunulan şeyle yaşananın birbirini

tutmayabileceğini, şahısların savundukları fikirlerini içselleştiremeyişlerinin de gayet normal ve insani olabileceğini gösterir. Mesela Ahmet, tarikata intisap etmiş bir derviş adayırken ve oğlu Uğur da düzgün bir şekilde İslâmiyeti yaşadığını söylerken Aylin'in başını örtmesi aile için büyük ve yıkıcı bir hadise gibi algılanmış, Ahmet, gelinini, Uğur eşini kaybetmiş gibi bir üzüntünün içine girmişlerdir.

Romanlarda her ne kadar tipik özelliği olan kişiler var olsa da hiçbir şahıs, yüceltilip sadece bir ideolojiyi vermek için oluşturulmuş, övülmüş değildir. *Aşamalar*'da Gülsüm, *Sendika*'da Nezihe ve arkadaşları, *Sorgu Ve Derviş* romanında Mestinaz, *Ermış* romanında Aliye bir davası olan ve o dava için mücadele eden şahıslardır. Şahısları anlatırken yazar kimi zaman o fikre dair de bilgiler verir, kimi zaman şahsın fikirleri yazarın fikirleriyle benzerlik gösterir kimi zamansa farklılık gösterebilir. Fakat romanlarda hiçbir tip ya da karakter sadece bir fikrin hizmetine sunulmamıştır. Bir dava için mücadelesiyle ön plana çıksa da her şahsın insani yönü mutlaka vurgulanmıştır. Mestinaz, Uğur'a dair hisleriyle, Gülsüm anneliği ve sabırlı bir eş oluşuyla, Nezihe anneliği ve terk edilmiş bir kadın oluşuyla da aktarılmıştır. *Sendika* romanında küçük bir yeri olan Selahattin öğretmen bile sosyalistliğinin yanında sevilen bir öğretmen oluşuyla anlatılmıştır.

Ayrıca hemen her romanda yazarın fikirlerini yansıtan ya da ona yaşayış olarak benzeyen kişiler bulunmaktadır. *Aşamalar* romanında var olan aydın, okumuş çevre yazarın hayatında da bulunur, *Sendika*'daki Nezihe yazarın bir dönem yaptığı gibi özel bir okulda öğretmenlik yapar. *Ermış* romanında diğer romanlarından farklı olarak yazar iki kadına da (Aliye, Müjgan) kendi fikirlerini söyler, iki kadına da kendiyi benzerlikler yükler. Tabi her ne kadar yazarıyla roman şahıslarının arasında benzerlikler fark ediliyor olsa da, hatta romancı kendini yazdığını iddia etse bile oluşturulan bu şahsın bir kurgu olduğu ve hayal gücüyle beslendiği unutulamaz.

Romanlardaki şahıslar içinde buldukları mekâna, almış oldukları eğitimlerine, buldukları sosyal çevrelerine ve özellikle cinsiyetlerine uyumludur ve bu açıdan gerçekçi çizilmiştir. Afet Ilgaz, bir kadın yazar olarak erkek

şahısların da duygu ve düşüncelerini gerçeğe uygun ve inandırıcı bir şekilde aktarabilmiştir. *Aşamalar* romanında Hakkı Kotar, Mehmet Meriç, Nehir romanlarında Ahmet, Uğur cinsiyetleri okurda bir kadın yazar tarafından yazılmış intibai oluşturmazlar. Yazarın romanlarında var olan bu şahıslar; kişilikleri yönünden yukarıdaki benzerliklerin ve ortaklıkların yanında çeşitli açıdan farklılıklar da gösterirler.

Afet Ilgaz, eserlerinin yapısını kurarken de şahıslarını oluştururken de realizmin izlerini hep barındırmıştır. Eserlerinin sonunda şaşkınlık bulundurmeyen yazar, bunu sıradan insanları anlatmayı amaç edindiğinden yapmaz. Genelde üçüncü tekil şahıs anlatımını ve ilahi bakış açısını kullanan yazar yer yer anlatıcı olarak kendini ve fikirlerini eserlerde gösterir ya da okura düşüncelerini şahısların ağzından aktarır. Eserlerde geri dönüş, özetleme, mektup tekniklerini kullanan yazar mekân ve zamanı da açıkça belirtir. Anlatılan olayların anlatılan dönemle ilişkisini kurar ve bu ilişkide şahıslara önemli roller biçer. Mesela *Garip Bir Dava* romanında 24 Ocak kararları sonrasında yaşanan bir olay vardır. İnsanın karakterinin oluşumunda içinde bulunduğu zamanın ve mekânın da rolü yadsınmayacağından bazen mekân tasvirlerinde bulunur. Nehir romanlarda Ahmet'i anlatırken Üsküdar'dan bahseder. Şahısların konuşmaları da kişiliklerine ve eğitim durumlarına uygundur. *Ad Semud Medyen*'de mafya tipine bir örnek olan Turgut ve Abdullah konuşurken kendi dilinin jargonunu kullanır.

Afet Ilgaz,1954'te başladığı yazın hayatına hala devam etmektedir. 1960'tan 2010 yılına kadar yakın Türk tarihine romanlarıyla şahitlik etmiş yazarımız eserlerine hem bu uzun yılların siyasal ve sosyal evrelerini, hem de bu evrelerin insanlar üzerindeki etkilerini yansıtmıştır. Bu çalışmada yazarın daha önce her yönüyle incelenmiş on bir romanının şahıslarına büyüteç tutulmuş ve yazarın şahıs oluşturmadaki gücü üzerinden onun Türk Edebiyatı'ndaki önemi bir kez daha vurgulanmak istenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara, 1984
- Böge, Keziban, *Afet Ilgaz'ın Hikâyeciliği*, (basılmamış yüksek lisans tezi), Konya, 2006
- Çetin, Nurullah, *Roman İnceleme Yöntemi*, Ankara, 2008
- Dikmen, Şerif, "Afet Ilgaz İle Sanat Üstüne Söyleşi", *Yeniğün*, 15 Ağustos 1973
- Emil, Birol, *Resat Nuri Güntekin*, Ankara, 1989
- Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul, 2005
- Göçgün, Önder, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları Ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*, Ankara, 1993
- Ilgaz, Afet, *Aşamalar*, Okar Yayınları, İstanbul, 1977
- _____, *Sendika*, Fa Matbaacılık ve Reklâm Hizmetleri, İstanbul, 1987
- _____, *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*, Fa Matbaacılık ve Reklâm Hizmetleri, 1987
- _____, *Garip Bir Dava*, Fa Matbaacılık ve Reklâm Hizmetleri, İstanbul, 1987
- _____, *Ermış*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000
- _____, *Ad Semud Medyen*, Muhteremoğlu Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1991
- _____, *Yol*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1993
- _____, *Yolcu*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1994
- _____, *Menekşelendi Sular*, İstanbul, 1997
- _____, *Sorgu Ve Derviş*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1997
- _____, *Toprak İnsanları*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972
- _____, "Hayatım", *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, C. 3., Hzl. Ömer Lekesiz, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999

- _____, "Hayatım", *Gündoğan Edebiyat*, S. 5 (Kış 1993)
- _____, Muhteremoğlu ile Söyleşi, "Neyi Anlattığım Değil Nasıl Anlattığım Önemlidir", *Gösteri Sanat Edebiyat*, S. 19 (Haziran 1982)
- _____, "Bir Öğretmenin Günlüğünden II, Cadı Kazanı", *Varlık*, S.511, 1 Ekim 1959
- Kaplan, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Tip Tahlilleri 3*, İstanbul, 2001
- _____, "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslı Tipler", *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, İstanbul, .2002
- Kemal, İsmet, "Aşamalar'la", *Türk Dili*, C. 38 S. 322 – 327 (1978)
- Kıran, Zeynel, (Eziler) Kıran, Ayşe, *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Ankara, 2007
- Lekesiz, Ömer, "Yeni Türk Edebiyatında Kadın Öykücüler", *Hece Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, S. 46 - 47 (Ekim - Kasım 2000)
- Moran, Berna, "Roman Tip Olgusu ve Tipin İşlevi" (Soruşturma: Z. Karabay), *Yazko Edebiyat*, Sayı 24, Ekim
- Muhteremoğlu, Afet, *Eşiktekiler*, Hatipoğlu Yayınevi, İstanbul, 1960
- _____, "Hayatım", *Türk Dili Dergisi*, S. 171 (Aralık 1965),
- Narlı, Mehmet, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Ankara, 2002, s.263
- Safi, İhsan, Afet Ilgaz "Hayatı-Eserleri -Sanatı",I-II, *Temrin*, S. 31, (Kasım 2010) ss.23-30
- Stevick, Philip, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantacıoğlu, Ankara, 2010
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul, 2000
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı Romanın UnsurlarıI*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2010
- Wood, James, *Kurmaca Nasıl İşler?*, İstanbul, 2010

Wellek René, Varren, Austin, "*Edebiyat Teorisi*", çev. Ömer Faruk Huyugüzel, İzmir, 2011

Yardım, Mehmet Nuri, "Metafizik Yolun Amansız Yolcusu: Afet Ilgaz", *Romancılar Konuşuyor*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2000

Yazbahar, Zehra, *Afet Ilgaz'ın Romancılığı* (basılmamış yüksek lisans tezi) Ankara, 2011

Türk Dil Kurumu İsimler Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr> [15 Kasım 2013]

ÖZET

Romanı oluşturan unsurlarda şahıs, olay, mekân ve zamanın üzerindedir. Tanzimat'tan günümüze kadar hızlı bir yükseliş gösteren Türk romanında yazarlar unutulmayacak derecede gerçekçi şahıslar oluşturmuştur.

Cumhuriyet Edebiyatı'nın 1960'tan sonraki bölümlerinde romanlarıyla varlık sahasında olan Afet Ilgaz'ın oluşturduğu şahıslar da bunlara dâhil edilebilir. Bu çalışmamızda amacımız Afet Ilgaz'ın romanlarındaki şahısları değerlendirmektir.

Giriş kısmında romanın Afet Ilgaz'ın özel ve edebî hayatına, sanat anlayışına dair kısa bilgi verdik. İkinci bölümde Afet Ilgaz'ın yazdığı on bir roman hakkında bilgi ve onların özetlerine, şahısların romanlarda anlatıldığı şekilde özelliklerine yer verdik. Üçüncü kısımda bu şahısları sınıfladık. Romanlardaki şahısları kurgudaki yerlerine göre, tip ve karakter oluşlarına göre ayrı ayrı ele aldık. Roman şahıslarının hem birbirlerine hem de yazara olan benzerliklerini tesbit ettik.

Sonuç bölümünde ise elde ettiğimiz verileri kısaca anlattık.

ABSTRACT

In the components of the novel, the character is above the event, place and the time. The writers have created so real characters that cannot be forgotten in Turkish novel which improved fast from the administrative reforms to the present day.

In Republic literature after 1960 presented in novel asset with her novels, Afet Ilgaz, and her created characters may also be said among these. Our mission in this study is to evaluate the characters in Afet Ilgaz's novels.

In the prologue of the novel, we gave some information about Afet Ilgaz's personal and literary life also artistic life. In the second part we gave way to some information about eleven novels, summary of them, and the features of the characters however told in the novels that Afet Ilgaz wrote. In the third part, we classified these characters. We took up the characters differently according to their places in the editing and according to their being a person or a character in the novel. Also we established the similarities of the people to each other and to the author in the novel.

In conclusion part we talked briefly about the data we got.

ÖZGEÇMİŞ

02.05.1986 Rize doğumlu. İlk ve ortaöğrenimini Rize'de tamamladı. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü'nü tezsiz yüksek lisans mezunu olarak 2009 yılında bitirdi. Aynı yıl Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisans yapmaya başladı. Bu öğrenimine devam etmekte ve Rize İmam Hatip Lisesi'nde Türk Dili Ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaktadır.